

เกราะภิเษก : พิธียกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา

โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน
สำนักวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
พ.ศ.๒๕๕๓

เถราภิเชก : พิธิยกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา

ISBN 978-974-364-940-0

จัดพิมพ์โดย โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน
สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอก ๑๓๙ ตำบลสุเทพ
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๐-๕๓๒๗-๕๑๔๙

ที่ปรึกษา

พระเทพโกศล	พระราชเชมมาร
พระราชปริยัติเมธี	พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์
พระครูพิพิธสุตาท	พระปลัด ดร.เสนห์ ธมฺมวโร
พระครูอดุลสีกิตติ์	พระมหาสง่า อริสฺสวโร
พระครูบาอาณนฺท์ อาทิตฺตธมฺโม	พระมหาชัชวาล โชติธมฺโม
ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี	ผศ.จินตนา มัธยมบุรุษ
รศ.สมหมาย เปรมจิตต์	รศ.(พิเศษ)ถาวร เสาร์ศรีจันทร์
ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์	นายปิ่น อะทะเทพ
นายศรีเลา เกษพรหม	นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ
นางไฉไลฤดี ยวนะศิริ	นางสาวพรรณเพ็ญ เครือไทย
นางภัทรา จันทราทิตย์	นายจิรชาติ สันตะยศ
นายศิริวัชร หินคง	นายวีระ สิริเสรีภาพ
ผศ.เยื้อง ปั่นเหน่งเพชร	นายเกริก อัครชินเรศ

บรรณาธิการ

พระนคร ปรงฤทธิ์ (ปณฺณาวชิโร)

กองบรรณาธิการ

พระศุภชัย ชยสุโก	นายพรหมพิริยะ จันทน์หอม
นายอภิชาติ โพธิ์พฤษ	นายภัทรบพ ฤทธิ์เต็ม
นางศิริกร ไชยสิทธิ์	นางสาวดวงเดือน ชัยชนะ
นางอรศรี โยนิจ	นายณพดล ฟูแสง

จำนวนพิมพ์

๓๐๐ เล่ม

ปีที่พิมพ์

ตุลาคม ๒๕๕๓

พิมพ์ที่

แม็กซ์พริ้นติ้ง (มรดกถา) (มรดกถา)

๑๔ ถ.ศิริมั่งคณาจารย์ ซ.สายน้ำผึ้ง

ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

Hotline : ๐๘๖-๖๕๔๗๓๗๖

Tel. : ๐๕๓-๒๒๑๐๙๗

E-mail : info@maxx.me

กำหนดการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง
“เถราภิเชก : พิธียกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา”
ณ ห้องประชุมธรรมปัญญาบดี อาคาร มจร. ๑
มจร. วิทยาเขตเชียงใหม่
วันที่ ๑๕ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

๐๘.๓๐-๐๙.๐๐ น. **พิธีเปิดการสัมมนา**

โดย พระราชปริยัติเมธี รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
กล่าวถวายรายงานโดย พระครูโสมิตปริยัตยาภรณ์
รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

๐๙.๐๐-๑๐.๐๐ น. บรรยายเรื่อง **“พระพุทธศาสนาในล้านนา”**

โดย พระมหาสง่า ธีรสัโร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
ผ.ศ. ดร. วิโรจน์ อินทนนท์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๑๐.๐๐-๑๐.๑๐ น. พักรการสัมมนาและดื่มน้ำชากาแฟ

๑๐.๑๐-๑๑.๔๐ น. สัมมนาเรื่อง **“เถราภิเชก : พิธียกยอสมณศักดิ์
พระสงฆ์ในเชียงใหม่ และลาว”**

โดย พระครูบาอานนท์ ชยมงคล
วัดท่ากระดาศ เชียงใหม่ พระสงฆ์ชาวเชียงใหม่
พระมหาชัชวาล โชติธมโม
วัดราชมณเฑียร เชียงใหม่ พระสงฆ์ชาวเชียงใหม่
รศ. สมหมาย เปรมจิตต์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตล้านนา
ผู้ดำเนินการสัมมนา พระมหาสง่า ธีรสัโร

๑๑.๔๐-๑๓.๐๐ น. พักฉันภัตตาหารเพล/รับประทานอาหาร

๑๓.๐๐-๑๔.๓๐ น. สัมมนาเรื่อง **“เกราะภิเษก : พิธียกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา”**

โดย พระครูอดุลสัจสีกิติ
 วิชาตุคำ อำเภอเมืองเชียงใหม่
 อาจารย์ศรีเลา เกษพรหม
 สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 ผู้ดำเนินการสัมมนา ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๑๔.๓๐-๑๔.๔๐ น. พักการสัมมนาและดื่มน้ำชาจากแพ

๑๔.๔๐-๑๕.๔๕ น. สัมมนาเรื่อง **“เกราะภิเษกในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมล้านนา”**

โดย ศ.ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 รศ. รัตนาพร เศรษฐกุล มหาวิทยาลัยพายัพ
 ผู้ดำเนินการสัมมนา ดร. ภัคดีกุล รัตนา
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๑๕.๔๕-๑๖.๐๐ น. แลกเปลี่ยนความรู้ และอภิปรายร่วมกันระหว่าง
 วิทยากรกับผู้ฟัง

๑๖.๐๐ น. **ปิดการสัมมนา**

โดย พระปลัด ดร.เสนห์ ธมฺมวโร
 ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วิทยาเขตเชียงใหม่

วิทยากรประจำวัน นายศิรินทร์ หินคง
 นายพรหมพิริยะ จันทน์หอม

นายศิรินทร์ หินคง
 วิทยากรประจำวัน

คำอนุโมทนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ มีภารกิจสำคัญในการสนับสนุนและส่งเสริม การศึกษา ค้นคว้า วิจัย และ พัฒนาองค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปพัฒนาสังคมในทุก ๆ ด้าน

โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน สำนักวิชาการ ได้จัดสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “**เถราภิเชก : พิธิยกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา**” เพื่อเป็นการเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ในล้านนา ให้เป็นที่เข้าใจยิ่งขึ้น ซึ่งผู้สนใจสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการ สัมมนาในครั้งนี้ ไปพัฒนาการศึกษาในเชิงวิชาการได้เป็นอย่างดี

พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์

รองอธิการบดี มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

คำปรารภ

โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อน สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ จัดให้มีการ สัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “เกราะภิเษก : พิธียกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ ในล้านนา” ทั้งนี้ เพื่อเปิดเวทีให้นักวิชาการ พระนิสิต นักศึกษา และผู้สนใจ ทั่วไป ได้ศึกษา เรียนรู้ และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ร่วมกัน

ในอดีตนั้น ราชอาณาจักรล้านนา นับเป็นดินแดนที่พระพุทธ- ศาสนา มีความเจริญมั่นคงมาอย่างยาวนาน อีกทั้ง ยังเป็นศูนย์กลางการ เผยแผ่พระพุทธศาสนา ไปยังดินแดนต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง เช่น เมืองเชียงตุง เขตรัฐฉาน ประเทศสหภาพพม่า เมืองเชียงรุ่ง แคว้นสิบสองพันนา สาธารณรัฐ ประชาชนจีน เมืองล้านช้าง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นต้น

การที่พระพุทธศาสนา มีความเจริญมั่นคง ในราชอาณาจักรล้านนา เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่พระสงฆ์ล้านนา เป็นผู้ที่มีศีลาจารวัตรที่งดงาม และมีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จนเป็นที่ยอมรับนับถือของ ประชาชนโดยทั่วไป

เมื่อครั้งอดีตนั้น พระสงฆ์รูปใด มีศีลาจารวัตรที่งดงาม ประพฤติวัตร ปฏิบัติชอบตามหลักพระธรรมวินัยแล้ว ย่อมเป็นที่เคารพศรัทธา และได้ รับการยกย่อง ทั้งจากฝ่ายราชการบ้านเมือง และฝ่ายศรัทธาประชาชน ทั่วไป โดยการยกยอ (แต่งตั้ง) ให้ดำรงตำแหน่งสมณศักดิ์ในลำดับต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ทั้งสมณศักดิ์ที่ได้รับการยกยอจากประชาชน เช่น สวาทูเจ้า สวาทูเจ้าหลวง (เจ้าวัดหรือเจ้าอาวาส) เจ้าธู (ใช้เรียกขานเฉพาะ พระภิกษุที่เป็นเชื้อพระวงศ์เท่านั้น) ครูบา เป็นต้น และสมณศักดิ์ที่ได้รับการ ยกยอจากฝ่ายราชการบ้านเมือง เช่น มหาเถระ สวามี สังฆราชา ราชครู สมเด็จ และสมเด็จพระอัครราชโมลี หรือ สมเด็จเสฏฐอัครราชครู (สมเด็จ ราชครู) ซึ่งเป็นลำดับสมณศักดิ์สูงสุด ของพระสงฆ์ล้านนา ในสมัยนั้น

สมณศักดิ์ที่ได้รับการยกยอนี้ บางตำแหน่งอาจจะยกยอได้ เฉพาะพระสงฆ์บางรูปที่มีคุณสมบัติพิเศษ หรือมีความเกี่ยวข้องกับ

พระมหากษัตริย์เท่านั้น ไม่อาจยกยอพระสงฆ์ทั่วไปได้ เช่น ตำแหน่ง ราชครูหรือสมเด็จพระราชครู ซึ่งเป็นสมณศักดิ์ที่มีไว้สำหรับยกยอเฉพาะพระสงฆ์ที่เป็นเชื้อพระวงศ์ หรือมีบทบาทเป็นครูบาอาจารย์ของเชื้อพระวงศ์ เป็นต้น

ดังนั้น การยกยอสมณศักดิ์ในแต่ละระดับชั้นนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับคุณสมบัติสำคัญของพระสงฆ์รูปนั้น ๆ ๓ ประการ ได้แก่

๑. **ชาติวุฒิ** พระสงฆ์ที่เจริญด้วยชาติกำเนิดที่ดั่งาม เช่น เป็นพระมหากษัตริย์ หรือเชื้อพระวงศ์ และเป็นผู้ที่เกิดในตระกูลที่มีเกียรติประวัติที่ดั่งาม เป็นต้น
๒. **คุณวุฒิ** พระสงฆ์ที่เจริญด้วยความรู้ ความสามารถ และความดั่งามทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไป
๓. **วัยวุฒิ** ผู้ที่เจริญด้วยวัย มีอายุพรรษามาก ถือเป็นผู้ที่มีความรอบรู้และมีประสบการณ์

ในอดีต สมณศักดิ์ของพระสงฆ์ล้านนา ที่ได้รับการยกยอ จากฝ่ายราชการบ้านเมืองนั้น กษัตริย์จะเป็นผู้ยกยอด้วยพระองค์เอง บุคคลทั่วไป ไม่อาจยกยอได้ตามใจชอบ เมื่อทรงยกยอพระสงฆ์รูปใดแล้ว พระสงฆ์รูปนั้น ก็จะเข้าสู่พิธียกยออย่างเป็นทางการ ด้วยการประกอบพิธีรดน้ำพุทธานิเษก หรือ รดน้ำศักดิ์สิทธิ์ เรียกว่า “**เถราภิเษก**” โดยถือเป็นพิธีการที่ศักดิ์สิทธิ์และสำคัญยิ่ง

ปัจจุบัน แม้ว่าการยกยอสมณศักดิ์ และการประกอบพิธีเถราภิเษก ในล้านนาจะถูกยกเลิกไป หลังจากที่ราชอาณาจักรล้านนาถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรสยาม จนกลายเป็นดินแดนส่วนหนึ่งที่อยู่ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย แต่คติเหล่านี้นี้ยังถือเป็นร่องรอยของอารยธรรมที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของชาวล้านนาประการหนึ่ง

การศึกษาและแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับ “**เถราภิเษก : พุทธียกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา**” จะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในวิถีดั้งเดิม และนำไปสู่การพัฒนาสังคมให้เจริญด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

ขออนุโมทนากับวิทยากรที่ร่วมให้ความรู้ ร่วมนำเสนอ

บทความ ตลอดจนถึงผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกท่าน ที่ทำให้การสัมมนา
ในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และ
ส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในล้านนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

พระปลัด ดร. เสน่ห์ ธมฺวโร
ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ
มจร. วิทยาเขตเชียงใหม่

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

คำกล่าวถวายรายงาน ๑๓

โดย พระครูโฆสิตปริยัติยาภรณ์

รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตเชียงใหม่

คำกล่าวเปิดพิธีสัมมนาทางวิชาการ ๑๕

โดย พระราชปริยัติเมธี

รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่

กรรมการสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตเชียงใหม่

การสรุปใจความสำคัญของเนื้อหาในการสัมมนา ๑๙

เวทีสัมมนาเรื่อง “พระพุทธศาสนาในล้านนา” ๒๐

เวทีสัมมนาเรื่อง “เถราภิเษก : พิธียกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์

ในเชียงใหม่ และลาว” ๓๑

เวทีสัมมนาเรื่อง “เถราภิเษก : พิธียกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์

ในล้านนา” ๔๒

เวทีสัมมนาเรื่อง “เถราภิเษกในมิติทางสังคม

และวัฒนธรรมล้านนา” ๗๓

คำกล่าวปิดการสัมมนาทางวิชาการ ๙๗

โดย พระปลัด ดร. เสน่ห์ ธมฺมวโร

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

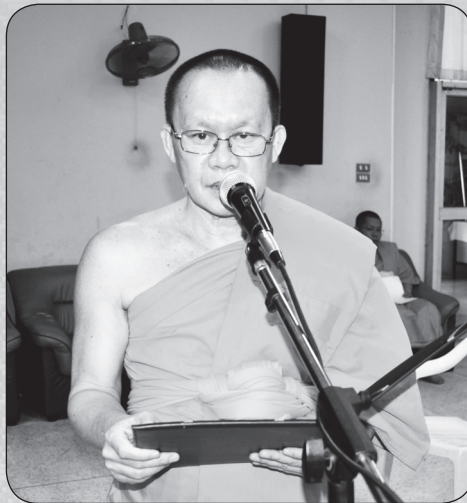
วิทยาเขตเชียงใหม่

บทความร่วมมือนำเสนอ	๙๙
พระพุทธศาสนาในล้านนา	๑๐๐
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ อินทนนท์	
อานิสงส์บวช	๑๓๖
วิเชียร สุรินตะ และ อุไร ไชยวงศ์ (ปริวรรต)	
ทับนะ ปิ่นเงิน และ พรรณเพ็ญ เครือไทย (ตรวจทาน)	
พิธีรดน้ำมูรธาภิเษก	๑๔๕
ศรีเลา เกษพรหม	
ประวัติความเป็นมาของการมีสมณศักดิ์	
และพิธีเถราภิเษกแบบล้านนา.....	๑๕๗
พระครูอดุลสัจจกิตติ์	
สมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา : อดีต - ปัจจุบัน	๑๙๔
ผศ.จินตนา มัชฌิมบุรุษ	
“ครูบาศรีวิชัย” กับ คตินิยมแบบ “ครูบา” (ใหม่)	
ช่วงทศวรรษ ๒๕๓๐-๒๕๕๐	๒๐๗
จิรัชชาติ สันติยะศ	
“ครูบา” เนือนาบุญของล้านนา	๒๓๐
พระมหาสง่า วีรสโว	
เถราภิเษกของชนชาติลาวสองฝั่งโขง	๒๓๕
รองศาสตราจารย์สมหมาย เปรมจิตต์	
สรุปผลการสัมมนา	๒๔๖
พระนคร ปริงฤทธิ์ (ปญญาวชิโร)	

พิธียกยอสมณศักดิ์ สมเด็จพระญาณสังวรญาณ อภิปธานุการมหารัชมังคลาจารย์ (ไผ่ เหมจาวี)
เมืองเชียงใหม่ ประเทศสหภาพพม่า ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑

กล่าวถวายรายงาน
โดย... พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

กราบเรียน พระราชปริยัติเมธี รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
กรรมการสภาวิทยาเขตเชียงใหม่

กระผม ในนามคณะผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ มีความรู้สึก
ยินดีเป็นอย่างยิ่ง ที่พระคุณท่านได้ให้ความเมตตา เป็นประธานเปิดการ
สัมมนาทางวิชาการในครั้งนี้

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ มีภารกิจสำคัญในการสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้าวิจัย และพัฒนาองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปพัฒนาสังคมในทุกๆ ด้าน

ในโอกาสนี้ โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน สำนักวิชาการ ได้จัดให้มีการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง **“เถราภิเษก : พิธิยกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา”** โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการยกยอ หรือการแต่งตั้งสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ล้านนาในอดีต โดยการประกอบพิธี **“เถราภิเษก”** ซึ่งถือเป็นพิธีการที่ศักดิ์สิทธิ์และสำคัญของพระพุทธศาสนาในล้านนา

กิจกรรมการสัมมนาทางวิชาการในครั้งนี้ได้รับความร่วมมือจาก วิทยาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยพายัพ โดยมีผู้เข้าร่วมรับฟังการสัมมนา ประกอบด้วย พระนิสิต นักศึกษา นักวิชาการ นักวิจัย และตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ คณะครูอาจารย์จากสถาบันการศึกษาต่างๆ เป็นต้น

ในโอกาสนี้ กระผมขออาราธนาพระคุณท่าน ได้กล่าวเปิดการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง **“เถราภิเษก : พิธิยกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา”** เพื่อเป็นแนวทางในการสัมมนาทางวิชาการต่อไป

กล่าวเปิดพิธีสัมมนาทางวิชาการ
โดย... พระราชปริยัติเมธี
รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
กรรมการสภามหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

ท่านรองอธิการบดี พระเถรานุเถระ พระนิสิต และขอเจริญพร
ญาติโยมผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาเรื่อง เถราก็แซก : พิธียกยอสมณศักดิ์
พระสงฆ์ในล้านนา ผม/อาตมา มีความรู้สึกยินดีและมีความตั้งใจจริง ที่ได้มี
ส่วนร่วมในการฟื้นฟูจรรโลงขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของเชียงใหม่

ของดีที่มีอยู่ในเชียงใหม่ พม่า ลาว เอาไปหมดแล้ว เหลือแต่ประวัติศาสตร์ ใครจะเป็นอะไรก็แต่งตั้งกันไป เมืองเชียงใหม่ทุกวันนี้เรายกย่องครูบาโดยไม่ได้มองความประพัตติ เรามองแค่รูปลักษณะที่เป็นรูปธรรมมากเกินไป ผมได้มีโอกาสไปริเบต และภูพาน เมื่อไม่กี่วันมานี้เอง ผมเห็นคนถือลูกประคำ ไม่ใช่พระถือนะ แต่เป็นโยมชาวบ้านถือ และไม่ได้เอามาคคล้องคอ แต่ถือไว้ในมือ ผมสังเกตข้าวของทุกอย่างจัดวางอย่างเรียบร้อย สิ่งที่สำคัญที่สุดคือลูกประคำ ช่วงที่มีเวลาว่าง เขาจะนำลูกประคำมานับทันที ไม่นำมาคคล้องคอให้สวยงาม ไม่ได้อยู่ในมือพระหรืออยู่ในคอพระเท่านั้น

ประการสำคัญที่ผมอยากเล่าให้ฟังคือเรื่องครูบา เช่น ครูบาศรีวิชัยนั้น ถือเป็นแม่แบบ เมื่อเราเห็นว่า นี่เป็นลักษณะครูบา เราก็ควรยกย่องส่งเสริมกัน ถ้าหากมีองค์กรใดองค์กรหนึ่งรับรอง หรือมีมหาวิทยาลัยเป็นองค์กรที่รับรอง ถ้าองค์กรรับรองว่า นี่คือครูบาจริง ประกาศยกย่องว่า พระรูปนี้ ท่านเป็นครูบาที่ควรเคารพกราบไหว้ได้ ถือเป็นเรื่องน่ายกย่องที่แท้จริง

สมัยปัจจุบัน ผมรู้สึกสงสารพุทธศาสนิกชนเรื่องพระครูบาบางรูปที่ไปสร้างความรู้สึกผิดหวังมากมาย ทำให้ศรัทธาไทยต้องถดถอยลง ครูบานั้น เป็นคำที่ศักดิ์สิทธิ์ และพวกเราต่างใช้เรียกยกย่องกัน เดิมนำมาใช้กันเกลื่อนกลาดมากมาย ยกย่องกันด้วยเรื่องผลประโยชน์ คนที่ยกย่องก็มีผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น พวกกันไปไหว้แล้วรวย ไปไหว้แล้วถูกหวย ผู้คนชอบลือกันว่าถูกหวยแล้ว มันก็ถูกเหมือนกัน เพราะพากันมาร้อยคนแต่มีคนถูกน้อยคน คนไม่ถูกนั้นเจ็บ แต่คนถูกคนเดียวพูดกันเสียจนโด่งดัง ครูบาเลยดังไปด้วย ทุกวันนี้พระครูบาจะเสียเรื่องผลประโยชน์ เขียวไปเขียวมา ไม่ใช่ครูบาจริง ที่เราเรียกกันว่า “ครูบาบ่มแก๊ส” ผลไม้ที่ไม่ถูกบ่มมันก็สุกเอง หวานหอมอร่อย พอเอาไปอบแก๊สปรากฏว่า รสชาติหายไปเลยครึ่งหนึ่ง ที่เรารู้จักกันทุกวันนี้คือครูบาบ่มแก๊ส ลูกศิษย์เขียวเพื่อผลประโยชน์ ผมขอฝากไว้ตรงนี้ว่า ครูบาจริงต้องมีองค์กรใดองค์กรหนึ่งรับรอง ฉะนั้น ในวันนี้ถือว่าการดีแล้ว เพราะเป็นเรื่องการฟื้นฟูพระครูบาที่แท้จริง ผมมองว่า ครูบา ควรมีคุณธรรมนำศรัทธาเลื่อมใส ไม่ต้อง

สอนอะไรมากมาย แต่คนทั่วสารทิศก็หลั่งไหลเข้ามาหา ไม่เลือกคนรวยหรือคนจน มีครั้งหนึ่งผมเสนอให้เจ้าคุณสมเด็จพระวังมัจฉาจารย์ไปเยี่ยมครูบา อยากให้เจ้าคุณสมเด็จรู้ว่า ครูบารูปนี้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส พอไปถึงเจ้าคุณสมเด็จท่านก็แปลกใจเหมือนกัน เพราะว่าพระครูบามีพรรษาน้อย แต่มีคุณลักษณะปฏิปทาเรียบร้อยน่าเลื่อมใส เรื่องนี้พระเถระผู้ใหญ่ท่านมองคนออก ครูบาไม่ต้องแสดงอะไรมากมาย ถ้าเป็นเช่นนี้ พบกันแค่วันเดียวก็เชื่อสนิทเลย อย่างนี้เป็นครูบาที่เราควรยกย่อง มีพุทธศาสนิกชนที่เป็นคหบดีทั้งหลาย ที่เคยรู้จักให้การสนับสนุนครูบาบ่มแก้สรูปหนึ่ง ต่อหน้าครูบาบ่มแก้ส ก็พูดหวาน เรียบร้อย พูดได้ถึงใจเลย พอมีบทพิสูจน์มาในภายหลัง เกิดเหตุการณ์เสื่อมเสียขึ้น คหบดีทั้งหลายพากันผิดหวังกินไม่ได้ นอนไม่หลับ อย่างนี้ถ้าพวกเราไปยกย่อง ก็จะเสียหายตามไปด้วย

ดังนั้น เราต้องนำครูบาจริงมายกย่อง ซึ่งการยกย่องในประเทศก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง แต่ถ้าต่างประเทศ (เชียงใหม่ ประเทศพม่า) เชนำเอาพวกเราไปยกย่องด้วยก็ดีเหมือนกัน ทำให้เราได้ครูบาทั้งหลายรูป เรา ก็ไปร่วมสถาปนาตัวท่าน ผมมักจะไปร่วมเฉลิมฉลองครูบา กับเขาบ่อยๆ ตั้งแต่เปิดเมืองใหม่ๆ สมัยก่อนเป็นเรื่องผิดกฎหมาย แต่พอเขาเปิดเมือง ผมเข้าไปเลย เราไปกันประมาณ ๔-๕ รูป พวกปัจจัยไปร่วมทำบุญมากมาย ทำบุญด้วยความสุข เพราะความศรัทธาเลื่อมใส เรื่องของบุญนี้ ถ้าซึ้งแล้วเท่าไรก็ได้ แต่ศาสนาพุทธในเมืองไทยเรานั้น มักดูถูกกัน มองข้ามกัน หรือที่เรียกว่า ไกลเกลือกินต่าง ใครทำเกินหน้า ก็หาเรื่องใส่ร้าย หลายคนกลัวศาสนาอื่นหรือต่างศาสนา มาทำลายพุทธศาสนา แต่ผมไม่กลัวสิ่งที่น่ากลัวที่สุดก็คือ การกระทำของกลุ่มเราเอง ที่กลัวคนอื่นเกินหน้า ทำเกินหน้าไม่ได้ ดึกว่าก็ไม่ได้ เราต้องดึกว่าคนอื่น ถ้าเสื่อมเสียมา ก็ช่วยกันเหยียบย่ำเลย ผมมีเพื่อนคนหนึ่ง เขาถูกเหยียบย่ำทั้งๆ ที่มีความผิดเพียงเล็กน้อย ผู้ใหญ่ก็ไม่พูดให้ เพื่อนฝูงก็ไม่ช่วย เรานับถือพุทธศาสนาเหมือนกัน เมื่อมีปัญหาก็ควรที่จะช่วยกัน ไม่ใช่มาเหยียบย่ำกัน แต่ศาสนาคริสต์นั้น เขาชวนเลย เขาต้องการคนพวกนี้ เขาขอมารับบอกให้มาเลย เขาจะดูแลเอง มอบตำแหน่งให้ทุกอย่างเลย ดังนั้น เรื่องของพวกเราเอง เมื่อมีอะไรก็ต้องช่วยกัน มีอะไรก็ให้กำลังใจกัน

เมื่อมองในด้านสัญลักษณ์ความเป็นพระครูบา จำเป็นหรือไม่ที่พระครูบาจะต้องห่มผ้าสีกรัก จริงๆ แล้ว ไม่จำเป็นต้องห่มผ้าสีกรัก พระครูบาห่มผ้าสีเหลืองก็ได้ เราสถาปนาพระครูบา ก็เพราะเห็นชัดว่าท่านเป็นพระดี มีศีลาจาริยวัตรเสมอดั้นเสมอปลาย ไม่มีผลประโยชน์ ไม่มีธุรกิจมาเกี่ยวข้อง ถ้ามีผลประโยชน์ มีธุรกิจ เราไม่นำมาสถาปนาเป็นพระครูบาแน่นอน ถึงแม้จะในประเทศหรือต่างประเทศก็ตาม เพราะความเป็นครูบาไม่เกี่ยวข้องอะไรกับสีผ้าจีวร ไม่เกี่ยวข้องอะไรกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือรูปแบบ ไม่จำเป็นต้องห้อยลูกประคำที่คอ ถืออยู่ที่มือก็พอแล้ว ลักษณะเช่นนี้ มันเป็นแค่เครื่องประดับเท่านั้น ลักษณะครูบาที่เราควรจะยกย่องก็คือ ต้องมีศีลาจาริยวัตรเสมอดั้นเสมอปลายมาโดยตลอด เป็นผู้พูดน้อยแต่ปฏิบัติมาก มีคนศรัทธาเลื่อมใส ดังนั้น เราควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการให้เป็นผู้รับผิดชอบดูแลเรื่องการสถาปนาพระครูบาที่แท้จริง ในโอกาสอันเป็นมงคลนี้ ผมมีบุญมาก ที่ได้มีโอกาสมีส่วนร่วมรู้เห็นกับความคิดใหม่ จึงขอให้ท่านทั้งหลาย ตั้งใจพูดกัน คุยกันให้เป็นเรื่องเป็นราว เป็นเหตุเป็นผลในวันนี้ให้จบ และผมหวังว่า สิ่งที่เราเราคิดนี้จะเป็นศักดิ์เป็นศรี เป็นหน้าเป็นตาของเมืองเชียงใหม่ของพวกเรา ขอความเจริญรุ่งเรืองในพระพุทธศาสนา จงมีแก่ท่านด้วยเทอญ.

สรุปใจความสำคัญ ของเนื้อหาในการสัมมนา

การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง

“ไตรภวิเชก : พิธียกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา”
จัดโดย โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน

วันที่ ๑๕ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓
ณ ห้องประชุมธรรมปัญญาบดี อาคาร ๑ มจร. วิทยาเขตเชียงใหม่

เวทีสัมมนาเรื่อง “พระพุทธศาสนาในล้านนา”

วิทยากรประกอบด้วย

ผศ.ดร. วิโรจน์ อินทนนท์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พระมหาสง่า อธิสวโร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พระมหาสง่า อธิสวโร

ประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาในล้านนานั้น มีความเป็นมาอย่างไร? และมีพัฒนาการอย่างไรบ้าง? และจะส่งผลต่อทุกคนที่ดำเนินชีวิตอยู่ และเกี่ยวพันกับพระพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง?

ผศ.ดร. วิโรจน์ อินทนนท์

ประวัติพระพุทธศาสนาในล้านนา มีความเป็นมาอย่างไรนั้น อาจจะไม่ได้พูดถึงเรื่องนี้มากนักเนื่องจากมีในเอกสารแล้ว พระพุทธศาสนาตามที่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น เรายอมรับกันว่า ก่อนการเข้ามาของพระพุทธศาสนาในดินแดนแถบล้านนานั้น มีการนับถืออย่างอื่นอยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนับถือผี ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปของฝูงชนทั้งหลาย อาจจะเรียกได้ว่า เป็นศาสนาเบื้องต้นที่คนนับถือกันอยู่ สิ่งที่น่าสนใจของพระพุทธศาสนาที่เข้ามาในบ้านเมืองเราคือ การเข้าไปผสมผสานกับความคิดแบบดั้งเดิม หรือความเชื่อของคนที่มีอยู่แล้ว

คนที่มีมีการนับถือผีมาก่อน เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาก็เข้าไปผสมผสานกับความเชื่อเรื่องผี เมื่อเข้าไปผสมผสานกันแล้ว ในที่สุดก็เข้าไปมีอิทธิพลมากกว่าผี ดังนั้น ตอนนี้อยู่ก็ถูกอัญเชิญไปอยู่ในห้อง อัญเชิญไปอยู่ข้างล่าง พุทธก็เข้าไปแทนที่ตรงนั้น ผมมองว่า นี่เป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเข้าไปอยู่ที่ใด

ก่อนที่พระนางจามเทวีจะนำพระพุทธศาสนาที่เรียกกันว่า พุทธแบบเถรวาท ที่เป็นแบบเมืองลพบุรี ซึ่งก็รับอิทธิพลมาจากสมัยอาณาจักรทวารวดี เมื่อพุทธที่เป็นแบบเถรวาทที่พระนางจามเทวีนำขึ้นมาในดินแดนแถบนี้ ก็มีความเชื่อเดิม หรือบางครั้งเราอาจจะบอกว่า น่าจะมีศาสนาที่มีอยู่ในดินแดนแถบนี้มาก่อนแล้ว ซึ่งอิทธิพลอย่างหนึ่งที่เรายอมรับกันคือ อิทธิพลแบบมหายาน มีอยู่ในดินแดนแถบนี้ด้วย มีหลายสิ่งที่เป็นตัวอย่าง ความคิดหนึ่งที่บอกว่า เรามาจากตอนใต้ของจีน มาจากเมืองจีน พุทธศาสนาอยู่ในเมืองจีนประมาณ พ.ศ.๗๐๐ ซึ่งก็เป็นพุทธแบบมหายาน เมื่อเข้ามาอยู่ในดินแดนของเรา ก็ต้องนำเอาพระพุทธศาสนาไปด้วย เพราะในลักษณะของคนเรา การที่เราจะเคลื่อนย้ายไปอยู่ที่ไหน เราก็จะเอาความเชื่อของเราเข้าไปด้วยเสมอ สิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจนของบ้านเราตอนนี้ คือ เวลาที่เราย้ายบ้านไปอยู่ที่ไหน เราก็จะเอาพระสงฆ์จากบ้านเราไปด้วย จนบางครั้งเราย้ายหมู่บ้านไป เราก็เอาชื่อจากหมู่บ้านเดิมของเราไปตั้ง แล้วพระสงฆ์จากหมู่บ้านเดิมของเราก็คือ ลูกหลานของ

เรานั้นเองที่ไปอยู่ด้วย ดังนั้น ลักษณะอย่างนี้ บ้านเราเวลาถึงงานปอยหลวง ก็ตั้งข้อสังเกตเลยว่า ทำไมปอยหลวงเมืองฝางข้ามมาถึงสารภีได้อย่างไร แล้วข้ามจากแม่แตงมาได้อย่างไร มากินหัววัดที่สารภีได้อย่างไร ก็เพราะว่าคนสารภีหรือคนเมืองฝางย้ายบ้านไปอยู่ด้วยกัน คนสารภีอาจจะไปมีครอบครัวกับคนเมืองฝาง เป็นต้น

พระมหาสง่า อธิสวโร

ถ้ามองในมุมมองของพระพุทธศาสนา อาจจะเป็นเพราะพระภิกษุสามเณรย้ายไปอยู่ที่เมืองฝางก็ได้

ผศ.ดร. วิโรจน์ อินทนนท์

ก็เป็นไปได้ ๒ ส่วน ส่วนหนึ่งคือ มุมมองของชาวบ้าน และมุมมองของพระสงฆ์ คือพระสงฆ์ย้ายมาอยู่ ดังนั้น ในเวลาที่เรามีนงานก็มักจะย้ายกันไปไหนลักษณะเช่นนี้ เรียกว่า เป็นการนำหัววัดไปตั้งกัน (ไปถึงกัน) ทำให้วัดและผู้คนมีความสัมพันธ์กันมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การที่ได้รับอิทธิพลมาจากจีนนั้น เขาก็นำเอาของเขามาด้วย มาอยู่ทางบ้านเรา การไหลมาของพระพุทธศาสนานั้น น่าจะมีทั้งในส่วนที่เป็นมหายาน ที่มีอยู่ในดินแดนแถบนี้ ที่ยังหลงเหลืออยู่ด้วย

พระมหาสง่า อธิสวโร

คิดถึงตอนที่ไปบ้านแสน เมืองม้า เชียงตุง ในครั้งนั้น ท่านสวามีพระมหาชัชวาล วัดราชมณเฑียรไปด้วย ผมได้คุยกับโยมคนหนึ่ง เขาเป็นชาวลัวะ หมู่บ้านนั้นเป็นหมู่บ้านลัวะ ผมคุยกับเขาว่า “ทำไมวัดนี้จึงชื่อว่าวัดบ้านแสน ? เป็นวัดที่มาจากเมืองเชียงแสน ประเทศไทยใช่หรือไม่ ? ” ลูกคนหนึ่งบอกว่า “ไม่ใช่” เขาบอกว่าที่นั่นเดิมเรียกว่า “ดอยสามพญา” แล้วสามพญานี้หนีมาจากจีน จีนมีมณฑลหนึ่งหรือจังหวัดหนึ่ง

เล็กๆ ในปัจจุบันชื่อ “เชียงแสน” สามพญานี้ถูกตีและอพยพมาอยู่ที่นั่น อีกสองพญา สร้างวัดคนละวัดคือ “วัดแดง” กับ “วัดแสน” ส่วนพญา อีกคนหนึ่ง ไปสร้างเชียงแสนอยู่ที่ประเทศไทย ณ ปัจจุบัน คือ หิรัญนคร เงินยาง ซึ่งก็ได้สันนิษฐานมาจากคำพูดของคุณลุงนี้ว่า “ลวจังกราช” คือ ผู้ที่อพยพมาจากจีน แล้วก็ได้นำเอาพระพุทธศาสนาแบบมหายานเข้ามา ด้วยในยุคนั้น

ผศ.ดร. วิโรจน์ อินทนนท์

ก็น่าจะมีทั้งส่วนที่เป็นมหายาน ที่เข้ามาอยู่บ้านเรา ที่เราบอกว่า เกรวาทเข้ามาอยู่ในสมัยพระนางจามเทวี เพราะตามตำนานจามเทวี บอกว่า ตอนที่พระนางขึ้นมานั้น ได้นำเอาพระสงฆ์มาด้วย ๕๐๐ รูป มาอยู่ที่เมืองหริภุญชัย แล้วบ้านเมืองที่อยู่ใกล้เคียงก็รับเอาพระพุทธ ศาสนาจากที่นั่นเข้ามาด้วย จะเห็นว่าเชียงใหม่อเองก็รับจากที่นั่นมา เช่นเดียวกัน ก่อนยุคสมัยที่พญามังรายจะเข้ามา พระพุทธศาสนาที่เข้ามา ในตอนหลัง ตอนนั้นเรายังไม่เรียกกันว่า อาณาจักรล้านนา

ช่วงแรกที่บอกว่า ในสมัยพระนางจามเทวีนั่นเป็นเกรวาท แต่เรา ก็บอกไม่ได้ว่าเป็นเกรวาทแบบไหน เพราะในขณะนั้นยังไม่มีแบบนิกาย ลัทธิทางค์เลย เชื่อว่าน่าจะเป็นเกรวาทที่พระเจ้าอโศกและชาวมคธนับถือ กันอยู่ พุทธศาสนาแบบเกรวาทที่ถูกส่งออกนอกประเทศขณะนั้น ถูกส่ง ออกในสมัยพระเจ้าอโศก และบังเอิญในยุคสมัยของพระเจ้าอโศกนั้น ก็มี แคว้นวิชชาวัต คือ เหลือแต่กลุ่มพระโมคคัลลิตบุตรตีสสะเถระกลุ่มเดียว กลุ่มอื่นได้ถูกขับออกไปหมดแล้ว

หลังจากสมัยพระนางจามเทวีลงมา ปรากฏหลักฐานอย่างหนึ่งว่า เรารับพระพุทธศาสนามาจากสุโขทัยซึ่งเป็นแบบลัทธิทางค์ เรียกว่า เป็นยุค ที่สองที่เข้ามายังเชียงใหม่ แล้วก่อนหน้านี้พญามังรายก็ได้นำพระพุทธ ศาสนามาจากพุกาม ในตำนานก็บอกไว้เช่นเดียวกัน ส่วนในด้านพระพุทธ ศาสนาที่เราพูดกันโดยส่วนมาก ว่าพระสุมนเถระเอาขึ้นมาในสมัยของ พระยาสิทธิ ตรงกับสมัยของพญากือนา จนเป็นที่มาของวัดสวนดอก ตอนที่

นำขึ้นมาแล้วให้ไปอยู่ที่วัดพระยืน จังหวัดลำพูนก่อน ประมาณ ๒ ปี อีกนัยหนึ่งคือ ต้องการเตรียมสถานที่ตรงนี้ให้เป็นที่อยู่ของพระสุมนเถระ พอพระสุมนเถระมาอยู่แล้ว ก็ได้สถาปนาท่านขึ้นเป็นพระสังฆราช ผมคิดว่า เป็นเถรวาทในกลุ่มของลังกาวงศ์ที่มาจากทางสุโขทัย แล้วพญากือนา ทรงนับถือในกลุ่มของพระสุมนเถระนี้

พระมหาสง่า อีร์สวโร

เคยคิดเอง แต่ไม่รู้ว่าจะถูกหรือไม่ ว่าก่อนที่พญากือนาจะไปขอพระสงฆ์มาจากสุโขทัยนั้น ได้มีพระพุทธรูปที่เจริญอยู่แล้ว เป็นนิกรของลำพูน คือหริภุญชัยเจริญรุ่งเรืองมาโดยตลอด ในดินแดนแถบนี้ ข้อสันนิษฐานที่คิดไว้ก็คือ ทำไมต้องนำมาพักไว้ที่ลำพูนถึง ๒ ปี ในเมื่อเมืองของพระองค์อยู่ที่เชียงใหม่ อาจจะเป็นเพราะว่าต้องนำพระมหาสมณะเถระไปไว้ที่ลำพูน เพราะลำพูนคือฐานที่มั่นของพระพุทธรูปแบบหริภุญชัย ส่วนใหญ่พระสังฆราชจะมาจากลำพูน ผู้อาวุโสมาจากลำพูนทั้งหมด ดังนั้น จึงต้องนำพระสุมนเถระไปไว้ที่นั่นก่อน และพระพุทธรูปก็จะไปเชื่อมกับการเมืองเล็ก ๆ และข่าวที่แพร่ออกไป ไม่ใช่ข่าวจากชาวบ้าน พระสงฆ์ในนิกรเดิมไม่บริสุทธ์ ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ ถ้าอยากบริสุทธ์ต้องบวชในนิกรใหม่ ดังนั้น ๒ ปี ของพระสุมนเถระนั้น เกิดการสึกพระภิกษุในลำพูน แล้วบวชใหม่ในนิกรลังกาวงศ์แบบพระสุมนเถระ หลังจากทำงานที่นั่น ๒ ปีแล้ว เข้ามาอยู่เชียงใหม่ ปรากฏว่ามาไม่ได้ เพราะพระสงฆ์เชียงใหม่เป็นพระสงฆ์จากหริภุญชัยเก่า ดังนั้น จึงต้องยกพระราชอุทยานให้สร้างวัด และสถาปนาให้ท่านเป็นพระสังฆราช ใครอยากจะมาอยู่กับท่าน ก็ต้องบวชใหม่ ส่วนที่อยู่ในเมืองเก่า ก็พากันไปแบบนิกรเก่า

ผศ.ดร. วิโรจน์ อินทนนท์

นั่นก็เป็นส่วนหนึ่ง แต่ผมมองว่า การที่นำเอาพระสุมนเถระมาที่นี้

ซึ่งเป็นแบบลังกา ในแง่ที่ว่าสุโขทัยกับล้านนานั้นมีการแข่งขันกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการนับถือศาสนา การอุปถัมภ์บำรุงพุทธศาสนา จะเห็นว่าก่อนหน้าที่พญากือนาจะไปเอาพระสงฆ์มาจากสุโขทัยนั้น ได้เคยส่งไปขอกับพระสวามีอุทุมพรที่เมาะตะมะมาแล้ว แต่พระสวามีอุทุมพรไม่มา ก็น่าสนใจว่าพระสวามีอุทุมพร ตอนที่พระยาสิทธิมนต์ไปที่สุโขทัยนั้น พระสวามีอุทุมพรไปทำให้พญากือนาอยากได้แบบลังกา ซึ่งขณะนั้นสุโขทัยนับถือแบบลังกา จึงอยากจะได้แบบลังกาเข้ามาในล้านนา ดังนั้น เมื่อมาจากต้นตอไม่ได้ จึงนำมาจากสุโขทัย ทำให้เรามี ๒ นิภาย คือแบบพื้นเมือง (นิภายหริภุญชัย) ดั้งเดิม และนิภายแบบลังกาวงศ์

การเคารพนับถือศาสนาของพระมหากษัตริย์นั้น จะเห็นได้ว่าการสลับสับเปลี่ยนกันไป ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาขึ้นอยู่กับการนับถือของพระมหากษัตริย์ด้วย ถ้าพระมหากษัตริย์นับถือกลุ่มใดกลุ่มนั้นก็จะมีเจริญรุ่งเรือง ดังนั้น จึงมีข้อสังเกตต่อมาว่า ในสมัยพญาสามฝั่งแกนที่บอกว่าไปนับถือกลุ่มเวทมนต์ไสยศาสตร์ทั้งหลายนั้น พญาสามฝั่งแกนก็กลับไปนับถือพระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิม ทำให้พระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่งที่อยู่ที่เชียงใหม่บอกว่า พระศาสนาในบ้านเราไม่ไหวแล้ว ก็พากันไปเรียนจากลังกามาอีก เมื่อกลับมาที่ไปอยู่ที่วัดป่าแดง ตอนนีเราก็บอกว่าศาสนาในบ้านเรามี ๓ กลุ่ม คือ นิภายเดิม ลังกาเก่า และลังกาใหม่ ต่อมาก็ได้เรียกลังกาเก่ากับลังกาใหม่ว่า กลุ่มสวนดอก และกลุ่มป่าแดง หลังจากนั้น ก็ทำให้เกิดความลำบากใจแก่พญาติโลกราช เพราะศาสนาแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มแล้ว พระเจ้าแผ่นดินจะอยู่กลุ่มใด จึงกลายเป็นปัญหา หากจะไปเข้ากับกลุ่มสวนดอกอย่างเดียว กลุ่มป่าแดงก็จะมองอีกแง่หนึ่ง แต่หากจะไปนับถือกลุ่มป่าแดงอย่างเดียว ก็จะทำให้กลุ่มสวนดอกกับกลุ่มพื้นเมืองมองอีกแง่หนึ่งว่าเลือกข้างหรือไม่ จึงเป็นความหนักใจของพญาติโลกราช ดังนั้น พญาติโลกราชจึงได้ขอให้คณะสงฆ์มาช่วยกัน อาจจะเป็นการสังคายนาหรือไม่ก็ได้ เป็นการให้พระสงฆ์ทั้ง ๓ กลุ่มมาคุยกัน เพื่อหาทางออกให้กับคณะสงฆ์ และนั่นก็เป็นที่มาของสังคายนาครั้งที่ ๘ ที่เขียนไว้ในเอกสารว่ามีความเป็นไปได้มากน้อยขนาดไหน สิ่งก็ตามมาคือ หลังจากนั้นแล้ว คณะสงฆ์ที่เราบอกว่า ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มใด

ก็แล้วแต่มีความปรองดองกันมากขึ้น ทำให้พญาติโลกราชปกครองบ้านเมืองได้ง่ายขึ้น แสดงให้เห็นว่าพระพุทธรศาสนาที่เข้ามานั้นมีความผูกพันกับพระมหากษัตริย์เป็นอย่างมาก การปรองดองนั้นต้องให้รัฐเข้ามาเป็นผู้ประสาน พระมหากษัตริย์เป็นผู้ประสานระหว่างการปรองดองของคณะสงฆ์ ทำให้สมัยต่อมางานทางด้านพระศาสนาของเราเกิดขึ้นจากความสงบของบ้านเมือง ตามที่คณะสงฆ์มีความปรองดองกันมากขึ้น ทำให้มีผลงานทางด้านพระศาสนามากขึ้น หรือที่เรียกว่า “ยุครุ่งเรืองทางวรรณกรรมพระพุทธรศาสนา” แม้กระทั่งหลักฐานที่นำมาอ้างในปัจจุบันนี้ ก็เกิดขึ้นในยุคนี้เช่นกัน คือยุคสมัยของพระเมืองแก้ว

พระมหาสง่า อีร์สวโร

เป็นไปได้หรือไม่ว่า คณะสงฆ์มีความแตกแยกกันด้านความคิดเห็นมาโดยตลอด ตั้งแต่เริ่มมีการนำพระสงฆ์ต่างนิกายเข้ามา ผมคิดว่าจุดพลุดอย่างหนึ่งของผู้ปกครองที่นำเอาพระสงฆ์ต่างนิกายเข้ามาเริ่มต้นที่ว่าพระสงฆ์นั้นทำไม่ถูก วัดนี้ทำไม่ถูก ต้องไปนำเอาวัดนั้นมาซึ่งน่าจะเป็นความผิดพลาด พอมองเห็นว่าพระสงฆ์ของตนเองไม่ค่อยที่จะนำมาซึ่งความเลื่อมใส ไปยกย่องพระสงฆ์อีกเมืองหนึ่ง จึงได้นิมนต์ท่านเข้ามาทำให้เกิดความแตกแยก พอมาถึงในสมัยพระนางจามเทวีก็ได้ นำพระสงฆ์มาอีก ต่อมา ในสมัยพญากือนาก็นำเอาพระสงฆ์จากสุโขทัยเข้ามาอีก พอมาถึงสมัยพญาสามฝั่งแกนกลายเป็นนับถือพระสงฆ์นิกายเดิม ถ้ามองให้ดีแล้ว พญาสามฝั่งแกนไม่ยุ่งกับพระสงฆ์เลย แม้กระทั่งพระสงฆ์เองจะเข้าหาพญาสามฝั่งแกนเพื่อที่จะบอกว่าแบบนี้ถูก พระองค์ก็บอกว่าพระคุณเจ้าไม่ต้องเสนอ กลับให้ทุนการศึกษาไปเรียนที่ลังกา แล้วค่อยยกกลับมาบอกทีหลัง พญาสามฝั่งแกนจึงส่งไปเรียนแทนที่จะมานั่งโต้เถียงกัน เมื่อกลับมาปรากฏว่ากลับมาในยุคพญาติโลกราช ในขณะที่บ้านเมืองกำลังมีศึกสู้รบกัน พระสงฆ์ก็ได้เถียงกันว่าใครถูกใครผิด ในที่สุดแล้วพระองค์ก็นำพระสงฆ์ทั้ง ๒ นิกายมาทำสังคายนากัน คือมาปรับความคิดเห็นกันว่า พระไตรปิฎกจากนิกายเก่านั้นเป็นอย่างไร

แล้วที่นำมาจากลังกาใหม่นั้นเป็นอย่างไร ทางตำราดูกันว่าของใครถูกที่สุด ดังนั้น การสังคายนาน่าจะเป็นการแก้ปัญหาที่ทำให้เหตุการณ์ทางพระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์กำลังจะแตกแยกกัน กลับมาคืนดีกัน มายึดถือตำราเล่มเดียวกัน

ผศ.ดร. วิโรจน์ อินทนนท์

การนำเอานิกายใหม่ๆ เข้ามานั้น มีเหตุอยู่อย่างหนึ่งคือ เวลาที่เราอยู่ด้วยกันนาน ๆ เรามักจะพบว่า มีข้อบกพร่องเยอะแยะมากมาย เพียงแค่เราได้ยินข่าวเท่านั้นว่า กลุ่มที่นั่นดี กลุ่มที่นี่ดี โดยที่ยังไม่เห็นเลยก็นำมาแล้ว ดังนั้น ปัจจุบันจึงเกิดเรื่องราวเช่นนี้ขึ้นมากมาย และเมื่อนำเข้ามาแล้วก็ทำให้พระสงฆ์กลุ่มใหม่มองว่าพระสงฆ์กลุ่มเก่ามีข้อบกพร่องอะไรบ้าง ในทำนองเดียวกันก็ทำให้พระศาสนาตื่นตัว มีการทำให้ดีขึ้น แต่ในอีกจุดหนึ่งก็สร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้นได้เช่นเดียวกัน ดังนั้นกว่าจะสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นได้ก็ต้องใช้เวลานาน จะเห็นว่า ต่อมาพระศาสนาในบ้านเมืองก็อยู่ปกติสุขกันเรื่อยมา แม้แต่ในช่วงที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางการเมืองของพม่า พระศาสนาในล้านนาก็ยังคงอยู่กันได้ แล้วพระสงฆ์ล้านนากับพระสงฆ์พม่าก็อยู่ด้วยกันได้ด้วยดี

ต่อมา ได้เกิดความขัดแย้งขึ้นอีกในสมัยกรุงบาโลภา ในสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงรัชกาลที่ ๕ จากการที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ส่งพระนพิตพิศาลคุณ (พระมหาคำปิง) ขึ้นมาที่เชียงใหม่ ในขณะนั้น เป็นการขึ้นมาจากคณะสงฆ์แบบธรรมยุติกนิกายซึ่งมีข้อปฏิบัติที่แตกต่างกันอยู่ จึงทำให้การขึ้นมาในขณะนั้นเกิดความแตกแยกกันขึ้นตามประวัติ จึงต้องนิมนต์ครูบาวัดฝายหินไปที่กรุงเทพฯ เพราะเกิดการไม่ยอมรับในบางสิ่งบางอย่าง ที่เรียกว่า พรบ.สงฆ์ รศ.๑๒๑ ซึ่งได้ตราขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ ก็มีข้อขัดแย้งบางอย่างของคณะสงฆ์ เมื่อครูบาวัดฝายหินไปที่กรุงเทพฯ เพื่อรับทราบนโยบายการศึกษา การปกครองสงฆ์ นัยหนึ่งที่ได้คือ การที่ผู้น้อย คือ พระนพิตพิศาลคุณมาสอนผู้ใหญ่โดยการอ้างกฎระเบียบต่าง ๆ เข้ามา ทำให้คณะสงฆ์ล้านนาไม่พอใจเช่นเดียวกัน ถึงแม้ว่า

สิ่งที่อ่างนั้นจะเป็นกฎระเบียบก็ตาม ดังนั้น เมื่อนิมนต์ครูบาวัดฝายหินไปที่กรุงเทพฯ แล้วได้พูดคุยกันต่างๆ นานา ปรากฏว่าครูบาวัดฝายหินก็ยอมรับ ผมคิดว่าการที่เรารับนโยบายจากทางกรุงเทพฯ นั้น หลังจากทีครูบาวัดฝายหินได้กลับมาแล้วนั้น ครูบาวัดฝายหินก็ได้ปรับปรุงอะไรต่างๆ มากมายที่เป็นไปตามนโยบายของทางกรุงเทพฯ เช่นกัน

พระมหาสง่า อีร์สวโร

ในยุคปัจจุบัน จะเห็นว่าพระพุทธศาสนาของเรานั้น ได้ผ่านร้อนผ่านฝน ผ่านหนาวมากพอสมควร ความรู้มร้อนนั้นเป็นความรู้ร้อนทั้งในวงการพระสงฆ์ และความรู้ร้อนในวงการของการเมือง ที่พยายามจะเบียดกัน การเมืองก็พยายามจะใช้พระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมให้ตัวเองมีฐานเสียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของมวลชน

ผศ.ดร. วิโรจน์ อินทนนท์

การที่ชาวบ้านไปนับถือพระสงฆ์แต่ละกลุ่มนั้น ทำให้การปกครองบ้านเมืองยากขึ้น พระเจ้าแผ่นดินจะไปเข้ากับกลุ่มใดก็ยาก ดังนั้น จึงต้องสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้น

พระมหาสง่า อีร์สวโร

การปรองดองคือ การใช้ทั้งพระศาสนาและการเมืองควบคู่กัน อีกมิติหนึ่ง หากเราจะมองว่าการพระศาสนาของบ้านเรานี้เจริญรุ่งเรือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในล้านนานั้น ผ่านไปก็ยุคก็สมัย มีอีกจุดหนึ่งคือการมองเรื่องของศิลปะ ถ้าผลงานศิลปะว่าพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ท้องถิ่นก็กาลสมัย เช่น ในยุคของทวาราวดี พอรุ่งเรืองถึงที่สุดแล้ว จะเห็นว่าสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่จะถูกสร้างขึ้นมาก็คือ งานศิลป์ ต่อมาก็เป็นศิลปะแบบศรีวิชัย และยุคที่รุ่งเรืองอีกยุคคือ ยุคลพบุรีมีเอกลักษณ์ที่ผ่าน

ออกมาจากการสร้างงานศิลป์ ต่อมาก็เป็นเชียงแสน สุโขทัย อุ่งทอง อยุธยา รัตนโกสินทร์ นอกนั้นเป็นยุคเปลี่ยนผ่านที่ไม่ถึงที่สุด ถ้ายุคใดสมัยใด พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองจนถึงที่สุดแล้ว จะมีการสร้างงานศิลปะขึ้น ถ้าถามว่าพระพุทธศาสนาในล้านนานั้น มียุค ก็ต้องดูที่งานศิลปะ

ผศ.ดร. วิโรจน์ อินทนนท์

การมองพระพุทธศาสนานั้น ไม่ได้มองแค่ที่สถาบันศาสนา อย่างเดียว เพราะพระพุทธศาสนาก็มีความสัมพันธ์กับสถาบันการปกครอง การมองว่า ยุคใดที่มีการเจริญ ยุคใดที่เสื่อมนั้น ต้องมองในองค์อุปถัมภ์ ด้วย โดยเฉพาะการนับถือขององค์พระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์เอง ถึงแม้จะมีอำนาจ มีพระราชอำนาจมาก แต่พระองค์ก็ต้องอาศัยอาณาประชาราษฎร์ ดังนั้น อาณาประชาราษฎร์นับถือศาสนาแบบใด พระองค์ก็ไม่ขัดใจ ไม่ได้บังคับ ใครจะนับถืออะไรก็นับถือไป สุดท้ายใครอยากเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน ก็ต้องเป็นไปตามพระมหากษัตริย์กำหนด

พระมหาสง่า อธิสวโร

ถ้าจะถามว่า พระสงฆ์ล้านนาในยุคก่อนทำผิดหรือไม่ ที่ไปยุ่งกับการเมือง หรือในยุคในกาลต่อๆ มาที่ไปเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ หรือกำลวงการบริหารงานของพระสงฆ์ ทั้งที่ไม่ควรจะเป็น ถ้าพูดถึงในพระไตรปิฎกแล้ว พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า การปกครองของพระศาสนานี้เราอนุวัตตามพระราชา แสดงว่าพระพุทธองค์ก็เป็นนักบริหาร และพระองค์เคยศึกษาเล่าเรียนเกี่ยวกับเรื่องการบริหารบ้านเมืองมา พร้อมที่จะขึ้นเป็นกษัตริย์ การที่ในสมัยของพระพุทธเจ้าไม่เกิดเรื่องราวขัดแย้งระหว่างวงการของพระศาสนากับการเมืองเลย ก็เพราะพระองค์ยึดถือแนวทางนี้ คือ ศาสนาต้องอนุวัตตามพระราชา คือสถาบันทางการเมือง การปกครอง สถาบันทางการเมือง จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าไม่เคยนำพระสงฆ์ไปประท้วง ไม่เคยให้พระสงฆ์ไป

ขัดแย้งหรือเป็นเครื่องต่อรองกับพระเจ้าแผ่นดิน หรือการเมืองการปกครองเลย จึงทำให้พระศาสนานั้นดำเนินไปด้วยดีมาโดยตลอด ดังสมัยพญาติโลกราช ซึ่งเป็นยุคเริ่มต้นของยุครุ่งเรืองที่ใช้การศึกษาพระไตรปิฎกเป็นตัวเชื่อมให้พระสงฆ์ได้ศึกษาดำรงพระไตรปิฎกชุดเดียวกัน และที่บอกกันว่าสวดถูกหรือไม่ถูกนั้น ไม่ใช่เนื้อหา แต่เป็นสำเนียง ซึ่งปัจจุบันเราจะเห็นหลายสถานีวิทยของพระพุทธรูปหลายแห่ง ได้นำการสวดแบบจีนมาสวด ชาวบ้านก็บอกว่าสนุกดีมีเสียงดีกลองตีฉิ่งด้วย ต่างคนต่างวัฒนธรรม แต่เรายอมรับกันได้ ดังนั้น ความแตกต่างทางนิกาย และศาสนา จึงขึ้นอยู่กับกรยอมรับซึ่งกันและกันมากกว่าความรู้สึกที่ขัดแย้งกัน

พระนคร ปรีชญ์ฤทธิ์ เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน
แถลงข่าวการจัดสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “เถราภิเษก : พิธียกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา”
ณ ศูนย์ราชการจังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

เวทีสัมมนาเรื่อง “เถราภิเชก : พิธิยกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ ในเชียงใหม่ และลาว”

วิทยากรประกอบด้วย

พระครูบาอานนท์ ชยมงคลโล

วัดท่ากระดาศ เชียงใหม่ พระสงฆ์ชาวเชียงใหม่

พระมหาชัชวาล โชติธรมโม

วัดราชมณเฑียร เชียงใหม่ พระสงฆ์ชาวเชียงใหม่

รศ. สมหมาย เปรมจิตต์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

พระมหาสง่า อธิสวโร ผู้ดำเนินการสัมมนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พระสวามี มหาชัชวาล ไชติธมโม

ตำแหน่งหรือสมณศักดิ์พระสงฆ์ในภาคเหนือ ในปัจจุบันเราจะไม่ค่อยเคยกันสักเท่าไร ดังนั้นการออกเสียง การพูดให้ถูกต้องนั้น ก็จำเป็นที่จะต้องพูดชัดเจนและถูกต้อง บางครั้งอาจจะมึนติดเพี้ยนไป อย่างเช่น คำว่า สวามี พูดสั้น ๆ ว่า สามี เป็นต้น

สำหรับเชียงตุงนั้น มีตำแหน่งที่ยกยอขึ้นเป็นสมณศักดิ์อยู่เหมือนกัน คำว่า “การยกยอ” “เถราภิเษก” “สมณศักดิ์” ก็เป็นคำๆ หนึ่งที่มีความหมาย โดยรวมแล้วหมายถึง การยกย่องพระสงฆ์เถระ หรือว่าผู้มีคุณูปการต่อพระพุทธศาสนา ให้มีฐานันดร (ฐานันดร) ขึ้นเป็นขั้นๆ การยกยอนั้น จะใช้คำว่า การยกย่อง หรือยกฐานะ เช่น การยกฐานะจากเด็กบรรพชาเป็นสามเณรเช่นนี้ ก็เรียกได้ว่าเป็นการยกยอเช่นกัน การอุปสมบทจากสามเณรขึ้นเป็นพระภิกษุ เช่นนี้ก็เรียกว่าเป็นการยกยอ หรือเป็นสังฆาภิเษกเช่นเดียวกัน

ส่วนสมณศักดิ์ หรือฐานันดรที่สูงขึ้นไปนั้น ก็มีเป็นลำดับตำแหน่งซึ่งมีมาตั้งแต่โบราณเหมือนกับเราได้ศึกษาพระพุทธศาสนาว่า อิทธิพลเหล่านี้ส่วนมากแล้วจะมาจากประเทศศรีลังกา เพราะว่า พระพุทธศาสนาในล้านนา เป็นที่ประจักษ์แล้วว่ามาจากประเทศศรีลังกา หรือที่เรียกว่า “สีหลปักกะ” คือได้สืบทอดมาตั้งแต่สมัยพญาเกือนา จนกระทั่งปัจจุบันนี้เราก็ได้รับเอาสมณศักดิ์เหล่านั้นมาเป็นลำดับ แล้วนำมาปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับบ้านเมืองของเรา

โดยเฉพาะเชียงตุงนั้น มีหลักฐานปรากฏชัดว่าในตำนานมูลศาสนา ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า ในสมัยพระมหาญาณคัมภีร์ได้เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองเชียงตุง เมื่อจุลศักราช ๘๑๑ หากนับปัจจุบันนี้ ก็ประมาณ ๕๘๒ ปี ในขณะนั้น พระเจ้าแผ่นดินสุธรรมจุฬามณีได้ยกย่องพระมหาญาณคัมภีร์ เรียกว่า ยกยอสังฆาภิเษกให้เป็นสมเด็จพระราชา ว่าที่พระมหาญาณคัมภีร์ สมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิ ทั้งนี้ยังได้มีการยกยอพระเถระอีกหลายรูปให้เป็นพระสวามี เป็นพระเถระเป็นสังฆนายกฯ ให้ปกครองภูกุณนั้นๆ หรือวัดนั้นๆ ซึ่งเหล่านี้ก็มีปรากฏ

อยู่ในตำนาน หลังจากนั้น เมืองเชียงตุงก็ได้มีการสืบทอดคติดังกล่าว มาจนถึงปัจจุบันนี้

การยกยอของเมืองเชียงตุงในอดีตนั้น มีพระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้าฟ้า เป็นผู้ทำหน้าที่ในการยกยอให้พระสงฆ์เถระขึ้นดำรงฐานันดรเป็นสมเด็จ หรือเป็นพระเถระ หรือเป็นพระสวามี หลังจากนั้น เมื่อเจ้าฟ้าสิ้นสกุลลง ก็เป็นหน้าที่ของโคปกะหรือผู้ปกครองเมือง หรือคณะสงฆ์ และชาวบ้าน เป็นผู้รับหน้าที่ยกยอพระเถระสืบมาจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบัน เมืองเชียงตุงมีตำแหน่งสมณศักดิ์พระสงฆ์ที่ประกอบพิธี ยกยอ ได้แก่

๑. มหา ปัจจุบันตำแหน่งนี้ได้สูญหายไปแล้ว คงเหลือแต่ตำแหน่ง พระสวาทิ
๒. พระสวามี
๓. พระครูบา
๔. สมเด็จเจ้าอาวาสญาณธรรมพระเจ้า

ในเชียงตุงนั้น การยกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์จะยกยอผู้ที่มี คุณูปการต่อคณะสงฆ์ อย่างเช่น ตัวอาตมานั้นได้รับการยกยอ แต่ไม่ได้ ยกยอ เพราะเป็นพระสงฆ์ต่างเมือง แต่ยกยอในฐานะที่เป็นลูกหลาน ของคนเชียงตุง มีเชื้อสายเชียงตุง และได้มีโอกาสช่วยเหลือกิจการของ คณะสงฆ์เมืองเชียงตุง ซึ่งคณะสงฆ์เมืองเชียงตุงก็เห็นว่ามีคุณสมบัติ และมีพรพชาที่สมควรได้รับการยกยอ ศรัทธาทังหลายจึงยกยอเป็น พระสวามีจนถึงปัจจุบัน

การยกยอสมณศักดิ์ในเมืองเชียงตุงนั้น ไม่ใช่ว่าจะยกยอพระสงฆ์ รูปใดก็ได้ พระสงฆ์ที่จะได้รับการยกยอนั้น เขาจะมีระเบียบ หลักฐาน และ กฎเกณฑ์อยู่ รวมทั้งมีการประกอบพิธีการขั้นตอนต่างๆ ในการยกยอด้วย หากกลับมาศึกษาการยกยอสมณศักดิ์สงฆ์ ในเมืองเชียงใหม่ จะเห็นว่า ทั้งเมืองเชียงตุงและเมืองเชียงใหม่ มีหลาย ๆ อย่าง ที่คล้ายคลึงกัน ในเอกสารที่ปรากฏเกี่ยวกับอายุพรพชาที่จะได้รับการยกยอ เช่น ๑๐ พรพชา จะได้รับการยกยอเป็นสวาทิ, ๒๕ พรพชา จะได้รับการยกยอ

เป็นสวามี, ๔๐ พรรษา จะได้รับการยกยอเป็นครูบา แต่ไม่ว่าทุกท่านที่มีอายุพรรษาครบถ้วนแล้วจะได้รับการยกยอหมด แต่ว่าเขายังจะมีเกณท์การพิจารณาตามกฎระเบียบ มีขั้นตอนการพิจารณาอีกมากมาย

พระครูบาอานนท์ ชยมจฺคโล

นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เมืองเชียงตุงมีสมเด็จพระญาณธรรมรวมทั้งสิ้น ๑๔ รูป ประกอบด้วย คือ

๑. สมเด็จพระญาณธรรม เมืองเชียงตุง
วัดราชฐานหลวงเชียงยีน
๒. สมเด็จพระญาณธรรม เมืองเหนือ
วัดราชฐานหลวงหัวข่วง
๓. สมเด็จพระญาณธรรม เมืองเชียงตุง
วัดเชียงก่า
๔. สมเด็จพระญาณธรรม เชียงตุง เมืองม้า
วัดราชฐานหลวงเชียงยีน
๕. สมเด็จพระญาณธรรม เชียงล่าน เมืองเชียงตุง
วัดอินทบุปผาราม
๖. สมเด็จพระญาณธรรม เมืองก่า
วัดราชฐานหลวงหัวข่วง
๗. สมเด็จพระญาณธรรม เมืองเชียงตุง
วัดพระแก้ว
๘. สมเด็จพระญาณธรรม หนองอ้อ เมืองเชียงตุง
วัดราชฐานหลวงเชียงยีน
๙. สมเด็จพระญาณธรรม เมืองเพียง
วัดอินทบุปผาราม
๑๐. สมเด็จพระญาณธรรม (หลวงจาย) เมืองเชียงตุง
วัดเชียงงาม

๑๑. สมเด็จพระราชาญาณธรรม (สาม) เมืองเชียงใหม่
วัดป่าเชียงเล็ก
๑๒. สมเด็จพระราชาญาณธรรม (แสง) เมืองเชียงใหม่
วัดอินทบุปผาราม
๑๓. สมเด็จพระราชาญาณธรรม (บุญ) วัดบ้านเลื้อน เมืองเชียงใหม่
วัดหัวกาด
๑๔. สมเด็จพระราชาญาณธรรม (ใส้ เขมจารี) วัดยางเกียง เชียงตุง
วัดราชฐานหลวงเชียงยีน

การยกยอเกราะภิเษกสมณศักดิ์ของพระสงฆ์เมืองเชียงใหม่ มีลำดับขั้นตอนดังนี้

๑. คณะสงฆ์จะพิจารณาคุณวุฒิ วัชฺชุนิ ว่าพระรูปนี้ประกอบด้วยศีลธรรมและวัตรปฏิบัติที่ดีงาม หรือมีการอบรมสั่งสอนประชาชน ตลอดถึงการมีอายุพรรษาที่เหมาะสม
๒. คณะสงฆ์นำเอาวันเดือนปีเกิด และอายุพรรษาของพระสงฆ์รูปนั้น ๆ ไปพิจารณาดูว่าสมควรที่จะได้รับการยกยอสมณศักดิ์หรือไม่อย่างไร
๓. หากพิจารณาดูเห็นสมควรให้มีการยกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์รูปนั้น ๆ แล้วก็จะแสวงหาเจ้าภาพในการยกยอสมณศักดิ์
๔. เมื่อมีเจ้าภาพเรียบร้อยแล้ว ก็จะแจ้งไปยังกรมการศาสนา หรือโคปกะ เมืองเชียงใหม่ จากนั้นก็จะเตรียมพิธียกยอสมณศักดิ์ เช่น เตรียมน้ำที่จะนำมาสรงในพิธีพุทธาภิเษก มีการจัดสถานที่เตรียมงานตามที่สมเด็จพระราชาญาณธรรมกำหนดต่อไป

ลำดับสมณศักดิ์ของคณะสงฆ์นครเชียงใหม่ ประกอบด้วย

๑. **สมเด็จพระราชาญาณธรรม** พระสงฆ์ผู้ทรงอำนาจตามพระธรรมวินัย และเป็นใหญ่ที่สุดในหมู่พระสงฆ์ เป็นผู้มีความอายุ ๗๐ พรรษา ๕๐ ขึ้นไป

๒. พระครูบา พระสงฆ์ ผู้ทรงวิทยุฒิ คุณุฒิ และเป็นใหญ่ใน หมู่สงฆ์เป็นผู้มีอายุ ๔๐ พรรษา ๒๐ ขึ้นไป
๓. พระสวามี พระสงฆ์ ผู้ทรงวิทยุฒิ คุณุฒิ และมีศีล สมาริ ปัญญา เป็นผู้มียอายุ ๓๕ พรรษา ๑๕ ขึ้นไป
๔. พระสวาทิ พระสงฆ์ ผู้ทรงศีล สมาริ ปัญญา เป็นผู้มียอายุ ๓๐ พรรษา ๑๐ ขึ้นไป

การถวายสมณคักดีนั้นจะอยู่ในดุลยพินิจของคณะสงฆ์เชียงตุง ซึ่งในบางกรณีอาจจะมีพิจารณาเป็นพิเศษ เพื่อความเหมาะสมต่อไป

พระมหาสง่า ถิรสัรวโร

เมื่อครั้งที่เชียงใหม่จัดงานพระพุทธรศาสนาเชียงใหม่-เชียงตุง สมเด็จพระญาณธรรมพระเจ้า (ไต้ เขมจารี) ได้เล่าให้ฟังว่า ท่านได้รับการ เทียบเชิญให้ดำรงตำแหน่งอาชญาธรรม ตั้งแต่ปี จ.ศ. ๑๓๔๒ แต่ท่าน ไม่รับ เนื่องจากมีครูบาที่มีอายุพรรษามากกว่าท่าน และสมควรที่จะได้รับ การยกยอเป็นสมเด็จพระญาณธรรมก่อนท่าน อีก ๒ รูป ดังนั้น ท่านจึงขอให้ คณะสงฆ์พิจารณายกยอพระสงฆ์หนึ่งในสองรูปนั้น แต่คณะสงฆ์บอกว่า พระสงฆ์ ๒ รูปนั้นท่านไม่ขอรับ จึงขอให้ท่านเข้าพิธียกยอ ดังนั้น ท่านจึง ขอช่วยงานคณะสงฆ์ไปก่อน จนกว่า ๒ รูปนี้จะมรณภาพ เพราะเวลา ขึ้นเป็นสมเด็จพระญาณธรรม ต้องปกครองคณะสงฆ์ทั้งเมืองเชียงตุง แต่มีครูบาอาจารย์ของท่านอยู่ ๒ รูป ซึ่งท่านไม่สามารถบอกกับตัวเอง ได้ว่าปกครองครูบาอาจารย์ ท่านจึงรออยู่ประมาณสิบกว่าปี หลังจากที่ทั้ง ๒ รูปได้มรณภาพไปแล้ว จึงได้มีการประกอบพิธียกยอ ในปี จ.ศ. ๑๓๕๙ และได้ปกครองคณะสงฆ์เมืองเชียงตุงมาจนถึงปัจจุบัน

รองศาสตราจารย์ สมหมาย เปรมจิตต์

เรื่องเกราะภิเษกนั้นมีความรู้อยู่บ้าง ในสมัยอยู่ทางภาคอีสาน สิ่งที่เคยพบเห็นประสบการณ์เก่าๆ ในอดีต ประมาณหกสิบกว่าปีมาแล้ว ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ และหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีให้เห็นในภาคอีสาน แต่ช่วงหลังๆ ไม่มีเลย เนื่องจากอิทธิพลความเจริญสมัยใหม่ อิทธิพลการศึกษา และวิธีผนวก หรือเรียกว่า การบูรณาการทางวัฒนธรรม ของสงฆ์ให้เป็นแบบกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาลในสมัยนั้น โดยเฉพาะในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม และโครงสร้างอาชีพของคนเปลี่ยนแปลงไป ไม่ได้ทำไร่ทำนาเหมือนแต่ก่อนอย่างเดียว นอกฤดูทำนาก็ไปทำอาชีพอื่น และอาชีพอื่นนั้น ส่วนใหญ่เป็นรับจ้าง ไปต่างถิ่น ส่วนใหญ่แล้วก็จะไปกรุงเทพฯ เป็นต้น ช่วงหลังมา ถึงแม้ว่าจะมีบุญพะวะส หรือเทศน์มหาชาตินี้ ยังหายาก ๒ ปีจัดครั้งหนึ่ง ก็เป็นไปได้ยาก

ผมจากบ้านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ประมาณ ๒-๓ ปี จะไปครั้งหนึ่ง ไปแต่ละครั้งจะเห็นการเปลี่ยนแปลง ไม่เหมือนเดิม โดยเฉพาะช่วงหลังๆ เช่น สมัยก่อน วันเข้าพรรษาจะมีบวช มีกองบวช กองทอด หรือมีสรงน้ำพระ แต่ปัจจุบันนี้ไม่ค่อยเห็นแล้ว แม้แต่เทศน์มหาชาติก็เช่นเดียวกัน กลับไปครั้งที่ ๓ ครั้งหลังนี้ไม่ค่อยได้เจอ รวมทั้งไปช่วงที่เขาไม่ได้จัดให้มีการเทศน์มหาชาติ แต่ก็ยังเห็นมีการเทศน์มหาชาติที่เมืองลาวอยู่ ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ก่อนหน้านั้น ที่ไปครั้งแรก ปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ในขณะนั้นเมืองลาวยังเป็นคอมมิวนิสต์อยู่ เป็นสังคมนิยมอยู่ ยังไม่ค่อยมีใครรู้ หลังๆ เริ่มมีการรื้อฟื้นความสำคัญของประเพณี จนกระทั่งกลายเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะที่หลวงพระบาง มีชาวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยวชมและถ่ายรูปตอนเช้าๆ ที่พระสงฆ์ สามเณร เดินบิณฑบาตเป็นแถว ซึ่งสมัยก่อนจะเห็นตามชนบทภาคอีสาน ส่วนในเมืองหลวงเมืองใหญ่จะไม่ค่อยมี ไม่ค่อยเดินเป็นแถว แต่ที่หลวงพระบางยังคงมีอยู่ ผมเคยลองนับดู พระที่เดินบิณฑบาตได้ประมาณห้าสิบถึงหกสิบบุรูป ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจ อยากจะถ่ายรูป อยากที่จะใส่บาตรบ้าง คนต่างถิ่นใส่บาตรกันมากขึ้น ทำให้เกิดอาชีพใหม่ขึ้นมา คือขายข้าวเหนียวตอนเช้า

ให้คนใส่บาตร เมื่อไม่นานมานี้ โรงแรมที่ผมพักหรือเกสเฮ้าส์ เขาบอกว่าตอนเช้าๆ หากต้องการจะใส่บาตร พนักงานจะจัดของให้ ถือเป็นอาชีพเสริมของพนักงาน

เรื่องคำเรียกขานชื่อของพระสงฆ์ สามเณร ในภาคอีสาน กับภาคต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน และตอนลาสิกขาบทไปแล้วจะเรียกยังไง จะเรียกทิด หนาน เชียง ขาง แม้จะเรียกทิด ก็ยังจะมีความแตกต่างกันออกไปอีก ถ้าได้รับการหัดสร หรือสรนน้ำพระ ในพิธีครั้งแรกที่ ๑ จะเรียกอย่างไร ครั้งที่ ๒ จะเรียกอย่างไร ครั้งที่ ๓ จะเรียกอย่างไร ดังนั้นทางภาคอีสานกับเชียงตุงมีลักษณะคล้าย ๆ กัน คือเราไม่ได้เป็นคนในประเทศที่เป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมกระแสหลักมาตั้งแต่เดิม แต่เราเป็นคนในวัฒนธรรมอย่างเช่นในภาคเหนือหรือล้านนา พญามังรายเป็นผู้สร้างขึ้น ลาวก็เป็นของลาว แต่ในภาคอีสานนั้นเป็นกรุงเทพฯ ผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ ๕ ที่ใกล้ชิดที่สุด ที่เหลือก็ห่างๆ ยังเป็นประเทศราชอยู่ และช่วงนี้ ทางภาคอีสานได้รับอิทธิพลจากภาคเหนือและกรุงเทพฯ แล้วก็มี การเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีการสร้างทางรถไฟ สร้างโรงเรียน ครอบคลุมไปยังจังหวัดหนองคาย อุบลราชธานี ทำให้คนอีสานมาเรียนในกรุงเทพฯ เมื่อมาเรียนแล้ว ก็พยายามดัดสิ่งใหม่ๆ จาก กรุงเทพฯ กลับไปยังภาคอีสาน เช่น สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม การสวดมนต์ เป็นต้น

คำเรียกพระสงฆ์ สามเณร ในภาษาลาว รวมทั้งภาคอีสานทั้งหมด เณร เขาเรียกว่า “จ้าว” มีผู้นิยามความหมายหลายท่าน เช่น สมเด็จพระญาณสังวร พุทธมหารัชมังคลาจารย์ วัดบวรนิเวศน์ ท่านบอกว่า คำว่า “จ้าว” นั้น สันนิษฐานว่า มาจากคำว่า “เจ้า” คำว่า “จุ” หรือ “จุไท” “สิบสองจุไท” “สิบสองเจ้าไท” ความจริง เจ้า เพี้ยนมาเป็น จุ สิบสองเจ้าไท เพี้ยนมาเป็นสิบสองจุไท ทางเหนือเรียกเณรว่า “พระ” หมายถึง ผู้ประเสริฐ นั่นคือเหมือนกับเป็นเจ้าเหมือนกัน คือผู้ประเสริฐ

สำหรับพระ ทางอีสาน เรียกว่า “เจ้าหัว” ถ้ามียศมศักดิ์ ก็จะนำไปต่อท้าย คำว่า เจ้าหัว คือหมายความว่า ขึ้นคำว่า “เจ้าหัว” ก่อน ก็คือเจ้าอยู่เหนือหัวนั่นเอง เช่นเดียวกับการเรียกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

คือเป็นการแสดงความยกย่องสูงสุด เป็นเจ้าที่อยู่เหนือหัว เทิดทูนไว้
ยกย่องไว้อยู่ที่สูง สูงกว่าศีรษะ ส่วนทางภาคเหนือ เรียกพระ ว่า “**ธู**”
(อ่านว่า ตู) ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า “**สาธุ**” ส่วนประเทศศรีลังกานั้น
ชาวบ้าน เรียกพระว่า “**สาธุ**”

ครั้งหนึ่ง ผมมีโอกาสไปศรีลังกา แล้วมีวันหนึ่ง มีนาคนาวช
คนทีนั้นเขาจะบวชตลอดชีวิต พอตีเขาจบ ม.6 แล้ว ในคืนที่เขาจะบวชนั้น
เขาคงตื่นตื่น ประมาณดีสามกว่าๆ เขาละเมอว่า สาธุ สาธุ อยู่อย่างนั้น
พระมาระจับตั่งนานกว่าจะหยุดละเมอ แล้วในวันรุ่งขึ้นก็ไม่ให้บวช
เพราะว่าจิตไม่ปกติ ตอนที่เขาเป็นนาคนาวชก็ไม่ค่อยพูดคุยกับใคร

คำว่า **สามี** กับ **สวามี** เป็นคำๆ เดียวกัน คือแปลว่า **นาย** สามี เป็น
ภาษาบาลี และ สวามี เป็นภาษาสันสกฤต ถ้าในศรีลังกาเรียกว่า สวามีนิ
จะมีสร้อยอยู่คล้ายๆ กับบอกเพศ ในอินเดียมีหลายคำที่เรียกพระสงฆ์
สาธุก็มี สวามีก็มีแต่ตำแหน่งต่างๆ ก็มีคำนำหน้าเหมือนกัน ถ้าพระ
ในศาสนาฮินดู จะมีคำว่า ราช เทศน์ เหมือนกันกับของเรา

นายสุกิจ นิมมานเหมินท์ อดีตรองนายกรัฐมนตรี เคยพูดว่า
ราชทินนามที่เราใช้นั้น คล้ายกับของพราหมณ์ ถ้าชั้นราช ก็มีคำว่า
ราช ประกอบ ถ้าชั้นเทพ ก็มีคำว่า เทพ ประกอบ ชั้นพรหม ก็มีคำว่า พรหม
นำหน้า ซึ่งเหมือนกับชื่อเรียกพระในศาสนาฮินดู เคยมีราชฤๅษี เทพฤๅษี
หรือพรหมฤๅษี ก็มี

ทำเนียบสมณศักดิ์ในประเทศไทย ข้อมูลของสมเด็จพระมหาธีร
ราชเจ้าในขณะนั้น ท่านบอกว่าท่านเสียดายที่ท่านอ่านพบแล้ว แต่ไม่ได้สนใจ
ศึกษาเล่าเรียน จึงเขียนจากความทรงจำ แต่ไม่ได้เก็บรวบรวมหลักฐาน
ดังนั้น จึงอยากจะฝากถึงพระนักศึกษาระดับปริญญาโท ปริญญาเอก
ควรที่จะศึกษาในเชิงคุณภาพเรื่องเหล่านี้ จะให้ลึก เรื่องที่นำมาจัดสัมมนา
ในวันนี้ น่าจะเป็นการเปิดประเด็นให้นักศึกษานำไปใช้ประโยชน์ ควรจะ
ศึกษาในหลายแง่หลายมุม รวมไปถึงการวิเคราะห์ทางวัฒนธรรม ทางสังคม
ด้วย จะดีมาก

สมณศักดิ์ของประเทศไทย มีอยู่ ๘ ชั้น ชั้นแรกเกี่ยวกับการศึกษา
๓ ระดับ ได้แก่ **สำเร็จ** **ชา** และ **ครู** ส่วน ๕ ชั้นหลัง เกี่ยวกับการปกครอง

ได้แก่ ฝ่าย ด้าน หลักคำ ลูกแก้ว และยอดแก้ว

๑. **สำเร็จ** หรือ **เสร็จ** ที่มาของชื่อนี้ มาจากการเรียนสำเร็จตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ มีการเรียนสวดมนต์ เรียนธรรมวินัย เป็นต้น คำว่าสำเร็จทางการศึกษานั้น เนื่องจากลาวมีการติดต่อกับไทยมากขึ้น จึงทำให้เพี้ยนกลายเป็นคำว่า “**สมเด็จ**” ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยไม่รู้ตัว ถือเป็นความนิยมผสมผสานทางภาษา

๒. **ซา** บางคนบอกว่ามาจากภาษาจีน ที่แปลว่า สาม ซึ่งไม่น่าจะมีความหมายเช่นนั้น ส่วนใหญ่หมายถึง ผู้สำเร็จกิจในพระพุทธศาสนา อันหมายถึงการศึกษาเล่าเรียน โดยมีกิจสามอย่าง และสำเร็จกิจทั้งสามอย่าง จึงเรียกรวมกันเป็นซา แต่บางมติบอกว่า ซา อาจมาจากคำว่า “อุปัชฌายะ” เวลาพูดทั้งคำตัน และคำท้าย เหลือแต่คำกลางว่า ซา และอีกมติหนึ่งก็บอกว่า น่าจะหมายถึง ผู้ที่เรียนจบจนมีความปรีชารอบรู้ จึงเรียกว่า ซา เนื่องจากในภาษาลาว ตัว “ซ” ไม่มี จึงออกเสียงเป็น “ซ”

๓. **ครู** หมายถึง **ครู** เมื่อเรียนจบแล้ว สามารถเป็นครูบาอาจารย์ได้ แต่คำว่า ครูบา นั้นไม่มีในทำเนียบสมณศักดิ์ของทางอีสานและลาว คำว่า ครูบา หมายถึง พระที่คงแก่เรียน ภาษาไทยบอกว่่าน่าจะเพี้ยนมาจากคำว่า “บาเรียน” คำโบราณไม่ได้เรียก “เปรียญ” แต่เรียกว่า “บาเรียน” เป็นภาษาไทยกลาง ดังนั้น ถ้าใครเก่ง ไม่ใช่สอนธรรมอย่างเดียว ต้องสอนบาลีด้วย จึงกลายเป็น ครูบาเรียน และเรียกสั้น ๆ ว่า ครูบา แล้วก็นำมาใช้ในบ้านเรา โดยเฉพาะในภาคเหนือ เช่น ครูบาศรีวิชัย บางครูบาพรรษา ก็ไม่ถึงเถรภูมิ ก็เป็นครูบาแล้ว ญาติโยมทางเหนือมักจะพูดกันว่า ครูบาอุ๊แก่ส

๔. **ฝ่าย** เป็นตำแหน่งของผู้ปกครองส่วนหนึ่ง ซึ่งตำแหน่งนี้เป็นเจ้าหัวครูบา จะเป็นครูมาก่อนก็ได้ คือเป็นผู้มีความสามารถในการสั่งสอน ดูแลสามเณรตลอดจนประชาชน

๕. **ด้าน** เป็นตำแหน่งสำหรับผู้ปกครองหมู่เช่นเดียวกับฝ่าย แต่จะมีอำนาจหน้าที่ต่างกันอย่างไร ก็ไม่มีปรากฏชัดเจน

๖. **หลักคำ** ในภาษาลาวดั้งเดิม ไม่นิยมใช้ภาษาบาลีสันสกฤตมากนัก เขาจะเอาคำที่บ่งบอกถึงสิ่งที่สำคัญ คือ “คำ” นั่นเอง คือ ลูกแก้ว

ลูกคำ ตัวอย่างเช่นในภาคเหนือบวชนเญเรียกว่า “บวชลูกแก้ว” คำว่า คำ คือมีค่ามากที่สุด (คำ ในภาษาล้านนาหมายถึง ทองคำ)

๗. **ลูกแก้ว** เป็นตำแหน่งที่ไม่น่าจะมีชั้นครู เป็นตำแหน่งรองจาก ยอดแก้ว และน่าจะมีเฉพาะในเมืองเวียงจันทร์เท่านั้น

๘. **ยอดแก้ว** เป็นตำแหน่งสูงสุดในคณะสงฆ์ เป็นสังฆปาโมกข์ คือเป็นสังฆราช หรือเรียกว่า “สังฆราชา”

ตำแหน่งเหล่านี้ เวลาจะแต่งตั้งต้องผ่านพิธีสงฆ์น้ำมูรธาภิเษก เช่นเดียวกับเชียงตุง โดยจะมีขั้นตอนพิธีการต่าง ๆ

ส่วนภาคอีสาน ที่เคยเห็น ถ้าเป็นวัดใหญ่ หรือเป็นท่านเจ้าอาวาส จะทำรางรินไว้ประจำเลยพร้อมกับลงรักปิดทองไว้เป็นอย่างดี พอถึงเทศกาลบุญกองบวช ก่อนลงทำไร่ทำนา เขาจะพิจารณาดูพระเถระในวัด ส่วนใหญ่เป็นเจ้าอาวาสจะได้รับการรดน้ำ แต่ว่าเท่าที่เห็นในภาคอีสาน สมัยนั้น เป็นพิธีของชาวบ้าน ไม่ใช่เป็นของหลวง ดังนั้นเมื่อไม่ใช่ของหลวง ก็ตัดพิธีการหรือเครื่องสักการะบางอย่างที่ไม่จำเป็นออกไป เช่น หลาบเงิน หลาบคำ แต่ก็ยังยึดถือว่าถ้าผ่านการบวชสงฆ์มาครั้งหนึ่ง เรียกว่า จาง ถ้าครั้งที่สองเป็น จางครู ครั้งที่สามเป็น จางชา

สำหรับที่เมืองลาวนั้นยังคงมีรางรินอยู่ คือที่วัดศรีสะเกษ เมืองเวียงจันทร์ เป็นวัดเดียวที่ไม่ถูกเผาในสงคราม อาจเป็นเพราะ มีพระพุทธรูปที่อยู่ในผนังประมาณหกพันกว่า เจาะให้เป็นรูเล็ก ๆ แล้วนำเอาพระพุทธรูปใส่เข้าไป

เวลาลาสิกขาออกไป ตำแหน่งยังติดออกไปด้วย ถ้าสึกออกไปอย่างเดียวยกเรียกว่า เชียง ทางแม่ฮ่องสอนเรียกว่า ชาง ถ้าสึกออกจากพระทางเหนือเรียกว่า หนาน อีสานเรียกว่า ทิด

เวทีสัมมนาเรื่อง “เถราภิเชก : พิธียกยอสมณศักดิ์ พระสงฆ์ในล้านนา”

วิทยากรประกอบด้วย

พระครูอดุลสัจฉิกิตต์

วัดธาตุคำ อำเภอเมืองเชียงใหม่

อาจารย์ศรีเลา เกษพรหม

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ ผู้ดำเนินการสัมมนา

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์

ผมอยู่จังหวัดอุดรธานี ในวัฒนธรรมอีสาน การที่จะยกย่องพระเถระนั้น ส่วนใหญ่จะใช้น้ำเป็นเครื่องทรง เรียกว่า “การชดทรง” เมื่อพระภิกษุ สามเณร ซึ่งบวชมาพอสมควรที่จะได้รับการยกย่องให้เป็นผู้ที่มั่นคงทางพระพุทธศาสนา ก็จะใส่ขันนิมนต์พระคุณเจ้านั้นได้ทำพิธี

“ฮตสรง” ครั้งแรกในการฮตสรง ทางอีสานหรือธรรมเนียมทางล้านช้าง เขาเรียกว่า “เป็นสมเด็จ” ซึ่งสมเด็จทางอีสานอาจจะต่างจากทางภาคเหนือและภาคกลาง เมื่อมีฮตสรงครั้งแรก เขาเรียกว่าเป็นการยกจากพระผู้น้อยพระธรรมดา หรือจากพระภิกษุซึ่งเป็นผู้บวชธรรมดา ได้รับการยกย่องว่าเป็นสมเด็จ จากนั้นก็จะมีการฮตสรงอีกเป็นครั้งที่ ๒ เรียกว่า เริ่มเป็นอาจารย์ อาจจะเรียกว่าเป็นคุ ซา เป็นธรรมเนียมทางล้านช้างได้สืบทอดอิทธิพลมาสู่จังหวัดอุดรธานีที่ผมเคยอยู่

การยกย่องพระสงฆ์โดยวัฒนธรรมของพื้นบ้าน ถือว่าเป็นวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมในสมัยก่อน แต่ปัจจุบันก็ยังคงเห็นอยู่เมื่อมีอายุประมาณ ๓ พรรษา เห็นว่าพอจะเป็นที่พึ่ง เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชนในท้องถิ่นได้ ก็จะมีการใส่ขันนิมนต์ในการทำพิธีฮตสรงพระคุณเจ้า พระคุณเจ้าบางรูปไม่กล้ารับขันนิมนต์ บางรูปก็ไม่แน่ใจแต่ว่าส่วนใหญ่แล้วถูกโยมนิมนต์ก็ต้องรับ ซึ่งก็คือวัฒนธรรมที่คล้าย ๆ กันในการยกย่องพระสงฆ์

อีกส่วนหนึ่ง วัฒนธรรมการยกย่องพระสงฆ์นั้น คือการให้สมณศักดิ์ อาจจะเป็นธรรมเนียมทางกษัตริย์หรือราชพิธีทางหลวง มีการยกย่องเป็นพระครู เจ้าคุณ เจ้าคณะ พระสังฆาธิการ เป็นการยกย่องพระสงฆ์ด้วยการให้สมณศักดิ์ที่สูงขึ้น

การที่พระสงฆ์ได้รับสมณศักดิ์ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำด้วยการถวายเกียรติคุณนั้น ในมุมหนึ่งก็เป็นสิ่งที่ดี เป็นการให้กำลังใจแก่ผู้ที่ทำหน้าที่ประกาศสืบทอดศาสนา หรือเผยแผ่พระธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะได้มีกำลังใจ ในขณะที่เดียวกันลูกศิษย์ของพระคุณเจ้ารูปนั้นจะได้มีความภาคภูมิใจด้วย ซึ่งนี่ก็เป็นประเด็นการให้กำลังใจ อันที่สองเท่าที่มองเห็น คือเป็นเรื่องการอุปถัมภ์บำรุงศาสนาด้วย ผมเห็นว่าหากพระสงฆ์ได้รับการยอมรับ ไม่ว่าจะในระดับชุมชนของตนเอง ด้วยการทำพิธีเกริกไชยแบบธรรมเนียมพื้นบ้าน หรือการได้รับสมณศักดิ์แต่งตั้งจากทางบ้านเมือง ท่านเหล่านั้นก็จะทำหน้าที่เป็นผู้นำเป็นกำลังสำคัญในการประกาศพระพุทธศาสนา สามารถเป็นหลักชัยเป็นศาสนทายาทที่มั่นคงของศาสนาต่อไป ซึ่งนี่คือเรื่องความเป็นมา และ

ความสำคัญของการยกย่องให้เกียรติแก่พระคุณเจ้า

ท่านบอกว่า เรื่องของยศพระ หรือสมณศักดิ์ของพระนั้น ก็เป็นเรื่องสมมุติเข้าทำนองว่า เป็นเรื่องของยศข้างขุนนางพระ อย่างไรก็ตาม การให้เกียรติยกย่องผู้ที่มีคุณ คุณูปการ หรือผู้ที่มีคุณงามความดีนั้น ถือว่าเป็นมงคลอย่างหนึ่ง

อ.ศรีเลา เกษพรหม

ความสนใจ ที่อยากจะเผยแพร่ความรู้เรื่องนี้เกิดขึ้นเมื่อยี่สิบกว่าปีก่อน กระผมไปได้พบสาเล่มหนึ่ง ซึ่งคนเฒ่าที่รู้จักกันท่านสั่งไว้ว่า หากท่านเสียชีวิต ขอให้หลานมอบพบสาเล่มนี้ให้หลาน (พ่อหลานศรีเลา) ตอนที่ท่านสิ้นชีวิต ก็ได้ไปในงานศพของท่าน เขาก็ได้มอบพบสาเล่มนี้มาให้

ในพบสาเล่มนี้ก็มีวิธีการเรียนภาษาบาลีแบบโบราณ นอกจากนี้ก็มีพิธีรดน้ำเกรวีกเชกอีกเรื่องหนึ่งด้วย กระผมก็เกิดความสนใจขึ้นมาทันทีว่า พิธีรดน้ำมูรธาภิเศกในล้านนานั้นหายไปแล้ว ก็ไม่มีต้นฉบับที่พอจะเหลืออยู่เลย ก็หาอ่านรายชื่อในเอกสารไมโครฟิล์มของสถาบันวิจัยสังคม ปรากฏว่ามีตำนานที่กล่าวถึงเรื่องนี้อยู่ ก็เก็บรวบรวมไว้ จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๒๘ ก็ได้ปริวรรตจากอักษรล้านนาเป็นภาษาไทย ปีนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ก็ได้เสด็จมาที่สถาบันวิจัยสังคม ผมก็นำมาถ่ายเอกสารและเข้าปกรรณดา แล้วนำถวายสมเด็จพระเทพฯ สังเกตดูพระองค์ก็เปิดดูประมาณ ๑-๒ หน้า แล้วนางสนมก็พยายามขอรับเอกสารจากพระหัตถ์พระองค์ไป แต่พระองค์ไม่ให้ พระองค์จะถือติดพระหัตถ์ไปตลอด ซึ่งพระองค์ก็คงอยากรู้ว่าพิธีเกรวีกเชกล้านนานั้นเป็นอย่างไร

หลังจากนั้น ผมก็นำมาศึกษา จนกระทั่งเมื่อหลายปีก่อน ก็ได้มาพบพระครูอดุลสีกิติ์ ก็นำเอกสารมาให้ท่านดู ท่านก็สนใจ แล้วบอกว่า ท่านก็มี ๑-๒ ฉบับ แล้วก็นำเอกสารมาหารือกับทาง มจร. ว่า ถ้าเราจัดประชุมสัมมนาเรื่องนี้ จะเป็นความรู้แก่พระสงฆ์และศรัทธาญาติโยมอีกอย่างหนึ่ง เราก็ไม่ได้พูดอย่างเดียวหรือเผยแพร่อย่างเดียว น่าจะมีการจัดทำพิธีขึ้นอีกครั้งหนึ่งในเชียงใหม่ อย่างเช่นว่าเจ้าคณะจังหวัดของเรา

ได้รับการยกยอขึ้นมา เราก็น่าจะร่วมกันจัดพิธีนี้ให้ถูกต้องตามแบบโบราณ พิธีเกราะภิเชกตามที่เราู้กันมา ในแบบของกรุงเทพฯ แบบอีสาน หรือหลาย ๆ แห่งนั้น พิธีกรรมก็จะแตกต่างกันไป แต่ของเรานั้นถือเป็น พิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ ไม่ใช่ว่าจะยกยอพระสงฆ์ พระเถระสักรูปหนึ่ง ทำพิธี น้ำน้ำมารดแล้ว ถือว่าสำเร็จนั้น ก็ยังไม่ใช่ ในตำราของล้านนานั้น ระบุว่า กว่าจะทำเป็นน้ำมูรธาภิเชกหรือน้ำศักดิ์สิทธิ์นั้น มีขั้นตอนที่วุ่นวาย เช่น การทำพิธีในอุโบสถ ต้องราชวัตรให้เป็นสถานที่มงคล บริเวณที่ ศักดิ์สิทธิ์ และตั้งเตาหุงขึ้นมา โดยทำเป็นก้อนแล้ว ๓ ก้อน เอาดินจาก ๓ จอมปลวก ๓ บวกควาย มาตำผสมกัน ทำให้เป็นเปลือกที่เหนียว แล้ว นำมาปั้นเป็นก้อนแล้ว หักเป็นหัวสิงห์สามหัว เมื่อได้ก้อนแล้ว ได้ราชวัตร แล้ว ฟืนก็ต้องเตรียมไว้ เป็นฟืนจากไม้มงคล เป็นไม้แก้ว ไม้ขนุน ไม้เต้าไม้พุทรา (ไม้ปะตัน) รวม ๓ อย่าง ระหว่างก้อนเหล่านั้น มีสามช่อง ฟืนทั้งสามชนิด ต้องอยู่ช่องใดช่องนั้น สลับกันไม่ได้ อันนี้ถือเป็นความ ศักดิ์สิทธิ์ ความมั่นคง ในด้านพิธีกรรม เมื่อได้หัว ได้ก้อนแล้ว ก็ต้องมี สมุนไพรเป็นส่วนประกอบด้วย ซึ่งสมุนไพรแต่ละอย่างนั้น อาจใช้การตำ บด ผสมออกมาเป็นแท่ง ผ่าเป็นชิ้น ๆ เป็นไม้ เพื่อนำมาหุง เป็นน้ำมูรธาภิเชก ในพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์

ส่วนราชวัตรนั้น ผมสังเกตว่าน้ำมูรธาภิเชกนี้ ใช้ตรงกับกษัตริย์ กับที่ขึ้นเสวยราชย์ แล้วก็ได้ปรับปรุงใช้กับพระสงฆ์ สังเกตได้จาก ราชวัตร จะต้องปักด้วยดอก ๔ เล่ม ดาบ ๔ เล่ม อะม็อก ๔ กระบอก อันนี้แสดงว่า ได้นำเอาพิธีสงฆ์กับกษัตริย์ที่ขึ้นเสวยราชย์ มาใช้กับ พระสงฆ์ในพิธียกยอสมณศักดิ์ของพระสงฆ์

เมื่อจัดเตรียมวัตถุดิบของและเครื่องบูชาครบแล้ว ก็เตรียมไฟ เขาก็ ไม่ใช่ไฟธรรมดา ไฟบ้านที่เราใช้นั้นเขาบอกว่าไม่ใช่ไฟบริสุทธิ์ เป็นไฟที่ ไม่สะอาด จะต้องใช้ไฟจากฟ้า โดยให้แว่นขยายสะท้อนแสงกับพระอาทิตย์ จนเกิดการเผาไหม้กับเชื้อ เช่น ลำลี ฝ้าย เป็นต้น เมื่อไหม้แล้วก็นำไปเป็น เชื้อสำหรับจุดในพิธีต่อไป

ส่วนน้ำ ก็ต้องใช้น้ำจาก ๗ บ่อ ๗ วัด โดยเป็นวัดที่มีชื่อเป็นมงคล ๗ วัด ๗ บ่อ นำมาต้มใส่สมุนไพร เมื่อต้มน้ำยาได้ทีแล้ว ก็ตักน้ำนั้นใส่ในขันเงิน ขันทอง ขันนาค ขันแก้ว แล้วนำไปไว้ที่วัดที่มีชื่อเป็นมงคล เช่น วัดลอยเคราะห์ วัดดับภัย เป็นต้น เพื่อให้พระสงฆ์ในวัดนั้น ประกอบพิธีสูตรวรม คือพระสงฆ์นั่งล้อมวงกันแล้วสวดมนต์ เมื่อสวดมนต์แล้ว เช้าวันรุ่งขึ้นก็นำมารวมกันที่หอสงฆ์

ถ้าเป็นหอสงฆ์หรือหอเฒ่าของเชียงตุง หอจะสูง แต่ของเราจะต่ำกว่า โดยจะสูงจากพื้นเพียง ๑-๒ ศอกเท่านั้น เคยพูดคุยกันคนแก่คนเฒ่า ท่านบอกว่าหลังจากที่ทำพิธีรดน้ำมูรธาภิเษกแล้ว ลักษณะของหอสงฆ์จะเป็นไม้ สำหรับพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสสงฆ์เป็นประจำ ด้านในจะมีแท่นอยู่ และด้านข้างจะมีช่องลม แล้วก็มีรางรินประมาณศอกกว่าวางขวางเข้ามาจากข้างนอกที่หม้ออาบน้ำของพระสงฆ์ แล้วสามเณรก็จะตักน้ำจากน้ำบ่อมาเทที่รางรินนี้ แล้วพระสงฆ์ก็จะตักน้ำอาบจากตรงนี้ คือหอสงฆ์หลังจากเสร็จพิธีรดน้ำมูรธาภิเษกแล้ว ก็ดัดแปลงมาเป็นหม้ออาบน้ำพระสงฆ์ธรรมดา ซึ่งยังปรากฏอยู่หลายแห่ง ควรที่จะอนุรักษ์ไว้ เช่น พระบรมธาตุของวัดตาก ยังเหลือหอสงฆ์อยู่

เมื่อมีหอสงฆ์แล้ว เราก็ตักน้ำไปไว้ใต้หอสงฆ์ นิมนต์พระสงฆ์จำนวน ๑๐๘ เพื่อสวดมนต์น้ำมูรธาภิเษกที่หอสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง มีการสวดมนต์ตั้งลำ สวดชัยทั้งเจ็ด เคยสำรวจดูพิภพของเชียงตุงเล่มหนึ่ง ปรากฏว่าเนื้อหามีไม่ครบ เนื่องจากมีบางส่วนขาดหายไป แต่บทสวดชัยทั้งเจ็ด มักใช้ในงานพิธีมงคล เมื่อสวดมนต์เรียบร้อยแล้วก็นำน้ำมูรธาภิเษกนั้นกลับมาที่รางริน ซึ่งรางรินที่ใช้สงฆ์นั้นต้องใช้ถึง ๕ รางริน คือ ปากช้าง ปากม้า ปากสิงห์ ปากมอม และปากวัวอุสุภราช

การตั้งรางรินนั้น ก็คงเหมือนกับวัดพระธาตุศรีจอมทอง คือ หอสงฆ์จะมีไม้ค้ำรางรินอยู่ รางรินสงฆ์น้ำที่พบในปัจจุบันคือรางรินปากนาค สำหรับสงฆ์น้ำพระพุทธรูป ส่วนรางรินปากสัตว์ชนิดอื่นไม่ค่อยพบแล้ว สำหรับสงฆ์น้ำพระพุทธรูป

ดังนั้น การสงฆ์น้ำด้วยรางริน ๕ ชนิด ในแต่ละรางรินนั้น น้ำมูรธาภิเษกจะไหลออกมาจากปากรางรินในแต่ละทิศๆ รอบๆ หอสงฆ์ แต่ละรางริน

ก็จะมีแต่ละฝ่ายตักน้ำมูรธาภิเษกสงฆ์ เช่น รวงรินหางนาศ จะมีพระสงฆ์เป็นผู้สงฆ์ รวงรินหนึ่งสำหรับให้กษัตริย์ ราชวงศ์ เป็นผู้สงฆ์ มีการแบ่ง รวงรินสำหรับ สะควย เศรษฐี พ่อค้า ประชาชนทั่วไป อีกต่างหาก จนครบ ไม่รวมกันสงฆ์ น้ำมูรธาภิเษกนั้นจะไหลจากรวงรินแล้วจะตกลงที่ศิระะ

ส่วนในเชียงตุงนั้นพระสงฆ์จะรองน้ำแล้วอาบ แต่ของล้านนา พระสงฆ์ที่จะรับน้ำเถราภิเษกนั้นจะต้องนั่งตรงกลางของไม้เคียว แล้วน้ำแต่ละรินจะไหลลงตรงศิระะพอดิ คือเวลารดน้ำเถราภิเษกนั้นต้องลงตรงหัว ไม่ใช่เอาไปอาบตามไหล่ คือนั่งลงแล้ว น้ำก็จะไหลลงที่หัว

ในสมัยพระยามังราย เมื่อครั้งที่ขึ้นครองราชย์ครั้งแรก กษัตริย์เมืองเล็ก ๆ โดยรอบ ไม่มีใครได้รับน้ำมูรธาภิเษกรดหัวสักคนเลย มีแต่พระองค์เท่านั้น เมื่อพระสงฆ์นั่งแล้ว รดน้ำมูรธาภิเษกเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะเปลี่ยนผ้าใหม่ จีวรใหม่แล้ว จะมีพระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่งคอยประคองพระสงฆ์ที่รับน้ำมูรธาภิเษกนั้นเดินไปยังบริเวณพิธีบิณฑوار

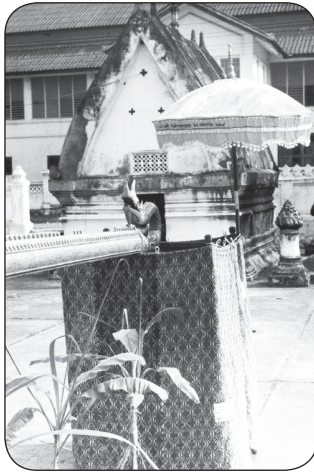
พิธีมูรธาภิเษกนั้นเป็นพิธีพราหมณ์ ดังนั้น เมื่อนำมาใช้กับพระพุทธศาสนาแล้ว จึงทำให้มีทั้งพิธีพราหมณ์ และพิธีทางพุทธศาสนา รวมกัน สำหรับพิธีเถราภิเษกล้านนา เมื่อพระสงฆ์ขึ้นไปบนบิณฑوارแล้ว จะมีอาจารย์ซึ่งเป็นพราหมณ์หนุ่มสาวเป็นผู้มีอายุ มีศีล เป็นผู้ประกอบพิธี พระสงฆ์ที่รับน้ำก็จะขึ้นไปนั่งบนอาสนะในวิหาร โดยหันหน้าไปทางทิศตะวันออก หันหลังให้พระพุทธรูป อาจารย์จะเอาแผ่นเหล็กปูแล้วก็นั่งของ ๆ บนแผ่นเหล็ก เพื่อจะประกอบพิธีต่อไป แต่พิธีการของเชียงตุงนั้น ใช้พระสงฆ์ในการประกอบพิธีทั้งหมด ไม่มีอาจารย์ประกอบพิธี แสดงว่าเขาตัดพราหมณ์ออกไป เมื่ออาจารย์กราบพระพุทธรูปและพระสงฆ์เรียบร้อยแล้ว ก็จะอ่านโองการและสุพรรณบัฏ

เหล่านี้คือพิธีเถราภิเษกของล้านนา ที่สูญไปจากแผ่นดินล้านนาของเรา ครั้งสุดท้ายที่มีการประกอบพิธีนี้เมื่อปี พ.ศ.๒๓๘๔ ส่วนตำรานี้ พระยาปัญญาพิทธาจารย์เป็นผู้เขียน จากนั้นก็มีการสืบทอดด้วยการคัดลอกต่อ ๆ กันมา พระสงฆ์วัดนันทารามก็คัดลอกสืบทอดกันมา เพื่อเก็บรักษาต้นฉบับไว้

การประกอบพิธีเช่นนี้คงหาไม่ได้อีกแล้วในล้านนา เพราะได้สูญ
ไปแล้ว ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๘๘ อาจพอมิภาพให้เห็นบ้างที่หลวงพระบาง
ซึ่งมีการประกอบพิธีทุกปี แต่เขาไม่ได้ทำเมื่อได้รับการยกยอ แต่งตั้งให้
เป็นสังฆราช หรือสมเด็จพระสังฆราช แต่เขาจะทำให้กับพระสงฆ์ที่เป็นประธานสงฆ์
เป็นผู้ใหญ่ เป็นผู้มีอายุพรรษาสูง เป็นที่เคารพนับถือของประชาชน ซึ่ง
เขาจะทำทุกปี

หอสรงน้ำในพิธีเถราภิเษก เมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว

หอสรงของหลวงพระบาง ปัจจุบันถ้าเปรียบเทียบอย่างง่าย ๆ ก็มีลักษณะคล้ายกับตู้เสื้อผ้าที่ทำจากพลาสติกในปัจจุบัน ส่วนน้ำสรงจะไหลมาจากปากนาค ผ้าเช็ดตัวก็จะพาดไว้ข้างบน แล้วก็จะอาบน้ำสรงน้ำในนั้น เสร็จแล้วถึงจะออกมา

เครื่องอัฐบริขารในพิธีเกราะนิเชก เมืองหลวงพระบาง

การเตรียมเครื่องประกอบพิธีมูรธาภิเษกสำหรับพระสงฆ์ที่ได้รับ
น้ำมูรธาภิเษกนั้นจะต้องเตรียมเครื่องประกอบพิธีเช่นเดียวกับการบวช
สามเณรสมัยก่อนที่เราต้องเตรียมคือ เตียงนอน มุ้ง หมอน เตรียมเครื่องพระ
ถ้ามี ๓ รูป ก็ต้องมี ๓ เตียง เป็นต้น เครื่องประกอบพิธีเหล่านั้น ก็จะถวาย
ให้กับพระสงฆ์ที่รับสรองน้ำมูรธาภิเษกนั้น สังเกตว่า ทางเดินจากวิหารไปยัง
หอสรองนั้น จะปูด้วยผ้าหรือเสื่อสีแดง แล้วนอกจากนั้นยังจะมีหอก มีดาบ
เสียบด้วยวัตถุพิษชะ อันได้แก่ กล้วย อ้อย ข้าวต้มขม แล้วนำหอกและ
ดาบมาเสียบไว้ แล้วก็นั่งไว้ ตามถนนหนทาง ที่เดินผ่าน อันนี้ก็คือ สิ่ง
ที่ได้รับอิทธิพลมาจากพิธีราชาภิเษกนั่นเอง

ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์

คำว่า “มูรธาภิเษก” หรือ “มุทธาภิเษก” นั้น มาจากภาษาบาลี
“มูรธา” หรือ “มุทระ” แปลว่า ศีรษะ หรือหัว ดังนั้นคำว่า “มุทธาภิเษก”
หรือ “มูรธาภิเษก” แปลว่า การรดน้ำลงที่ศีรษะ หรือที่กระหม่อม สมัยก่อน
เรียกว่า “โสรัจสรอง” ผ่านทางรางรินที่อาจารย์ศรีเลาได้นำเสนอไปแล้ว

ส่วนทางภาคอีสาน ถ้าหากพระคุณเจ้ารูปใดเอาศีรษะไปรับน้ำสรอง
โดยตรง เขาก็กันว่าพระคุณเจ้ารูปนั้นเมื่อเป็นพระเถระผู้ใหญ่ เส้นผมก็จะ
บางลง ดังนั้นวิธีป้องกันไม่ให้ผมบางคือต้องมีผ้าผืนเล็กๆ มาปิดตรงศีรษะ
รองรับน้ำสรองอีกทีหนึ่ง หรือไม่ต้องเอียงศีรษะไม่ให้น้ำมูรธาภิเษก
โดยตรง ซึ่งเป็นเคล็ดป้องกันไม่ให้ผมบาง แต่ส่วนใหญ่อายุพรรษาขนาดนั้น
จะเก็บผมไว้ทำไมก็ไม่รู้ มันก็เป็นธรรมดา ยิ่งผมบางเท่าใด ความเป็นพระ
สงฆ์ทรงสมณศักดิ์ น่าเคารพ น่าศรัทธา จะมากยิ่งขึ้นหรือไม่ นั่นก็ไม่แน่ใจ
คนรุ่นใหม่ ๆ ก็กลัวผมบาง เลยไม่ยอมรับก็มี

อาจารย์ศรีเลา เกษพรหม กล่าวว่า เครื่องประกอบพิธีต้องเป็น
สมุนไพรมะพร้าวที่จัดหามาอย่างดี ถือเป็นสุดยอดของสมุนไพรมะพร้าว แม้กระทั่งไฟ
ก็ต้องเป็นไฟจากสวรรค์ แล้วก็นำน้ำจากวัดที่มีชื่อมงคลทั้งหลายมา แล้ว
พระสงฆ์จะต้องประกอบพิธีสูตแก้วม คือการนั่งล้อมวงแล้วสวดด้วยชัย
ทั้งเจ็ด ถัดจากนั้นมาทุกท่านก็ได้เห็นภาพรางน้ำที่คอยรับน้ำสรอง น้ำอบ

น้ำหอมทั้งหลายที่ปรุงมาเรียบร้อยแล้ว มาราดลงไปก็วางริน ไหลไปตกที่พระเถระผู้ได้รับการยกย่องเกียรติคุณ ส่วนปากรางรินก็มีหลายชนิดตามที่ท่านอาจารย์ได้พูดไปแล้ว และที่เห็นในภาพที่น่าเสนอนั้น เป็นปากนาค หรือรางนาค อาจจะมีหลายปาก

ผมได้เห็นวัฒนธรรมการอาบน้ำที่มีมุขหรือปากต่างๆ ทางประเทศเนปาล หรืออินเดีย ก็มีเยอะ ประเทศอินโดนีเซียก็เห็นจะมีปากวัว หรือสัตว์ที่เป็นมงคลทั้งหลาย เช่น ปากสิงห์ ปากนาค ก็มี

พิธีสงฆ์น้ำมูรธาภิเษกนั้นเป็นธรรมเนียมที่ได้รับอิทธิพลมาจากการถวายน้ำมูรธาภิเษกแก่พระมหากษัตริย์ซึ่งขึ้นครองราชย์ คงเป็นลักษณะที่จะเป็นกษัตริย์นั้น ตามธรรมเนียมพราหมณ์จะต้องมีการสงฆ์น้ำคล้ายกับการปราบดาภิเษก หรือพุทธาภิเษก คล้ายกับยกย่องว่าหากเข้าสู่พิธีเช่นนี้แล้วถือว่าเป็นกษัตริย์สมบูรณ์แบบ ดังนั้น สัญลักษณ์จึงมีราชวัตร จัดทรง ที่พระสงฆ์นำมาใช้

ในขณะเดียวกัน ผมคิดว่าเรื่องของการยกย่องพระเถระขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชก็อื่น ๆ ถือว่าเป็นการยกย่องของบ้านเมือง นอกจากนี้ยังมีการยกย่องพระสงฆ์ที่บวชมาพอมีคุณสมบัติที่เห็นสมควรที่จะยกย่องขึ้นเป็นพระเถระผู้ใหญ่ จะยกกันขึ้นมาโดยพิธีกรรมที่ถูกต้อง แต่ว่าในขณะเดียวกัน ชาวบ้านอาจจะมีการยกย่องพระสงฆ์ในท้องถิ่นของตน เช่น ทางภาคเหนือเรียกว่า ครูบา

ตามที่อาจารย์ศรีเลา เกษพรหม ได้กล่าวไว้ว่า ข้อมูลทางล้านนาที่มีการทำพิธีมูรธาภิเษก หรือเถราภิเษกพระคุณเจ้า ปรากฏครั้งสุดท้ายเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๘๘ นั้น ขณะนี้ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ แล้ว ก็เกือบสองร้อยกว่าปี ก็ยังไม่ทราบว่าจะมีการสืบทอดได้อย่างไรต่อไป การที่พระเถระได้รับเถราภิเษกนั้น นอกจากจะเป็นพิธีกรรมที่เห็นได้ชัดเจนคือมีการสงฆ์น้ำ มีการถวายผ้าใหม่ และถวายเครื่องไทยธรรม หรือเป็นเครื่องประกอบยศ ซึ่งคล้ายกับว่าหากได้รับเป็นขุนหลวง หรือเจ้าพระยา ก็จะมีหมาก ไพล มีเครื่องยศ มีที่นั่งอะไรต่างๆ แต่ถ้าเป็นพระคุณเจ้าก็จะเป็นเครื่องอัฐบริวารต่างๆ

อีกเรื่องหนึ่งคือชาวบ้านก็ต้อนรับพระเถระผู้รับการโสรจสงฆ์ใหม่ จะมีพวกหอกและดาบซึ่งเป็นอาวุธ ในขณะที่เดียวกันก็ติดด้วยเครื่องสักการะที่อยู่บนปลายหอกปลายดาบด้วย คอยต้อนรับท่าน ซึ่งถือว่าเป็นการแสดงถึงแม้ว่าจะเป็นผู้มีอาวุธ มีอำนาจ อย่างไรก็ตาม แต่เมื่อมาถึงพระสงฆ์ที่ได้รับการยกย่องอย่างนี้ ก็น้อมศิโรราบ เคารพบูชาในคุณงามความดีของท่าน ตรงนั้น อันนี้ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ที่พอจะมองเห็นได้

นอกจากนั้น อาจารย์ศรีเลา เกษพรหม ก็ให้ข้อคิดเรื่องการสืบทอดต่อไป คือ การทำรางวัลให้เป็นตัวอย่าง แล้วเก็บไว้ที่วัดใดวัดหนึ่ง แล้วก็ประกอบพิธีเถราภิเษกในล้านนาให้ครบตามประเพณีโบราณ แล้วเก็บเอาไว้เพื่อให้ยุวชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป ตรงนี้จะเป็นไปได้อย่างไร ก็ช่วยกันคิดต่อไป

พระครูอดุลสีกิติ์

หลังจากที่พระพุทธรเจ้าได้เสด็จปรินิพพานไปแล้วนั้น พระพุทธศาสนา ก็ได้รับการสืบทอดกันมา ต่อมาได้มีสมณทูตได้จาริกไปตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา จนเจริญมาถึงมาจนถึงทุกวันนี้ ส่วนสายที่สืบทอดมาถึงพวกเราทุกวันนี้ คือสายของพระโสมนัสเถระ พระอุตรเถระ หลังจากที่พระพุทธศาสนา มาเจริญรุ่งเรืองในประเทศไทย ก็มีการสืบค้นว่าพระพุทธศาสนาที่เรารับมานี้ กับที่อยู่ใกล้กับประเทศอินเดีย เช่น ประเทศศรีลังกานั้น อาจจะมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร เราจึงได้พากันไปศึกษาพระพุทธศาสนาในศรีลังกา ซึ่งแต่โบราณถือว่าเป็นทวีปหนึ่งที่เราเรียกแผ่นดินใหญ่ว่า ชมพูทวีป หรือชมพูทวีป และเรียกแผ่นดินศรีลังกาว่า ลังกาทิเป หรือลังกาทวีป

เมื่อพระเถระจากเมืองเรา โดยเฉพาะรุ่นก่อน ๆ จากสุโขทัย ได้ไปศึกษาพระพุทธศาสนาแล้วนำมาเผยแผ่ พระมหากษัตริย์ที่ครองกรุงสุโขทัย มีความเลื่อมใส จึงได้อาราธนานิมนต์พระมหาเถระจากศรีลังกาเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกรุงสุโขทัย ซึ่งในครั้งนั้นก็ทำให้พระพุทธศาสนา รุ่งเรืองในกรุงสุโขทัยเป็นอย่างมาก และในลังกานั้นได้มีพิธีเถราภิเษก

หรือทรงนำมูรธาภิเษกถวายแด่พระสงฆ์มาเป็นเวลาช้านานแล้ว พระมหาเถระที่มาจากลังกาคงจะแนะนำให้พระเจ้ากรุงสุโขทัยทำพิธีสถาปนายกย่องพระเถระผู้มีความรู้ เพราะฉะนั้น เราเมื่อไปอ่านในศิลาจารึกของกรุงสุโขทัยในเวลานั้น จะมีสมณศักดิ์ที่ถูกยกย่องเพียงสองชั้น คือปุ่ครู หรือพระครู และสังฆราชา

เมื่อพระพุทธศาสนาได้รับการเผยแผ่มาสู่ภูมิภาคแถบแห่งนี้ ในเวลานั้นเมืองเชียงใหม่ตรงกับสมัยพญากือนา พระองค์มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก จึงอยากให้มีพระสงฆ์ผู้ทรงไว้ซึ่งพระไตรปิฎกและมีความบริสุทธิ์ บริบูรณ์ด้วยศีลาจารวัตร มาสู่แว่นของพระองค์ จึงส่งทูตไปอาราธนา ก็ได้พระมหาสมณเถระมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภายหลังทางวงศ์โดยมาพำนักที่วัดสวนดอก เรียกว่า นิภายหลังทางวงศ์ฝ่ายวัดสวนดอก ครั้นต่อมา พระญาณคัมภีร์ได้ไปศึกษาที่ลังกา แล้วนำพระพุทธศาสนาจากลังกามาเผยแผ่อีกครั้งหนึ่ง โดยมีศูนย์กลางการเผยแผ่อยู่ที่วัดป่าแดง เรียกว่า นิภายหลังทางวงศ์ฝ่ายวัดป่าแดง

เมื่อพระพุทธศาสนามาถึงเมืองล้านนา ก็มีการยกย่องสถาปนาเถราภิเษก พระญากือนาก็ยกย่องพระมหาสมณเถระ เป็น “พระสมณสุวิณณบุปผรัตนมหาสวามี” ซึ่งเป็นพระมหาเถระชั้นสวามี นับจากนั้นมาก็มีการสถาปนาพระเถรานุเถระระดับต่าง ๆ

พิบสาวัดธาตุดำ ๒ ฉบับ ซึ่งมีข้อความเหมือนกัน ฉบับแรกได้มาจากคนเฒ่าคนหนึ่ง เขานำมามอบให้พ่อหนานเมืองใจ ไชยชนะมคณายกวัดหมื่นสาร เมื่ออ่านดูแล้ว ยังมีความเข้าใจบ้าง ไม่เข้าใจบ้าง ต่อมาเมื่อไปอยู่วัดธาตุดำ ปรากฏว่ามีพิบโหราศาสตร์อีกพิบหนึ่ง ซึ่งตอนท้ายได้กล่าวถึงเรื่องเถราภิเษก จึงได้นำมาเปรียบเทียบและศึกษา ก็พบว่าฉบับเดียวกัน จึงเข้าใจว่า ฉบับนี้น่าจะเป็นต้นฉบับของล้านนา

ครั้นต่อมา เมื่อพบกับอาจารย์ศรีเลา ท่านก็บอกว่าท่านมีอยู่หนึ่งฉบับ จึงนำมาเปรียบเทียบกัน ก็ปรากฏว่าข้อความรายละเอียดต่าง ๆ มีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่ของอาจารย์ศรีเลาจะมีคำประกาศพระนามประกาศวันเดือนปี ชื่อของบุคคลที่มีความสำคัญ ที่ได้รับยกย่องเถราภิเษก

ในครั้งนั้น ถ้าพระนามเป็นภาษาบาลีจะจารึกอยู่ในสุวรรณปฎี สำหรับข้อความที่เป็นภาษาล้านนา ประกาศชื่อบุคคลเจ้าภาพนั้นให้เขียนใส่แผ่นกระดาษ เมื่อนำทั้งสามฉบับนั้นมารวมกัน ปรากฏว่าได้พิธีสถาปนาเถราภิเษกตามแบบฉบับของล้านนา

สำหรับเมืองเชียงตุง ก็พยายามที่จะค้นหาเรื่องนี้ จนได้พบพิธีสถาปนาเถราภิเษกฉบับเมืองเชียงตุงเก่า ซึ่งทางวัดพระธาตุสลายเมืองได้จัดพิมพ์เผยแพร่ สมเด็จพระญาณวรรมวัดเชียงยืนได้ถวายมาฉบับหนึ่ง เมื่อไปสืบหาที่เมืองเชียงรุ่ง สิบสองพันนา ครูบาจอม เจ้าอาวาสวัดป่าเซตน์ ท่านได้รับสถาปนายกย่องขึ้นเป็นครูบา ระดับสังฆราชาของเมืองเชียงรุ่ง ท่านได้พิมพ์ไว้ในตอนท้ายหนังสือสวดมนต์ เมืองสิบสองพันนา เรื่องยกยอเถราภิเษก

เมื่อนำต้นฉบับของเมืองเชียงตุงเก่าและเมืองเชียงรุ่งมาตรวจสอบเนื้อหาแล้ว ปรากฏว่ามีเนื้อหาเหมือนกับเมืองเชียงใหม่ทุกอย่าง เพียงแต่ว่าขั้นตอนบางอย่างอาจจะสลับเปลี่ยนกันไปบ้าง จึงเข้าใจว่าพระพุทธานุภาพเมื่อมาสู่เมืองเชียงใหม่แล้ว มีพิธีเถราภิเษกเป็นแบบฉบับแล้ว เมืองเชียงตุงเมืองเชียงรุ่ง เมื่อมาเรียนหนังสือ มาสืบพระพุทธานุภาพ หรือพระพุทธานุภาพเผยแผ่ขึ้นไปถึงเมืองเชียงตุงเมืองเชียงรุ่ง ต่างก็ได้นำเอาพิธีสถาปนาเถราภิเษกนี้ขึ้นไปเผยแพร่ด้วย จึงเห็นว่า พิธีเถราภิเษกนี้เป็นสิ่งที่พระมหากษัตริย์แต่ก่อนนั้น เป็นผู้ยกย่อง

แต่ปัจจุบันนี้ เมื่อไปดูพิธีเถราภิเษกเมืองเชียงตุงในยุคต่อมานี้ ปรากฏว่าสมณศักดิ์ของเชียงตุงก็ไม่ได้กำหนดสมณศักดิ์เหมือนของล้านนา และเมืองเชียงรุ่งในอดีต แต่จะมีสมณศักดิ์ที่แตกต่างออกไปอยู่บ้าง โดยสมณศักดิ์สงฆ์ล้านนาที่ปรากฏในฉบับของวัดธาตุคำ ทั้ง ๒ ฉบับนั้น ได้แก่

๑. มหาเถระ
๒. สวามี หรือ มหาสวามี
๓. สังฆราชา
๔. ราชครู
๕. สมเด็จ

๖. สมเด็จพระสังฆราชโมลี หรือ สมเด็จพระญาณสังวรญาณ หรือ สมเด็จพระสังฆราช ซึ่งเป็นสมณศักดิ์สูงสุด

ซึ่งเชียงรุ่งก็มีเช่นเดียวกัน แต่ปรากฏว่าเมืองเชียงตุงในปัจจุบันนี้ มีการกำหนดสมณศักดิ์แตกต่างจากอดีต คือหลังจากที่เป็นพระสงฆ์แล้ว เมื่อจะยกขึ้นเกรวีกะษ อันดับแรก คือ “มหา” หรือ “พระมหา” แต่ไม่ใช่ “เถระ” ซึ่งสมณศักดิ์นี้ มีกำหนดอายุพรรษาไว้ว่า

๑. พระสงฆ์ที่มีพรรษาระหว่าง ๕-๑๐ พรรษา มีวิทย์ฐานะความรู้ความสามารถ ถูกยกขึ้นเป็นพระมหา โดยไม่ต้องมีการสอบภาษาบาลี

๒. พระสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๐ พรรษาขึ้นไป จะได้รับการยกย่องเป็นสวาทิ ซึ่งสมณศักดิ์นี้ไม่ปรากฏในล้านนา เมืองเชียงรุ่ง และเมืองเชียงตุงฉบับเก่า แต่ปรากฏว่าเมืองเชียงตุงในสมัยนี้มีการสถาปนาสมณศักดิ์พระสงฆ์ในตำแหน่งพระสวาทิด้วย

๓. ครุบา ตำแหน่งสมณศักดิ์นี้ไม่ปรากฏในล้านนา และเมืองเชียงรุ่ง แม้ในเอกสารเชียงตุงฉบับเก่าก็ไม่มี จึงเห็นว่าการสถาปนาสมณศักดิ์สมัยใหม่ของเมืองเชียงตุงนั้น ได้มีการปรับเปลี่ยนสมณศักดิ์ใหม่ คือเพิ่มตำแหน่งพระสวาทิและครุบาเข้ามา

๔. อาชญาธรรมพระเจ้า หรือสมเด็จพระอาชญาธรรม

ลำดับสมณศักดิ์ดังกล่าวถือเป็นแบบฉบับใหม่ของเมืองเชียงตุง แต่จากการศึกษาจากพิภพสาของวัดพระธาตุสยเมืองของครุบาแสงหล้า ที่ได้รวบรวมมา และของครุบาจอม วัดป่าเซต เมืองเชียงรุ่งนั้น ตรงกันกับฉบับของวัดธาตุคำทุกประการ

ดังนั้น จะเห็นว่าเมืองเชียงตุงได้มีการเพิ่มสมณศักดิ์ และลดสมณศักดิ์บางประการ คือลดจาก “มหาเถระ” เป็น “มหา” เพราะถ้าเป็นพระมหาเถระ จะต้องมียายุพรรษามากกว่า ๑๐ พรรษาขึ้นไป แต่เชียงตุงลดให้เป็น “มหา” โดยไม่มี “เถระ” ต่อท้าย คงจะพอมีความรู้ความสามารถแต่อายุพรรษายังไม่ถึงขั้นเถระ จึงได้ตั้งให้เป็นเพียง “มหา” เท่านั้น

อีกอย่างหนึ่ง ในฉบับเก่าไม่มีคำว่า “ครูบา” แต่ในปัจจุบันนี้เชียงใหม่มีการตั้ง “ครูบา” ฉบับเก่ามี “ราชครู” ซึ่งหมายถึง ต้องเป็นครูของพระมหากษัตริย์ พระมหาอุปราช เจ้าผู้ครองนคร หรือเจ้านายชั้นสูง จึงจะถูกตั้งให้เป็นราชครูได้ ไม่ได้ตั้งโดยทั่วไป ส่วนในเมืองเชียงตุงนั้นอาจจะมีการตัดคำว่า “ราช” ออก แล้วก็ตั้งคำว่า “ครูบา” แทน นี่เป็นเพียงคำสันนิษฐานของผู้บรรยายเท่านั้นเอง

อาจสรุปได้ว่า พิธีสถาปนาเถราภิเษกนั้น มีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยมาสู่ล้านนา เริ่มตั้งแต่สมัยพญากือนา และที่สำคัญในหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ กล่าวว่า ในสมัยพระเมืองแก้ว เมื่อจุลศักราช ๘๘๐ หรือ พ.ศ. ๒๐๖๑ ซึ่งเป็นระยะเวลาหลังจากที่พระสิริมังคลาจารย์ได้รจนาคัมภีร์มัจฉลทีปนีแล้ว ๑ ปี พระสิริมังคลาจารย์รจนามัจฉลทีปนีนี้ เมื่อปี พ.ศ. ๒๐๖๐ ครั้นต่อมาในปี พ.ศ. ๒๐๖๑ พระเมืองแก้วทรงทำพิธีเถราภิเษก มีความพิสดารว่า ในครั้งนั้น พระราชาธิบดี เมื่อจะทรงยกอภิเษกพระมหาเถระ คือพระพระสถิตมมสัณฐิระ วัดมหาโพธาราม ในตำแหน่งครูของพระองค์ จึงนิมนต์พระมหาเถระทั้งหลายจากเมืองหริภุญชัย เชียงแสน เชียงแจะ ซึ่งในนั้นบอกว่า อยู่ในสิบสองปันนา เมืองวัง เมืองเขลางค์ เมืองจาง เมืองม่อม เขลางค์ และเชียงของ พระมหาเถระเหล่านั้นได้มาประชุมกันในเมืองเชียงใหม่ พระมหากษัตริย์มีพระราชประสงค์จะให้ตำแหน่งนั้นแก่พระมหาเถระพระสถิตมมสัณฐิระ มีความยิ่งใหญ่ไพบูลย์ จึงได้นิมนต์พระสงฆ์ ๑๒๐ รูป มาสวดมงคลปริตรธรรมจักรกับวัตนสูตร และมหาสมัยสูตร ๓ วัน ถวายเครื่องสักการบูชาเป็นอันมาก ตั้งแต่แรม ๑๒ ค่ำ จนถึง ๑๔ ค่ำ ซึ่งเป็นวันอุโบสถสิ้นเดือน ๕ ปีขาล ตลอดระยะเวลา ๓ วันนี้ ได้สวดพระปริตร ครั้นถึงวันแรกของเดือน ๖ คือ ขึ้น ๑ ค่ำ จึงนิมนต์พระเถระพระสถิตมมสัณฐิระ พร้อมด้วยพระภิกษุ ๘๐ รูป จัดทำพระกฐินในราชมณเฑียร พระราชาธิบดีทรงถวายคารวะมหาเถระในราชมณเฑียรแล้ว เวลาตะวันตกาย อันเชิญพระมหาเถระขึ้นกุญชรปราสาทปิดทอง มีพระภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป เป็นบริวาร พร้อมด้วยเครื่องสักการะสมมานะเป็นอันมาก นิมนต์เข้าในปราสาทอันวิจิตรงดงามในโรงสระสนาน หน้าวัดป่าแดงมหาวิหาร ซึ่งพระสิริธรรมจักรพรรดิติดลโปรดให้ผูกสีมาไว้แล้ว

ตรัสสั่งให้พระบรมวงศานุวงศ์ คหบดี เศรษฐี ไสจรจงพระมหาเถระด้วย
น้ำอภิเษกในลำดับนั้น

แสดงให้เห็นว่าการที่จะได้รับเถราภิเษกนั้น จะต้องสงวนน้ำ
ทุกครั้ง หากไม่ได้รับการสงวนน้ำจะไม่เรียกว่า “เถราภิเษก” ฉะนั้นในปัจจุบันนี้
เราจะไม่เห็นพิธีเช่นนี้ แต่พระเถระเมืองล้านนาเราที่มีคุณสมบัติอย่าง
สูงนั้น จะได้รับการยกย่องโดยสมณะว่า “ครูบา” โดยไม่ได้รับการสงวนน้ำ
เพราะว่าสมณศักดิ์ของล้านนาทั้ง ๖ ตำแหน่งนั้น จะสถาปนาจากครูบา
ขึ้นไปเป็นพระมหาเถระ พระสงฆ์ พระสังฆราชา ราชครู สมเด็จ สมเด็จ
ราชครู ดังนั้นครูบาจึงไม่ได้อยู่ในตำแหน่งที่จะต้องประกอบพิธีเถราภิเษก
หรือสมณศักดิ์ของล้านนามาตั้งแต่โบราณ ส่วนจะอภิเษกพระเถระรูปใด
พระเถระรูปนั้น อาจได้รับการยกย่องจากชาวบ้าน หรือบุคคลทั่วไปว่า
ท่านครูบาแล้ว จึงจะนิมนต์ท่านครูบานั้นเข้าสงวนน้ำมูรธาภิเษก จึงได้รับ
เป็นพระมหาเถระ พระสงฆ์ พระสังฆราชา เป็นลำดับสูงขึ้นโดยลำดับ
เป็นต้น

ดังนั้น จึงถือว่าสมณศักดิ์ของล้านนานั้นเป็นของที่มีมาแต่
โบราณ มีพระมหากษัตริย์อีกหลายพระองค์ ได้ทำการเถราภิเษกมาจนถึง
พ.ศ. ๒๓๘๘ ตามที่อาจารย์ศรีเลา เกษพรหม ได้พูดไว้ในข้างต้น และ
ครั้งสุดท้ายอีกครั้งหนึ่ง หลังจากปี พ.ศ. ๒๓๘๘ แล้ว พ.ศ. ๒๔๓๘ พระเจ้า-
อินทวิชยานนท์ได้สถาปนาเถราภิเษกสังฆราชา ๗ พระองค์ขึ้น ณ วัดพระธาตุ-
ดอยสุเทพ ดังนี้

๑. พระครูบาโสภา วัดฝายหิน
เป็นปฐมสังฆราชาที่ ๑
๒. พระครูบาญาณโพธิ์ วัดสันคะยอม อำเภอแม่วาง
เป็นทุติยสังฆราชาที่ ๒
๓. ครูบาอริยะ วัดหนองโงก อำเภอหางดง
เป็นตติยสังฆราชาที่ ๓
๔. ครูบาเจ้าตุ่กาวิละ วัดพวกแต้ม
เป็นจตุตถสังฆราชาที่ ๔

๕. ครูบาคันธา วัดเชตุพน
เป็นปัญจมสังฆราชาที่ ๕
๖. ครูบาญาณรังสี วัดปากกล้วยชัยมงคล อำเภอสารภี
เป็นฉัฏฐมสังฆราชาที่ ๖
๗. ครูบาเจ้าตุ้เทพวงศ์ วัดนันทาราม
เป็นพระสัตตมสังฆราชาที่ ๗

นับจากนั้นเป็นต้นมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๔๔๙ หรือสิบปีต่อมา พระเถระล้านนาได้รับสมณศักดิ์ไปตามภาคกลาง ด้วยเหตุที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชทานสมณศักดิ์ สัญญาบัตร พัดยศให้แก่ครูบาโสภา วัดฝายหิน เป็นพระราชาคณะรูปแรกของฝ่ายมหานิกาย คือ ท่านเจ้าคุณพระอภัยสารทระ และพระสังฆราชาที่ ๕ คือ ครูบาคันธา วัดเชตุพน เป็นพระครูโพธิรังสี เป็นรองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ หลังจากนั้นการสถาปนาเถราภิเชกก็เริ่มสูญหายไป อาจจะมาจาก ๒ สาเหตุ คือ

๑. พระมหากษัตริย์ หรือเจ้าผู้ครองนครที่มีเดชานุภาพพอที่จะยกย่องไม่มี เพราะการปกครองเริ่มถูกผนวกเข้ากับส่วนกลาง เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ก็ถูกรีดรอนอำนาจด้วย
๒. พระสงฆ์ล้านนาเริ่มได้รับสมณศักดิ์จากภาคกลางดีขึ้น จึงทำให้ไม่มีพิธีสถาปนาเถราภิเชกอีก

อาตมาได้มีโอกาสได้ไปร่วมงานและได้ภาพเถราภิเชกมาจากเมืองเชียงตุง เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ที่ผ่านมามีพิธีสถาปนาเถราภิเชกของพระสงฆ์เมืองเชียงตุง โดยมีพระสงฆ์จากล้านนา ๒ รูป ได้รับการยกย่องในครั้งนี้ด้วย คือ พระมหา-ชัชวาล เจ้าอาวาสวัดราชมณเฑียร อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ได้รับยกย่องจากพระสวาทิขึ้นเป็นพระสวามี และพระครูจันทรังสี วัดบ้านเหล่า อำเภอแม่ฮ่องสอน ได้รับยกย่องให้เป็นพระสวาทิ

ภาพหอเตื่อ หรือหอสรง ในพิธิมูรธาภิเชก เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า

หอเตื่อ ประกอบด้วย เสา ๔ ต้น และเครื่องไม้ทั้งหมดทำด้วยไม้ มะเตื่อ ใบไม้ที่ใช้มุงนั้น เป็นใบไม้ล้ม ซึ่งที่นั้นเรียกว่า ไม้ปะตะ แต่ออกเสียง ว่า ปะละ เพราะทางเชียงตุงจะออกเสียง “ด” เป็น “ล” เกรวภิเชกฉบับของ ล้านนานั้น ให้นำไม้ที่เป็นมงคล เช่น ใบหุน (ใบขนุน) ใบตัน (ใบพุทรา) ใบ ไชค เป็นต้น นำมาทำเป็นที่กำบังล้อมรอบหอเตื่อ

ขบวนแห่พระสงฆ์เมืองเชียงใหม่ ที่ได้รับเถรภิเษก

ภาพนี้เป็นพิธีแห่พระสงฆ์ผู้ที่ได้รับการยกยอเถรภิเษกจากสถานที่ที่จะขึ้นไปสู่หอสง

พิธีเถรภิเษก จะมีอยู่ในวัฒนธรรมไทยวน ไทจีน ไทลื้อ และลาว แต่ไม่แน่ใจว่าไทใหญ่จะมีพิธีเถรภิเษกด้วยหรือไม่

สำหรับพิธีสถาปนาเถรภิเษกแบบล้านนานั้น ที่ไม่เป็นทางการ มีอยู่ ๔ ชั้น คือ เรียกผู้บวชเป็นสามเณร โดยเรียกด้วยความเคารพนับถือ จะสถาปนาในวันนั้นว่า ถ้าผู้ใดได้เปลี่ยนไปนุ่งผ้าเหลืองและรับศีลแล้ว จะต้องเป็นเจ้าเสมอ ดังนั้น เราจึงเรียกสามเณรนั้นว่า “สามเณรเจ้า”

เรียกผู้บวชเป็นพระ หรือรู้่ว่า “อุเจ้า”

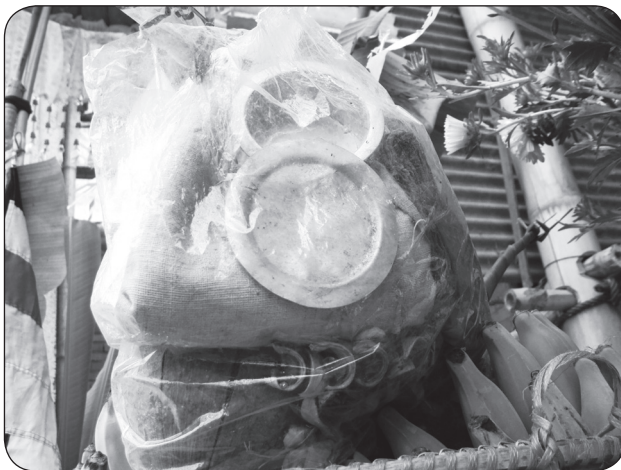
เรียกผู้ที่ได้รับตำแหน่งเจ้าอาวาสว่า “สาธุเจ้าหลวง” หรือ “อุเจ้าหลวง”

เรียกผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งสูงขึ้นไป ฐานะผู้ปกครองว่า “ครูบาเจ้า”

เหล่านี้คือสมณเกราะภิเษกแบบชาวบ้าน ดังนั้น ชาวบ้านก็จะพากัน
อุทิศสิ่งของยกย่องให้เป็นเจ้าอาวาส แต่สมณศักดิ์ที่ปรากฏในทางราชการ
นั้นประกอบด้วย พระมหาเถระ พระสวามี พระสังฆราชา ราชครู สมเด็จ
และสมเด็จพระอัครราชโมลี หรือสมเด็จพระอัครราชครู ซึ่งเป็นสมณศักดิ์ชั้น
สูงสุด

ภาพเครื่องประกอบพิธีเกราะภิเษก

ภาพเครื่องประกอบพิธีในการทรงน้ำมูรธาภิเษก เครื่องขึ้นตั้ง ได้แก่ ข้าวเปลือก ข้าวสาร กล้วย อ้อย ช่อน้อย เทียนเล่มบาท เทียนเล่มเฟือง เสือใหม่ หม้อใหม่ หมอนใหม่ พร้าว ตาล หมา

พระสงฆ์กำลังเข้าไปในห่อเตื่อ เพื่อสวดมนต์ในพิธีเถรภิเษก

หอสรงนี้ พระเถระจะเข้าไปอยู่ข้างในทั้ง ๔ รูป หลังจากนั้นจะอาราธนาพระสงฆ์ที่จะได้รับการสถาปนาขึ้นสู่หอสรง ภายในหอสรงจะมีดินหุ้มด้วยกระดาษเงิน เรียกว่า “ดินเงิน” หากหุ้มด้วยกระดาษคำ (ทอง) เรียกว่า “ดินคำ”

รางรินที่พาดเข้าสู่หอสง

ในฉบับของวัดธาตุคำบอกว่า ให้หาไม้ซางคำหรือไม้สีสุก หรือ กาบกล้วยก็ได้ “ก่ายตก” คือนำมาพาดจากที่หนึ่งไปสู่หอสง ด้านล่าง จะเป็นที่บรรจุน้ำที่ผ่านพิธีพุทธาภิเษก สวดพระปริตรเรียบร้อยแล้ว นำมาตั้งไว้

อาวุธดาบและหอกที่ใช้ประกอบในพิธีเถราภิเษก

ภาพนี้คือภาพหอกและดาบ ตามที่อาจารย์ศรีเลา เกษพรหม บอกว่า มีหอก มีดาบ แต่ที่เชียงใหม่จะนำมามัดไว้ที่มุมหอสง

สระโบกขรณี ใต้หอสง

ใต้หอสงมีการขุดหลุมสำหรับบรรจุน้ำสง โดยสมมุติเป็น “สระโบกขรณี” พร้อมกับนำต้นบัวไปปลูก เพื่อให้ให้น้ำมูรธาภิเษกนั้นตกลงสู่สระและกอบัวนั้น โดยสมมุติว่าพระเถระรูปนั้นได้อาบน้ำมูรธาภิเษกนี้มาจากปัญจมหานทีทั้ง ๕ จากสระอโนดาตบนสรวงสวรรค์ ตามคติของพราหมณ์

ภาพขบวนแห่พระเถระที่ได้รับการยกยอเข้าไปสู่หอสง

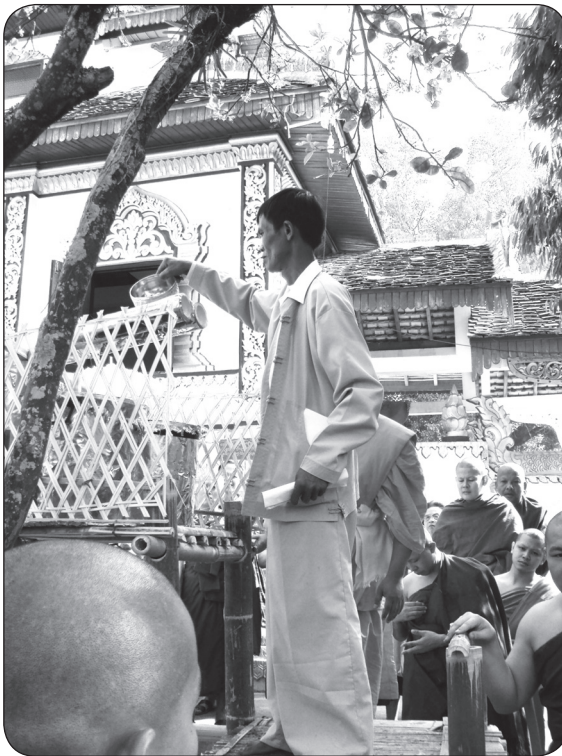
พ่อยอแม่ยอถวายเครื่องอัฐบริขารแก่พระสงฆ์ที่ได้รับการเถราภิเษก

ภาพ “พ่อยอแม่ยอ” ทางเมืองล้านนาเราเรียกว่า “พ่อออกแม่ออก” คือเจ้าภาพผู้ถวายเครื่องอัฐบริขาร เมื่อพระสงฆ์ที่จะได้รับเถราภิเษกขึ้นสู่หอสงแล้วจึงจะประเคนเครื่องอัฐบริขารเหล่านี้

สำหรับล้านนานั้นในหนังสือพับสาบออกว่า จะต้องจัดเครื่องแธ (แฮ) คำว่า “แธ” นี้ ก็คือ “แพร” นั่นเอง อย่างเช่น พระธาตุช่อแฮ หมายถึง พระธาตุช่อแพร คือผ้าไหม ผ้าแพร ที่ทอเป็นช่อ สำหรับปักถวายพระธาตุ นั่นเอง ดังนั้นเครื่องแธ หมายถึง ผ้าไตรแพร จีวรแพร จะต้องมีความโดดเด่น กว่าภิกษุรูปอื่น เพราะว่า ผ้าไตรแพรนั้นในสมัยโบราณถือเป็นของที่หายาก จึงนิยมถวายแก่ผู้ที่มีบุญญาธิการที่ได้รับเถรภิเษก แต่มีข้อยกเว้นว่า หากหาไตรแพรไม่ได้ก็ให้ใช้ไตรอุปสมบทหรือผ้าฝ้ายก็ได้ จากนั้นก็จะปิดประตูหอสงฆ์ไว้ พระสงฆ์ที่อยู่ในหอสงฆ์นั้นมี ๕ รูป ประกอบด้วย พระสงฆ์ผู้ที่จะสร่งน้ำมูรธาภิเษก ๑ รูป อีก ๔ รูป จะยืนอยู่ตามทิศทั้ง ๔ เพื่อสวดพระปริตร ในช่วงที่มีผู้รดน้ำมูรธาภิเษกลงมาตามรางริน

การสร่งน้ำมูรธาภิเษก

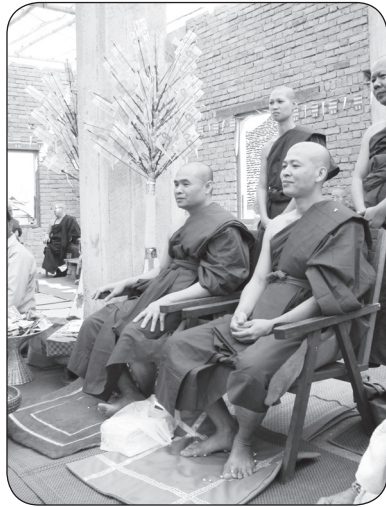
ผู้ทรงที่รดน้ำมูรธาภิเษกลงไป เรียกว่า “บ่าวแก้ว สาวแก้ว” คือผู้ที่
จะรดปฐมะ เป็นปฐมฤกษ์ จากนั้น จึงเป็นลำดับของเจ้านาย คณะโคปกะ
เมืองเชียงใหม่ เรียกอีกอย่างว่า “กรรมการวัฒนธรรมพื้นเมือง” จากนั้นก็จะ
เป็นลำดับของพระสงฆ์

ประชาชนกำลังถวายสักการะพระสงฆ์ที่ได้รับน้ำมูรธาภิเษกแล้ว

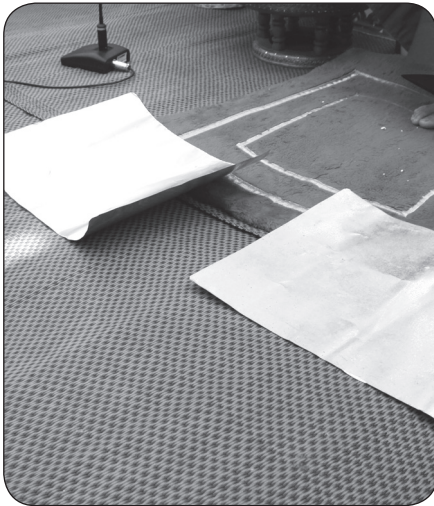
เมื่อพระสงฆ์ที่ได้รับการยกยอได้รับการทรงน้ำมูรธาภิเษกเสร็จแล้ว
ก็จะเดินลงมาตามทางที่ปูผ้าไว้ แล้วจะมีผู้ที่มีจิตศรัทธานำเอาข้าวตอก
เทียน ดอกไม้ ปัจจัย ไปรยปรายบูชาตามทาง มีการประโคมฆ้องกลอง
และแห่ขึ้นมาสู่วิหาร จากนั้นก็จะนำเอาพระสงฆ์รูปที่สองขึ้นไปทรงน้ำ
ในลำดับขั้นตอนเดียวกันต่อไป จนถึงพระสงฆ์รูปสุดท้ายที่ได้รับการยกยอ

การประกอบพิธีเถราภิเษกภายในวิหาร

ภายในวิหารก็มีสมเด็จพระราชาณาธรรมพระเจ้าเป็นประธานสงฆ์
ในภาพนี้มีพระสงฆ์ ๒ รูป ที่ได้รับการเถราภิเษก

พระสงฆ์เมืองเชียงตุงกำลังเหยียบแผ่นทองเหลืองเพื่ออ่านจารึก

จากนั้น จะมีแผ่นทองเหลือง แต่ในพิธีเถราภิเษกแบบล้านนา บอกว่าต้องมีแผ่นเหล็กรองหัวเข้าของอาจารย์ หากหาไม่ได้ ก็ใช้เสียม ขวาน หรือค้อนก็ได้ให้รองหัวเข้าไว้ หากจำนวนพระสงฆ์ที่ได้รับเถราภิเษก มีเท่าใด ต้องหามาให้ครบตามจำนวนพระสงฆ์นั้นๆ ห้ามใช้ร่วมกัน เพราะจะ อัปมงคลกับอาจารย์และผู้อ่านชื่อในพิธีนั้น ดังนั้นล้านนาจะเป็นแผ่นเหล็ก สันนิษฐานว่าคงต้องการที่จะให้เกิดความมั่นคงเหมือนกับแผ่นเหล็ก แผ่นหิน แผ่นผา แผ่นพระธรรม เมื่อได้จารึกอ่านประกาศนี้แล้ว มีความเจริญมั่นคง ชั่วฟ้าดินสลาย ไม่ให้กลับกลายเป็นอย่างอื่นเป็นต้น แต่เชียงใหม่ใช้พระเถระ ๒ รูป ทำหน้าที่เหยียบแผ่นทองเหลืองแล้วอ่านจารึกนั้น

ใบจารพระนามเพื่อประกาศเกียรติคุณของพระสงฆ์ที่ได้รับเถราภิเษก

จารึก มีอยู่ ๒ อย่าง คือ

๑. สุวรรณบัฏ คือ แผ่นเงิน หรือแผ่นทองคำ ตามตำราของ
วัดธาตุค่านั้นจะมีหลายนัย น้ำหนักต่างกัน บางแห่งอย่างเช่น
ปัจจุบันประเทศ เงินทอง อาจจะหายาก ก็สามารถลดน้ำหนักใบ
สุวรรณบัฏลง ถ้ามีขมิ้มประเทศอาจจะหาเงินทองง่าย ก็สามารถเพิ่ม
น้ำหนักขึ้นได้ ถ้าอุตตระประเทศหรือประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์
ก็อาจจะเพิ่มแผ่นทอง แผ่นเงินนั้น หน้า ๒-๖ บาท ก็ได้

๒. ใบจารพระนาม คือประกาศความดีความงามเหมือน
ใบประกาศพระครูชั้นสัญญาบัตรของพระเถระบ้านเราว่า มีความรู้ ความ
สามารถ แล้วมีการตั้งนามต่าง ๆ

น้ำหนักทองคำ ที่ใช้ทำสุวรรณบัฏในพิภพสากลว่าว่า

ขอเป็นพระเถระ	สุวณณบัฏหนัก	๒	บาท	ซีก
ขอเป็นพระมหาสวามี	สุวณณบัฏหนัก	๓	บาท	ซีก
ขอเป็นพระสังฆราชา	สุวณณบัฏหนัก	๔	บาท	ซีก
ขอเป็นพระเจ้าราชาครู	สุวณณบัฏหนัก	๕	บาท	ซีก
ขอเป็นพระเจ้าสมเด็จ	สุวณณบัฏหนัก	๖	บาท	ซีก

การประกอบพิธีเกราะภิเษกนั้น นับเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่า เป็นการ
ให้กำลังใจ ปัจจุบันนี้ ประเทศไทยมีการให้เกราะภิเษกอยู่ แต่ไม่ได้ทำเป็น
พิธีการ คือการตั้งพระครูและพระราชาคณะชั้นต่าง ๆ ซึ่งปรากฏว่า
พระเถระานุเถระของล้านนาก็ได้รับการสถาปนายกย่องขึ้นเป็นชั้น
หิรัญบัฏ พระครู และพระราชาคณะชั้นต่าง ๆ จึงกล่าวได้ว่า พิธีการเหล่านี้
มีมาตั้งแต่โบราณ ดังนั้นเราก็ต้องศึกษาองค์ความรู้ไว้ แต่หากจะมาทำ
เกราะภิเษกเองก็สามารถทำได้ แต่อาจจะไม่เป็นที่ยอมรับ เพราะว่า
พิธีเกราะภิเษกนี้ได้ถูกยกเลิกไปนานแล้ว อีกทั้งในอดีตเจ้านายชั้นสูง
เจ้าผู้ครองนครเป็นผู้อุปถัมภ์ในการตั้งพระนาม เหมือนพระเจ้าอยู่หัว
ในปัจจุบันนี้ทรงตั้งพระนามถวายพระเถระทั้งหลาย หากเรา
จะไปทำพิธีกันเองก็จะเป็นการซ้ำซ้อน ดังนั้น พิธีเกราะภิเษกในภาคเหนือ

ของเรานั้น ได้สูญไปนานแล้ว แต่ในเมืองเชียงตุง เชียงรุ่ง และหลวงพระบาง ก็ยังคงทำอยู่ แต่เป็นพิธีของราชกุมาร

การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างวิทยากร และผู้เข้าร่วมฟังการสัมมนา

พระนิสิตถาม

พระโสดาบัน กับครุบา เหมือนกัน หรือต่างกันอย่างไร ?

พระครูอดุลย์สีลกิตติ์ตอบ

อาจต่างกัน แต่โดยความเหมือนกันแล้ว เราก็ไม่รู้ว่าครุบาตนใด เป็นอย่างไร บางรูปอาจเป็นโสดาบัน สกิทาคามี หรืออนาคามี คำถามที่ว่า ครุบากับพระโสดาบันนั้นเหมือนกันหรือไม่ ?

ถ้าครุबारูปใดสามารถละทิฐิได้ ๓ อย่าง คือ สักกายทิฐิ วิจิกิจฉา-
สีลพพตปราคาส ก็เป็นพระโสดาบันได้ ถ้าพระโสดาบันที่สามารถละทิฐิ
๓ ประการนี้ได้ ถึงแม้จะไม่ได้รับการยกย่องก็เป็นครุบาได้

พระนิสิตถาม

ปัจจุบัน มีคนเรียกพระสงฆ์บางรูปว่า “ครุบา” นั้น ถือว่า เป็นการ
สถาปนาอย่างถูกต้องตามหลักพิธีเถราภิเษกหรือไม่

พระครูอดุลย์สีลกิตติ์ตอบ

ถ้าจะถือตามบริบทของล้านนานั้น ในพื้นที่บางพื้นที่ พระสงฆ์
บางรูปบวชได้ ๑-๒ พรรษา แต่เมื่อได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสแล้ว
ก็ได้รับการเรียกขาน “ครุบา” แล้ว เช่นแต่ละวัดในอำเภอแม่สอด
เจ้าอาวาสมักถูกเรียกขานเป็นครุบาหมด ซึ่งครุบานี้ไม่ใช่สมณศักดิ์
ที่จะได้รับการประกอบพิธีเถราภิเษก เช่น ครุบาศรีวิชัย ก็ไม่ได้รับการสร
น้ำเถราภิเษกเหมือนกัน แต่เขายกย่องด้วยความนับถือ เถราภิเษกนั้น

เจ้าบ้านผ่านเมืองจะคัดเลือกจากครุบาที่คนนับถือกันและ ให้ดำรงตำแหน่งพระมหาเถระ พระสงฆ์ พระสังฆราชา ตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งตามเจ้าบ้านเจ้าเมืองจะเห็นสมควร

แต่ปัจจุบันนี้เราไม่มีเจ้าบ้านเจ้าเมือง จึงเหลือเพียงสมณศักดิ์สงฆ์ที่ชาวบ้านธรรมดาได้นับถือกันว่าพระสงฆ์รูปนั้นเป็นครุบา ดังนั้นพระรูปไหนก็เป็นครุบาได้ ถ้าศรัทธาชาวบ้านมีความเคารพนับถือ แต่ไม่ใช่ว่าเรียกให้ศรัทธามาประชุมแล้วบอกว่า ตอนนี้อาตมาอยากเป็นครุบานะ ให้ศรัทธาญาติโยมเรียกอาตมาว่า ครุบา อย่างนี้ก็ไม่ถูกต้อง ในทำนองเดียวกัน ถึงแม้ว่า พระสงฆ์รูปนั้นจะยังหนุ่มน้อยอยู่ ก็เป็นครุบาได้ หากทรงไว้ซึ่งศีลาทิคุณ อบรมสั่งสอนทั้งคณฤชระ หรือ วิปัสสนาธุระ หรือ ทรงไว้ซึ่งธุดงค์วัตร พัสสาวของวัดธาตุคำบอกว่าผู้ที่ได้รับการเถราภิเษกนั้นจะต้องประกอบด้วยคุณเช่นนี้ก่อน ผู้ที่ประกอบด้วยคุณเช่นนี้ ก็คือผู้ที่เป็นครูบามาก่อนนั่นเอง จึงได้รับการสถาปนาเถราภิเษกในสมณศักดิ์ที่สูงขึ้น

พระนิสิตถาม

มีความเป็นไปได้หรือไม่ ? ถ้าหากจะมีการรื้อฟื้นการประกอบพิธียกยอเถราภิเษกขึ้นในอนาคต ?

พระครูอดุลย์สีลกิตติ์ตอบ

ถ้าทุกคนร่วมมือร่วมใจกันทุกฝ่าย เมืองเชียงตุงนั้นถึงแม้เขาจะไม่มีเจ้าฟ้าแล้ว เขาก็ยังจัดพิธีเถราภิเษกกันเองได้ เชียงรุ่งก็เช่นกันไม่มีเจ้าฟ้าแล้ว เขาก็มีพิธีเถราภิเษกอยู่ ถ้าประชาชน หน่วยงานทุกหน่วยงานองค์กรทุกองค์กร ร่วมแรงร่วมใจกัน คัดเลือกพระเถระ พระเถรานุเถระ หรือครุबारูปใดรูปหนึ่ง ที่มีคุณสมบัติพร้อมทุกประการ ปีหนึ่งสัก ๑-๒ รูป แล้วร่วมกันสถาปนาเถราภิเษกขึ้น ก็อาจจะเป็นไปได้

เวทีสัมมนาเรื่อง “เถราภิเชกในมิติทางสังคมและ วัฒนธรรมล้านนา”

วิทยากร ประกอบด้วย

รศ. รัตนาพร เศรษฐกุล

มหาวิทยาลัยพายัพ

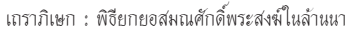
ศ. นิธิ เอียวศรีวงศ์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ดร. ภัคดีกุล รัตนา ผู้ดำเนินการสัมมนา

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ในความคิดของข้าเจ้า (ดิฉัน) ที่มีต่อคณะสงฆ์ พระเถรานุเถระทั้งหลายนั้น ข้าเจ้ามองว่าพระสงฆ์ของล้านนาเหมือนกับเป็นของหน้าหมู่บ้าน ตามที่วิทยากรได้กล่าวไว้เมื่อเช้าว่า หากเราจะย้ายหมู่บ้าน ก็ต้องย้ายพระสงฆ์ไปด้วย หากต้องสร้างหมู่บ้านใหม่ก็ต้องสร้างวัดใหม่ด้วย ดังนั้น เราจะเห็นความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับพระสงฆ์จะมีความลึกซึ้งและยาวนาน ซึ่งรัฐบาลและพระมหากษัตริย์ก็ไม่อาจเข้ามาเกี่ยวข้องกับวัดที่เป็นของหมู่บ้านได้เลย

เอกสารตำนานในล้านนา เช่น พื้นเมืองเชียงใหม่ หรือชินกาลมาลี-
ปกรณ์ก็ดี ยังไม่สามารถเข้าไปถึงข้อมูลที่ว่า องค์ทรงชนั้นมีการควบคุม
กันอย่างไร รัฐเข้าไปควบคุมอย่างไร เมื่อมีการแต่งตั้งพระมังฆราช หรือ
พระมหาราชครู และในลำดับสมณศักดิ์ที่ลดหลั่นกันไปในัน เขามีการ
ดำเนินงานกันอย่างไร เขามีการปกครองคณะสงฆ์อย่างไร

ข้าเจ้าก็ได้พยายามศึกษาเพื่อที่จะเปรียบเทียบกับสิ่งที่ได้รู้ในปัจจุบันนี้ ข้าเจ้าก็ยังไม่ทราบข้อมูลที่แน่ชัด ดังนั้นข้าเจ้าจึงสรุปเองว่า ความผูกพันระหว่างชาวบ้านกับพระสงฆ์นั้นมีความใกล้ชิดกันมากกว่า ความผูกพันระหว่างพระสงฆ์กับรัฐ จะมีพระสงฆ์เพียงบางส่วนในเมืองที่สำคัญๆ หรือวัดหลวงที่อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์เท่านั้น ที่จะมีความผูกพันกับกษัตริย์ แต่หลังจากนั้นแล้ว จะขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับพระสงฆ์ ชาวบ้านจะเคารพพระสงฆ์ จะอุปถัมภ์วัดวาอารามมากน้อยแค่ไหนนั้น ก็ขึ้นอยู่กับพระสงฆ์ ขึ้นอยู่กับวัดวาอารามนั้น ข้าเจ้ามองในแง่ความสัมพันธ์ตรงนี้

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้องค์กรสงฆ์ เปลี่ยนแปลงไปมากเช่นกัน เหมือนที่ท่านวิทยากรได้กล่าวไว้ในช่วงก่อนหน้านี้ว่า สมัยนี้ไม่มีพิธีเกริกเชกแล้ว เพราะเราไม่มีเจ้านาย ไม่มีกษัตริย์ เหมือนสมัยก่อน ซึ่งนี่ก็เป็นส่วนหนึ่งที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง สภาพสังคม ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของเรา ซึ่งเราก็ต้องยอมรับว่า ตั้งแต่เกิดการรวมศูนย์อำนาจที่กรุงเทพฯ เข้ามาปกครองดูแลบ้านเราแล้ว เขามองเห็นว่าการรวมศูนย์ด้านการเมืองนั้นไม่เพียงพอที่จะควบคุมคนในล้านนาให้เกิดความรู้สึกว่า เป็นประชากรของสยามประเทศได้อย่างแน่นอนและจริงจัง เขาจึงคิดที่จะสร้างกลไกควบคุมคนขึ้นมา กลไกที่ว่ำนั้น ก็คือการใช้พระสงฆ์ ซึ่งมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด จะเห็นได้ว่าความพยายามที่จะเข้ามาควบคุมองค์กรสงฆ์ โดยองค์กรสงฆ์จากส่วนกลางจะเข้ามาควบคุมหลังจากมีการรวมศูนย์อำนาจการปกครองแล้ว แต่การที่พระสงฆ์ของเราจะต่อต้านหรือไม่ นั่น ก็ไม่ชัดเจน ครูปาฬผายหินก็เคยต่อต้าน แต่การที่ท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นสังฆนายก ก็เกิดจากความพยายามขององค์กรสงฆ์จากส่วนกลาง ที่พยายามจะสร้างโครงสร้างที่ใช้ควบคุมพระสงฆ์ โดยเริ่มจากพระสงฆ์ในบ้านเมืองเรา แต่ก็มีปัญหา เพราะพระสงฆ์ของเราเป็นกลุ่มปัญญาชนที่มีความเข้มแข็งทั้งทางด้านจิตใจ และทางด้านความรู้ ถือได้ว่าเป็นกลไกทางด้านสังคมที่สำคัญและยากที่จะเข้าไปควบคุมพระสงฆ์

การที่ครูปาฬผายหินเป็นผู้ทรงความรู้ ได้รับการยกย่องจากประชาชน ได้รับการยกย่องจากเจ้านายทั้งหลาย เมื่อมีพระสงฆ์บ้านเราเข้าไปศึกษาที่กรุงเทพฯ แล้วกลับเข้ามาที่บ้านเรา ก็พยายามทำอะไรที่ไม่ได้ผ่านการรับรู้รับรองจากท่านครูปาฬ ท่านก็ยอมไม่พอใจ เช่นเดียวกับที่ได้กล่าวไว้เมื่อเช้าว่า ที่เชียงตุง การที่จะขึ้นมาเป็นพระสังฆราช ขึ้นมาเป็นสมเด็จพระราชาธรรม ต้องรอให้อาจารย์ของท่านมรณภาพก่อน จึงต้องรอถึงสิบปี แต่การเปลี่ยนแปลงที่รัฐบาลนำเข้ามา ซึ่งเกิดจากการที่รัฐบาลส่งเสริมให้มีการเปลี่ยนแปลงองค์กรสงฆ์ ในระยะแรก มันจึงทำให้เกิดการกระทบกระเทือนมาก แต่รัฐบาลกรุงเทพฉลาดคือ ไม่ได้เข้ามาเปลี่ยนแปลง

ในทันทีทันใด แต่ค่อยๆ เข้ามาเปลี่ยนแปลงในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เช่นเดียวกับในสมัยที่วัดป่าแดงกับวัดสวนดอก มีความเห็นไม่ตรงกัน ในหลายๆ เรื่อง เช่น การเทศน์ สวดมนต์ การบวช และมีการกล่าวหา กันว่า พระสงฆ์มีการสะสมเงิน มีพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง

ตอนที่ข้าเจ้าอ่าน ก็ได้นึกถึงช่วงเวลาที่เกิดความแตกแยกทาง ศาสนาในบ้านเรา เหมือนกับความแตกแยกทางศาสนาในยุโรปเหมือนกัน ผลที่ได้จากการแตกแยกและความขัดแย้งคือ การกลับมาเรียกร้อง ฟัน กลับมา อ่านพระไตรปิฎก เพื่อแก้ไขความคิดและการปฏิบัติให้ถูกต้อง

ครั้นมาในช่วงที่มีการรวมศูนย์อำนาจนั้น ได้นำเอาการศึกษา ของสงฆ์มาเป็นเครื่องมือ ที่จะชักนำให้บรรดาพระสงฆ์ผู้ทรงความรู้ เห็นความสำคัญของการศึกษา พัฒนาตนเองทางด้านการศึกษา แต่ต่อมา ในระยะหลัง พระสงฆ์ที่มีความรู้มากขึ้น จะได้รับการตอบแทนจากรัฐบาล เช่น การให้เงินเดือนหรือนิตยภัตร เป็นต้น ซึ่งก็จะเริ่มมีโครงสร้างทาง คณะสงฆ์ที่เข้ามาควบคุมพระสงฆ์ล้านนาอย่างเป็นลำดับขั้น

หากดูโครงสร้างที่เกิดขึ้นจากการรวมศูนย์อำนาจทางการเมือง จะเห็นว่า มีข้าหลวงใหญ่ ของเขาก็จะมีเจ้าคณะมณฑล มีข้าหลวงเมือง ก็จะมีเจ้าคณะจังหวัด มีนายแขวง ก็จะมีเจ้าคณะอำเภอ ซึ่งได้กลายเป็น ระบบการปกครอง ซึ่งแยกส่วนออกไปจากอำนาจรัฐก็จริง แต่ผู้ที่ควบคุม อำนาจสงฆ์คือ มหาเถรสมาคม รวมถึงพระสังฆราชชั้น ซึ่งก็เหมือนกับว่า ท่านเหล่านั้น ได้รับการหล่อหลอมแนวคิดความรักชาติแบบสมัยใหม่ เพื่อต้องการสร้างความเป็นปึกแผ่นในประเทศชาติ เพราะฉะนั้น เวลาที่ สมเด็จพระสังฆราชมาตรวจราชการหัวเมืองในภาคเหนือ เชื่อหรือไม่ว่า สิ่ง ที่ท่านเทศน์นั้น ท่านไม่ต่อต้านพิธีกรรม เนื้อหาที่ท่านเทศน์นั้น จะเทศน์ แบบสมัยใหม่ เทศน์ให้คนยอมรับเรื่องการเสียภาษี นับถือพระมหากษัตริย์ ให้ประพฤติตนเป็นคนดี ซึ่งลักษณะการเทศน์เช่นนี้ เป็นการเทศน์แบบ กรมประชาสัมพันธ์ คือต้องการจะสร้างพลเมืองที่ดี เพื่อตอบสนองความรักชาติ สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ปรากฏว่า เมื่อท่านเสด็จขึ้น มาทางเหนือ ท่านมาถึงที่เมืองแพร่เท่านั้น เรื่องที่น่าสงสัยคือ ท่านเสด็จ มาที่เมืองแพร่ ในขณะที่กบฏเมืองแพร่เพิ่งยุติลงไปประมาณสิบปี ข้าพเจ้า

คิดว่า ร่องรอยของการต่อสู้ในสมัยนั้นยังอยู่ในจิตใจของคนหลาย ๆ คน แต่่าไม่มีการพูดถึงเรื่องนี้เลย มีพ่อค้าชาวไทใหญ่ มีพระสงฆ์ มีเจ้านายทั้งหลาย ไปต้อนรับท่าน ถึงแม้ท่านจะไปถึงแค่เมืองแพร่ แต่พระสงฆ์ทางเชียงใหม่ ลำปาง ก็ไปต้อนรับท่านด้วย

อย่างไรก็ตาม ในช่วงนั้นพระสงฆ์บ้านเรายังไม่ให้ความสนใจกับองค์กรสงฆ์ส่วนกลางเท่าใดนัก แต่ก็มีพระสงฆ์บางส่วนลงไปศึกษาที่วัดบวรนิเวศ แล้วก็กลับมาเผยแพร่แนวทางการศึกษา แนวทางการปฏิบัติของธรรมยุติกนิกาย แต่ก็ไม่แพร่หลายมากนัก เพราะการเปลี่ยนแปลงต้องอาศัยพระสงฆ์ที่ได้รับการเคารพนับถือจากชาวบ้าน และพระสงฆ์ในล้านนาเป็นสำคัญ

เราจะเห็นว่าครูบาวัดฝายหิน ท่านได้รับนิมนต์ให้ไปกรุงเทพฯ เพื่อแก้ไขข้อกล่าวหาว่าท่านต่อต้านอำนาจของรัฐ ซึ่งท่านก็ต่อต้านจริง เพราะก่อนที่ท่านจะไปกรุงเทพฯ ท่านได้สั่งลูกศิษย์ไว้ว่าไม่ให้เปลี่ยนระเบียบต่าง ๆ จนกว่าท่านจะกลับมา แต่หลังจากที่ท่านลงไปแล้ว ท่านก็ได้รับการปฏิบัติอย่างดีที่กรุงเทพฯ และท่านก็คงเข้าใจระบบการศึกษาของพระสงฆ์ในกรุงเทพฯ เมื่อท่านกลับมา ท่านก็ยอมรับ และค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนระเบียบ รวมทั้งได้ส่งลูกศิษย์ของท่านไปศึกษาที่กรุงเทพฯ พระสงฆ์ที่ไปรับแนวคิด รับการศึกษาจากกรุงเทพฯ กลับขึ้นมา ก็ได้รับตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดต่อจากท่านครูบาวัดฝายหินด้วย

จะเห็นได้ว่า กรุงเทพฯ นี่พยายามเปลี่ยนแปลงองค์กรสงฆ์ล้านนาแบบค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างเดียวไม่สามารถหล่อหลอมจิตใจของคนได้ ต้องนำการศึกษาเข้ามา ดังคำท่านหนึ่งเคยกล่าวว่า การที่จะทำให้ลาวเชียงใหม่เชื่อได้ ก็ต้องส่งเด็กเข้าโรงเรียนให้หมด ในท่านองเดียวกัน เขาต้องการให้พระสงฆ์ล้านนาเข้าไปอบรมศึกษาตามแบบฉบับของกรุงเทพฯ เพื่อที่พระสงฆ์เหล่านั้นจะได้รับคำสั่งจากกรุงเทพฯ และสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทางสังคมได้ แล้วก็ปรากฏว่าเขาก็ใช้พระสงฆ์เป็นครูบาอาจารย์ในการสอนลูกหลานทั้งหลาย โดยนำหลักสูตรมาจากกรุงเทพฯ เหมือนกัน อันนี้ก็เป็นวิธีการปรับเปลี่ยนความคิด ซึ่งเมื่อ

การเมืองเปลี่ยน สังคมก็เปลี่ยนไป เด็ก ๆ จากที่ต้องบรพชาเป็นสามเณร กลับต้องเข้ารับการศึกษาในภาคบังคับ ดังนั้น จำนวนสามเณรก็ลดน้อยลง พระสงฆ์ก็ลดน้อยลง และพระสงฆ์ที่เก่ง ๆ ที่เคยเป็นครูบาอาจารย์ ท่านก็เห็นแนวทางที่จะออกไปเป็นฆราวาส ประกอบอาชีพที่มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี อยู่ในสังคมได้ มีคนไหว้เหมือนกัน ไม่ต้องเป็นพระสงฆ์ก็ได้ ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้ ได้ส่งผลกระทบต่อสถาบันสงฆ์ของบ้านเรามาก แต่ก็ยังมีผลกระทบ น้อยอยู่เมื่อเทียบกับที่อื่น

ข้าเจ้าเห็นพระสงฆ์บ้านเรา ก็ยังขึ้นใจว่า มีพระสงฆ์จำนวนมาก ที่ท่านยังมีวัตรปฏิบัติที่งดงาม ที่ทำให้ศรัทธาชาวบ้านเคารพนับถืออยู่ เมื่อข้าเจ้าไปที่อื่น เช่น ที่ลิสสองพันนา เมื่อเดือนที่แล้ว ก็ได้ไปที่วัด เพื่อศึกษาความเป็นไปต่างๆ ว่า มีการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง มีพื้ที่ เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์หลงเหลืออยู่หรือไม่ ข้าเจ้าได้ไปที่เมืองนูน ซึ่งเป็นเมืองเล็กๆ อยู่ใกล้ๆ เชียงรุ่ง ไปถึงประมาณสิบโมงเช้าและได้ถาม เด็ก ๆ แถวนั้นว่า “ตุ้หลวง” (เจ้าอาวาส) อยู่หรือเปล่า ? เด็ก ๆ ก็มองหน้า เพราะไม่เข้าใจคำว่า “ตุ้หลวง” คืออะไร จึงต้องถามใหม่ว่า “ตุ้พระ” อยู่หรือเปล่า ? จะเรียกว่าพระอย่างเดียวไม่ได้ เพราะคำว่า พระ หมายถึง สามเณร เด็กก็บอกว่า อยู่ในห้องกำลังหลับอยู่ ข้าพเจ้าก็คิดว่าสิบโมงแล้ว พระสงฆ์ยังหลับอยู่อีกหรือ หลังจากนั้นก็ถามชาวบ้านว่า ที่นี้ ไม่มีการใส่บาตรหรือ ? ชาวบ้านก็บอกว่า ไม่มี แต่ชาวบ้านจะนำอาหาร ไปส่งให้พระสงฆ์ที่วัดเป็นครั้งคราวเอง แล้วก็ถามเด็ก ๆ แถวนั้นอีกว่า ไม่บวชเป็นสามเณรหรือ ? เด็กก็บอกว่า ไม่บวช พอถามพ่อแม่ ก็บอกว่า จะบวชได้อย่างไร ปัจจุบันลิสสองพันนา วัฒนธรรมข้าวไม่มีแล้ว ที่ดินที่นา เขาให้คนจีนเช่าสำหรับปลูกกล้วย ส่วนบนดอยก็ปลูกต้นยางซึ่งทำ รายได้เป็นอย่างดี ไม่ต้องเหนียวกับการปลูกข้าว ซึ่งวัฒนธรรมเกี่ยวข้าว ก็เริ่มสูญไป เช่น พิธีทำขวัญข้าว เป็นต้น สิ่งเหล่านี้คือปัญหาที่เกิดจาก ระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปของจีน ที่ส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนา อย่างรุนแรง เนื่องจากทั้งเด็กและวัยรุ่นต่างก็ไม่มีความคิดที่จะบวช หากบวชแล้ว พ่อแม่ก็นำข้าวหรืออาหารไปส่งให้ลูกหลานของตนเท่านั้น แต่ในกรณีที่บ้านนาขีญมา ก็ส่งข้าวเหมือนกัน อย่างตุ้ที่ลิสสองแล้ว

ยังไม่ตื่นนี้ มีแม่เฒ่ามาถาม ท่านเป็นคนบ้านนี้หรือไม่ ? ท่านก็ตอบว่ามาจากเมืองยอง มาด้วยกัน ๒ รูป ชาวบ้านนิมนต์มาอยู่ ก็เลยอยู่ที่วัดนี้

ปัญหาเหล่านี้สืบเนื่องมาจากจีนมีการปฏิวัติวัฒนธรรม มีการเผาวัด เผาพัทธา เผาโบราณ ซึ่งคนที่อายุประมาณ ๔๐-๕๐ ปี ที่ควรจะกำลังสำคัญของประเทศพุทธศาสนา มันก็ไม่มี วัดวาอารามมีแต่หายไ้แม่ม่ม มันจะมึนงาน ก็งานขึ้นธาตุ งานประจำปีเท่านั้น หรือหากจะไปถวายอาหาร ก็ไม่มีแล้ว ถ้าถามว่า ชาวบ้านไม่นับถือแล้วหรือ ปรากฏว่า จะนับถือเฉพาะตอนมีงานเทศกาลเท่านั้น ข้าเจ้าคิดว่าเศรษฐกิจของเขารุ่งเรืองมาก สังเกตได้จากไ้ถุนบ้านมีทั้งรถยนต์ และรถมอเตอร์ไซด์ เอาไว้บรรทุกน้ำยาง มีรถกระบะเอาไว้สำหรับขนของ เป็นต้น จากความร่ำรวยของเขาเนี้เองที่ทำให้ไม่มีเวลาให้กับพระพุทธศาสนา ถ้าวัดใดพระเณรมาเรียนหนังสือที่บ้านเรา วัดนั้นจะดี อย่างที่เมืองลวง วัดร้องคือ วัดท่าเรือ พระสงฆ์เคยมาเรียนที่บ้านเรา วัดก็จะเรียบร้อย ร่มเย็นดี

วัฒนธรรมของชาวลีบสองปันนาก็จะเริ่มสูญหายไป ถ้าไม่มีพระพุทธศาสนา ก็จะกลายเป็นวัฒนธรรมจีนไป เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ก็ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง ที่สำคัญปัจจุบันจีนจะบังคับให้เด็กไทลื้อเข้ารับการศึกษามากบังคับ ส่งผลให้ภาษาไทลื้อก็จะค่อยๆ สูญไป กลายเป็นภาษาจีนแทน

ในเชียงตุงเอง พวกก็กดขี่มาก ไม่เคยพัฒนาให้เชียงตุงดีขึ้นเลย ถอนไปเชียงตุง หรือถอนจากเชียงตุงไปเมืองลา ได้รับการพัฒนาเป็นอย่างดี แต่ถนไนในเชียงตุง มีแต่หลุมมีแต่บ่อ แต่สิ่งที่ตรงกันข้ามคือ พระพุทธศาสนาในเชียงตุงยังคงรักษาวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมไว้ได้มากกว่าที่อื่น ๆ ดึกว่าล้านนาเราด้วย ข้าเจ้ากำลังพยายามจะเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของล้านนา ซึ่งยังอยู่ในระดับกลางๆ เพราะว่าเราไม่ได้ถูกล้มล้างพระพุทธศาสนาเหมือนลีบสองปันนาที่ถูกเผาแล้วกลายเป็นโรงเก็บข้าว แต่ล้านนาไม่ได้โดนเช่นนั้น กับเชียงตุงไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงเลย หรือหากจะมีการเปลี่ยนแปลง ก็มันน้อยมาก จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ มีผลกระทบกับสถาบันสงฆ์อย่างที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

ศ. นิธิ เอียวศรีวงศ์

ขอเริ่มต้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์หรือนักบวชกับรัฐ ก่อนที่จะพูดถึงเรื่องเถราภิเษก นักบวชในทุกศาสนา ทุกสังคม ที่จริงแล้วมีอำนาจทั้งในการเมืองและเศรษฐกิจมาก เนื่องจากนักบวชเป็นผู้ที่ได้เกียรติยศ หรืออำนาจ หรือแม้แต่ทรัพย์ก็ตาม ไม่ใช่ผ่านผู้ปกครอง แต่ได้มาโดยตรงผ่านประชาชนโดยตรง เช่น บางคนทำบุญด้วยการถวายที่ดิน เป็นต้น วัดครอบครองที่ดิน โดยที่พระเจ้าแผ่นดินไม่ได้มอบให้ แต่ชาวบ้านมอบให้ เศรษฐีมอบให้ หรือพระเจ้าแผ่นดินองค์นั้นมอบให้ แต่ลูกหลานของพระเจ้าแผ่นดิน หรือคนที่สืบต่อมา ไม่ได้เป็นผู้มอบให้ แต่ตกเป็นของวัดไปแล้ว

หากดูในทุกสังคม จะเห็นว่าสถาบันศาสนา หรือองค์กรศาสนาเป็นเศรษฐกิจหนึ่งของสังคม ยิ่งเป็นศาสนาที่มีการจัดองค์กรอย่างดี ก็ยิ่งร่ำรวย คนที่ให้เงินกุ้จำนวนมากในโลกทุกวันนี้คือ ผู้นำองค์กรทางศาสนาใหญ่ๆ ซึ่งเป็นเจ้าของเงินกุ้ให้กับธุรกิจมากมายในโลก

องค์กรสงฆ์ของเรา หากมีการจัดการที่ดี ก็มีไม่น้อยเช่นกัน แต่บังเอิญการจัดการของเรายังไม่ดี จึงทำให้เงินของพระนั้นไม่ออกเงย ถ้าพระถอนเงินจากธนาคารใด ธนาคารนั้นล่มเลย เพราะฉะนั้น มันจึงมีอำนาจสูงมาก จึงทำให้ผู้ปกครองของสังคมทุกแห่งต้องคิดว่า จะทำอย่างไรกับกลุ่มนักบวช การจัดการเท่าที่คิดได้มี ๓ อย่าง คือ

๑. ผู้ปกครองเป็นนักบวชเอง เป็นสังฆราชเอง ซึ่งลักษณะเช่นนี้ มักพบในประเทศอียิปต์ พระเจ้าฟาโรห์เป็นคล้ายๆ กับหัวหน้าของนักบวชทั้งหมดของอียิปต์ และอาจจะพบได้ในประเทศจีนด้วย จักรพรรดิจีนเป็นคนเดียวในสังคมจีนที่จะสามารถทำพิธีบูชาฟ้าประจำปีได้ ดังนั้นหากไม่ทำพิธีบูชาฟ้า ประเทศจีนก็อยู่ไม่ได้ โดยผ่านพิธีกรรมนี้ นี่คือนิเวศของระบอบการปกครองที่อิงกับศาสนา

๒. การแบ่งอำนาจซึ่งกันและกัน วิธีนี้พบได้ในยุโรปสมัยกลาง พระสันตะปาปาแห่งกรุงโรม ใช้วิธีอ้างว่าพระเจ้าแผ่นดินยุโรปทุกพระองค์ ต้องเป็นผู้ที่พระสันตะปาปาเป็นผู้แต่งตั้งเท่านั้น พระสันตะปาปาเป็นเสมือนตัวแทนสาวกของพระเยซู หรือเรียกง่าย ๆ ว่า พระเจ้าบนโลก

แล้วแต่งตั้งผู้ใดเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ก็แสดงว่าพระเจ้าแผ่นดินนั้นเป็นคนที่พระเจ้าให้อำนาจมาแต่งตั้ง แต่เนื่องจากว่าพระเจ้าสถิตอยู่ไกลมาก เวลาให้อำนาจ ก็จะทำให้ผ่านพระสันตะปาปา ดังนั้น พระสันตะปาปา จึงเป็นผู้ให้หรือถอนอำนาจได้ด้วย ทำให้ตัวพระนักบวชในยุโรปสมัยหนึ่ง จึงมีอำนาจมากทางด้านการปกครอง พระเจ้าแผ่นดินจึงต้องระวังรักษา อำนาจของตนเองไม่ให้สูญเสียมากเกินไปกว่านั้นอีก จึงมีการแบ่งสรรอำนาจ ระหว่างผู้ปกครองที่เป็นฆราวาสหรือเป็นคนธรรมดา กับพระซึ่งจะเป็น ในท้องถิ่นหรือในระดับประเทศ

ระบบแบ่งปันอำนาจที่ว่ำนั้น เป็นระบบที่ไม่ค่อยจะมีเสถียรภาพ มากนัก เพราะเป็นธรรมดาที่พระกับฆราวาสจะติดกันอยู่เสมอ เช่นในญี่ปุ่น สมัยหนึ่ง พระในพุทธศาสนาสร้างวัดเป็นป้อม เพื่อจะยกพวกไปตีกับ ข้าราชการหรือขุนนางประจำท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อแก่งแย่งภาษีกัน เป็นต้น ดังนั้น ระบบแบ่งอำนาจเป็นระบบที่ไม่ค่อยมีเสถียรภาพมากนัก ในที่สุดแล้ว คงต้องมีใครสักคนหนึ่งสามารถเอาชนะอีกฝ่ายหนึ่งจนได้ อย่างในกรณี ยุโรป เพราะในที่สุด ฝ่ายฆราวาสก็สามารถเอาชนะพระหรือฝ่ายศาสนา ได้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่อาจารย์รัตนาวพรได้พูดถึง หลังจากการเกิดกระแส แนวคิดความรักชาติแล้วนั้น ก็มีการอ้างตัวเองขึ้นมาใหม่ อีกนามหนึ่ง อีกชนิดหนึ่งที่ไม่ผูกติดตัวเอง เข้ากับพระผู้เป็นเจ้า แล้วก็มีอำนาจของ ตัวเองอย่างเต็มที่ หรือแบ่งอำนาจกันอย่างไม่ซับซ้อน

๓. ผู้ปกครองต้องหาทางควบคุม ซึ่งวิธีที่จะควบคุมพระสงฆ์ หรือนักบวชนั้นไม่ง่าย แต่ก็มีวิธีหลายวิธีด้วยกัน ผมจัดให้ประเทศไทย อยู่ในส่วนนี้คือ ส่วนของความพยายามที่ผู้ปกครองจะเข้าไปควบคุม พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จะควบคุมโดยตรงตามที่อาจารย์รัตนาวพร พูดถึง หลังจากการปฏิรูปศาสนาในสมัยรัชกาลที่ ๕ แล้ว หรือควบคุม โดยอ้อมก็ตาม แล้วแต่วิธีการในการควบคุมคณะสงฆ์

อย่างที่ทุกท่านหรือหลายท่านได้ทราบอยู่แล้ว วิธีการจัดองค์กร ของพระสงฆ์ในพุทธศาสนานับตั้งแต่พุทธกาลเป็นต้นมา ถ้าเราอ่าน พุทธประวัติ ถ้าอ่านเฉพาะภาษาไทย จะพบว่าคล้ายกับพระพุทเจ้า ทรงเป็นพระสังฆราชคอยออกคำสั่ง แต่ในทางปฏิบัติจริง ถ้าอ่าน

พระไตรปิฎกในเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติในพระสูตรต่างๆ จะเห็นว่า วิธีการบริหารคือ การบริหารผ่านสำนักอาจารย์ ไม่ว่าจะเป็นพระโมคคัลลานะ พระสารีบุตร หรือพระเถระชั้นผู้ใหญ่ทั้งหลาย ล้วนแต่เป็นผู้ที่มีศิษย์อยู่ในสังกัดของตนเองจำนวนมาก ดังนั้น พระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเอาไว้ว่า จะต้องทำอะไร อย่างไรนั้น ถ้ามองว่า ได้เผยแพร่ไปถึงพระสงฆ์ชั้นผู้น้อยและถูกปฏิบัติตามได้อย่างไร คำตอบ คือผ่านจากสำนักอาจารย์เหล่านั้นที่จะคอยควบคุมลูกศิษย์ ให้ปฏิบัติตามพระวินัยนั่นเอง

ลักษณะการจัดองค์กรในลักษณะที่เป็นสำนักอาจารย์สืบทอดต่อมาในสังคมพุทธเถรวาทเกือบทุกแห่งเหมือนกันหมด และสืบทอดมาจนกระทั่งถึงปฏิรูปศาสนาในสมัยรัชกาลที่ ๕ อย่างที่อาจารย์รัตนนาถณ์พูดถึงเช่นกัน มันจะมีสำนักของอาจารย์ที่เผยแพร่บางแห่ง มีการเผยแพร่ข้ามเมืองไปในอาณาบริเวณที่กว้างขวางมาก ในเชียงใหม่เองก็มีสำนักอาจารย์ ซึ่งถูกเรียกว่านิกายนั้น ประมาณ ๒๐ กว่า ซึ่งมีความแตกต่างกันในเรื่องของวิธีการสวด ทำนองการสวด หรืออื่นๆ เหล่านี้ คือการสืบทอดมาจากสำนักอาจารย์ที่แตกต่างกัน บางสำนักอาจารย์อาจจะมาจากเชียงใหม่ บางสำนักอาจารย์อาจจะมาจากที่อื่นๆ แล้วเรียกนิกายที่ต่างกันออกไป นี่คือนิยามเด่นของการบริหารงานในคณะสงฆ์ที่สืบทอดกันมา

แล้วก็มีความพยายามของรัฐไทยตั้งแต่ในสมัยสุโขทัยมาเลยก็ว่าได้ ในการที่จะเข้าไปขอแบ่งอำนาจกับกลุ่มสำนักอาจารย์เหล่านี้เหมือนกัน มีจาริกสุโขทัยหลักหนึ่งที่บอกว่า วัดแห่งหนึ่งที่มีการสืบทอดตำแหน่งเจ้าอาวาส ซึ่งตัวเจ้าอาวาสของวัดนั้น ถ้าเรียกตามภาษาเหนืออาจเรียกว่า เป็นหัววัด คือวัดที่มีวัดอื่นๆ มาขึ้นด้วยจำนวนมาก พูดง่ายๆ ว่าหนึ่งสำนักอาจารย์ใหญ่ ที่นี้จะมีการสืบทอดตำแหน่งของหัวหน้าของสำนักอาจารย์ใหญ่ คือการสืบทอดตำแหน่งของเจ้าอาวาสวัดที่เป็นหัววัดนั่นเอง จะสืบทอดอย่างไร พระสงฆ์รูปหนึ่งที่ปรากฏในจาริกใกล้จะมรณภาพได้มอบสังฆาฏิ กับบาตรและไม้เท้า ให้กับเจ้าอาวาสองค์ต่อไป ตัวท่านเองก็ได้รับสังฆาฏิ บาตร และไม้เท้ามาจากอาจารย์ของท่านอีกทีหนึ่ง คือ อาจารย์ท่านนั่นเอง ที่แต่งตั้งท่านให้เป็นอาจารย์ใหญ่

ต่อมา ครั้นต่อมาท่านก็แต่งตั้งคนถัดมาเป็นอาจารย์ใหญ่ จะสังเกตเห็นว่า รัฐไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องเลย แต่บังเอิญโชคร้าย กล่าวคือว่า ศิษย์ที่อยู่ในวัด ๒ รูป เกิดมาแย่งชิงกันเป็นอาจารย์ใหญ่ ท่านก็เห็นว่ามันเริ่มยุ่งยากขึ้น หากท่านแต่งตั้งลูกศิษย์ ก. มาเป็นอาจารย์ใหญ่ของวัด เป็นเจ้าอาวาสวัด ลูกศิษย์ ข. ซึ่งอยากจะแย่งอำนาจอยู่แล้ว ก็จะมาแย่งอำนาจได้ในภายหลัง เพราะมันมีการใช้ระบบประชานิยม มีคนสนับสนุนอยู่มาก แต่ท่านก็ฟังจะบอกไปว่า ลูกศิษย์ ก. จะได้เป็นเจ้าอาวาสต่อไป ท่านจึงไปเชิญกษัตริย์ สุโขทัย ให้มานั่งในพิธีเถราภิเษก ในการให้อำนาจแก่พระลูกศิษย์ ก. รูปนั้น เจ้าเมืองสุโขทัย ก็รีบมาทันที เพราะเห็นว่าเป็นโอกาสที่จะเข้ามามีบทบาท มีอำนาจภายในวัดนั้นได้ โดยมาเป็นแค่สักขีพยานเท่านั้นเอง ไม่ได้เป็นผู้แต่งตั้งอะไรเลย เพียงแต่มาเป็นสักขีพยานยอมรับว่า ลูกศิษย์ ก. เป็นเจ้าอาวาสวัดสืบต่อมา ทำจรรีกรวให้เรียบร้อยเลย หมายความว่า เริ่มอิงอาศัยอำนาจรัฐในการค้าจุนเสถียรภาพหรือความมั่นคงของสำนัก อาจารย์นั้นนั่นเอง

ผมคิดว่ามีความจำเป็นที่ต้องเข้าใจพิธีเถราภิเษกในกรณีที่เกี่ยวข้องกับรัฐ จากกรณีของความพยายามที่จะเข้าไปมีอำนาจ แล้วใช้เถราภิเษกซึ่งเป็นพิธีกรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งพิธีกรรมนั้นไม่ได้ทำกับผีหรือเทวดาเท่านั้น จริงๆ แล้ว หัวใจของพิธีกรรมนั้นเขาทำกับมนุษย์ เป็นเสมือนทีวีช่อง ๑๑ ชนิดหนึ่งในการเผยแพร่ให้คนรู้ในการให้คนยอมรับและอื่นๆ เป็นเรื่องสำคัญค่อนข้างมาก

นอกจากนั้น ในภาคกลาง คืออาณาจักรอยุธยาเอง ก็มีตำแหน่งพระสังฆราชเก่าแก่มาก แต่พระสังฆราชนั้น ถ้าพูดถึงภาษาสมัยปัจจุบันนี้เรียกว่า เจ้าคณะมณฑล หรือเจ้าคณะจังหวัดเท่านั้น และพระสังฆราชที่พระเจ้าแผ่นดินอยุธยาแต่งตั้งขึ้นนั้น พระเจ้าแผ่นดินเองก็อาจไม่ได้แต่งตั้งตามใจชอบของตัวเอง หรือท่านจะมาบอกว่าเอาพระสงฆ์จากอยุธยาขึ้นมาเป็นพระสังฆราชแถวเมืองอัครดิติตต์ ซึ่งโบราณเรียก สว่างคนูรี หรือเมืองฝาง เป็นต้น ก็ไม่ได้ เพราะจะไม่มีประชาชนและพระสงฆ์ในเมืองสว่างคนูรี ให้ความนับถือหลวงพ่อรูปนั้นเป็นอันขาด ในที่สุด จึงต้องแต่งตั้งพระสงฆ์ที่เด่นๆ ดังๆ หรืออาจจะเก่งในเรื่องคาถาอาคม หรืออะไร

ก็แล้วแต่ ที่อยู่ในเมืองสวางคบุรีขึ้นมาเป็นพระสังฆราชมาประจำเมืองสวางคบุรี และตอนที่พระองค์ได้ทราบอยู่แล้วว่า เมื่อตอนแต่งตั้งเจ้าพระฝางหรือพระสังฆราชเมืองฝางนั้น ก็ตั้งตัวเองขึ้นมาเป็นใหญ่อีกชุมชนหนึ่งที่จะแย่งอำนาจกันในหมู่คนไทยทั้งหลายในประเทศไทย เป็นต้น

สิ่งที่ต้องการชี้ให้เห็นในกรณีเช่นนี้คือ แม้แต่การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยอยุธยาซึ่งมีทำเนียบสมณศักดิ์แล้ว แต่สิ่งเหล่านั้นเป็นทำเนียบสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ที่อยู่ใกล้ๆ ในอยุธยาด้วยกันเอง เช่น วัดราชบูรณะ วัดพนัญเชิง เป็นต้น แต่ไม่ได้ไกลถึงเมืองสวางคบุรี หรือเมืองฝาง จริงๆ แล้ว เท่ากับว่า พระเจ้าแผ่นดินอยุธยาอมรับอำนาจที่มีอยู่แล้ว คืออำนาจของพระสังฆราชเมืองสวางคบุรี ไม่ได้ไปจากอยุธยา แต่มีอยู่แล้วในสวางคบุรี แต่อยุธยามาได้ขอมีส่วนร่วมด้วยต่างหาก ไม่ใช่อำนาจอย่างที่เรารู้จักทุกวันนี้ อยู่ๆ จะไปสั่งใครก็ไม่รู้ จากนครศรีธรรมราชมาเป็นเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เป็นไปไม่ได้ ในสมัยนั้น

ฉะนั้น โครงสร้างการบริหารของคณะสงฆ์หรือบรรดาศักดิ์ของพระสงฆ์จึงสืบต่อมา จนกระทั่งถึงสมัยปฏิรูปศาสนาสมัยรัชกาลที่ ๕ ที่อาจารย์รัตนพรพูดถึง ล้วนแต่เป็นโครงสร้างที่ค่อนข้างหลวมๆ และพื้นฐานที่แท้จริงคือสำนักอาจารย์ที่มีอยู่ตลอดมา แล้วโครงสร้างของรัฐบาลที่ยาวมาที่จะเข้าไปครอบครองบ้าง เข้าไปมีส่วนร่วมบ้าง อะไรต่างๆ เหล่านี้เท่านั้นเอง

ฉะนั้น เราจะพบว่าประเพณีเกรวีกเชก ไม่ว่าจะเป็นของภาคเหนือ ภาคอีสาน และในความเป็นจริงแล้ว ผมเชื่อว่าในภาคกลาง ภาคใต้ด้วย แต่ไม่ได้มีการศึกษา แต่ในภาคเหนือและภาคอีสานนั้นมีการศึกษาอย่างชัดเจนเลย ซึ่งมีการเหลื่อมซ้อนทับกันอยู่ระหว่างฐานันดรของพระสงฆ์ นั่นว่า อันหนึ่งมาจากอำนาจของรัฐ และอีกอันหนึ่งมาจากอำนาจของประชาชน สองอย่างนี้จะคานกันอยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่แบบในปัจจุบันนี้ที่มีอำนาจของรัฐเท่านั้นเป็นผู้กำหนดฐานันดรของพระสงฆ์ ในภาคอีสานนั้น ผมคิดว่าจะเห็นได้ค่อนข้างชัดเจนมากกว่า ภาคอีสานนั้น เขาแบ่งยศถาบรรดาศักดิ์ของพระสงฆ์ ออกเป็น ๒ ประเภทด้วยกัน คือ

๑. ฝ่ายปริยัติ แล้วไม่ใช่ปริยัติอย่างที่เราใช้กันในปัจจุบันนี้ หมายความว่ากว้าง ๆ คือความรู้ในพระพุทธศาสนาซึ่งรวมทั้งปริยัติและปฏิบัติ ตำแหน่งหรือฐานันดรของพระสงฆ์นั้น ประชาชนเป็นผู้กำหนด

๒. ตำแหน่งด้านบริหาร อันนี้แหละ พระเจ้าแผ่นดินจากเวียงจันทร์ หรือจากหลวงพระบางก็แล้วแต่ จะเป็นผู้แต่งตั้ง แต่ก็ไม่ได้แต่งตั้งขึ้นเฉย ๆ จะต้องแต่งตั้งได้เฉพาะพระสงฆ์ที่มีบรรดาศักดิ์ ที่ประชาชนแต่งตั้งไว้แล้ว

ดังนั้น จึงมีการคานกันอยู่ในระหว่างทั้ง ๒ ฝ่ายนี้ หรือแม้แต่ตำแหน่งบริหารนั้น พระเจ้าแผ่นดินลาวก็ไม่ได้คิดเอง ต้องได้รับการเสนอชื่อมาจากประชาชนระดับล่างขึ้นไปข้างบน แล้วก็ผ่านฝ่ายบริหารของพระสงฆ์เช่นเดียวกัน แล้วจึงกราบทูลว่าพระสงฆ์รูปนี้มีความเหมาะสมควรได้รับการดำรงฐานันดรศักดิ์ สรุปคือ มีอำนาจของประชาชนคอยคานอยู่ หรือเป็นผู้กำหนดที่มีความสำคัญต่อการแต่งตั้งสมณศักดิ์ในภาคอีสานตลอดมา จนกระทั่งถึงการปฏิรูปคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๕

นอกจากนี้แล้ว ถึงแม้ว่าพระสงฆ์ที่อยู่ในตำแหน่งบริหารจะถูกแต่งตั้งมาจากบ้านเมือง แต่ในทางปฏิบัติจริงแล้วก็ไม่ได้มีอำนาจแท้จริงในการที่จะเข้าไปแทรกแซงหรือสั่งการกับพระสงฆ์ทั่วไปในท้องถิ่นได้ แต่คนที่มีความสั่งได้จริงคือตัวสำนักอาจารย์ ที่ทางเหนือเรียกว่า หัววัด ซึ่งมีวัดต่าง ๆ ขึ้นตรงเป็นสำคัญ

ในภาคเหนือก็คล้าย ๆ กับภาคอีสาน แต่มีกำหนดที่ค่อนข้างชัดเจน เช่น ในภาคเหนือกำหนดว่า ต้องบวชอย่างน้อย ๓๐ ปี หรือ ๕๐ ปี เป็นต้น ซึ่งต้องบวชนานมาก แสดงว่าประชาชนคอยตรวจสอบ จึงสามารถบวชอยู่ได้ถึง ๓๐ ปี ซึ่งก็ต้องเป็นพระดีแล้ว เนื่องจากประชาชนตรวจสอบมา ๓๐ ปีแล้ว ก็ยังดีอยู่ตลอดมา ทำถูกต้องตามธรรมวินัยมาตลอด เช่นนี้เรียกว่าเป็นการพิสูจน์ จึงใช้เป็นคนคุณสมบัติเช่นนี้ในการเลื่อนสมณศักดิ์ มาจากการที่ท่านได้พิสูจน์ตัวท่านเองแล้ว ไม่ใช่ไปประกาศนียบัตร หรือใบปริญญา ปัจจุบันนี้ บางรูปอาจจะขึ้นฐานันดรศักดิ์ได้ โดยใบประกาศนียบัตร หรือปริญญาบัตร แต่สมัยก่อนไม่ใช่ ประชาชนจะคอยตรวจสอบว่าเป็นพระที่น่านับถือหรือไม่ ทางเหนือค่อนข้างที่จะใช้มาตรฐานบางอย่างที่ประชาชนสามารถตรวจสอบได้มากกว่าภาคอีสาน ภาคอีสานนั้น

ใช้ความเห็นของคนในท้องถิ่นมากกว่า

ที่นี้ ย้อนกลับมาดูตัวพิธีกรรมเถราภิเษก ทั้งในภาคเหนือและอีสาน นั้น จัดโดยประชาชน ไม่ใช่พระสงฆ์จัดเอง ไม่ใช่วัดจัดเอง ไม่ใช่ลูกศิษย์หลวง พ่อจัดให้ แต่ประชาชนเป็นผู้จัดขึ้นเอง และตัวพิธีกรรมนั้น ประชาชนก็มี บทบาทมากทีเดียว ตั้งแต่เป็นผู้จัด เป็นผู้ไปนิมนต์พระ อย่างในภาคอีสาน นั้น เช่น พระรูปนี้ ได้รับการแต่งตั้งเป็นชาครูหรือผา พระที่จะมาร่วมพิธี ในการที่จะลงไปสงน้ำ ต้องมีพระถึง ๔ รูป ต้องเป็นพระที่สูงกว่าชาครูหรือผา พระที่ต่ำกว่าชาครูหรือผาจะมาเถราภิเษกชาครูหรือผานั้น ไม่ได้ เป็นต้น ฉะนั้นชาวบ้านต้องไปหาพระที่ฐานันดรสูงกว่า ซึ่งการที่พระจะว่างตรงกัน ถึง ๔ รูปนั้น ไม่ใช่เรื่องง่าย กว่าจะหามาให้ครบและพร้อมเพรียงกันได้ และ บางรูปก็แก่เกินไป กว่าจะเดินทางมาร่วมงานได้ เป็นต้น

พิธีเถราภิเษกนั้นทำกันในท้องถิ่น โดยชาวบ้านจัดในชุมชน ของชาวบ้าน ชาวบ้านมีบทบาทมาก แม้แต่ของที่ถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในการทำพิธีก็เป็นของที่ผลิตขึ้นเองในหมู่บ้านทั้งสิ้น บางอย่างเป็นของที่ ใช้แล้วต้องเก็บเอาไว้ ในภาคอีสาน จะมีไม้คานที่เอาไว้หาบเป็นเครื่อง บูชาบางอย่าง ไม้คานนั้นใช้ครั้งเดียวแล้วไม่มีการเปลี่ยน ดังนั้น ต้องเก็บ เอาไว้สำหรับใช้ต่อไป จะนำมาใช้หบน้ำไม้ได้ บางวัดอาจจะไม่มีไม้คาน ต้องไปยืมวัดอื่นมาใช้ เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่าไม่ใช่พานพุ่มที่มาจาก ในวัง แต่เป็นของในท้องถิ่นที่ชาวบ้านเป็นเจ้าของ

พิธีกรรมทางเถราภิเษกในสมัยนั้น ถ้าอ่านแล้วสรุปให้เหลือ คำเดียวก็คือ ใครเป็นผู้อภิเษกพระ ก็คือชาวบ้านเป็นผู้อภิเษกพระ ไม่ใช่ อยู่ๆ มีใครที่ไหน จะมาอภิเษกพระ พระถูกอภิเษกโดยชาวบ้านเอง ส่วนที่ เสริมมาแบบเผิน ๆ ก็มีในตำรา เช่น สุวรรณบัฏ หรือโองการ เป็นต้น แต่หัวใจคือ ชาวบ้าน

ดังนั้น จึงมีความพยายามในภาคอีสาน โดยวัดบางวัด ชุมชน บางแห่ง ที่พยายามรื้อฟื้นพิธีกรรมเถราภิเษกแบบเก่า ซึ่งในทัศนะของผม เห็นว่า ไร้ความหมาย เพราะฟื้นได้แต่รูปแบบของพิธีกรรม แต่ไม่สามารถ ฟื้นตัวจิตวิญญาณที่แท้จริงของพิธีกรรมได้ ตัวพิธีกรรมจะเปลี่ยนแปลง ไปยังไฉ่ ก็ไม่แปลกอะไร เช่น เครื่องอุปโภคบริโภคของพระสงฆ์ในสมัยนี้

อย่างน้อยต้องถวายเป็นทาน เพราะอากาศร้อนมาก หากจะเปลี่ยนแปลงเครื่องอุปโภคบริโภคอะไรต่างๆ แทน ก็ไม่เป็นไร แต่ตัวจิตวิญญาณคือใครเป็นใหญ่ในการอภิเษกพระ นั่นคือชาวบ้านเป็นใหญ่ ซึ่งสิ่งนี้มันได้สูญไปแล้ว แต่มันกลายเป็นการหลงผิดยศ ซึ่งมาจากกรุงเทพฯ มาจากส่วนกลาง ไม่ได้เกี่ยวข้องกับชาวบ้านโดยสิ้นเชิง แล้วบอกว่าพยายามรื้อฟื้นตัวพิธีกรรมแบบเก่านั้น ก็เป็นของหลอกๆ เหมาะสำหรับการใช้ในการท่องเที่ยวเท่านั้นเอง

การรวมศูนย์อำนาจทั้งหมดเหล่านี้ จิตวิญญาณเหล่านี้ หายไป เพราะอะไร หายไปอย่างที่ว่าอาจารย์รัตนพรพุดถึง คือการรวมศูนย์การปกครอง ซึ่งเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ เพื่อจะสร้างระบอบใหม่ และเราก็ใช้ระบอบการปกครององค์สงฆ์สืบต่อมา หลังปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ก็ยังคงใช้อยู่ถึงแม้ว่าจะมีการออก พรบ. สงฆ์ใหม่แทนฉบับเก่า มีการเปลี่ยนรูปแบบการบริหารเล็กน้อย แต่จิตใจก็ยังคงเหมือนเดิม คือการรวมศูนย์การปกครอง

การปฏิรูปคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๕ กระทำโดยพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งมีพระราชดำริเป็นจดหมายเขียนถึงพระยาท่านหนึ่งว่า โลกสมัยนี้ศาสนาไม่สำคัญอีกแล้ว เราไม่สามารถรู้ได้ว่าพระนิพพานมีจริงหรือไม่ แต่เนื่องจากคนนับถือศาสนามาก จึงจำเป็นที่จะต้องใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ ถ้าพูดในภาษาปัจจุบัน ท่านทั้งหลายลองพิจารณาเองว่า ศาสนาเป็นแค่เครื่องมือหรือเป้าหมายปลายทางของชีวิตกันแน่

ฉะนั้น การปฏิรูปศาสนาประเด็นสำคัญที่สุดนั้น เป็นการผลักประชาชนออกไปจากคณะสงฆ์โดยสิ้นเชิง การตัดสินใจ การบริหาร การจัดองค์กร ทั้งหมด จะตกอยู่ภายใต้การกำกับของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการคิดสรรบุคคล การแต่งตั้ง พิธีกรรม รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระภิกษุกับชาวบ้านด้วย

การเป็นพระที่มียศถาบรรดาศักดิ์ในปัจจุบันนี้ไม่ได้ไม่แตกต่างกับการแต่งตั้งปลัดอำเภอ นายอำเภอ หรือผู้ว่าราชการจังหวัด ตรงไหนเลย แต่อย่างน้อยปลัดอำเภอและนายอำเภอนั้น เขายังมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับประชาชน เช่น การจดทะเบียนสมรส การจดทะเบียนหย่า เป็นต้น แต่

พระสงฆ์ไม่มีหน้าที่อะไรเกี่ยวข้องกับประชาชนเลย ดังนั้น อำนาจที่ได้มาในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบลหรือเจ้าคณะอะไรก็แล้วแต่ อำนาจเหล่านั้นเป็นอำนาจที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับประชาชนเลย แต่เกี่ยวข้องกับวงการสงฆ์ด้วยกันเท่านั้นเอง คำถามที่ตามมามันก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนนั้นอยู่ตรงไหนล่ะ เพราะว่า พระผู้ใหญ่ท่านก็สนใจแต่เรื่องพระสงฆ์ระดับล่างของท่าน เพราะเป็นหน้าที่ของท่าน และหากต้องการที่จะมีฐานันดรสูงขึ้นไปอีก ท่านก็ต้องไปดูพระสงฆ์ที่อยู่ข้างบน ที่ใหญ่กว่าท่าน เพราะจะได้ดึงท่านขึ้นสูงไปอีก แล้วประชาชนล่ะเมื่อไหร่จะได้รับการดูแลเอาใจใส่สักที นอกจากตอนตักบาตรเท่านั้นเอง ดังนั้น จึงไม่เห็นมีอะไรเกี่ยวข้องกับประชาชนเลย ไม่เกี่ยวอะไรกับสังคมเลย

ฉะนั้น โอกาสที่จะกลับมาคิดเรื่องเกริกิเชกนั้น ผมจึงไม่อยากให้คิดถึงแต่เรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมโบราณ แต่ต้องเข้าใจรากฐานเดิม การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสังคมไทยทั้งหมด เพื่อปรับให้พระสงฆ์เป็นสมบัติของประชาชนในใหม่อีกครั้งหนึ่ง ในฐานะประชาชนก็อยากจะพูดว่า **“เอาพระของกูคืนมา”** เพราะในเวลานี้ พระไม่ใช่ของประชาชนอีกแล้ว เป็นของรัฐไปหมดแล้ว เหมือนกับเป็นอีกกระทรวงหนึ่ง เพียงแต่ท่านไม่ได้แต่งเครื่องแบบเหมือนกับข้าราชการแต่งกันเท่านั้นเอง ไม่อย่างนั้นแล้ว พระแทบจะไม่เหลือหน้าที่อะไรในสังคมนอกจากพิธีกรรม เช่น สวดศพ เป็นต้น

ผมไม่ค่อยแน่ใจว่าโดยปราศจากการปฏิวัติวัฒนธรรมตามที่อาจารย์รัตนพรพูดถึงนั้น ศาสนาจะคงที่อยู่ตลอดเวลา ก็ไม่แน่เหมือนกัน อาจจะเสื่อมไปในความเป็นจริง แต่ภาพภายนอกอาจจะไม่ใช่คือ มีวัดมาก มีพระสงฆ์อยู่ แต่พระสงฆ์ก็มีน้อยลงในประเทศไทย ฉะนั้น คิดว่าน่าจะคิดถึงความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับประชาชนต่อไปอย่างไร ไม่ใช่เหลือแต่เพียงหน้าที่ทางพิธีกรรมเท่านั้น

ส่วนการสืบศาสนานั้น โลกเปลี่ยนไปแล้ว ต้องคิดซับซ้อนมากขึ้น เช่น ปัจจุบันในหลายประเทศที่เป็นพุทธศาสนาแบบเถรวาท หรือในศาสนาอื่นด้วย เช่น ศาสนาคริสต์ หรืออิสลาม มีนักบวชหลายระดับ ของเรา

มีแค่สามเนวกับพระภิกษุ แต่จริง ๆ แล้วมีนักบวชหลายระดับมาก วิธีคิดการปฏิรูปศาสนา จะพบได้ว่าจะออกมาในลักษณะที่คล้ายกับว่า คนปัจจุบันนี้ คงเรียกว่า ผู้ครองเรือน หรือฆราวาส มีบทบาทในฐานะผู้สืบพระศาสนามากขึ้น เช่น ธรรมกาย จะเป็นด้วยมีเหตุผลในการหาตลาด หรือเหตุผลการสืบศาสนา หรืออะไรก็ตาม เขาจะใช้คนหนุ่มสาวเป็นกำลังสำคัญในการดึงคนและเงินให้เข้ามาในวัดมากมาย เป็นต้น ในลังกาก็ใช้ไม่ได้วันก็ใช้ ระดับฆราวาสที่แตกต่างกัน พวกสันตโศภกก่อนหน้าที่จะเป็นพระสงฆ์ได้นั้น ก็มีหลายระดับเช่นกัน คือการถือศีลในระดับที่แตกต่างกัน การใช้วัตรปฏิบัติที่แตกต่างกันก่อนที่จะถึงระดับที่เป็นพระสงฆ์ ทำให้ไม่ต้องมีฆราวาส หรือมีผู้ช่วยพระ ถ้าเราคิดเรื่องการสืบศาสนาแล้วหน้าที่สำคัญของเราคือต้องปรับเปลี่ยนอย่างไรให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนไป ยิ่งพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้ถูกรัฐยึดครองไปหมดแล้ว คำถามคือหน้าที่สืบศาสนานั้น ใครจะเป็นคนสืบทอด เพราะทุกวันนี้หากใครอยากเรียนวิปัสสนา ต้องไปหาคุณแม่หรือคุณลุง ซึ่งอยู่นอกวัดทั้งนั้น ส่วนในวัดนั้นก็ไม่มีที่ให้เรียน จะเห็นว่าบทบาทของฆราวาสมีมากขึ้น หากเราคิดว่าเราไม่ใช่คนของรัฐ แต่เป็นคนของสังคมไทย เราเป็นคนของพระพุทธเจ้า แล้วเราอยากสืบสิ่งที่ดีที่สุด เท่าที่เมืองไทยเรามีจะสืบทอดไปยังลูกหลานได้ ผมคิดว่าเราคงต้องคิดอะไรที่กว้างไปกว่าการเป็นสมาชิกขององค์กรคณะสงฆ์ไทย เกราะภิเษกที่ทำกันอยู่ทุกวันนี้ เป็นพิธีกรรมสำหรับคนในองค์กรคณะสงฆ์ที่สังกัดอยู่กับรัฐแคบ ๆ เท่านั้นเอง

รศ.รัตนพร เศรษฐกุล

ปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านค่อนข้างที่จะห่างเหินกัน เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ทางด้านสังคม วัฒนธรรม ขณะนี้ลูกหลานของชาวบ้านทางชนบทก็เข้ามาทำงานในนิคมอุตสาหกรรม ทำงานตั้งแต่วันจันทร์จนถึงวันเสาร์ จะว่างแค่วันอาทิตย์วันเดียว เราอาจจะต้องเปลี่ยนวันพระเป็นวันอาทิตย์เพื่อให้คนบ้านเราหันมาเข้าวัดมากขึ้น เพราะขณะนี้กลายเป็นว่าชาวพุทธไม่มีเวลามาวัด

ในวันพระ เพราะต้องไปทำงาน และวัดก็มีสามเณรลดน้อยลง พระสงฆ์ก็ลดน้อยลงเรื่อย ๆ บางครั้งจะนิมนต์ไปงานอะไร ก็ต้องไปนิมนต์พระสงฆ์หลายวัด จึงจะครบตามจำนวน ซึ่งปัญหาเหล่านี้เราจะแก้ไขกันอย่างไร มองหาทางออกไม่ได้เลย หรืออาจจะต้องอาศัยฆราวาสมากขึ้นเหมือนกับที่อาจารย์นิริพุดไว้หรือไม่ และฆราวาสจะเข้ามาได้อย่างไร สมัยก่อนนั้นเรามีกลุ่มหนุ่มสาว ซึ่งสมัยนั้นข้าเจ้ายังเป็นเด็กและอยู่ที่อำเภอดอยสะเก็ด พระสงฆ์ก็จะตะโกนลงมาจากวัดดอยสะเก็ดว่า เย็นนี้ให้กลุ่มหนุ่มสาวขึ้นมาเร็ว ๆ หน่อย คือวัดจะมึนงาน ก็จะบอกกลุ่มหนุ่มสาว นอกจากนั้นก็ยังมิกลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้พร้อมที่จะไปร่วมทุกครั้ง ที่วัดมีงานบุญประเพณีต่าง ๆ เพราะว่าเขาไม่ต้องทำงานตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันเสาร์ คือไปทำไร่ทำนา ซึ่งช่วงนั้นวัดก็ไม่ค่อยมีงาน สภาพที่เปลี่ยนแปลงไป ระบบการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป หรือเด็กที่ต้องไปเรียนตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์นั้น จะให้ไปวัดในวันพระได้อย่างไร วันเสาร์อาทิตย์จะให้ไปวัดนั้น อาจจะต้องมีพระภิกษุที่คอยชักชวนเด็ก ๆ เข้าวัด เพราะพ่อแม่สมัยนี้มักจะปล่อยให้เด็กเล่นเกมสแกนการเข้าวัด แต่ละวัดอาจจะต้องมีกิจกรรมเพื่อชักชวนให้เยาวชนได้ใกล้ชิดพระศาสนามากขึ้น และนี่ก็เป็นคำร้องขอ แต่ข้าเจ้าก็ไม่ว่าท่านจะทำได้มากน้อยขนาดไหน หรือจะทำได้อย่างไร เพราะพระสงฆ์สมัยนี้ก็ต้องเรียนหนังสือ ต้องทำการบ้านเช่นเดียวกัน ไม่งั้นท่านจะเลื่อนชั้นเลื่อนตำแหน่งได้อย่างไร สมัยก่อนนั้นจะเป็นตุ๋ลวง เรียกเป็นครูบา ก็มาจากความศรัทธาของชาวบ้าน มาจากการปฏิบัติตนของพระสงฆ์เอง แต่ปัจจุบันนี้ต้องใช้การสอบเลื่อนชั้น เหมือนกับการเลื่อนชั้นของข้าราชการ พระสงฆ์ก็มึนงานมากเช่นเดียวกัน จะเห็นได้ว่าสมัยก่อนยศตำแหน่งนั้นไม่สำคัญ แต่ปัจจุบันยศตำแหน่งนางพระนั้นสำคัญมากทีเดียว หากเราเปลี่ยนตรงจุดนี้ แต่ข้าเจ้าก็ไม่รู้ว่าจะเปลี่ยนได้อย่างไร จะทำให้สถานการณ์ดีขึ้นหรือไม่อย่างไร ทำให้ศาสนาเป็นศาสนาของประชาชนจริง ๆ ที่สามารถเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส

การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างวิทยากร และผู้เข้าร่วมฟังการสัมมนา

คำถามของผู้ร่วมสัมมนา

การที่มีสำนักต่าง ๆ สอนหลักทางพระพุทธศาสนา หรือสอน
การปฏิบัติ เป็นการดีแก่พระสงฆ์หรือศาสนาหรือไม่อย่างไร ?

ศ. นิธิ เอียวศรีวงศ์

ความเห็นของผมคิดว่า ดี เพราะว่าพระพุทธศาสนาของไทยเรา
เป็นพุทธศาสนาที่มีรูปแบบที่เป็นทางการ จริง ๆ แล้ว ค่อนข้างที่จะแคบ
มาก ๆ ในหลายสิบปีที่ผ่านมา ถ้าสังเกตก็จะเห็นว่ามีความพยายาม
ในการตีความพระพุทธศาสนา ให้มีความหมายเหมาะสมสำหรับปัจจุบันนี้
ในโลกสมัยใหม่หลายกระแสด้วยกัน เช่น ท่านพุทธทาส เป็นต้น ถามว่า
ท่านพุทธทาสเป็นที่น่ารักน่าเอ็นดูของคณะสงฆ์ไทยหรือไม่ คำตอบคือ
ไม่ จนกระทั่งในภายหลัง เมื่อท่านมีชื่อเสียงมากแล้ว ก็มีการประนีประนอม
โดยการให้สมณศักดิ์สูงขึ้น เป็นต้น จะเห็นได้ว่าศาสนาที่ดำรงอยู่ตลอดไป
ได้นั้น จะต้องถูกทำความเข้าใจ ซึ่งผมไม่อยากจะใช้คำว่า ตีความ จากมิติของ
โลกสมัยใหม่ด้วย อย่างที่คนพูดเสมอว่า อทินนาทาน แปลว่าอะไรกันแน่
ปาณาติบาต แปลว่าอะไรกันแน่ คุณซื้อหุ้นจากบริษัทค้าอาวุธ ถามว่า
ทำปาณาติบาตหรือไม่ พระสงฆ์ต้องตอบเรื่องนี้ให้ได้ เพราะในโลกปัจจุบัน
ผมไม่ได้ฆ่าไก่ แต่ผมกินไก่ทุกวัน แต่ว่า เจ๊ก (คนจีน) ต่างหากที่ฆ่าไก่ เป็นต้น
สิ่งที่กลุ่มของท่านโพธิรักษ์ทำทนายว่า ถ้าเป็นพุทธจริงต้องกินเจ จริง
หรือไม่จริงนั้น ผมคิดว่าเป็นการทำทนายที่สำคัญ เพราะว่าคุณบอกว่า
ผมไม่ได้ฆ่า แต่ซื้อจากเจ๊กกิน ถ้าไม่ซื้อแล้ว เจ๊กจะฆ่าหรือ นอกจากจะทำ
ปาณาติบาตแล้ว ยังโกหกอีก โกหกตัวเองด้วย บาปที่สุดเลย โกหกตัวเองนี่
เพราะว่าเราแก้ไขตัวไม่ได้ เราปรับปรุงตัวเองไม่ได้

เรื่องเหล่านี้ ผมคิดว่าเป็นเรื่องที่พระสงฆ์หรือศาสนาจะต้อง
สามารถรับการท้าทายได้ เมื่อใดที่ศาสนาถูกรัฐ ถูกพรรคการเมืองยึด

เสร็จแน่ ดั้นไม่ออก ก็รู้ความหมาย ดังนั้น จึงมีหลาย ๆ สำนักนั้นแหละ ดีแล้ว เหมือนที่สมัยโบราณ เขาก็มีหลาย ๆ สำนัก แต่เนื่องจากคณะสงฆ์ไทย ไม่กล้ารับการท้าทายของใครทั้งสิ้น ดังนั้น เมื่อมีสำนักไหนแล้ว ก็มักจะมองด้วยความหวาดระแวงเสมอ ถ้ายอมประนีประนอมกับตนเหมือนกับ ธรรมกาย ก็อยู่ด้วยกันได้ ถ้าไม่ยอมประนีประนอมอย่างโพธิรักษ์ ก็จะถูกต่อต้าน ถูกทำลาย ซึ่งเป็นเช่นนี้ตลอดมา นับว่าอันตรายมาก ๆ

คำถามของผู้ร่วมสัมมนา

จากที่ได้ฟังอาจารย์รัตนพร เศรษฐกุล พูดมานี้ แสดงว่า การสูญเสียไปของพิธีการยกยอสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ในล้านนา มาจากคณะสงฆ์ล้านนาที่อ่อนแอ และศรัทธาชาวบ้านที่เสื่อมถอยใช่หรือไม่ ? หรือเพราะการรับวัฒนธรรมจากรูปแบบของรัฐที่กำหนด มากเกินไปใช่หรือไม่ ?

รศ. รัตนพร เศรษฐกุล

การสูญเสียไปของพิธีการยกยอสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ในล้านนา ไม่ได้มาจากคณะสงฆ์ล้านนาที่อ่อนแอ และความเสื่อมศรัทธาของชาวบ้าน แต่หากเกิดจากอำนาจข้างนอกที่เข้มแข็งกว่า สมมุติว่าเราลองย้อนกลับไป ในตอนที่มีการปฏิรูปการปกครองมีการยึดอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง ถ้าในขณะนั้นเจ้าหลวงเป็นเจ้าหลวงกาวิโรศไม่ใช่เจ้าหลวงอินทวิชยานนท์ อะไรจะเกิดขึ้น ในเมื่อเจ้านายซึ่งเราถือว่าเจ้านายเป็นผู้ที่ส่งเสริมสนับสนุนสถาบันสงฆ์ กษัตริย์หรือเจ้านายเมื่อท่านอ่อนแอ ยอมรับอำนาจของคนอื่น การเข้ามาแทรกแซงก็จะเกิดขึ้น เช่นเดียวกับพระสงฆ์ อย่างที่อาจารย์นิธิได้พูดไปแล้วว่า มีการรับส่งอำนาจซึ่งกันและกัน ระหว่างกษัตริย์ระหว่างชนชั้นปกครองกับคณะสงฆ์อยู่แล้ว เมื่อชนชั้นปกครองอ่อนแอ การที่ยึดหรือคงคณะสงฆ์เอาไว้ได้นั้น ก็เป็นไปได้ยาก แต่ก็มีคนพูดว่า ในสมัยพญาติโลกราชหรือพญาสามฝั่งแกนนั้น เรามีความเจริญรุ่งเรือง เราเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาทั้งในรัฐไททั้งหมด ไม่ว่าจะเป็น

ล้านนา เชียงตุง ลิบสองปันนา และไทใหญ่อื่นๆ พระสงฆ์ของเรานั้น ท่านเก่งมาก มีความรู้มีความสามารถ ท่านไปเรียนจากต่างประเทศ ได้รับจาคัมภีร์อะไรต่างๆ มากมาย ซึ่งใช้กันมาจนถึงปัจจุบัน แล้วหลังจากนั้นเราก็อ่อนแอลงไป เพราะเรากลายเป็นประเทศราชของพม่า แล้วก็ตกเป็นประเทศราชของกรุงเทพฯ อีก ซึ่งจริงๆ แล้ว ก็ไม่ใช่ทั้งหมดคือ เราสูญเสียอำนาจทางการเมืองไปก็จริง แต่วัฒนธรรมล้านนาซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นแกนหลักนั้นก็ยังคงอยู่ เมื่อพม่าเข้ามา พม่าก็ไม่สามารถมาเปลี่ยนแปลงเราได้ ภาษาของเรา ก็ยังคงใช้ภาษาของเราเช่นเดิม และคนที่ใช้ภาษาล้านนา เขียนอักษรเมือง ก็คือพระสงฆ์นั่นเอง นั่นคือ ภาษายังอยู่ได้ ก็เพราะพระสงฆ์ แต่เมื่อพระสงฆ์เปลี่ยนเข้าระบบการศึกษา ก็เปลี่ยนไปใช้ภาษากรุงเทพฯ การคงอยู่ของภาษาก็หายไป เพราะพระสงฆ์ถือเป็นประชากรส่วนใหญ่ที่ใช้ภาษา เมื่อพระสงฆ์เลิกเทศน์ด้วยภาษาพื้นเมืองแล้ว ท่านจะให้ชาวบ้านพูดภาษาพื้นเมืองอีกหรือ ในเมื่อพระสงฆ์เป็นผู้สอนภาษากรุงเทพฯ ให้ลูกหลานเราในสมัยก่อน ศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อพระสงฆ์นั้น แท้จริงไม่ได้เสื่อมถอยไป เพียงแต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไป เช่น ในสมัยก่อนเคยมีพิธีโบราณที่ชาวบ้านจัดขึ้นมา การที่จะเรียกใครว่าครูบา การสงฆ์น้ำพระ อะไรต่างๆ ก็มาจากชาวบ้าน แต่เมื่อเปลี่ยนแปลงไป พระสงฆ์หันไปปรับรูปแบบของกรุงเทพฯ ยศช้างขุนนางพระแบบกรุงเทพฯ แล้ว ก็ทำให้ความสำคัญของประชาชน ก็เริ่มหายไป แล้วความรู้สึกที่ว่าพระสงฆ์เป็นของหน้าหมู เป็นของที่เราจะต้องทะนุถนอม รักษา ส่งเสริม ก็เริ่มหายไปเรื่อยๆ กลับกลายเป็นว่า อำนาจส่วนกลาง อำนาจของรัฐ ก็เข้ามาควบคุมพระสงฆ์มากขึ้นเรื่อยๆ พระสงฆ์จะประพฤติดีประพฤติชอบ คนที่ลงโทษนั้น ไม่ใช่ประชาชน ไม่ใช่ศรัทธาชาวบ้าน แต่กลายเป็นมหาเถรสมาคม เช่นนี้ย่อมทำให้ความสัมพันธ์ที่เคยเข้มแข็งก็เริ่มอ่อนแอลงไป

ทำไมสมเด็จพระสังฆราชท่าน พระสงฆ์ทางล้านนาไม่ได้รับตำแหน่งเลย เรื่องนี้ก็เป็นเรื่องของการเมืองซึ่งท่านจะต้องยอมรับว่า การจะขึ้นเป็นพระสังฆราชท่านไม่ใช่ง่าย ๆ การเมืองของพระท่านซับซ้อนมากกว่าการเมืองของฆราวาส จะทำอะไรก็ไม่ได้ทำอย่างเปิดเผย ต้องมีอะไรอยู่ข้างใน

ซึ่งข้าเจ้าเองก็ไม่ทราบ อาจจะต้องเป็นพระสงฆ์ที่ท่านอยู่ในแวดวงของคณะสงฆ์ที่อยู่ในส่วนกลางหรือไม่ แล้วใช้เกณฑ์อะไรบ้างที่จะสามารถขึ้นมาเป็นพระสังฆราชได้

คำถามของผู้ร่วมสัมมนา

จากการที่ได้ฟังอาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์พูดนั้น อยากจะทราบว่าในภาคอีสานมีพิธีสถาปนายอภยเกรวีกะเชกได้อย่างไร ? น่าจะมีแต่ในล้านนาเท่านั้น ไม่ใช่หรือ ? เนื่องจากพระโสมนัส และพระอุตรเถระ นำมาเผยแพร่ในล้านนาทีเดียว

ศ. นิธิ เอียวศรีวงศ์

ก่อนหน้านี้ที่พระพุทธศาสนาทางเหนือจะขยายไปทางอีสาน ถามว่าในภาคอีสานนับถือศาสนาพุทธหรือยัง ? คำตอบคือ นับถือแล้ว หรืออาจจะนับถือก่อนคนในภาคเหนือด้วยซ้ำไป เขาทำสมาธิมาประมาณพันกว่าปี เป็นสมาธิขนาดใหญ่ ไม่ใช่แค่กำหนดหมายที่ห้าสังขารมอย่างเดียวนะ แต่เขาใช้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งอาจจะสืบทอดจากศาสนาผีโบราณของเขาก็ได้ แต่พอมานับถือศาสนาพุทธแล้วก็ยังคงมีร่องรอยเหล่านี้สืบทอดมาเก่าแก่กว่าทางล้านนา ส่วนจะเป็นเกรวาทนิกายลังกาวงศ์ใช่หรือไม่ ? คำตอบคือ น่าจะไม่ใช่ ไม่น่าจะเป็นลังกาวงศ์ แต่น่าจะเป็นเกรวาทเหมือนกัน แต่เป็นอีกนิกายหนึ่งที่เน้นการทำสมาธิภาวนาค่อนข้างสูงกว่าเกรวาทลังกาวงศ์ พอหลังสมัยล้านนาแล้ว มีความสัมพันธ์ด้านการแต่งงานระหว่างเจ้านครเชียงใหม่กับเจ้าหลวงพระบางนั้น เป็นเครือญาติกัน ช่วงหนึ่งจะมีพระเจ้าแผ่นดินที่เป็นเจ้าเมืองเสด็จมาปกครองที่เชียงใหม่ด้วย แล้วเสด็จกลับไป โดยนำเอาทั้งคัมภีร์ พระพุทธรูป และหลักของนิกายลังกาวงศ์ที่อยู่ในล้านนา กลับไปที่อีสานและฝั่งลาวด้วย

ผมไม่เชื่อว่าใครก็ตามที่พูดว่าพิธีเกรวีกะเชกมีขึ้นเพราะพระอุตรเถระนำมา คำถามคือ เอาหลักฐานมาจากไหน ? ว่าพระอุตรเถระเป็นคนนำพิธี

เถราภิเษกมา พิธีเถราภิเษก หรือพิธีการประกาศฐานะอันสูงกว่า คือให้มองพิธีกรรมอย่างนี้ว่า เป็นการสื่อสารชนิดหนึ่ง การที่อยากจะประกาศสถานะที่สูงกว่า มันต้องผ่านพิธีกรรม แม้จะเรียกว่า เถราภิเษก หรืออะไรก็ตาม ไม่สำคัญ แต่เป็นพิธีกรรมเพื่อประกาศสถานะที่แตกต่างกันของคนในสังคม ซึ่งมีความจำเป็นในทุกสังคม ไม่ใช่เฉพาะในเมืองไทย ดังนั้น พิธีเถราภิเษก ในอีสาน หรือภาคเหนือ ถ้าคนให้สึกแล้ว จริง ๆ อาจมาจากพิธีกรรมผีบางอย่าง แต่พอนับถือพุทธ ก็แปลงมาให้มีความหมายในเชิงพุทธ แต่พิธีกรรมที่เลื่อนสถานะทางสังคมนี้ ถือเป็นเรื่องปกติที่มีในทุกสังคม

ผู้เข้าร่วมสมมนำให้การแลกเปลี่ยน

เรื่องของเถราภิเษกนั้น เป็นเรื่องที่ไกลมากจากความเป็นจริงตามที่อาจารย์นิธิ และพระครูอดุลย์ ได้พูดไปแล้ว แต่พระครูอดุลย์กล่าวทิ้งท้ายไว้ว่า การจะฟื้นฟูเถราภิเษกกลับมา ก็ได้อยู่ แต่เป็นเถราภิเษกแบบสรวิต หรือเถราภิเษกเพื่อการท่องเที่ยวเท่านั้น

รศ. รัตนาพร เศรษฐกุล

ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงคณะสงฆ์นั้น ทางกรุงเทพฯ เน้นแนวทางของ Modernization คือ การสร้างความทันสมัยตามแนวคิดของตะวันตกหลาย ๆ อย่างเข้ามา รวมถึงระบบการคิดแบบมีเหตุผล แนวคิดทางวิทยาศาสตร์ เพราะฉะนั้นสมัยรัชกาลที่ ๔ จึงได้ต่อต้านแนวคิดในเรื่องของไตรภูมิพระร่วง เรื่องของนรก เรื่องของสวรรค์ เป็นต้น ท่านพยายามที่จะทำให้พระพุทธศาสนาเป็นพระพุทธศาสนาที่มีเหตุผล และตอบคำถามทางวิทยาศาสตร์ได้ เหมือนในคริสต์ศาสนา เพราะในขณะนั้นคริสต์ศาสนาก็กำลังเข้ามาเผยแพร่ในบางเมืองเราเช่นกัน ซึ่งเป็นความพยายามที่จะแสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนาของเราก็ดี มีเหตุผล ในทำนองเดียวกัน มันก็ส่งผลกระทบหลายอย่าง คือ เราเน้นในเรื่องของเหตุผลมากเกินไป ทำให้คนของเรามองแค่เหตุผล แต่ไม่ได้มองถึงความเชื่อ เรื่องของศรัทธา ที่จะ

ควบคุมพฤติกรรม หรือความคิดของคน ให้ถูกต้องตามศีลธรรมคน
ไม่กลัวบาป ไม่กลัวอะไรทั้งนั้น บาปไม่มี โดยเหตุผลแล้ว กรรมที่เรา
ทำนั้นจะกลับมาสนองเราหรือไม่ ใครจะไปรู้ ส่งผลให้คนได้ใจอยากจะทำ
อะไรก็ทำ และนี่ก็คือปัญหา

พระราชปริยัติเมธี ประธานพิธี กล่าวเปิดการสัมมนาทางวิชาการ

คำกล่าวปิดการสัมมนาทางวิชาการ
โดย พระปลัด ดร. เสน่ห์ ธมฺมวโร
ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

ขออนุโมทนาและขอบคุณทุกท่าน ทุกภาคส่วน ที่ได้มีส่วนร่วมใน
การจัดสัมมนาเชิงวิชาการเรื่อง เถราภิเชก : พิรียกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ใน
ล้านนา ให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริการวิชาการแก่
สังคม ครูบาอาจารย์ วิทยากร พระนิสิต นักศึกษา ตลอดจนศรัทธาญาติโยม
ทุกท่าน

หลังจากการสัมมนาในครั้งนี้สิ้นสุดลง คิดว่าคงจะมีผลสรุปที่
เกิดจากการสัมมนาเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ในเร็ว ๆ นี้ แต่ในวันนี้
เราจะได้แนวคิดริเริ่มอะไรบางอย่างว่า หลังจากนั้นเราจะทำอะไรต่อไปอีก
เมื่อประมวลความรู้และความคิดเห็นของวิทยากรและผู้เข้าร่วมสัมมนา
ทั้งด้านประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนา การเมืองการปกครอง หรือการ

ยงคความศรททาของประชานใหเกดขัน แมแตในเรองของการชดชดถูก ในเรองราวตางๆ ในดินแดนลันนาของเรา โดยเฉพาะเรองราวในวงการ คณะสงฆของเรา ซึ่งจะมีหรือไมมี แตเราก็มอยูแลวในเรองตําหน่ง ทางคณะสงฆ แตกัเป็นลักษณะที่กําหนดขันเอง เพราะฉะนั้น จะทําอยางไร ใหถูกตองและมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ปจจุบัน ก็คงจะเป็นภาระงาน ตอไปที่จะสานตอ เพื่อใหเกดประโยชน์ตอพระพุทธศาสนา และสังคม ลันนา

ในโอกาสนี้ ขอนูโมนาและขอบคุณทุกภาคส่วน ที่มี ส่วนร่วมในการจัดสัมมนาครั้งนี้ใหสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

พระนลิตผู้สนใจเข้าร่วมฟังการสัมมนาทางวิชาการ

บทความร่วมนำเสนอ

พระพุทธศาสนาในล้านนา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ อินทนนท์
สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ความเป็นเบื้องต้น

ในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ พระนางจามเทวี ราชธิดาแห่งกษัตริย์มอญ ในอาณาจักรทวารวดีได้เสด็จจากเมืองลวปุรี (ละโว้) มาปกครองเมือง หริภุญชัยคือลำพูนในปัจจุบัน ตามคำเชิญของสุทนต์ ธรรมะราช ครั้งนั้น พระนาง ได้นิมนต์พระเถระผู้ทรงพระไตรปิฎกมายังเมืองหริภุญชัยด้วย ดังที่ปรากฏ ข้อความในจามเทวีวงศ์ ดังนี้

“..ฝ่ายพระนางพร้อมด้วยบริวารหมู่ใหญ่จำพวกละ ๕๐๐ องค์ กับพระมหาเถรทรงไตรปิฎก ๕๐๐ องค์ ลงเรือมาตาม แม่น้ำพิงค์ ๗ เดือนจึงบรรลุถึงเมืองนี้..”

(จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริภุญชัย, ๒๔๙๕ : ๘๙)

ตำนานมูลศาสนาได้กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนนี่ว่า พญาละโว้ ได้ให้พระนางจามเทวีนำศาสนาของพระพุทธเจ้า คืออนิมนต์พระภิกษุ

ผู้ทรงไตรปิฎก ๕๐๐ รูป ไปเผยแพร่ที่เมืองหริภุญชัยเพื่อความสุขสวัสดิ์ในการปกครองเมือง เมื่อพระนางจามเทวีได้มาปกครองเมืองหริภุญชัยแล้ว ทรงสร้างวัดเพื่อให้เป็นที่พำนักของพระมหาเถระและพระภิกษุสามเณร ที่นิมนต์มาด้วย (พญาประกาศกิจกรจักร, ๒๔๙๕ : ๑๔๔-๑๔๕) นอกจากนี้ยังทรงสร้างวัดไว้ ๔ ประตุมืองลำพูน ทำให้เมืองนี้มีฐานะเป็นจตุรพุทธปราการ พระพุทธศาสนาประดิษฐานลงอย่างมั่นคงตั้งแต่สมัยนี้

เมื่อขอมรุ่งเรืองในสมัยลพบุรี ศิลปะแบบขอมก็ขึ้นไปไม่ถึงลุ่มแม่น้ำปิง เพราะอิทธิพลศิลปะทวารวดีกันไว้ พระธาตุหริภุญชัยซึ่งเป็นปูชนียสถานสำคัญองค์หนึ่งของชาวล้านนา สร้างขึ้นสมัยพระเจ้าอาทิจจราชแห่งลำพูน สมัยนี้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองดี มีการเรียนพระไตรปิฎกอย่างแพร่หลาย พระพุทธศาสนาแบบที่ใช้ภาษาบาลีเป็นแม่บทได้แพร่หลายมาก่อนที่ไทยจะติดต่อกับลังกา

ต่อมาประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๘ พญามังรายหรือเม็งราย ผู้เป็นโอรสของพญาลาวเม็งแห่งหิรัญนครเงินยาง (เชียงแสนเก่า) ได้ทรงรวบรวมเผ่าไทยในอาณาจักรล้านนาให้เป็นปึกแผ่น ทรงขับไล่อิทธิพลมอญออกไปจากลุ่มแม่น้ำปิง เมื่อตีหริภุญชัยได้โดยการยิงธนูไปให้ไหม้เมืองแทบทั้งหมดแล้วเสด็จเข้าเมืองลำพูน ทอดพระเนตรเห็นสิ่งประหลาดพิง เพราะเพลิงไหม้ ทอดพระเนตรเห็นวิหารไม้สักหลังหนึ่งที่วัดพระบรมมหาธาตุไม่เป็นอันตราย จึงทรงประหลาดพระทัย ภายหลังทรงทราบข่าวว่าวิหารนั้นเป็นที่ประดิษฐานพระเสด็จคณิ (พระแก้วขาว) ซึ่งเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของหริภุญชัย

พระเสด็จคณินี้เป็นพระพุทธรูปที่พระนางจามเทวีได้ทรงอัญเชิญมาจากเมืองลพบุรี พญามังรายทรงเลื่อมใสพระเสด็จคณิมาก พระองค์ประทับอยู่ที่ใดก็ได้โปรดให้อัญเชิญพระเสด็จคณิไปไว้ที่นั่น พญามังรายเป็นพระสหายสามเส้าระหว่างพ่อขุนรามคำแหงแห่งกรุงสุโขทัยกับพญาเจ้าเมืองแห่งเมืองพะเยา ทั้งสามเคยทำสัตย์ปฏิญาณต่อกันและรักกันมาก เมื่อพญามังรายชนะหริภุญชัยแล้ว จึงยกให้อ้ายฟ้าเป็นผู้ครองเมือง พระองค์ไม่ได้ประทับในเมืองหริภุญชัยเพราะถือว่าเป็นเมืองพระธาตุ (พระเจดีย์หริภุญชัย) แต่ทรงสร้างเวียงใหม่คือเวียงแช่ช้าง

และเวียงกุมกามตามลำดับ เมื่อพญามังรายได้สดับวิภูฏังคฺฐิชาดกจากพระมหากัสสปะ ณ ป่าไม้เดือนอกเวียงกุมกาม ทรงเกิดความเลื่อมใส โปรดให้สร้างพระพุทธรูป เจดีย์และวัดกานโถม นอกจากนั้น ยังมีพระมหาเถรเจ้าหมู่หนึ่งได้นำเอาพระบรมสารีริกธาตุมาจากเมืองลังกามาถวายพญามังรายด้วย (ศุณย์วัฒนธรรมจรงวัดเชียงใหม่และศุณย์คิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภฏูเชียงใหม่, ๒๕๓๘ : ๒๗-๓๓)

ต่อมาแม่น้ำปิงเปลี่ยนทิศทาง ทำให้น้ำท่วมเวียงกุมกาม จึงทรงคิดจะสร้างเมืองขึ้นที่ริมฝั่งแม่น้ำปิง ได้เชิญพระสหายทั้งสองคือ พญางำเมืองแห่งภูกามยาว (พะเยา) และพ่อขุนรามคำแหงแห่งสุโขทัยไปปรึกษาพระสหายทั้งสามได้เลือกชัยภูมิที่เหมาะสม เชิงเขาเทวบรรพต (ดอยสุเทพ) ยาวด้านละ ๒,๐๐๐ วา บนฝั่งขวาของแม่น้ำปิง แล้วสร้างเมืองใหม่ขึ้นเมื่อ พ.ศ.๑๘๓๙ ให้ชื่อว่า “นาริศรีนครพิงค์เชียงใหม่” เป็นปฐมกษัตริย์แห่งลำนนา และโปรดให้สถาปนาพระตำหนักเดิมขึ้นเป็นวัดชื่อ “วัดเชียงมัน” ประดิษฐานพระเสด็จคณเฑ

พระพุทธรศานาก่อนสมัยพญามังราย

เชื่อกว่าก่อนสมัยพญามังราย พระพุทธรศานาในลำนนาคงจะมีมหายานปะปนอยู่บ้าง เหตุผลคือ

๑. คนไทยเคยอยู่ทางตอนใต้ของจีน เมื่ออพยพลงมาสู่ลำนนาคงจะนำพระพุทธรศานามหายานแบบจีนลงมามีด้วย

๒. เมื่อประมาณ ๗๐ ปีมานี้ มีผู้ขุดพบถาดเงินที่อำเภอเชียงแสน มีตัวหนังสือซึ่งเขียนด้วยอักษรพื้นเมือง เป็นบทมนต์ธารณี ตามคตินิยมของฝ่ายมหายาน อักษรวิธคัลลายภาษาบาลี มีใช้สันสกฤตเหมือนอย่างฝ่ายมหายานใช้ แต่เนื้อหาเป็นของมหายาน อ่านว่า “ปัสยหปัดตัง วิตติ ติตติ มัตติ จุตติ มุตติ ธรณี นาม อิทัง อหัง วันทามิ สักกัจจิง”

๓. มหายานของขอมในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (๑๗๒๔-๑๗๔๕) นั้นรุ่งเรืองมาก มหายานจากขอม อาจจะแพร่เข้ามายังแคว้นโยนกก็ได้

มีข้อนำสังเกตบางประการเกี่ยวกับมหายานในล้านนา คือยังมีร่องรอยของมหายานหลงเหลืออยู่ในล้านนา เพราะว่าชาวพุทธในบริเวณนี้ ทั้งพระและฆราวาสที่เคร่งครัดในศาสนาจะไม่รับประทานเนื้อสัตว์ เพราะถือตามคติมหายานว่า ผู้รับประทานเนื้อสัตว์เป็นผู้ไร้เมตตาปราณี เป็นการบำรุงกิเลส ไม่เหมาะสมที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ ส่วนฝ่ายหินยานนั้นไม่ถือเรื่องนี้เพียงถือตามบาลีวินัยที่ว่าไม่เห็นไม่ได้ยิน และไม่สงสัยว่าเนื้อสัตว์นั้นเขาฆ่าเพื่อเรา เราก็ไม่ผิด พระฉันได้ และฆราวาสก็รับประทานได้ไม่ผิดศีล

อีกพิธีหนึ่งของมหายานคือปอยข้าวสังข์ ได้แก่ การทำบุญอุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติที่ตายไปแล้ว ผู้ทำบุญจัดเตรียมที่นอน มุ้ง เสื้อผ้า ของใช้ ข้าว น้ำ ทุกอย่างที่คนยังมีชีวิตอยู่ใช้ แล้วนำไปถวายพระอุทิศกุศลให้ผู้ตาย พิธีนี้มหายานนิยมมาก และชาวจีนก็ทำพิธีนี้ ซึ่งเรียกว่า “กงเต็ก” นอกจากนี้ การฉันเจ ฉันผลไม้หลังเที่ยง ก็เป็นอิทธิพลมหายาน จึงมักจะพบว่า ภิกษุสามเณรชาวล้านนาฉันผลไม้และเมี่ยงหลังเที่ยง การสวดมนต์ทำนองพื้นเมืองล้านนาก็สวดคล้ายกับพระมหายาน คือสวดไม่เป็นทำนอง ว่าไปตามตัวโดยเร็ว บางรูปสวดไม่เป็นเสียงบาลีก็มี (สิริวัฒน์ คำวันสา, ๒๕๔๑ : ๓๗-๓๘)

สรุปว่า ก่อนพญามังรายนั้นพระพุทธรศาสนาส่วนใหญ่เป็นหินยาน มีอิทธิพลมหายานปะปนอยู่บ้าง แต่เมื่อพญามังรายได้มีอำนาจขึ้นในอาณาจักรล้านนาแล้ว หินยานก็แพร่หลายและเจริญเป็นศาสนาประจำท้องถิ่น เช่นเดียวกับทางพม่าและสุโขทัย

กษัตริย์ราชวงศ์มังรายที่ปกครองเมืองเชียงใหม่ มี ๑๘ พระองค์ คือ

ลำดับ ที่	รายชื่อกษัตริย์ที่ปกครอง	ปี พ.ศ. ที่ ปกครอง
๑	พญามังราย	๑๘๐๕-๑๘๕๔
๒	พญาไชยสงคราม	๑๘๕๔-๑๘๖๘
๓	พญาแสนภู	๑๘๖๘-๑๘๗๗
๔	พญาคำฟู	๑๘๗๗-๑๘๗๙
๕	พญาผาญ	๑๘๗๙-๑๘๙๘
๖	พญาเกือนา	๑๘๙๘-๑๙๒๘
๗	พญาแสนเมืองมา	๑๙๒๘-๑๙๔๔
๘	พญาสามฝั่งแกน	๑๙๔๕-๑๙๔๕
๙	พญาติลกราช	๑๙๔๕-๒๐๓๐
๑๐	พญาออดเชียงราย	๒๐๓๐-๒๐๓๘
๑๑	พญาแก้ว (พระเมืองแก้ว)	๒๐๓๘-๒๐๖๘
๑๒	พญาเกษตรสุราช (พระเมืองเกษเกล้า) ครั้งที่ ๑	๒๐๖๘-๒๐๘๑
๑๓	ท้าวชาย	๒๐๘๑-๒๐๘๖
๑๔	พญาเกษตรสุราช (พระเมืองเกษเกล้า) ครั้งที่ ๒	๒๐๘๖-๒๐๘๘
๑๕	พระนางจิริประภา	๒๐๘๘-๒๐๘๙
๑๖	พญาอุปเยาว์ (พระไชยเชษฐา)	๒๐๘๙-๒๐๙๐
๑๗	ท้าวแม่กุ	๒๐๙๐-๒๑๐๗
๑๘	พระนางวิสุททิเทวี	๒๑๐๗-๒๑๒๑

หลังจากพระนางวิสุทธิเทวีจนถึง พ.ศ.๒๑๓๗ เชียงใหม่ก็ตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า (ที่มา : กรมวิชาการ, ๒๕๕๓ : ๔๐)

พระพุทธศาสนาสมัยพระเจ้ากือนา (พ.ศ.๑๘๙๘-๑๙๒๘)

พระเจ้ากือนา กษัตริย์องค์ที่ ๙ ของเชียงใหม่ ทรงเป็นธรรมิกราช เพราะทรงเอาพระทัยใส่ศาสนาและบ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุข พระเจ้ากือนาจะปรับปรุงพระพุทธศาสนา และทรงทราบว่าที่นครพนั้นมีพระเถระมาจากลังกาชื่อพระอุทุมพรปุณณาสวามี จึงทรงส่งทูตไปอาราธนาท่านเพื่อไปช่วยเผยแผ่ศาสนาในอาณาจักรล้านนา ท่านอุทุมพรไม่ไปเอง แต่ได้ส่งพระอานนท์เถระกับคณะจำนวนหนึ่งไปแทน พระเจ้ากือนาทรงอาราธนาให้พระอานนท์เป็นพระอุปัชฌาย์ แต่ท่านปฏิเสธและแนะนำว่าขอ ให้ไปอาราธนาพระเถระจากสุโขทัย คือพระสุมนะ หรือพระอินมัทสสิก็ได้ เพราะท่านอุทุมพรได้มอบหมายให้ท่านทั้งสองเป็นตัวแทนของท่านในลัทธิลังกาวงศ์ พระเจ้ากือนาจึงส่งทูตไปขอท่านทั้งสองจากกรุงสุโขทัย รูปใดจะไปก็ยินดี ครั้งแรกพระสุมนเถระส่งภิกษุอื่นไปแทน ครั้งที่สอง พระเจ้ากือนาส่งทูตไปขออีก พระสุมนเถระจึงตกลงไป ครั้งนั้น พระเจ้ากือนาเสด็จไปต้อนรับพระสุมนเถระที่ลำพูน และให้ท่านจำพรรษาที่วัดพระยืน ท่านได้ผูกพัทธสีมาอุปสมบทแก่กุลบุตรชาวลำพูน และร่วมกับพระเจ้ากือนาบูรณะสถูปที่วัดพระยืน ออกพรรษาแล้วจึงไปเชียงใหม่ พญาгийнสร้างวัดบุปผารามขึ้นในบริเวณสวนดอกไม้ทิศตะวันตกของเมืองเชียงใหม่ เสร็จแล้วจึงได้นิมนต์พระสุมนเถระมาพำนักในวัดดังกล่าว ในปี พ.ศ. ๑๙๑๕ พร้อมทั้งสถาปนาให้เป็น พระสมณวัณณนามาสวามี

พระสมณวัณณนามาสวามีได้ถวายพระบรมสารีริกธาตุ ๒ องค์แก่พระเจ้ากือนา องค์หนึ่งประดิษฐานไว้ที่วัดสวนดอก อีกองค์หนึ่ง พระเจ้ากือนาได้ทรงเสี่ยงช้างอัญเชิญพระบรมธาตุ ช้างได้อัญเชิญพระบรมธาตุขึ้นไปบนยอดดอยสุเทพบรรพตและหยุดอยู่ที่นั่น พระเจ้ากือนาจึงทรงให้สร้างพระเจดีย์ใหญ่บรรจุพระบรมธาตุ คือ พระธาตุดอยสุเทพ ในปัจจุบัน พระธาตุหรือเจดีย์ที่สร้างครั้งนั้นเป็นศิลปะแบบลังกา

เมื่อพระสุนทรวัฒนนามหาสวามีแห่งวัดบุปผารามสวนดอกไม้ประดิษฐานพระพุทธศาสนาในดินแดนล้านนาแล้ว ได้เกิดความเคลื่อนไหวในวงการศาสนาอย่างมาก โดยเฉพาะการขยายตัวขององค์กรศาสนา เป็นไปอย่างกว้างขวาง อาจกล่าวได้ว่าการศาสนาเจริญรุ่งเรือง พระสงฆ์มีวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัด รูปแบบการปฏิบัติของวัดสวนดอกไม้กลายเป็นแบบอย่างของพระสงฆ์เกือบทั้งอาณาจักร มีพระภิกษุสามเณรจำนวนมากจากหัวเมืองต่าง ๆ เช่น เชียงตุง เชียงแสน เชียงราย มาศึกษาเล่าเรียนในสำนักของท่านสุนทรเถระ

พระพุทธศาสนาสมัยพระแสนเมืองมา (พ.ศ.๑๙๒๘-๑๙๔๔)

เมื่อพระเจ้ากือนาสวรรคตแล้ว พระเจ้าแสนเมืองมา ราชโอรส ได้สืบราชสมบัติต่อมา ทรงมีพระนามเป็นภาษาบาลีว่า “พระเจ้าลักษบุรคคม” (ลักษ= แสน, บุร=เมือง, อคคม=มา) เมื่อเสวยราชย์ใหม่พระเจ้าอาของพระองค์คือท้าวมหาพรหม เจ้าเมืองเชียงรายได้ยกกองทัพลงมาล้อมเมืองเชียงใหม่เพื่อหวังเอาราชสมบัติ แต่ไม่สำเร็จ จึงถอยทัพกลับไป จากนั้นได้ยกทัพไปล้อมกำแพงเพชร ได้พระพุทธสิหิงค์มาไว้ที่เชียงรายได้ ภายหลังพระเจ้าแสนเมืองมายุกทัพไปตีเมืองเชียงรายได้ พระเจ้าอาຍอมสวามีภักดีพร้อมทั้งถวายพระพุทธสิหิงค์ พระเจ้าแสนเมืองมาจึงนำมาประดิษฐานที่เชียงใหม่ แรกทีเดียวตั้งพระทัยว่าจะเอามาไว้ที่วัดสวนดอก แต่เมื่อมาถึงวัดลีเชียง พระราชรถก็หัก จึงโปรดให้สร้างวัดขึ้น ณ ที่นั้น เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์คือวัดพระสิงห์ในปัจจุบัน (ที่จริงคือวัดพระพุทธสิหิงค์นั่นเอง เมื่อออกเสียงเร็ว ก็เป็นวัดพระสิงห์) พระพุทธสิหิงค์องค์ปัจจุบันเป็นพระพุทธรูปที่สำคัญมากของไทย องค์หนึ่งประดิษฐานอยู่ที่วัดพระสิงห์ องค์หนึ่งประดิษฐานอยู่ที่พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ ในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และอีกองค์หนึ่งประดิษฐานอยู่ที่นครศรีธรรมราช

ในรัชสมัยเดียวกันนี้ทางเมืองเชียงรายได้พระแก้วมรกตมา พระเจ้าแสนเมืองมาจึงให้อัญเชิญพระแก้วมรกตมาที่เชียงใหม่ เมื่อช้างที่

เป็นพาหนะออกเดินทางมา กลับมุ่งหน้าไปทางลำปาง ไม่ยอมเข้าเมือง เชียงใหม่ จึงได้นำพระแก้วมรกตไปประดิษฐาน ณ วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง ต่อมาในสมัยพระเจ้าติโลกราชได้อัญเชิญมาไว้ที่เชียงใหม่

นอกจากนั้น พระเจ้าแสนเมืองม้ายังได้สร้างกุหลวงไว้กลางเมือง เพื่อเก็บอัฐิของพระเจ้ายุกีนา (ปัจจุบันคือเจดีย์หลวง) และสร้างวัดขึ้นอีกวัดหนึ่ง บริเวณเหนือลานพระราชวัง คือวัดหัวข่วงหรือวัดแสนเมืองมาหลวง

พระพุทธศาสนาสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน (พ.ศ.๑๙๕๔-๑๙๘๔)

พระเจ้าสามฝั่งแกน พระบิดาแห่งพระเจ้าติโลกราช ทรงนับถือพระพุทธศาสนานิกายเดิม ธิเบตที่เก็บผลประโยชน์บำรุงวัดของวัดอื่นๆ มารวมให้วัดมุงเมือง เพราะพระองค์สร้างวัดนี้ทำให้พระสงฆ์เดือดร้อนศาสนาเสื่อมลง

พระมหาญาณคัมภีร์ (หรือพระธรรมคัมภีร์) ซึ่งเป็นศิษย์ของพระมหาโพธิธัมมกิตติ วัดนันทาราม ได้ศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์อื่นๆ โดยเฉพาะคัมภีร์รูปสัททาจนแตกฉาน แล้วพบว่าสิ่งที่คณะสงฆ์ในยุคนั้นปฏิบัติอยู่ผิดพระธรรมวินัย เช่น เมื่อพระมหามติมาเดินทางกลับเมืองพินหลังจากที่ไปศึกษาที่ลังกา ระหว่างทางได้อุปสมบทให้กุลบุตรที่เดินทางมาด้วย โดยจำนวนพระภิกษุในพิธีอุปสมบทมีเพียง ๔ รูป ตลอดจนการสวดออกเสียงภาษาบาลีที่ผิดของพระฝ่ายวัดสวนดอก ดังที่พระสิทธิธรรมาสังข์ซึ่งเป็นพระสงฆ์ฝ่ายวัดสวนดอกได้ไปสวดกรรมวาจาปาฏิโมกข์ที่ลังกา แล้วถูกพระสงฆ์ชาวลังกากกล่าวตำหนิว่าสวดไม่ถูกต้องตามอักขรวิธี ปัญหาเรื่องการปลุกและถอนสมาธิของวัดสวนดอก วิวาทะเรื่องการรับฝากเงินของพระญาณสาคระแห่งวัดสวนดอก และปัญหาเรื่องการเรียนปาฏิโมกข์ของสามเณร เป็นต้น นอกจากนั้นเมื่อพระสงฆ์ชาวอยุธยาที่ได้ไปบวชใหม่ที่ลังกาแล้วเดินทางมาเมืองเชียงใหม่ กล่าวตำหนิพระสงฆ์ชาวเชียงใหม่ว่าถือไม้เท้าขณะบิณฑบาตและรับเงินทอง ซึ่งผิดพระวินัย พระมหาญาณคัมภีร์จึงสอบถามกับพระมหาโพธิธัมมกิตติ แต่

พระมหาโพธิธัมมกิตติบอกล่าว ท่านเรียนมาจากสำนักของพระมหาสุมนเถระแห่งเมืองสุโขทัย และพระสุชาโต เมืองอยุธยา ดังนั้น พระมหาญาณคัมภีร์ พร้อมด้วยศิษย์ของพระมหาโพธิธัมมกิตติ จำนวน ๕ รูป จึงได้ไปถามราชครูเมืองอยุธยา ซึ่งท่านราชครูก็อ้างว่าได้ศึกษาเล่าเรียนสืบกันมาอย่างนี้ ถ้าพระมหาญาณคัมภีร์และคณะสงฆ์ก็ให้ไปสอบถามและศึกษากับพระมหาเถระที่เมืองลังกาเถิด เหตุผลดังกล่าวนี้ทำให้พระมหาญาณคัมภีร์เห็นว่าควรไปศึกษาและรับเอาแบบแผนที่ถูกต้องของพระพุทธศาสนามาประดิษฐานที่เมืองเชียงใหม่ เพราะเชื่อมั่นว่าสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ได้เสด็จไปลังกาทวีปถึง ๓ ครั้ง เพื่อให้พุทธศาสนาดังมั่นในลังกาทวีป (พระรัตนปัญญาเถระ, ๒๕๑๕: ๑๒๑)

ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๑๙๖๗ พระสงฆ์ชาวเชียงใหม่ จำนวน ๒๕ รูป คือ พระมหาญาณคัมภีร์และคณะ พร้อมด้วยคณะสงฆ์จากแคว้นกัมพูชา (ลพบุรี) อีก ๘ รูป จึงได้เดินทางเพื่อไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่เมืองลังกาเมื่อไปถึงลังกาแล้วได้ศึกษาอักษรศาสตร์ การออกเสียงภาษาบาลี และได้บวชแปลง โดยคณะสงฆ์ลังกาจำนวน ๒๐ รูป มีพระธรรมอาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ พระมหาสามีนวรัตเป็นพระกรรมวาจาจารย์ด้วยวันที่สี่มาเมื่อ พ.ศ. ๑๙๖๘ เมื่อจะเดินทางกลับมายังเมืองเชียงใหม่ พระมหาญาณคัมภีร์ได้นิมนต์พระสงฆ์ชาวลังกามาด้วย ๒ รูป คือ พระมหาวิกกมพาหุ และพระมหากุตตมปัญญา เพื่อให้มาเป็นพระอุปัชฌาย์อุปสมบทกุลบุตรในเมืองเชียงใหม่ (พระรัตนปัญญาเถระ, ๒๕๑๕: ๑๒๑) เนื่องจากพระมหาญาณคัมภีร์และคณะที่ไปบวชแปลงกับคณะสงฆ์ลังกามีพรรษาไม่ถึง ๑๐ พรรษา เพราะพระวินัยกำหนดว่าภิกษุที่จะเป็นพระอุปัชฌาย์ได้ต้องมีพรรษา ๑๐ ขึ้นไป

เมื่อมาถึงเชียงใหม่แล้ว คณะสงฆ์ดังกล่าวได้เผยแผ่พระศาสนาตามที่ศึกษา ทำให้เกิดคณะสงฆ์ขึ้นอีกสำนักหนึ่งในเมืองเชียงใหม่ เรียกว่าคณะสงฆ์สีหลปักข์ มีศูนย์กลางอยู่ที่วัดป่าแดง ซึ่งคณะสงฆ์วัดป่าแดงนี้ได้กล่าวตำหนิคณะสงฆ์วัดสวนดอกว่ามีวัตรปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย (ยุพิน เข็มมุกต์, ๒๕๓๑ : ๓๓)

ตำนานมูลศาสนา ตำนานวัดป่าแดง ตำนานมูลศาสนาญาณคัมภีร์ และตำนานพระมหาญาณคัมภีร์ ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นิกายลังกาวงศ์ของสำนักวัดป่าแดงที่เมืองเชียงแสน และเมืองเชียงตุงนั้น ตลอดจนความขัดแย้งในลักษณะเดียวกับที่เกิดขึ้นในเมืองเชียงใหม่ ในสมัยพญาสามฝั่งแกน ระหว่างฝ่ายวัดสวนดอกหรือวัดยางควง กับฝ่าย วัดป่าแดงในเมืองเชียงตุงด้วย

สรุปความว่า ศาสนาพุทธขณะนั้นมี ๓ นิกาย คือ นิกายเดิม นิกาย พระสมณะจากสุโขทัย และนิกายใหม่จากลังกา

พระพุทธศาสนาสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ.๑๙๘๕-๒๐๒๐)

พระเจ้าติโลกราชหรือติโลกราชทรงเลื่อมใสพระสงฆ์นิกายลังกา วงศ์ใหม่ ทรงอุปถัมภ์นันทการ ทรงออกผนวชในนิกายนี้เป็นเวลา ๗ วัน นับได้ว่าเป็นยุคทองแห่งพระพุทธศาสนาในล้านนาก็ว่าได้ ผลงานที่ พระองค์ทรงกระทำ พอสรุปได้ดังนี้

๑. เมื่อ พ.ศ.๑๙๘๕ ทรงบำเพ็ญกุศลบวชพระชาวเชียงใหม่อำนาจ ๕๐๐ รูป ณ ริมฝั่งแม่น้ำปิง

๒. ทรงสร้างสถาปนาพระอุโบสถของพระบิดา ณ วัดป่าแดง สร้างอารามต่าง ๆ มีวัดโคกการามหรือวัดป่าแดงหลวง เป็นต้น สร้างวิหารต่าง ๆ หลายหลัง

๓. สร้างโลหะปราสาท และรัตนมาลาเจดีย์ พระองค์ได้สร้างวัดขึ้นแห่งหนึ่งทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองเชียงใหม่ โดยโปรดให้อำมาตย์ชื่อ “หมื่นด้ามพร้าคด” ไปดูเจดีย์สถานในอินเดียและลังกา แล้วจำลองแบบวิหารพุทธคยา โลหะปราสาท และรัตนมาลาเจดีย์ มาสร้างไว้ที่วัดนี้ เพื่อเป็นการฉลองพุทธศักราชครบ ๒,๐๐๐ ปี แล้วพระราชทานนามว่า “มหาไพธาราม”

๔. เสด็จออกผนวช เมื่อ พ.ศ.๑๙๙๐ โดยมอบให้พระราชมารดาว่าราชการแทน ทรงศึกษาพระธรรมวินัยอยู่ชั่วระยะหนึ่ง แล้วเสด็จลาผนวช

๕. ทรงให้ทำสังคายนาที่วัดมหาไพธาราม (วัดเจ็ดยอด) เมื่อ

พ.ศ.๒๐๒๐ นับเป็นสังคายนาครั้งแรกในประเทศไทย และเป็นสังคายนาครั้งที่ ๘ ของโลก ในการสังคายนาครั้งนี้มีพระธรรมทินเถระ วัดป่าตาลเป็นประธาน พระองค์เป็นผู้อุปถัมภ์ วัดอุปประสงค์ของการสังคายนาครั้งนี้ก็เพื่อขจัดปัญหาข้อขัดแย้งกันระหว่างสงฆ์ ๒ นิกาย คือ ลัทธิเก่ากับลัทธิใหม่

ผลการสังคายนาครั้งนี้ ทำให้พระพุทธศาสนาในล้านนาเข้มแข็งรุ่งเรืองขึ้น และเลื่องลือไปยังประเทศเพื่อนบ้านด้วย เมื่อศาสนาเข้มแข็งก็ทำให้บ้านเมืองเป็นปึกแผ่น เป็นที่ยำเกรงของอาณาจักรใกล้เคียง เช่น สุโขทัย และอยุธยา เป็นต้น

๖. ให้ขยายกุหลวงที่วัดโชติการาม ด้านละ ๕๓ วา สูงสองเส้นเศษ แล้วอัญเชิญพระแก้วมรกตจากลำปาง มาประดิษฐาน ณ ชุ่มจรมัน ทางทิศตะวันออกของกุหลวง

การทำสังคายนาที่วัดมหาโพธาราม

จากหลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของการทำสังคายนา พระไตรปิฎกแต่ละครั้งนั้น ล้วนเกิดจากความไม่ลงรอยกันทางความคิด โดยเฉพาะการตีความพระธรรมวินัย เช่น การทำสังคายนา ครั้งที่ ๒ ซึ่งมีมูลเหตุมาจากความเห็นผิด (บัญญัติวิบัติ ๑๐ ประการ) ของพระวัชชีบุตร แห่งเมืองเวสาลี เป็นต้น เมื่อพระสงฆ์ในล้านนาเกิดความขัดแย้งกัน (ตั้งแต่รัชสมัยพญาสามฝั่งแกน) เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น พญาติลกราช จึงได้อาราธนาพระสงฆ์ทั้งหลายร่วมกันสังคายนาพระไตรปิฎกที่วัดมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) เมื่อ พ.ศ.๒๐๒๐ เป็นการชำระอักษรและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกให้สมบูรณ์ เพื่อสร้างความสามัคคีและเพื่อสถาปนาให้พระพุทธศาสนาตั้งมั่นในดินแดนล้านนา (พระรัตนปัญญาเถระ, ๒๕๑๕: ๔๙)

คัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ ไม่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์การทำสังคายนาในสมัยพญาติลกราชโดยตรง แต่ได้กล่าวอ้างถึงเมื่อมีการประกอบพิธีตักน้ำพิพัฒน์สัตยาของเจ้าเมืองนายและเจ้าเมืองเชียงทอง ที่มาทำ

ฉันท์ไม่ตรียกเมืองของตนถวายพระเมืองแก้ว (พญาติลกปนัดดาธิราช) เมื่อ จ.ศ. ๗๘๘ โดยในพิธีดังกล่าว มีการอัญเชิญพระสีหลปฏิมา (พระพุทธสิหิงห์) พระไตรปิฎกที่ได้ชำระอักษรดีแล้วในสมัยพญาติลกราช และพระสงฆ์ ทั้ง ๓ คณะ ซึ่งถือเป็นตัวแทนของพระรัตนตรัย มาเป็นสักขีพยาน ให้เจ้าเมืองนาย และเจ้าเมืองเชียงทอง กล่าวคำสัตย์ปฏิญาณ (พระรัตน-ปัญญาเถระ, ๒๕๑๕ : ๑๔๘-๑๔๙) ส่วนตำนานมูลศาสนา ตำนาน วัดป่าแดง ตำนานมหาญาณคัมภีร์ ตำนานมูลศาสนาญาณคัมภีร์ และ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องการทำสังคายนาที่วัดเจ็ดยอด เมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๐ แต่อย่างใด

ข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งของการทำสังคายนาครั้งนี้ คือ คณะสงฆ์ที่เป็นประธานคือ พระธรรมทินนะ แห่งวัดป่าตาล ซึ่งท่านเป็น พระสงฆ์ฝ่ายวัดป่าแดง และพญาติลกราชทรงเลื่อมใส ซึ่งทรงลาผนวชที่ วัดป่าแดงเป็นเวลา ๗ วัน การทำสังคายนาครั้งนี้ น่าจะเป็นการยกย่องและ ประกาศสถาปนาคณะสงฆ์ฝ่ายวัดป่าแดงว่าเป็นลัทธิหรือนิกายที่ถูกต้อง ตามพระธรรมวินัย เพราะในสมัยพญาสามฝั่งแกนนั้น พญาสามฝั่งแกน ทรงนับถือพระสงฆ์ฝ่ายวัดสวนดอก เมื่อพระสงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่ายทะเลาะกัน ทรงขับไล่ให้พระสงฆ์ฝ่ายวัดป่าแดงไปอยู่ที่เชียงตุง และการทำสังคายนา ครั้งนั้นไม่ได้ระบุว่ามีคณะสงฆ์ฝ่ายวัดสวนดอก หรือคณะสงฆ์นิกาย พื้นเมือง เข้าร่วมด้วยหรือไม่

หลังการทำสังคายนาที่วัดเจ็ดยอด ไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับ ความขัดแย้งของคณะสงฆ์หรือกล่าวถึงการยอมรับผลของการทำ สังคายนาดังกล่าว เพราะเมื่อมีการประกอบพิธีต่าง ๆ จะนิมนต์ พระสงฆ์จากทั้ง ๓ คณะ มาร่วมประกอบพิธีด้วยกัน แต่หากเป็นการ บรรพชาอุปสมบทแล้วต่างฝ่ายต่างทำสังฆกรรมแยกออกไปเฉพาะ แสดงให้ เห็นว่าภาวะความขัดแย้งมิได้หมดไปโดยสิ้นเชิง แต่ผลของการทำสังคายนา ที่วัดมหาโพธาราม เมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๐ นั้น ก็ประสานความเข้าใจและการ ยอมรับซึ่งกันและกันในระดับหนึ่ง นอกจากนั้นยังเป็นผลให้มีความตื่นตัว ในเรื่องการศึกษาและรจนาคัมภีร์ภาษาบาลีมากขึ้น จนถึงยุครุ่งเรืองที่สุด ในรัชสมัยของพระเมืองแก้ว คือมีการแต่งคัมภีร์ภาษาบาลี

และล้านนาเป็นจำนวนมาก ถือได้ว่าเป็นยุคทองของวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนา

พระพุทธศาสนาสมัยพระเจ้าเมืองแก้ว (พ.ศ. ๒๐๓๘-๒๐๖๘)

พระเจ้าเมืองแก้วเป็นหลานของพระเจ้าติโลกราช ทรงเลื่อมใสพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง พระราชกิจประจำคือการสร้างวัด ซ่อมวิหาร และบวชนาค ครั้งหนึ่งมีพิธีบวชนาคหลวงครั้งใหญ่จำนวนพระ ๑,๒๐๐ รูป นับเป็นการบวชครั้งใหญ่ในล้านนา

วรรณกรรมพระพุทธศาสนาที่แต่งโดยพระภิกษุชาวล้านนา

ผลที่เกิดขึ้นจากการเดินทางไปศึกษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาจากลังกาและพม่า ทำให้พระสงฆ์ชาวล้านนามีความรู้เรื่องภาษาบาลีเป็นอย่างดี จนสามารถทำสังคายนาพระไตรปิฎกที่เป็นภาษาบาลี โดยการสนับสนุนของพญาติโลกราช เมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๐ ทำให้เกิดความตื่นตัวในด้านการศึกษาคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มีการแต่งคัมภีร์ภาษาบาลี การแปลและการแต่งคัมภีร์ภาษาล้านนา เพื่ออธิบายคัมภีร์พระไตรปิฎก พระธรรมวินัย และคัมภีร์ประเภทภาษาศาสตร์ ตำนาน ฯลฯ เป็นจำนวนมาก ดังจะเห็นได้จากผลงานวรรณกรรมภาษาบาลีที่สำคัญๆ และเป็นที่ยอมรับกันว่า เป็นผลงานของนักปราชญ์ชาวล้านนา

ลิขิต ลิขิตตานนท์ (๒๕๓๔ : ๑๐๖) ได้สรุปรายชื่อคัมภีร์ภาษาบาลีที่แต่งโดยพระสงฆ์ชาวล้านนา ดังนี้

๑. **จามเทวีวงศ์** ว่าด้วยเรื่องประวัติของพระนางจามเทวี ประวัติเมืองหริภุญชัยและเมืองเขลางค์นคร แต่งโดยพระโพธิรังสี ระหว่าง พ.ศ. ๑๙๘๕ - ๒๐๖๘

๒. **สิงหนคันทน** ว่าด้วยเรื่องประวัติของการสร้างพระพุทธสิหิงค์ แต่งโดยพระโพธิรังสี ระหว่าง พ.ศ. ๑๙๘๕ - ๒๐๖๘

๓. **สัตหัตถเภทจินตาปัทกมโยชนา** คู่มือคัมภีร์ไวยากรณ์ ชื่อ สัตหัตถเภทจินตา แต่งโดยพระธรรมเสนาบดีเถระ แต่งที่เมืองเชียงใหม่ ระหว่าง พ.ศ. ๑๙๔๕ - ๒๐๖๔

๔. **สมันตปาสาทิกาอรรถโยชนา** คู่มืออธิบายความหมายของคำศัพท์ คำ ประโยค และข้อความในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา แต่งโดยพระญาณกิตติ แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๐๓๕

๕. **ปาฏิโมกขคัมภีร์ที่ปณี** คัมภีร์อธิบายพระภิกษุปาฏิโมกข์ แต่งโดยพระญาณกิตติ แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๐๓๔

๖. **สีมาสังกรวินิจจย** คัมภีร์ว่าด้วยเรื่องการพิจารณาวิวินิจฉัยการคาบเกี่ยวกันแห่งสีมาคือเขตแดนแห่งอุโบสถ สถานที่ประกอบสังฆกรรมของคณะสงฆ์ แต่งโดยพระญาณกิตติ เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๐๓๔

๗. **อัฐรสาลินีอรรถโยชนา** แต่งอธิบายคัมภีร์อัฐรสาลินี แต่งโดยพระญาณกิตติ แต่งเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๐๓๔

๘. **สัมโมหวิโนทนีอรรถโยชนา** แต่งอธิบายความหมายของคำศัพท์ คำ ประโยค และข้อความในคัมภีร์สัมโมหวิโนทนี แต่งโดยพระญาณกิตติ

๙. **ธาตุกถาอรรถโยชนา** คู่มืออธิบายความหมายของคำศัพท์ คำ ประโยค และข้อความในคัมภีร์ธาตุกถา แต่งโดยพระญาณกิตติ

๑๐. **บุคคลบัญญัติอรรถโยชนา** คู่มืออธิบายความหมายของคำศัพท์ คำ ประโยค และข้อความในคัมภีร์บุคคลบัญญัติ แต่งโดยพระญาณกิตติ

๑๑. **กถาวัตถุอรรถโยชนา** คู่มืออธิบายความหมายของคำศัพท์ คำ ประโยค และข้อความในคัมภีร์กถาวัตถุ แต่งโดยพระญาณกิตติ

๑๒. **ยมกอรรถโยชนา** คู่มืออธิบายความหมายของคำศัพท์ คำ ประโยค และข้อความในคัมภีร์ยมก แต่งโดยพระญาณกิตติ

๑๓. **ปฏฐานอรรถโยชนา** คู่มืออธิบายความหมายของคำศัพท์ คำ ประโยค และข้อความในคัมภีร์ปฏฐาน แต่งโดยพระญาณกิตติ

๑๔. **อิทธิมมัตถวิภาวินีอรรถโยชนา** คู่มืออธิบายขยายใจความแห่งคัมภีร์อิทธิมมัตถวิภาวินี แต่งโดยพระญาณกิตติ แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๐๔๕

๑๕. **มูลกัจจายนอรรถโยชนา** คู่มืออธิบายคัมภีร์ไวยากรณ์บาลี แต่งโดยพระญาณกิตติ ประมาณ พ.ศ. ๒๐๔๗

๑๖. **สัททพินทุอภินวฎีกา** คู่มืออธิบายคัมภีร์ไวยากรณ์บาลี แต่งโดยพระสัทธรรมกิตติมหาอุสสเทวะแห่งเมืองหริภุญชัย ประมาณ พ.ศ. ๒๐๕๐

๑๗. **เวสสันดรทีปนี** คู่มืออธิบายคัมภีร์เวสสันดรชาดก แต่งโดยพระสิริมังคลาจารย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๓

๑๘. **จกกวาฬทีปนี** คัมภีร์อธิบายเกี่ยวกับภูมิวิทยาและจักรวาลวิทยา แต่งโดยพระสิริมังคลาจารย์ เมื่อพ.ศ. ๒๐๖๓

๑๙. **สังขยาปกาสะกฏีกา** คู่มืออธิบายคัมภีร์สังขยาปกาสะก แต่งโดยพระสิริมังคลาจารย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๓

๒๐. **มังคลัตถทีปนี** หรือ มงคลทีปนี คู่มืออธิบายความแห่งมงคลสูตร ในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก แต่งโดยพระสิริมังคลาจารย์ แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๗

๒๑. **ชินกาลมาลีปกรณ์** คัมภีร์ว่าด้วยประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา โดยเริ่มตั้งแต่บำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์จนถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา แต่งโดยพระสิริรัตนปัญญาเถระ แห่งเมืองเชียงราย แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๐

๒๒. **มติกัตถสฐปรัหมมสังคินี** คัมภีร์อธิบายความแห่งพระอภิธรรมปิฎกโดยย่อ แต่งโดยพระสิริรัตนปัญญาเถระ ประมาณ พ.ศ. ๒๐๖๐ – ๒๐๖๕

๒๓. **วชิรสารัตถสังคหะ** คัมภีร์ซึ่งรวบรวมที่มาของหัวใจแห่งคาถาต่าง ๆ แต่งโดยพระสิริรัตนปัญญาเถระ เมื่อ พ.ศ. ๒๐๗๘

๒๔. **ปัญญาสชาดก** เรื่องการกำเนิดของพระโพธิสัตว์ในพระชาติต่าง ๆ ๕๐ ชาดก แต่งโดยพระเถระแห่งเมืองเชียงใหม่ ประมาณ พ.ศ. ๒๐๔๕ – ๒๐๙๐

๒๕. **สังขยาปกาสะก** ว่าด้วยเรื่องมาตรา การชั่ง ตวง วัด ระยะเวลา น้ำหนัก ฯลฯ แต่งโดยพระญาณวิลาส ประมาณ พ.ศ. ๒๐๕๐ – ๒๐๕๘

๒๖. **ปถมสัมโพธิ** ประวัติของพระพุทธเจ้าฉบับพิสดาร แต่งโดย พระสุวัณณรังสี

๒๗. **อุปาสตสันติ** แต่งเป็นคาถาสรรเสริญพระพุทธคุณ พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวก มี ๒๗๕ คาถา แต่งโดย พระเถระชาวเชียงใหม่ ประมาณพ.ศ. ๒๐๒๐- ๒๐๗๐

๒๘. **วิสุทธิมคคทีปนี** คู่มืออธิบายคัมภีร์วิสุทธิมคค์ แต่งโดย พระอุตตราราม แต่งเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๐๖๕ – ๒๑๔๕

นอกจากคัมภีร์หรือวรรณกรรมบาลีเหล่านี้แล้ว พระสงฆ์ที่ถือเป็นนักปราชญ์ชาวล้านนาก็ยังได้มีการแปลคัมภีร์พระไตรปิฎก แต่งคัมภีร์ชาดก นอกนิบาต คัมภีร์อานิสงส์ คัมภีร์ธรรมเทศนา ต่างๆ ตลอดจนถึงมีการแต่งคัมภีร์ปกรณ์วิเศษเพื่ออธิบายพระไตรปิฎกเป็นภาษาล้านนาอีกด้วย ดังปรากฏพบคัมภีร์โบราณจำนวนมากที่เก็บรักษาไว้ตามวัดต่างๆ ในเขตอาณาจักรล้านนา

เชียงใหม่สมัยเป็นเมืองขึ้นของพม่า (พ.ศ.๒๑๐๑-๒๓๑๗)

เมืองเชียงใหม่เริ่มเสื่อมลงในช่วงปลายสมัยราชวงศ์มังราย หลังจากพญาแก้วสวรรคตแล้ว สาเหตุมาจากปัญหาทางการเมืองและการปกครองเกิดความแตกแยกกันระหว่างขุนนางกับกษัตริย์ ขุนนางเริ่มสะสมอำนาจถึงขนาดแต่งตั้งกษัตริย์ได้ตามความต้องการของตน ทำให้สถาบันกษัตริย์อ่อนแอลง ขณะเดียวกันก็เกิดความขัดแย้งระหว่างขุนนางในเมืองกับขุนนางที่อยู่หัวเมือง รัฐที่อยู่ใกล้เคียงเริ่มเข้ามารุกราน บ้านเมืองเกิดความวุ่นวายระส่ำระสาย ดังนั้น เมื่อพระเจ้าบุเรงนองยกกองทัพพม่ามาตีเชียงใหม่ จึงใช้เวลารบอยู่เพียง ๓ วัน ก็สามารถยึดเชียงใหม่ได้ใน พ.ศ.๒๑๐๑

เมื่อพม่ายึดเชียงใหม่ได้แล้ว ก็ได้ลงมาปกครองเมืองเชียงใหม่โดยตรง แต่ใช้วิธียอมให้เชียงใหม่ปกครองตนเองในฐานะประเทศราช มีพม่าเป็นผู้ควบคุม โดยบางช่วงพม่าก็ส่งกษัตริย์มาปกครองพร้อมทั้งส่งข้าราชการและกองทัพมาประจำท้องที่ ในระหว่างที่พม่ายึดครองเชียงใหม่

พม่าได้เกณฑ์คนจากเมืองต่าง ๆ ภายใต้การปกครองของเชียงใหม่ให้มาร่วมกองทัพกับพม่าเพื่อทำสงครามกับอยุธยา ทำให้ชาวเมืองเดือดร้อน เพราะถูกเกณฑ์ไปทำสงครามและใช้แรงงาน นอกจากนี้ยังต้องเสียภาษีที่เรียกว่าค่าหลังค่าค่ออย่างหนัก เวลาเกิดเหตุการณ์ไม่สงบขึ้นครั้งใดพม่าก็จะใช้กำลังปราบปรามและกวาดต้อนผู้คนไปพม่า ระหว่างที่พม่าปกครองเชียงใหม่นั้น ได้เกิดการก่อกบฏเป็นระยะ แต่ไม่สามารถเอาชนะได้ใน พ.ศ.๒๑๐๗ พม่าได้ปลดท้าวแม่กุออกจากบัลลังก์ เนื่องจากคบคิดกับเจ้าเมืองเชียงแสนก่อการกบฏต่อพม่า แล้วนำตัวท้าวแม่กุไปฟাঁนที่เมืองหงสาวดีจนตลอดชีพ พระเจ้าบุเรงนองได้แต่งตั้งพระนางวิสุทธิเทวี ชายาของพระองค์ซึ่งมีเชื้อสายราชวงศ์มังรายปกครองเมืองเชียงใหม่จนกระทั่งพระนางสวรรคต พม่าจึงแต่งตั้งเจ้านายที่เป็นเชื้อพระวงศ์พม่ากับล้านนาขุนนางพม่าและเจ้านายพื้นเมืองที่จงรักภักดีต่อพม่ามาปกครองเมืองเชียงใหม่สืบทอดกันมา (กรมวิชาการ, ๒๕๔๓ : ๔๖-๔๘)

เชียงใหม่ในสมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน

พม่าปกครองล้านนาถึง ๒๐๐ กว่าปี ในช่วงเวลาดังกล่าว ล้านนาพยายามที่จะขับไล่พม่าหลายครั้ง แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ จนเมื่อพญากาวิละและอนุชาได้สวามิภักดิ์ต่อสยามแล้ว จึงได้รับความร่วมมือจากพระเจ้าตากสินมหาราช ขับไล่พม่าออกจากเชียงใหม่สำเร็จในปี พ.ศ.๒๓๑๗ และได้สถาปนาราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนครองเมืองเชียงใหม่จนถึง พ.ศ.๒๔๘๒ ก็ถูกรวมเข้ากับไทย มีฐานะเป็นเพียงจังหวัดหนึ่งของไทยสืบมาจนทุกวันนี้

กษัตริย์ในราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนที่ครองเมืองเชียงใหม่ ๙ พระองค์

ลำดับ ที่	รายชื่อกษัตริย์ที่ปกครอง	ปี พ.ศ. ที่ ปกครอง
๑	พระเจ้ากาวิละ (พญากาวิละ)	๒๓๒๔-๒๓๕๘
๒	พญาธรรมลังกา	๒๓๕๙-๒๓๖๔
๓	พญาคำฝั้น	๒๓๖๔-๒๓๖๗
๔	พญาพุทธวงศ์	๒๓๖๗-๒๓๘๙
๕	พระเจ้ามโหตรประเทศ (พญามหาวงศ์)	๒๓๙๐-๒๓๙๖
๖	พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์	๒๓๙๖-๒๔๑๓
๗	พระเจ้าอินทวิชยานนท์	๒๔๑๓-๒๔๔๐
๘	พระเจ้าอินทวโรสุริยวงศ์	๒๔๔๐-๒๔๕๒
๙	พลตรีเจ้าแก้วขวัญ	๒๔๕๒-๒๔๘๒

(ที่มา : กรมวิชาการ, ๒๕๔๓ : ๕๑-๕๒)

พระพุทธศาสนาในสมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน

หลังจากที่พญากาวิละได้เป็นกษัตริย์ของเชียงใหม่แล้ว บ้านเมืองก็แทบจะเป็นเมืองร้าง ทำให้พญากาวิละต้องไปกวาดต้อนเอาผู้คนจากที่ต่าง ๆ เช่น เชียงแสน เมืองยอง เมืองพยาก เป็นต้น มาอยู่เชียงใหม่ จนเรียกกันในยุคกันว่า “ยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ควบคู่ไปกับการสร้างบ้านแปงเมือง กษัตริย์ทุกพระองค์ก็ได้ละเลยต่อการเอาใจใส่ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

เมื่อล้านนา ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่ง ของอาณาจักรสยาม ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) รัฐบาลจากส่วนกลาง ได้ส่งข้าหลวงเข้ามาปกครองและบริหารงาน ในเมืองเชียงใหม่ และได้มีการจัดระบบการปกครองสงฆ์ของล้านนาใหม่

โดยสถาปนาสังฆนายกโสภา (ครูบาโสภา โสภาโณ) วัดฝายหิน เป็น “พระอภัยสารทังฆปาโมกข์” ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ และส่งพระสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกาย มาวางระบบการปกครองของคณะสงฆ์ ในมณฑลพายัพ โดยการนำของพระนพิตพิศาลคุณ (มหาปิง) เปรียญธรรม ๕ ประโยค ซึ่งท่านเป็นชาวเชียงใหม่โดยกำเนิด แต่ได้รับการศึกษา พระธรรมวินัยที่กรุงเทพฯ ฯ ในคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย โดยเป็นศิษย์ของ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวชิรญาณวโรสสมเด็จพระสังฆราชเจ้า (พ.ศ. ๒๔๐๓ – ๒๔๖๔)

พระนพิตพิศาลคุณได้ชักชวนให้พระสงฆ์ที่อยู่ในเมืองเชียงใหม่ (พระภิกษุในยุคนั้นไม่ได้แบ่งแยกคณะเหมือนในรัชสมัยของพระเจ้าสามฝั่งแกน แต่ถือเป็นคณะสงฆ์เชียงใหม่ เรียกรวมน่า “มหานิกาย”) เปลี่ยนนิกายเป็นธรรมยุติกนิกาย ในครั้งนั้น มีพระสงฆ์ชาวเชียงใหม่เพียงไม่กี่รูปที่ยอมเปลี่ยนนิกายเป็นธรรมยุติกนิกาย แต่พระนพิตพิศาลคุณก็ได้รับการอุปถัมภ์เป็นอย่างดีจากพระเจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์ แม่เจ้าทิพยนตร และบรรดาเจ้านายทั้งหลายที่เลื่อมใสศรัทธาในวิธีการเทศนาแบบใหม่ คือ การแสดงพระธรรมเทศนาแบบบรรยายเป็นภาษาไทยกลาง แทนการเทศนาด้วยภาษาล้านนา ทำนองพื้นเมืองซึ่งเทศน์จากคัมภีร์ปิลาสน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ในเมืองเชียงใหม่นั้น เป็นนโยบายการบริหารงานคณะสงฆ์ในหัวเมืองต่างๆ โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมพระวชิรญาณวโรรส ซึ่งทรงแบ่งการปกครองคณะสงฆ์เป็น ๓ นิกายคือ มหานิกาย (นิกายเดิมที่มีอยู่ก่อน) ธรรมยุติกนิกาย (นิกายสงฆ์ซึ่งสถาปนาขึ้นโดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร. ๔) ในสมัยที่ทรงผนวชอยู่) และรามัญนิกาย (พระสงฆ์ชาวรามัญที่อยู่ในประเทศไทย)

เมื่อพระสังฆนายกโสภาและคณะสังฆราชชาดลอดจนพระภิกษุทั้งหลายในเมืองเชียงใหม่ไม่ยอมรับรูปแบบการปกครองที่อยู่ภายใต้อำนาจการบริหารและการปกครองของคณะสงฆ์จากส่วนกลาง (ธรรมยุติกนิกาย) พระนพิตพิศาลคุณจึงได้ทำหนังสือร้องเรียนไปถวายแด่สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวโรรสที่กรุงเทพฯ ว่า

ครูบาโสภากระด้างกระเดื่อง ไม่ให้ความร่วมมือในการปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์แผนใหม่ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าจึงมีพระลิขิตให้ครูบาโสภาเข้าเฝ้าเพื่อชี้แจงเรื่องดังกล่าว พระสังฆนายกโสภาจึงเดินทางไปเข้าเฝ้าเพื่อชี้แจงเหตุผลที่ไม่ยอมรับการปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ เพราะพระนพิตกาลคุณไม่ให้ความเคารพกับพระเถระผู้ใหญ่ และดูหมิ่นพระภิกษุสามเณรในเมืองเชียงใหม่ ว่าหย่อนยานพระธรรมวินัยและขาดระเบียบวินัยทางการปกครอง

การเดินทางไปกรุงเทพฯ เพื่อเข้าเฝ้าสมเด็จพระสังฆราชเจ้าของพระสังฆนายกโสภา ทำให้ได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย ซึ่งพระองค์ก็แสดงการยอมรับการแต่งตั้งสังฆนายกของเจ้าเมืองเชียงใหม่ จึงรับสั่งให้มีการถอดถอนแต่อย่างใด นอกจากนั้นยังขอให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ซึ่งเข้าเฝ้าอยู่ด้วย เสนอเรื่องให้มหาเถรสมาคมแต่งตั้งให้พระสังฆนายกโสภาเป็น “พระอภัยสารทสังฆปาโมกข์” ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่องค์แรก เพื่อบริหารงานคณะสงฆ์ ปกครองพระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเคร่งครัดยิ่งขึ้น เมื่อพระอภัยสารทสังฆปาโมกข์ได้เดินทางกลับมาถึงเชียงใหม่แล้ว คณะสงฆ์ในเมืองเชียงใหม่ก็เริ่มยอมรับรูปแบบการปกครองแบบใหม่มากขึ้น กล่าวคือยอมรับพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๖) และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๔๔ ตามลำดับ (พระดิเรก อินจันทร์, ๒๕๔๖ : ๖๕-๖๖)

จากนั้นมา พระพุทธศาสนาแบบธรรมยุติกนิกายที่พระนพิตกาลคุณนำมาเผยแผ่ที่เมืองเชียงใหม่ ในสมัยของพระเจ้าอินทวิชิตวงศ์ จัตุรงคฤาษี ในเมืองเชียงใหม่จนถึงปัจจุบัน

ความขัดแย้งของคณะสงฆ์ในล้านนา

ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์หรือพระสงฆ์กลุ่มต่างๆ นั้นมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว พระพุทธเจ้าทรงแสดงเหตุของความแตกแยกของคณะสงฆ์ไว้ ๔ ประการ ได้แก่ สิลวิบัติ ทิฏฐิวิบัติ อจารวิบัติ และอาชีวิวิบัติ ซึ่งความวิบัติหรือความเสียหายนี้ บางครั้งก่อให้เกิดความ

แตกแยกที่รุนแรง เช่น ญาณวิปฏิบัติที่เกิดขึ้น ภายหลังพุทธปรินิพพาน คือเมื่อพระสุภัททปริพาชกได้กล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย จนทำให้พระมหากัสสปะชักชวนพระอรหันตสาวกทั้งหลาย สังคายนาพระธรรมวินัยครั้งแรก ส่วนการทำสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๒ และ ๓ นั้น เกิดจากสัณนิบาตที่เกิดขึ้นแล้ว สร้างความแตกแยกรุนแรงแก่คณะสงฆ์ หากไม่มีการแก้ไขแล้ว อาจทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมเสีย และล่มสลายได้ นอกจากนั้นในคัมภีร์ปรีวาร พระพุทธเจ้า ก็ทรงแสดงวิธีระงับอธิกรณ์ หรือความแตกแยกของสงฆ์ไว้ ๗ ประการ เรียกว่า อธิกรณ์สมถะ ๗ เพื่อให้เป็นแนวทางในการตัดสินข้อขัดแย้งทั้งเรื่องพระวินัย และญาณอื่น ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ (พระติเรก อินจันทร, ๒๕๔๖ : ๖๖)

ปัญหาความแตกแยกหรือความขัดแย้งของคณะสงฆ์ในล้านนาที่สำคัญ คือเหตุการณ์ในช่วงรัชสมัยของพญาสามฝั่งแกน เนื่องจากขณะนั้นในล้านนามีกลุ่มพระสงฆ์ ๓ คณะ คือคณะสงฆ์พื้นเมือง คณะสงฆ์วัดสวนดอก (รามัญวงศ์) และคณะสงฆ์วัดป่าแดง (สืลปักข์หรือลังกาวงศ์) ซึ่งมีความแตกต่าง เรื่องวัตรปฏิบัติ และการปฏิบัติตน ของแต่ละสำนักทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นมา โดยเฉพาะคณะสงฆ์วัดสวนดอก และคณะสงฆ์วัดป่าแดง

คณะสงฆ์พื้นเมือง ในเชียงใหม่ ที่สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวีนั้น แม้ว่าตามประวัติแล้วจะกล่าวว่า เมื่อพระนางจามเทวีเสด็จมาปกครองหริภุญชัยนั้น ได้นิมนต์พระเถระผู้ทรงพระไตรปิฎกมาจากเมืองละโว้ด้วยนั้น คณะสงฆ์เหล่านั้นน่าจะสืบสายมาตั้งแต่เมื่อพระโสมนเถระและพระอุตตรเถระ ที่ได้มาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสุวรรณภูมิ หลังการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ (พ.ศ. ๒๓๖) ในรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดีย แต่พระมตติมา (พระอุทุมพรปุบผมหาสวามี) เห็นว่าพระพุทธศาสนาที่สืบทอดกันมานาน ทำให้พระพุทธศาสนาไม่บริสุทธิ์ จึงได้ไปสืบพระพุทธศาสนาที่ลังกา

คณะสงฆ์นิกายบุปผวาสี หรือนิกายสวนดอกที่มีพระสุนเถระแห่งเมืองสุโขทัย เป็นผู้นำเผยแผ่นั้น สืบสายมาจากพระอุทุมพรเถระที่ได้ไปศึกษาและบวชแปลงมาจากลังกา และคณะสงฆ์ชาวเชียงใหม่

ที่นำโดยพระมหาญาณคัมภีร์ ที่ไปสืบพระพุทธศาสนาจากลังกา โดยตรง ยอมรับเอาคัมภีร์อื่นๆ นอกจากพระไตรปิฎกมาสู่ล้านนาด้วย เช่น อรรถกถา ฎีกาและปกรณ์วิเศษอื่นๆ เพราะมีหลักฐานที่ระบุว่า การสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๒ ในลังกาเมื่อ พ.ศ. ๔๓๓ นั้น ได้มีการจารึกพระไตรปิฎกและอรรถกถาลงในใบลานด้วย และในตำนาน วัดป่าแดงที่กล่าวถึงประวัติของพระมหาญาณคัมภีร์ว่า ท่านได้ศึกษาพระไตรปิฎก คัมภีร์รูปสัททา คัมภีร์เกทนิรุตติสัททา และคัมภีร์นยาสสมุหนาทนสัททา จนพบว่า การสวดออกเสียงอักขระของคณะสงฆ์ในล้านนา เป็นการสวดอักษรวินิที่วิบัติ (บำเพ็ญ ะวิน, ๒๕๓๙ : ๑๒)

การไปศึกษาพระพุทธศาสนาทั้ง ๒ ครั้งนี้ ก่อให้เกิดความขัดแย้งในเรื่องวัตรปฏิบัติและการถือถือถือของพระสงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่าย คือพระสงฆ์ฝ่ายวัดสวนดอก และพระสงฆ์ฝ่ายวัดป่าแดง แต่ละฝ่ายต่างออกมาโจมตีและโต้เถียงกัน ส่วนทางบ้านเมืองจะสนับสนุนคณะสงฆ์ในฝ่ายที่ตนนับถือ เช่น พญาสามฝั่งแกนเลื่อมใสคณะสงฆ์วัดสวนดอก แต่บรรดาเสนาอำมาตย์เลื่อมใสคณะสงฆ์วัดป่าแดง ความขัดแย้งได้ประทุมากขึ้น จนถึงขั้นที่พระสงฆ์จากวัดสวนดอกและวัดป่าแดงทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน (บำเพ็ญ ะวิน, ๒๕๓๙ : ๑๖๙)

เมื่อเกิดความขัดแย้งกันเรื่องพระธรรมวินัย เรื่องศีลา วัตรปฏิบัติ และการสวดอักษระ จึงทำให้มีการโต้เถียงกัน คณะสงฆ์ฝ่ายต่างๆ ต้องศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎก และคัมภีร์อื่นๆ มากขึ้นประกอบกับการที่พระมหาญาณคัมภีร์ได้ไปสืบพระศาสนาจากลังกา นำพระไตรปิฎกและคัมภีร์บาลีอื่นๆ กลับมาด้วย ซึ่งพระไตรปิฎกและคัมภีร์เหล่านั้นเป็นภาษาบาลีทำให้มีการศึกษาภาษาบาลีกันอย่างกว้างขวาง

พญาสามฝั่งแกนจึงให้พระสงฆ์ทั้งสองคณะมาโต้ว่าทะเลกัน ผลของการโต้ว่าทะเลครั้งนั้นในตำนานมูลศาสนา ตำนานมหาญาณคัมภีร์ และตำนานวัดป่าแดงให้รายละเอียดที่แตกต่างกัน แต่ผลสุดท้ายก็ไม่สามารถประสานให้พระสงฆ์ทั้งสองฝ่ายปรองดองกันได้ เพราะพญาสามฝั่งแกนเลื่อมใสในคณะสงฆ์วัดสวนดอก ทำให้คณะสงฆ์วัดป่าแดงต้องไปตั้งศูนย์กลางอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ ตำนานมูลศาสนา

ล้านนาล้านนา กล่าวว่า พญาแสนเมืองมา (น่าจะระบุพระนามผิดไป ที่ถูกควรเป็นพญาสามฝั่งแกน) กล่าวกับพระมหาญาณคัมภีร์ว่า ถ้าเห็นว่า พระพุทธศาสนาลังการวงศ์ดี ก็ให้ไปเผยแผ่ที่เมืองลังกาเถิด (บำเพ็ญ ะวิน, ๒๕๓๙ : ๑๖๙-๑๗๐)

การนำพระพุทธศาสนาจากละโว้ มาสู่เมืองหริภุญชัยของ พระนางจามเทวี ถือเป็นการวางรากฐานให้พระพุทธศาสนาประดิษฐาน ในดินแดนล้านนา ซึ่งต่อมาเมื่อพญามังราย ยึดเมืองหริภุญชัยได้ และสร้างเมืองเชียงใหม่แล้ว พระพุทธศาสนาที่สืบมาจากสมัย พระนางจามเทวี ก็ยังมั่นคงและดำรงอยู่ ดังปรากฏเรื่องการสร้างพระพุทธรูป การบูชาพระธาตุและการปลูกต้นไม้ที่นำมาจากลังกา แต่เมื่อพญากือนา รับเอาพระพุทธศาสนาที่พระมหาอุทุมพรบุปผมหาสวามีแห่งเมืองพัน ไปสืบมาจากลังกา พญากือนาพยายามสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ของคณะสงฆ์โดยให้พระสงฆ์นิคายพื้นเมืองบวชแปลงในสำนักของ พระมหาสุมนเถระ (วัดสวนดอก) แต่ยังคงมีพระสงฆ์บางรูปที่ไม่ได้ บวชแปลงใหม่ ซึ่งก็ไม่ปรากฏว่ามีความขัดแย้งของคณะสงฆ์ทั้งสองคณะนี้

ต่อมาในสมัยของพญาสามฝั่งแกน พระญาณคัมภีร์ และคณะได้ เดินทางศึกษาพระพุทธศาสนาและบวชใหม่ที่ลังกา เมื่อกลับมาถึงเมือง เชียงใหม่แล้ว ได้ตั้งคณะสงฆ์นิคายลังกาใหม่หรือ “สีหลปักกะ” มีศูนย์กลาง อยู่ที่วัดป่าแดง

การเผยแผ่และสืบทอดพระพุทธศาสนาในล้านนาทั้ง ๓ ครั้งนี้ ได้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งฝ่ายพุทธจักรและฝ่ายอาณาจักร โดยฝ่ายพุทธจักรซึ่งมีพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดและเผยแผ่คำสอนของ พระพุทธเจ้า ต้องศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เพื่อธำรงไว้ซึ่ง ความเลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ส่วนฝ่ายอาณาจักร ก็ต้องการให้ พระพุทธศาสนาเป็นฐานในการสร้างความมั่นคงและความชอบธรรมในการ ครองราชย์บัลลังก์ กล่าวคือ พระนางจามเทวีนำพระพุทธศาสนาจากละโว้ มาเผยแผ่ที่เมืองหริภุญชัยนั้น เพื่อควบคุมชนชาวพื้นเมือง ยุพิน เข้มมุกด์ ได้วิเคราะหว่า พระนางจามเทวีใช้พระพุทธศาสนาเป็นเสมือนเครื่องมือ ในการประสานสัมพันธ์และเป็นจุดรวมจิตใจของประชากรหลายเผ่าพันธุ์

ให้อยู่ร่วมกันโดยสันติ และยังช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในสังคมอีกด้วย (ยุพิน เข้มมุกต์, ๒๕๓๑ : ๒๒)

ในสมัยของพญามังราย พระองค์ทรงมองเห็นถึงความสำคัญ ของพระพุทธศาสนาที่จะสามารถดึงดูดคนในชุมชนมารวมกันได้ จึงสร้าง และอุปถัมภ์วัดกานโถม เพื่อแสดงความสามารถในการเป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่ ในยุคสมัยนั้น (ระวีวรรณ ภาคพรต, ๒๕๓๑ : ๙-๑๑)

พญากือนาขอพระสงฆ์มาจากเมืองพันทและสุโขทัย เพื่อสถาปนา เมืองเชียงใหม่ ให้เป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาแทนเมืองหริภุญชัย พญาติลกราชสนับสนุนพระสงฆ์คณะใหม่ที่ไปสืบพระพุทธศาสนา มาจากลังกาโดยตรง เพื่อสร้างความยิ่งใหญ่ในฐานะพระมหากษัตริย์ และสร้างความชอบธรรมในการแย่งชิงราชสมบัติจากพระราชนิพนธ์ ดังที่ พระรัตนปัญญาเถระผู้รจนา ชินกาลมาลีปกรณ์กล่าวว่า พญาสามฝั่งแกน ไม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แต่ไปเลื่อมใสภูตผีปีศาจ (พระรัตนปัญญาเถระ, ๒๕๑๕ : ๑๒๐)

การเป็นองค์อุปถัมภ์การทำสังคายนาของพญาติลกราชนั้น ไม่มี หลักฐานใดกล่าวถึงการเข้าร่วมของพระสงฆ์ฝ่ายวัดสวนดอก และพระสงฆ์ พื้นที่เมืองที่สืบมาจากสมัยพระนางจามเทวี จึงน่าจะเป็นการทำสังคายนา เฉพาะพระสงฆ์ฝ่ายวัดป่าแดง เพราะพญาติลกราชทรงเลื่อมใสพระสงฆ์ ฝ่ายนี้ การสนับสนุนให้พระสงฆ์นิคายสิงห์ใหม่ไปศึกษาและสืบทอด มาจากลังกานั้น น่าจะเป็นการสร้าง ความชอบธรรมในการแย่งชิง ราชบัลลังก์ จากพระราชนิพนธ์ของพญาติลกราช เป็นการลบล้างศูนย์อำนาจ เดิมของพระพุทธศาสนาที่สืบมาจากเมืองพันท และสุโขทัย และพระองค์ทรง ต้องการเป็นพระมหากษัตริย์ ด้วยการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และ ทำกิจกรรมที่สำคัญเกี่ยวกับความมั่นคงของพระพุทธศาสนา คือการทำ สังคายนา หรือการชำระพระไตรปิฎก

การปกครองคณะสงฆ์ในล้านนา

พระติเรก อินจันทร (๒๕๔๖ : ๗๐-๗๖) กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ เรื่องการศึกษาลักษณะคัมภีร์ปกรณ์วิเสสพระวินัยล้านนาว่า การปกครอง คณะสงฆ์ในล้านนาในระยะแรก (สมัยพระนางจามเทวี) ไม่พบหลักฐานใด ที่กล่าวถึงการแต่งตั้งมหาสวามี สังฆราชาหรือตำแหน่งอื่นๆ เวลา มีราชประเพณีต่างๆ ก็จะมีกล่าวว่านิมนต์พระมหาเถระมาร่วมในราชพิธี ดังนั้นอำนาจการปกครองพระภิกษุตามเถรนาจะขึ้นอยู่กับพระอุปชฌาย์ หรืออาจารย์ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติอุปชฌาย-วัตร อันเตวาลิกวัตร อาจารย์วัตร และสัททวิหาริกวัตร ที่กล่าวถึงหน้าที่และธรรมเนียมการ ปฏิบัติต่อกันระหว่างอุปชฌาย์กับศิษย์และอาจารย์กับศิษย์ โดยพระสงฆ์ ที่มีอายุและพรรษา หรือได้รับการยอมรับมากที่สุดเป็นประธาน หรือตัวแทนของคณะสงฆ์ เพราะการปกครองของคณะสงฆ์ที่นับถือ พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทนั้น จะยึดถือเอาคัมภีร์ พระไตรปิฎก เป็นแนวทางในการบริหารและการปกครอง กล่าวคือ ให้ยึดถือปฏิบัติ พระธรรมวินัยเป็นกฎหมายสูงสุด และถือว่าพระสูตรตันตปิฎก และ พระอภิธรรมปิฎกเป็นหลักคำสอน และเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ในส่วน ของการบริหารงานคณะสงฆ์นั้น พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้แบ่งหน้าที่ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เช่น เจ้าอธิการจิวร (ทำหน้าที่เก็บรักษา และแจกจิวร) เจ้าอธิการเสนาสนะ(ทำหน้าที่ดูแลและแจกจ่ายเสนาสนะ) และพระวินัยธร (เป็นผู้ชำระอธิกรณ์ ตัดสินเรื่องการละเมิดวินัย) เป็นต้น เนื่องจากพระพุทธเจ้าทรงวางแนวทางให้สงฆ์ปกครองกันเอง โดยอาศัย ความรู้ความสามารถและอาวุโสเป็นสำคัญ

ในรัชสมัยของพญามังราย ไม่ปรากฏหลักฐานที่เกี่ยวกับการแต่งตั้ง ตำแหน่งให้กับพระสงฆ์รูปใด หรือสถาปนาให้มีหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ แต่ในสมัยของพญาผายู พระองค์ได้นิมนต์พระอภัยจุฬาเถร พร้อมด้วย ศิษย์อีก ๑๐ รูป มาจำพรรษาที่วัดลีเชียงพระ ทรงสถาปนาให้ พระอภัยจุฬาเถรเป็นสังฆราชาปกครองสงฆ์ในเมืองเชียงใหม่ ต่อมา เมื่อพญาเกือนาได้นิมนต์พระสุมนเถระมาจากเมืองสุโขทัยมาอยู่ที่

วัดบุปผารามแล้ว พระองค์ทรงสถาปนาให้พระสุนทรเถระเป็นพระมหาสวามี มีราชทินนามว่า “พระสุนทรวัฒนนามมหาสวามี” ปกครองวัดสวนดอก และคณะสงฆ์ในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเหมือนกับที่พญาสุตตโสมได้สถาปนาให้พระมติมา ดำรงตำแหน่งมหาสวามีในราชทินนามว่า “พระอุทุมพรบุปผมหาสวามี” ปกครองคณะสงฆ์ในเมืองพัน

ในรัชสมัยของพญาติโลกราช พระองค์ทรงสถาปนาพระมหาเถระเมธังกรเป็น “พระอดุลศักดิ์-ยาธิกรณมหาสวามี” ต่อมาทรงสถาปนาพระสัทธัมมสันติฐิระ วัดมหาโพธาราม ซึ่งเป็นพระอาจารย์ของพระองค์เป็น “สมเด็จพระมมมหาสวามี ตรีโลกนาถราชครูจุฑามณี สัทธรรมรัศมีศีลวิสุทธิ ยุกตมุตตวาที มหากวีสีหลงค์ สังฆปรินายก รัตตนาภิบัติ วีรสุนนมดูลย ปุณฺณวันโตปารัชฌาจารย์ ไตรปิฎกธร วรเมธังกรบวรติโลกาจารย์” (พระรัตนปัญญาเถระ, ๒๕๑๕ : ๑๕๑-๑๕๒)

รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในล้านนาในสมัยราชวงศ์มังรายนั้น แม้ว่าจะมีคณะสงฆ์ถึง ๓ กลุ่ม มีการสถาปนาสังฆราชา มหาสวามี มหาสวามีและสมเด็จพระราชครูหลายครั้ง คณะสงฆ์แต่ละคณะก็ปกครองกันเอง กล่าวคือ ต่างฝ่ายต่างมีสังฆราชาทำหน้าที่ปกครองคณะหรือวัดของตน และหากกษัตริย์สนับสนุนฝ่ายใด คณะสงฆ์ฝ่ายนั้นก็จะเจริญรุ่งเรือง

จากประวัติเกี่ยวกับการสถาปนาพระมหาเถระ ให้ดำรงตำแหน่งสังฆราชา สังฆนายก มหาสวามี และมหาสวามี ดังกล่าวแล้วข้างต้น จะสังเกตได้ว่าการสถาปนาพระเถระฝ่ายวัดสวนดอกหรือรามัญวงศ์ จะมีราชทินนามต่อท้ายว่า “มหาสวามี” แต่ถ้าเป็นพระเถระฝ่ายวัดป่าแดงหรือลังกาวงศ์จะมีราชทินนามต่อท้ายว่า “มหาสวามี” ซึ่งข้อแตกต่างของราชทินนามทั้งสองนี้ พระมหาสวามีในลังกาจะเป็นพระสงฆ์ฝ่ายคามวาสี ส่วน พระมหาสวามี จะเป็นพระสงฆ์ฝ่ายอรัญญวาสี

รูปแบบของการสถาปนาให้พระสงฆ์ที่มีพรรษามากที่สุด และมีความรู้ความสามารถให้ขึ้นเป็นใหญ่ปกครองสงฆ์ทั้งปวงนั้น โดยมีคำว่า “มหาสวามี” ต่อท้ายนั้น น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากรูปแบบการปกครองสงฆ์ในลังกาที่vip เพราะประมุขพระสงฆ์ฝ่ายมหาวีหารที่ได้รับการอุปถัมภ์จากพระเจ้าวิสุทธิกษัตริย์นโยภย จะได้รับราชทินนามว่า “มหาสวามี” เช่น

“พระวณรัตน์บุปผมหาสวามี” เป็นต้น การแต่งตั้งหรือสถาปนาพระสงฆ์ให้มีสมณศักดิ์และหน้าที่ในการปกครองนั้น ทั้งในลังกาทวิป พม่า (รามัญ) และในล้านนา จะเป็นอำนาจและหน้าที่ของกษัตริย์หรือผู้ปกครอง

เมื่อพม้ามามีเมืองเชียงใหม่ได้และปกครองเชียงใหม่เป็นเวลานานถึง ๒๐๐ ปี การปกครองคณะสงฆ์ก็น่าจะยังคงรูปแบบเดิมเหมือนในสมัยราชวงศ์มังราย เพราะในสมัยที่พม่าปกครองได้ปรากฏหลักฐานต่าง ๆ ที่กล่าวถึงตำแหน่งคณะสงฆ์ที่เคยได้รับการแต่งตั้งในสมัยราชวงศ์มังราย คือ ยังคงมีตำแหน่งสังฆราชา สมเด็จพระราชาครู เป็นต้น (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ, ๒๕๔๒ : ๖๕๐๑)

ในสมัยราชวงศ์กาวิละ เมื่อพญากาวิละได้มาฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ก็ได้บูรณปฏิสังขรณ์วัดสำคัญ ๆ หลายวัด มีการชักชวนและกวาดต้อนชาวบ้านให้มาอาศัยอยู่ในเขตเมืองเชียงใหม่ เพื่อฟื้นฟูบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองเหมือนเดิม ทำให้พระภิกษุสามเณรในเมืองเชียงใหม่มีความหลากหลายในด้านชาติพันธุ์ ดังจะเห็นได้จากรายชื่อวัดและนิกายสงฆ์ในเมืองเชียงใหม่ที่เจ้าหนานอุ่นเมือง กองธรรมการสงฆ์เชียงใหม่ ได้สำรวจไว้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ พบว่ามีการเรียกชื่อกลุ่มหรือหัววัดถึง ๑๘ นิกาย ซึ่งไม่ได้หมายความว่าแต่ละนิกายจะมีความแตกต่างกันในเรื่องวัตรปฏิบัติหรือทิววิถีที่ชัดเจนเหมือนกับการแบ่งคณะสงฆ์เป็น ๓ คณะในสมัยราชวงศ์มังราย (สมหมาย เปรมจิตต์, ๒๕๑๘ : คำนำ) ทำให้ทราบว่าการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยนั้นแบ่งเป็นแขวงและหมวดอุโบสถ เจ้าอาวาสวัดที่เป็นหัวหมวดอุโบสถทำหน้าที่ปกครองพระภิกษุสามเณรในวัดให้หัวหมวดเดียวกัน โดยมีพระสังฆนายกเป็นผู้ปกครองสูงสุด

ต่อมารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในเมืองเชียงใหม่จึงชัดเจนขึ้น ดังปรากฏการแต่งตั้งพระสงฆ์ให้ทำหน้าที่ปกครองพระภิกษุสามเณรในเมืองเชียงใหม่ในสมัยที่พระเจ้าอินทวิชยานนท์ผู้ปกครองเมืองเชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๔๑๖ – ๒๔๔๐) คือ การสถาปนาครูบาโสภา โสภโณ วัดฝายหินเป็นพระสังฆนายกโสภา เมื่อพ.ศ. ๒๔๓๘ ที่วัดพระธาตุดอยสุเทพ โดยมีคณะสังฆราชาอีก ๖ รูป คอยช่วยเหลือในการปกครองคณะสงฆ์ในท้องที่ต่าง ๆ ดังนี้

๑. สังฆราชาญาณโพธิ (วัดแม่วาง อ. สันป่าตอง)
๒. สังฆราชาสรภังค์ (วัดนันทาราม)
๓. สังฆราชาคันธา (วัดเชตุพน)
๔. สังฆราชาครูบายะ (วัดหนองไขง เขตลำพูน ต่อมาย้ายมา
จำพรรษาที่วัดดับภัย)
๕. สังฆราชาเจ้าตุ้ปัญญา (วัดพวกแต้ม)
๖. สังฆราชาเจ้า ตูปัญญา (วัดสันคะยอม)

จนมาถึงสมัยที่พญากาวิโรธสุริยวงศ์เป็นเจ้าผู้ครองเมือง เชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๓๙๗ - ๒๔๑๒) ได้มีการประชุมกันระหว่างคณะสงฆ์ กับเจ้าผู้ครองนคร เจ้านาย และเสนาอำมาตย์ เพื่อปรึกษาหารือเรื่องความ ประพฤติที่ย่อหย่อนในพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณรในสมัยนั้น จึงได้ออกประกาศเพื่อควบคุมความประพฤติของพระภิกษุสามเณร เรียกว่า “โอวาทานุสาสนี” เมื่อพ.ศ. ๒๔๐๐ แล้วคัดลอกลงใบลาน แล้วนำไปเผยแพร่ และสั่งสอนพระภิกษุสามเณรได้ปฏิบัติตาม (ศรีเลา เกษพรหม, ๒๕๔๓ : ๑๒,๑๔) ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

ในสมัยนั้นพระภิกษุสามเณรไม่ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เช่น ไปตัดไม้เกี่ยวหญ้า เข้าป่าเก็บผัก ล่องเรือล่องแพ นุ่งผ้าแบบคฤหัสถ์ เทียบไปในที่อันไม่เหมาะสม เช่น ตลาด งานมหรสพ ฯลฯ พุดจาหยอกล้อ เชิงชู้สาวกับมาตุคาม เล่นการพนัน ทำตัวเป็นพ่อค้า การกลับไปฉันอาหาร ที่บ้านแล้วกลับวัดดึก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพฤติกรรมเหล่านี้จะไม่ เหมาะสมกับสมณภาวะแต่ก็ขอให้แล้วกันไป ไม่เอาความผิดใด ๆ แต่ต่อไป ภายภาคหน้าขอให้อุปัชฌาย์อาจารย์เจ้าอาวาสคอยดูแลสอดส่อง ไม่ให้เกิดพฤติกรรมเช่นนั้นอีก หากพระภิกษุสามเณรไม่เชื่อฟัง (พระเจ้า-กาวิโรธสุริยวงศ์) จะให้ราชเสวกนำตัวมาลงโทษ ดังนั้นครูบาอาจารย์ ทั้งหลายต้องปกครองดูแลอย่างใกล้ชิด ศรัทธาชาวบ้านต้องเป็นผู้คอย สอดส่องดูแลอีกทางหนึ่งด้วย ห้ามไปชักชวนพระภิกษุสามเณรไปเที่ยว เตรีตเตรในเวลาวิกาล เล่นดนตรี หรือพุดคุยกับมาตุคาม

ผู้ที่เข้ามาบวชต้องศึกษาอักขระวิธี ท่องสวดมนต์ให้คล่อง เลียนก่อน จึงจะบวชได้ พระภิกษุสามเณรทั้งหลายเมื่อบวชมาแล้วต้อง

ศึกษาพระธรรมวินัย เรียน ท่อง และภาษาบาลี เช่น วันทาเครื่องบวช, ศิล ๑๐, ปฏิสังขยา โยนิโส, ยถา ปัจจัยยัง, อัชช มยา และบทสวดมนต์อื่นๆ ต้องศึกษาคัมภีร์ปริยัติธรรมต่างๆ เช่น มูลสิกขา, ปาฏิโมกข์, สนธิ, ลัทธทา วินัยทั้ง ๕ และพันคาถา เป็นต้น ควรชวนช่วยศึกษาให้แตกฉาน เพื่อให้พระพุทธานุศาสน์เจริญรุ่งเรืองสืบไป นอกจากนั้นให้ยึดถือวัตรปฏิบัติ ตามจารีตประเพณีที่ดีงาม

การปกครองวัดวาอารามนั้น หากเจ้าอาวาสสมรณภาพไป ให้พระภิกษุสามเณร และศรัทธาชาวบ้านปรึกษากันก่อน เมื่อตกลงกันได้ แล้วจึงควรแต่งตั้งพระภิกษุที่เห็นสมควรให้เป็นเจ้าอาวาส ซึ่งพระภิกษุสามเณรและศรัทธาชาวบ้านทั้งหลายต้องเคารพเชื่อฟังด้วย

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๑๑ ได้ออกประกาศอีกฉบับหนึ่ง เรียกว่า “สมณกถา” เพื่อควบคุมพระภิกษุสามเณรทั้งหลายให้ปฏิบัติตามพระวินัย อย่างเคร่งครัด และปฏิบัติตนให้เป็นที่เคารพเลื่อมใสของชาวบ้าน โดยเนื้อหาก็มีลักษณะเดียวกับ “โอวาทานุสาสนี” (พ.ศ. ๒๔๐๐)

การออกประกาศเพื่อควบคุมพระภิกษุสามเณรไม่ให้มีพฤติกรรม หรือกระทำการสิ่งใด ๆ ที่ผิดพระวินัย และความถูกต้องดีงามตามจารีตประเพณี นั้น นอกจาก “โอวาทานุสาสนี” และ “สมณกถา” ของพระเจ้ากาวิโรดสุริยวงศ์ และคณะสงฆ์เมืองเชียงใหม่แล้ว ในเมืองพะเยาก็ได้มีการประกาศลักษณะนี้ ออกมาเช่นกัน คือ “หนังสือคำสั่งของพระครูศรีวิราชวชิรปัญญา” ออกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ ที่ส่งถึงเจ้าผู้ครองเมืองพะเยา มีใจความโดยย่อ ดังนี้ (พระเทพวิสุทธิเวที, ๒๕๓๖ : ๖-๘)

“การแต่งตั้งพระภิกษุดำรงตำแหน่งบริหารงานคณะสงฆ์ และ ขอร้องเจ้าเมืองพะเยา ตลอดจนถึงศรัทธาชาวบ้านให้ช่วยกันสอดส่องดูแล เรื่องการปฏิบัติตนของพระภิกษุสามเณรหากมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น ไปฉันอาหารที่บ้านตอนเย็นแล้วกลับวัดดึก ประพฤติอนาจารและเที่ยว ผู้หญิง เป็นต้น เมื่อพบเห็นให้ช่วยตักเตือน หากไม่เชื่อฟังก็ให้ลงโทษด้วย” นอกจากนั้น ใน “ประกาศ พญาประเทศอุดรทิศ เจ้าผู้ครองเมืองพะเยา” ที่ แจ่งให้กับกำนัน และผู้ใหญ่บ้านในเมืองพะเยา (พระเทพวิสุทธิเวที, ๒๕๓๖ : ๖-๘) มีเนื้อหาโดยสรุป ดังนี้

คณะศรัทธาทั้งหลายต้องดูแลเอาใจใส่และรักษาวัดวาอารามต่าง ๆ และห้ามมิให้ชาวบ้าน รวมถึงพ่อแม่ของพระภิกษุสามเณร ชักชวนภิกษุสามเณรเล่นการพนัน ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ พุดจาหยอกล้อกับหญิงสาว ดื่มสุรา ทำไร่นา ค่าขาย เลี้ยงสัตว์ ทำการงานอื่น ๆ เช่น สร้างบ้านเรือน สืบความต่าง ๆ ของฝ่ายฆราวาส ห้ามชักส่อให้หญิงชายเป็นสามีภริยากัน ห้ามนำสุราให้ หรือขายสุราแก่พระภิกษุสามเณร ห้ามฝากศาลราอาวุธ ทรัพย์สินเงินทองของมีค่าไว้กับพระภิกษุสามเณร ผู้หญิงที่จะไปทำบุญ ในวัดห้ามอยู่สองต่อสอง ห้ามชักชวนพระภิกษุสามเณรประพฤติดูผิด ในเชิงขู้สาว พ่อแม่ที่มีลูกสาวต้องอบรมให้รู้จักการวางตัวเวลาเข้าวัด อย่าให้คบหาในเชิงขู้สาว หรือบำเรอพระภิกษุสามเณร ด้วยอาภรณ์และราคา ตัณหา เพราะเป็นการทำลายศีลของพระภิกษุและสามเณรให้ต้องอาบัติ ปาราชิก ถือเป็นการทำลายพระศาสนาด้วย

ขอให้พ่อแม่ของพระภิกษุสามเณร กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ศรัทธาญาติโยมช่วยกันสอดส่องดูแล หากเห็นพระภิกษุสามเณรรูปใดประพฤติดูผิดพระธรรมวินัย หรือกระทำความผิด ๆ ที่ไม่เหมาะสมกับความเป็นสมณะ ต้องว่ากล่าวตักเตือน ไม่ควรปกป้องหรือปิดบังเพราะจะทำให้เกิดความหม่นหมองในพระศาสนา นอกจากนั้นหากปกปิดหรือช่วยเหลือต้องได้รับโทษด้วย

เมื่อกำหนด ผู้ใหญ่บ้านได้รับประกาศนี้แล้ว ให้รีบแจ้งให้ชาวบ้าน และพระภิกษุสามเณรได้รับทราบ และให้คัดลอกใส่ใบลานหรือกระดาษไว้ หากทำได้ทุกหลังคาเรือนก็ยิ่งดี

และในปีเดียวกันนั้น (พ.ศ. ๒๔๕๒) ยุคลพิมพ์พร ผู้ช่วยราชการปลัด ทูลฉลอง เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้ส่งหมายถึงพญาสุรหิรัญธวัชศักดิ์ ข้าหลวงใหญ่ แห่งมณฑลพายัพ เรื่องพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของพระภิกษุสามเณร ซึ่งมีเนื้อหาโดยย่อดังนี้

“ในช่วงนี้มีคดีความเรื่องพระภิกษุสามเณรประพฤติดูไม่เรียบร้อย เช่น การทะเลาะวิวาทกัน การทำตัวเป็นนักเลงอันธพาล เป็นต้น ดังนั้น ขอให้พระอุปัชฌาย์ช่วยสอดส่องดูแลด้วย หากมีผู้มาขอบวชให้สอบสวน ให้แน่ชัดก่อนว่าเป็นคนดี บวชด้วยศรัทธาหรือไม่ เมื่อบวชให้แล้ว ต้อง

สั่งสอนให้อยู่ในพระธรรมวินัย หากไม่เชื่อฟังควรให้ลาสิกขาเสีย อย่าปล่อย
ให้สร้างปัญหาอีก”

จากเอกสารต่างๆ เหล่านี้ ชี้ให้เห็นถึงสภาพของสังคมสงฆ์ที่เกิดขึ้น
ในยุคหลังนั้นว่า พระภิกษุสามเณรบางรูปประพฤติในสิ่งไม่เหมาะสม
ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และจารีตประเพณีอันดีงาม ผู้ปกครอง
ทั้งฝ่ายอาณาจักรและพุทธจักรต่างก็ให้ความสำคัญและหาทางแก้ไข
ด้วยการออกประกาศต่างๆ เพื่อดักเตือนและแก้ไขปัญหาดังกล่าว
โดยยึดเอาทั้งพระวินัยบัญญัติและจารีตอันดีมาประกาศให้เป็นลายลักษณ์
อักษรอย่างเป็นทางการ ตลอดจนถึงระบุไว้ชัดเจนว่าจะมีการลงโทษหาก
พระภิกษุสามเณรรูปใดไม่เชื่อฟัง

ในสมัยต่อมาเมื่อรัฐบาลกรุงเทพฯ เข้ามามีบทบาทต่อการปกครอง
ของล้านนาในทุกๆ ทิศานทั้งด้านการเมืองการปกครองฝ่ายอาณาจักร
และการบริหารงานฝ่ายพุทธจักร เช่น การนำพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท
ธรรมยุติกนิกาย เข้ามาเผยแพร่ในล้านนา นำโดยพระนพิตพิศาลคุณ
(พระมหาปี) เมื่อพ.ศ. ๒๔๔๙ ในระยะแรกเกิดการต่อต้านจากพระสงฆ์ที่
ยึดถือวัตรปฏิบัติแบบเดิม เพราะรู้ว่าการมาเชียงใหม่ของพระนพิตพิศาลคุณ
นั้น เป็นแผนการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์เมืองเชียงใหม่
โดยคณะธรรมยุติกนิกาย ดังจะเห็นจาก กรณีที่พระนพิตพิศาลคุณ นิมนต์
พระสังฆนายก พระสังฆราชา และพระเถระอีกหลายรูปไปร่วมประชุม
เพื่อวางหลักการจัดระเบียบการปกครองแบบใหม่ แต่ไม่ได้รับความร่วมมือ
แต่อย่างใด (วัดเจติยหลวงวรมหาวิหาร, ๒๕๓๘ : ๘๕)

เพื่อให้มหาเถรสมาคมและทางกรุงเทพฯ เห็นถึงแนวทางในการ
ปกครองของคณะสงฆ์เมืองเชียงใหม่ที่มีมาแต่เดิม และปฏิเสธแนวทาง
การปกครองแบบใหม่ (พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์
ร.ศ. ๑๒๑) สังฆนายกโสภาได้ออกประกาศคณะสงฆ์ขึ้นมาฉบับหนึ่ง
เมื่อเดือน ๘ เหนือ พ.ศ. ๒๔๔๙ แล้วส่งไปยังวัดต่างๆ ทั่วเมืองเชียงใหม่
ให้ยึดถือและปฏิบัติตาม โดยประกาศฉบับนี้ได้มีการแปลเป็นภาษาไทยกลาง
(ประกาศฉบับนี้เขียนเป็นภาษาล้านนา อักษรธรรมล้านนา) แล้วส่งไปถวาย
พระเจ้านั่งยาเธอกรมขุนสมมตอมรพันธุ์ด้วย (อ้างใน ไข่มุก อุทยานวลี,

๒๕๓๗ : ๘๔-๘๖) เนื้อความในประกาศดังกล่าวสรุปใจความสำคัญได้ดังนี้

๑. ให้แต่ละวัดมีการเรียนบทสวดมนต์ต่าง ๆ ดังที่ยึดถือปฏิบัติมาแล้ว

๒. ให้สอนกุลบุตร และสามเณร เรียนอักขรวิธีภาษาล้านนา ตลอดจนถึงคัมภีร์อื่นๆ เช่นพระสูตร พระวินัย พระอภิธรรม และคัมภีร์ภาษาบาลีอื่นๆ เป็นต้น

๓. ให้จัดการเรียนการสอนแก่พระภิกษุสามเณรตามจารีตเดิมที่เคยปฏิบัติกันมา คือให้เรียนคัมภีร์กัมมวาจา สามเณรศึกษา และวินัยบัญญัติต่างๆ เพื่อให้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามพระธรรมวินัย

๔. ให้พระอุปัชฌาย์เป็นผู้พิจารณาความถูกต้องของการประกอบสังฆกรรมต่างๆ

๕. ให้พระอุปัชฌาย์แต่งตั้งพระภิกษุทำหน้าที่ช่วยเหลือกิจการและงานบริหารคณะสงฆ์ การประกอบพิธีต่างๆ ในวัด และปกครองพระภิกษุสามเณรในเขตปกครองของตน

๖. การบวช การลาสิกขา และการเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ ของพระภิกษุสามเณรในเขตหมวดอุโบสถใด ต้องแจ้งให้กับเจ้าคณะหัวหมวดอุโบสถทราบก่อน และต้องดูแลสอดส่องชาวต่างชาติที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเขตวัดในหัวอุโบสถนั้นด้วย

๗. ให้พระอุปัชฌาย์สั่งสอนพระภิกษุสามเณรที่อยู่ในปกครองของตนให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ให้จัดการศึกษาพระธรรมวินัย และให้ทำวัตรสวดมนต์ตลอดจนถึงปรนนิบัติครูบาอาจารย์ของตนตามจารีตเดิมที่เคยยึดถือปฏิบัติมา เป็นต้น

แม้ว่าในระยะแรกคณะสงฆ์เมืองเชียงใหม่จะไม่ยอมรับการปกครองรูปแบบใหม่ แต่ในสมัยต่อมาเมื่อพระสังฆนายกโสภณได้เดินทางไปกรุงเทพฯ เพื่อเข้าเฝ้าสมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ และท่านได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย ซึ่งเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบเรื่องราวที่เกิดขึ้นทรงวินิจฉัยว่ายังไม่สมควรเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองอย่างทันทีทันใด จึงขอให้ครูบาโสภณปกครองคณะสงฆ์เมืองเชียงใหม่ต่อไป พร้อมกันนั้น

ทรงขอให้สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์โรสเสนอเรื่องให้มหาเถรสมาคมแต่งตั้งให้พระสังฆนายกโสภณ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ในราชทินนาม “พระอภัยสารทสังฆปาโมกข์” อีกด้วย ท่าทีที่ประณิประนอมดังกล่าวนี้ ทำให้ความรู้สึกรู้สึกที่ขัดแย้งกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์เมืองเชียงใหม่ลดน้อยลงไป มหาเถรสมาคมได้ส่งพระธรรมวาโรดม (จ่าย ปุณฺณทตฺโต) มาตรวจดูกิจการคณะสงฆ์มณฑลฝ่ายเหนือ ซึ่งสามารถดำเนินงาน และจัดวางรูปแบบการปกครองแบบใหม่ได้โดยไม่มีปัญหาใด ภายหลังจึงได้นำพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ (พ.ศ.๒๔๔๕) มาใช้ในมณฑลฝ่ายเหนือด้วย

ต่อมาได้มีการนำพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๔๔๕ มาใช้ในเมืองเชียงใหม่ด้วย ซึ่งมีสาระสำคัญคือ คณะสงฆ์ทั้งมหานิกายและธรรมยุติกนิกายต้องอยู่ภายใต้อำนาจการบริหารงานของมหาเถรสมาคม การดูแลกิจการของคณะสงฆ์และการศึกษาฝ่ายสงฆ์ขึ้นอยู่กับเจ้าคณะใหญ่ และมีการจัดรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นลดหลั่นตามเขตพื้นที่ คือ มีเจ้าคณะมณฑล เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะแขวง เจ้าคณะตำบล เจ้าอธิการหมวดและเจ้าอาวาส การแต่งตั้งผู้ปกครองตำแหน่งต่างๆ ขึ้นอยู่กับผู้ที่มีอำนาจสูงขึ้นไปตามลำดับ (สรวิศดิ อ่องสกุล, ๒๕๔๔ : ๔๑๔)

สิ่งที่เกิดขึ้นภายหลังการประกาศพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๔๔๕ คือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นการเรื่องพระราชบัญญัติกับการยึดถือจารีตเดิมของพระสงฆ์ล้านนา โดยเฉพาะกรณีของครูบาศรีวิชัยที่ทำหน้าที่เป็นพระอุปชฌาย์บรรพชาสามเณร ๘ รูป และอุปสมบทพระภิกษุ จำนวน ๒ รูป โดยไม่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระอุปชฌาย์ตามระเบียบการปกครองในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๔๔๕

ความเคลื่อนไหวและความเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ ในล้านนา

การปกครองคณะสงฆ์ในล้านนาตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวีจนถึงสมัยพญาอินทวโรธสุริยวงศ์แห่งราชวงศ์กาวิละ มีความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ จากเดิมที่คณะสงฆ์จะปกครองกันเองโดยยึดถือพระธรรมวินัยเป็นหลัก มีพระอุปัชฌาย์อาจารย์คอยดูแลสั่งสอน ยึดถือเรื่องคุณธรรมและอาวุโส ในการแต่งตั้งผู้ปกครองและบริหารงานคณะสงฆ์ ศึกษาและปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติที่ได้สังคายนาและคัดลอกไว้ในคัมภีร์ใบลาน มีธรรมเนียมการปกครองแบบจารีตเดิม เปลี่ยนเป็นกษัตริย์หรือเจ้าผู้ครองนครเป็นผู้แต่งตั้งสถาปนาผู้บริหารและปกครองคณะสงฆ์ เช่น แต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง เป็นต้น และต่อมาได้เปลี่ยนเป็นการปกครองที่ต้องขึ้นตรงกับคณะสงฆ์จากส่วนกลาง กษัตริย์หรือเจ้าผู้ปกครองเมืองและคณะสงฆ์ ระดับต่าง ๆ แต่งตั้งภิกษุทำหน้าที่ดำรงตำแหน่งการปกครองและการบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีการออกพระราชบัญญัติหรือประกาศขึ้นมาเพื่อควบคุมพฤติกรรมของพระภิกษุสามเณร ซึ่งเป็นการบัญญัติเพิ่มเติมในหัวข้อที่ไม่มีในคัมภีร์พระวินัยปิฎก โดยดัดแปลงมาจากรูปแบบการปกครองบ้านเมืองในยุคสมัยนั้น

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ. ๒๕๔๓. **เชียงใหม่ นพบุรีศรีนครพิงค์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
การศาสนา

ไข่มุก อุทยานลี. ๒๕๓๗. **การเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาของคณะสงฆ์
ในเมืองเชียงใหม่ในระยะครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่
๒๕**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

จามเทวีวงศ์ พงสาวดารเมืองหริภุญชัย. ๒๕๑๕. พิมพ์ครั้งที่ ๔.
กรุงเทพฯ : บรรณกิจเทรดดิ้ง.

บำเพ็ญ ระวิน. ๒๕๓๙. **มูลศาสนญาณคัมภีร์และตำนานมหาญาณ
คัมภีร์**. เชียงใหม่. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประชาภิกรจักร,พระยา. ๒๕๑๖. พิมพ์ครั้งที่ ๗. **พงสาวดารโยนก**.
พระนคร : คลังวิทยา.

พระดิเรก อินจันทร์. ๒๕๔๖. **การศึกษาลักษณะคัมภีร์ปกรณ์วิเสส
พระวินัยล้านนา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชา
ภาษาและวรรณกรรมล้านนาคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่.

พระเทพวิสุทธิเวที. ๒๕๓๖. **ประวัติคณะสงฆ์เมืองพะเยา**. เชียงราย :
หจก.เชียงรายไพศาลการพิมพ์.

พระรัตนปัญญาเถระ. ๒๕๑๕. พิมพ์ครั้งที่ ๓. **ชินกาลมาลีปกรณ์**.
กรุงเทพฯ : พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นางทองคำ
สุวรรณนิชกุล.

ยุพิน เข้มมุกต์. ๒๕๓๑. **สถาบันสงฆ์กับการเมืองและสังคมล้านนา**.
วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ลิขิต ลิขิตตานนท์. ๒๕๓๖. **วรรณกรรมพุทธศาสนาเถรวาท**. เชียงใหม่ :
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

วัดเจติยหลวงวรมหาวิหาร. ๒๕๓๘. ๘๐๐ ปี วัดเจติยหลวงวรมหาวิหาร.
เชียงใหม่ : มิ่งเมืองการพิมพ์.

ศรีเลา เกษพรหม. ๒๕๔๓. พระราชบัญญัติของพระเจ้ากาวิโรศ เจ้าผู้
ครองนครเชียงใหม่ พ.ศ.๒๓๙๗-๒๔๑๒. ในสารสภาวัฒนธรรม
จังหวัดเชียงราย ฉบับเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๓.

สมหมาย เปรมจิตต์. ๒๕๑๘. ประมวลรายชื่อคัมภีร์ใบลานและสมุดข่อย
ในเขตอำเภอเมืองจังหวัด เชียงใหม่ (ภาค ๑,๒,๓,๔). เชียงใหม่.
ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สวัสดิ์ อ่องสกุล. ๒๕๔๔. ประวัติศาสตร์ล้านนา. กรุงเทพฯ : สำนัก
พิมพ์อมรินทร์.

สวัสดิ์ เขมกประสิทธิ์. ๒๕๔๐. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาใน
ประเทศไทย. เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์.

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ : ธนาคารไทย
พาณิชย์จำกัด.

อานิสงส์บวช

ฉบับวัดเชียงมั่น ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่ จารเมื่อ จ.ศ. ๑๑๕๓
รหัสไมโครฟิล์ม สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๗๘.๐๐๙.๐๑.๐๓๔-๐๓๔

วิเชียร สุรินตะ และ อุไร ไชยวงศ์ (ปริวรรต)
ชันปะ ปันเงิน และ พรรณเพ็ญ เครือไทย (ตรวจทาน)

๙ จตฺตาริ อานนฺท ปุคฺคลา ปพฺพา เขตฺตพฺพา กตฺตเม [กตเม]
จตฺตาริ ปุคฺคลา ปพฺพา เขตฺตพฺพา ทาโส จ ปุตฺโต จ ภริยา จ อุตฺตจาจติ ๙
ปาฐะนัยมีต้นว่า จตฺตาริ อานนฺท ปุคฺคลา ปพฺพา เขตฺตพฺพา อันนี้ชื่อว่า
ปัพพชานิสังสสูตรแล ๙

สตถา สัพพัญญูพระพุทเจ้า เทศนาแก่พระมหาอานันทะเถรเจ้า ว่าดังนี้ อานนท ดุกราอานันทะ อันว่าบุคคลอันท่านทั้งหลายเพ็งหือบวช มีสี่จำพวกแล กตตเม [กตเม] จตตารอ ปุคคลา อันว่าบุคคลสี่จำพวกเพ็ง บวชนั้นฝูงใดชา ทาโส จ คือข้าชายหนึ่ง ปุตโต จ คือลูกชาย หลานชายหนึ่ง ภริยา จ คือเมียหนึ่ง อตตะ จ คือตนหนึ่งแล ฯ ยทา อานนท ทาสสุส ปพพชิตสุส สามเณรส [สามเณรส] จตุกปปานิ อานิสฺสานิ สามิเกน ปริภุชิตพุพานิ ฯ

อานนท ดุกราอานันทะ ข้าชายผู้หนึ่งบวชเป็นสามเณร ภาวะทรงศีล ลิบอันในกาลเมื่อใด บุคคลผู้เป็นเจ้าเป็นนายก็ได้เสวยยังอานิสฺสสี่กัปป กัมมิลแล ฯ ยทา อานนท ทาสสุส อุปลมปฺนุสสุส อฏฺฐกปปานิ [อฏฺฐกปปานิ] อานิสฺสานิ สามิเกน ปริภุชิตพุพานิ ฯ อานนท ดุกราอานันทะ เมื่อใด ทาสข้าชายผู้หนึ่งได้บวชเป็นภิกษุภาวะะ ทรงจตุปาริสฺสทธิศีลสี่อันคือ ปาฏิโมกขสังวรศีล อินทริยสังวรศีล อาชีวปาริสฺสทธิศีล ปัจจยสันนิสฺสิตศีล ดังอัน บุคคลผู้เป็นเจ้าเป็นนายก็ได้เสวยยังอานิสฺสแปดกัปปกัมมิลแล ฯ ยทา จ อานนท ปุตตสุส ปพพชิตสุส สามเณรสฺส อฏฺฐกปปานิ อานิสฺสา มาตาปิตุหิ ปริภุชิตพุพานิ ฯ อานนท ดุกราอานันทะ บุคคลผู้เป็นลูกชายนั้นบวชเป็น สามเณรภาวะะ ทรงศีลลิบอันในกาลเมื่อใด บุคคลผู้เป็นพ่อแลแม่ก็ได้เสวย ยังอานิสฺสแปดกัปปแล ฯ ยทา จ อานนท ปุตตสุส อุปลมปฺนุสสุส โสฬสกปปานิ อานิสฺสานิ มาตาปิตุหิ ปริภุชิตพุพานิ ฯ อานนท ดุกราอานันทะ เมื่อใดลูกชายผู้หนึ่ง บวชเป็นภิกษุภาวะะ ทรงจตุปาริสฺสทธิศีลสี่ดังอัน บุคคล ผู้เป็นพ่อแลแม่ก็ได้เสวยยังอานิสฺส ๑๖ กัปป กัมมิลในกาลเมื่อลูกชายผู้หนึ่ง บวชเป็นภิกษุภาวะะนั้นแล ฯ ยทา จ อานนท ภริยาย ปพพชิตาย สามเณริยา โสฬส กปปานิ อานิสฺสานิ สามิเกหิ ปริภุชิตพุพานิ ฯ

อานนท ดุกราอานันทะ นางผู้เป็นเมียนั้นบวชเป็นสามเณรีในกาล เมื่อใด ชายผู้เป็นผัวนั้นก็ได้เสวยยังอานิสฺส ๑๖ กัปปแล ฯ ยทา จ อานนท ภริยาย อุปลมปฺนุสสุส ทวตฺติสกปปานิ อานิสฺสานิ สามิเกหิ ปริภุชิตพุพานิ ฯ อานนท ดุกราอานันทะ ในกาลเมื่อใดหญิงผู้เป็นเมียนั้นบวชเป็น ภิกษุณีดังอัน บุคคลผู้เป็นผัวก็ได้เสวยอานิสฺส ๓๒ กัปปกัมมิลในกาลเมื่อนาง

ผู้เป็นเมียบวชเป็นภิกษุณีนั่นแล ฯ ยथा จ อานนท อตฺตโน ปพฺพชิตสฺส สามเณรสฺส ย ทฺวตฺตีสกปฺปานิ อานิสฺसानิ อตฺตโน ปริภุณฺชิตพฺพานิ ฯ อานนท ดุรราอาณันทะ บุคคลผู้เป็นพ่อเจ้าละข้าวของเงินค่าลูกเมียแห่งตนไว้แลไป บวชด้วยศรัทธาเป็นสามเณรภาวะในกาลเมื่อใด บุคคลผู้บวชนั้น ก็ได้เสวยยัง อานิสฺส ๓๒ กัปปกัมีแล ฯ ยथा จ อานนท อตฺตโน อุปสมฺปนฺนสฺส จตุสฺสจิกปฺปานิ อานิสฺसानิ ปริภุณฺชิตพฺพานิ ฯ

อานนท ดุรราอาณันทะ ตนบุคคลผู้นั้นได้ถึงยังอุปสมบทกรรม คือบวชเป็นภิกษุภาวะในกาลเมื่อใด ตนบุคคลผู้นั้น ก็ได้เสวยยังอานิสฺส หกสิบสี่กับในกาลอันตนบวชเป็นภิกษุภาวะนั้นแล ฯ

อิมเ ข ปน อานนท จตฺตาริ ปุคฺคลา ปพฺพา เขตฺตพฺพา ฯ อานนท ดุรราอาณันทะ แท้แล อันว่าบุคคลทั้งหลาย สี่จำพวกผู้นี้ เพิ่งบวชใน ศาสนาแห่งพระตถาคตแล ฯ เอตถ จตุสฺส ปุคฺเคล ปพฺพาชิตสฺส ปุตฺตสฺส ปพฺพาชิตสฺส อานิสฺสา วิเสสโต เอว เวทิตพฺโพ ฯ ถ้าบุคคลทั้งหลายอันบวช บุคคลทั้งหลายสี่จำพวกนั้น อันว่าอานิสฺสแห่งอันได้บวชลูกนั้น ผู้มีประยา เพ็ญรู้ด้วยวิเศษดังนี้เทอะ แท้แล ลูกนั้นยังมีจำพวก จำพวกหนึ่ง ข้าอันเกิด กลางเรือนหือบวชเขาเป็นลูก ก็ว่าลูกจำพวกหนึ่งแล จำพวกหนึ่ง เอาลูกท่าน ผู้อื่นมาหือบวชเป็นลูก ก็ว่าลูกจำพวกหนึ่งแล จำพวกหนึ่งเอาข้าวของไปได้มา หือบวชเป็นลูก ก็ว่าลูกจำพวกหนึ่งแล จำพวกหนึ่ง ลูกอันเกิดแต่อกนั้น ลูกสี่ จำพวกนี้มีอานิสฺสมากนักเหมือนกันแท้แล ฯ

อานนท โย จิตฺตปสาทพฺพุลตาย สพฺพสมฺปตฺติ ปชฺหิตฺวา เลขปิณฺฑทฺวิย สเขตฺตวา สพฺพปณฺติกานํ มาตาปิตุภฺรียานํ ปุตฺตธิตฺรํ ปหาย ภควโต สนฺติเก คนฺตฺวา คิฬาวํ ปชฺหิตฺวา พุทฺธสาสเน ปพฺพชิตฺวา ยथा อุปสมฺปทํ ลภิตฺวา สมณธมฺมํ กตฺวา มหานาสํ โส [มหานิสฺสโร] โหติ ฯ

อานนท ดุรราอาณันทะ โย ปุคฺคโล อันว่าบุคคลผู้ใด คือท้าว พระญาติ พี่พราหมณ์ก็ดี คหบดีแลเสฏฐีก็ดี พ่อค้ำก็ดี ประกอบด้วยใจอัน เลื่อมใสในศาสนาแห่งพระตถาคตมากนัก ละเสียแล้วยังข้าวของสมบัติ ทั้งมวล ประจุตั้งถ่อมเสียยังก่อนน้ำลายไป ละเสียแล้วยังลูกหญิงลูกชาย

แลเมียแห่งตน พ่อแลแม่ พี่น้องเผ่าพันธุ์วงศ์ ออกมาบวชในศาสนาแห่งพระตถาคตก็ได้เป็นภิกษุภาวะแล้ว กระทำสมณธรรมอันเมตตาวางนาตั้งอัน ก็มีผลอันสงฆ์มากนัก บ่อาจจกคณาสังขยาอาจนับแต่เขียนยังผลแห่งอันบวชได้ เท่าควรรู้ด้วยอุปมาดังนี้ ยังมีเทวบุตรตนหนึ่ง มีวิธียานุภาวะมากนัก เทวบุตรตนนั้นกระทำยังแผ่นดินหือเป็นจวนอ่อนสุขุมาลด้วยกำลังวิธียานุภาวะแห่งตนแล้ว เอาอากาศเป็นใบลาน เอาเขาสิเนรุราชเป็นหลักจาร เอาน้ำสมุทรเป็นน้ำแถมตั้งอันกิติ จวนดินแลน้ำสมุทรอันเป็นน้ำแถมก็เสี่ยงเสียก่อน ไส เทวบุตรโต ส่วนว่าเทวบุตร ตนนั้นแม่มีอายุอันตั้งอยู่เสี่ยงกับหนึ่งกิติ อายุแห่งเทวบุตรตนนั้นก็เสี่ยงไปก่อนก็บ่อาจเพื่อจกแถมยังอันสงฆ์แห่งบุคคลผู้บวชนั้นหือเสี่ยงได้แล

อานนท ดูกรอานันทะ บุคคลอันควรบวชในศาสนาแห่งพระตถาคตมีสี่จำพวกด้วยประการดังนี้แล ผลอันสงฆ์แห่งบุคคลอันบวชนั้นมีมากนัก บ่อาจจกคณาสังขยาอ่านหือผับหือเขียนได้แล ฯ โย โกจิ ปิอานนท อทุโร วา ทลิตุโร วา อตตโน โอรสํ ปุตตํ อานสิ พุทฺธสนฺติเกปพุพาเชสิ ทายาทิ โหติ สาสเนนสีโส โหติ ฯ

อานนท ดูกรอานันทะ โย โกจิ ปุคฺคโล อันว่าบุคคลผู้ใดผู้ ๑ คือผู้เป็นดีกิติ คนทุกขไริเชญใจกิติ นำมายังลูกรักอันเกิดแต่อกแห่งตน หือบวชในสำนักแห่งพระตถาคตเจ้าตั้งอัน ไส ปุคฺคโล ส่วนว่าบุคคลผู้นั้นก็ได้อชื่อว่า เป็นทายาท คือเป็นเชื้อสายญาติกาในศาสนาแห่งพระตถาคตเจ้าก็มีแล ส่วนว่าบุคคลผู้นั้นก็จักได้เสวยยังสัมปัตติอันมีในสวรรค์เทวโลกด้วยกุศลกรรมอันเป็นบุญ คืออันได้บวชลูกบวชหลานแห่งตนนั้นแล บุคคลผู้ใดหือเมียตนไปบวชกิติ คำท่านผู้อื่นหือบวชกิติ บุคคลผู้อื่นได้บวชตนคือว่าตนหากไปบวชกิติ ได้หือข้าชายไปบวชกิติ บุคคลผู้นั้นจักได้เสวยยังสัมปัตติอันเป็นเทวดา เป็นอินทร์พรหมด้วยเดชผลแห่งบุญอันนั้นแล ประการ ๑ บุคคลผู้ใดแม่รู้ว่า ได้หือข้าของสมบัติอันมากเป็นทานกิติ บุคคลผู้นั้นพ้อยจักได้อชื่อว่าศาสนทายาทด้วยอรรถะว่าเป็นผู้สืบเชื้อศาสนาก็มี มักว่าบ่ได้สืบเชื้อศาสนาแห่งพระตถาคตเจ้า เป็นดังพระญาอโศกธรรมิกราชได้สละข้าของสิปโกฏี สร้างวิหารแปดหมื่นสี่พันหลังกิติ มหาโมคคัลลิตต

ติสสเถรเจ้า (กล่าวว่า) มหาราชาบได้ชื่อว่า ศาสนทายาทว่า สืบเชื้อศาสนา
เพื่อแล เมื่อใดมหาราชาได้หื้อลูกญิงลูกชายบวชในศาสนาตั้งอัน มหาราชา
จึงได้ชื่อว่า ศาสนทายาทชะแล พระญาอโคตรมรรมิกราก็หื้อมหินทกุมาร
ผู้เป็นโอรสแห่งตน บวชในศาสนาทายาทด้วยตนว่า เป็นผู้ สืบเชื้อศาสนา
แล เหตุตั้งอัน บุคคลผู้ใดหื้อลูกแลหลานบวชตั้งอัน จึงได้ชื่อว่า ศาสน
ทายาท ว่าสืบเชื้อศาสนาหือเป็นไปแล ฯ อานนท ตสฺส ปพฺพชานิสฺสํสาณิ
[ปพฺพชฺชานิสฺสํสาณิ] อปฺปริมานานิ [อปรมาณานิ] ฯ

อานนท ดูราอาณันทะ อันว่าผลอันสงฆ์แห่งบุคคลผู้บวชมีมากนัก
ป้อาจจักคนนาสังขยาอาณันบได้แล ฯ

สตฺถา สัพพัญญุพระพุทเจ้าเทศนาด้วยสามารถเป็นบาลี
จฺจนฺตียบถแล้วทึนี้ จักกตเอายอธรรมเทศนาเล่าตั้งอัน ก็จำเรณูธรรม
เทศนาเป็นคาถาว่า

จตุตฺตาริ อานนท ปุคฺคลา โลเก ปพฺพชิตฺวาน สาสเน

ทาโส ปุตุโต จ ภริยา จ อตฺตจ จ โหติ วิญญูนา ฯ

อานนท ดูราอาณันทะบุคคลทั้งหลายสี่จำพวกในโลกนี้คือ
ข้าชายหนึ่ง ลูกชายหนึ่ง เมียหนึ่ง ตนหนึ่ง ควรบวชในศาสนาแห่งพระตถาคต
บุคคลผู้มีประยาเพิงรู้แล ฯ

จตุกปฺปานิ ทาสสฺส อฏฺฐกปฺปานิ อุปสมฺปทา อฏฺฐกปฺปานิ ปุตุตสฺส
โสฬสา อุปสมฺปทา โสฬสา ภริยา เจว ทฺวตฺติสา อุปสมฺปทา ทฺวตฺติส อตฺตโน
เจว กปฺปจตุสฺสจฺจิ อุปสมฺปทา ฯ

อานนท ดูรา อาณันทะ เมื่อบุคคลผู้เป็นทาสคือข้าชายบวช
เป็นสามเณรนั้น บุคคลผู้เป็นเจ้าเป็นนาย ก็ได้เสวยยังอาณิสสส์ลักป์ เมื่อ
สามเณรตนนั้นบวชเป็นภิกษุภาวะแล้วตั้งอัน บุคคลผู้เป็นเจ้าเป็นนายก็ได้
เสวยยังอาณิสสส์แปดกัปแล ในเมื่อลูกชายผู้นั้นบวชเป็นสามเณรภาวะ
ตั้งอัน บุคคลผู้เป็นพ่อแลแม่ก็ได้เสวยยังอาณิสสส์แปดกัปแล เมื่อใด

ลูกชายนั้น บวชเป็นภิกษุภาวะแล้วตั้งอัน บุคคลผู้เป็นพ่อแลแม่ก็ได้เสวย
ยังอาณิสสสังคหกับแล ในกาลเมื่อญิงผู้เป็นเมียบวชเป็นสามเณรตั้งอัน
ชายผู้เป็นผัวก็ได้เสวยยังอาณิสสสังคหกับ เมื่อญิงผู้เป็นเมียบวชเป็น
ภิกษุณีตั้งอัน ชายผู้เป็นผัวก็ได้เสวยยังอาณิสสสังคหกับแล เมื่อตน
บวชเป็นสามเณรภาวะตั้งอัน ตนก็ได้เสวยยังอาณิสสสังคหกับแล
เมื่อบวชเป็นภิกษุภาวะแล้วนั้น ตนก็ได้เสวยยังอาณิสสสังคหกับแล
บุคคลบวชตนมีห้าจำพวก จำพวกหนึ่งทุกขไวัชฌเญจบวชก็มี จำพวกหนึ่งละกุ
หนิท่านบวชก็มี จำพวกหนึ่งฆ่าทำวพระญาบวชก็มี จำพวกหนึ่งเป็นพยาธิบวช
ก็มี จำพวกหนึ่งละฆราวาสย้ายเรือนเสียไปบวชตนก็มี มีห้าจำพวกตั้งนี้ก็มี
อาณิสสมากนักแล ฯ

เอก กปฺปานิ นาม กิ ปมานานิ [ปมาณานิ] ฯ ชื่อว่ากปนั้นมิ
ประมาณตั้งฤชา ฯ ปพฺพตฺ โยชนฺพเพธฺ วิตถารณจฺ ตเถว จ ทิพฺพตฺเถน
สมฺมุขํ [สมฺมุขํ] สฺตวสฺสํ ปุณฺณํ ปพฺพตฺปิ สมฺมุมิ เอกกปฺปาติ วุจฺจติ ฯ
แท้แล ดอยอันนี้สูงได้โยชน กว้างก็ได้โยชนคือแปดพันวา ร้อยปีเทวดา
เอาผ้าทิพย์มากวาดแล ที่ดอยอันนั้นก็พอเลี้ยง ที่อันนั้นราบเพียงเป็นตั้ง
หน้ากลองไชยนั้นตั้งอัน กาลมีประมาณเท่านั้น จึงได้ชื่อว่ากปนี้แล ฯ

สพฺเพ ปิตโร ฌาติโก อยฺยกาธิยาภาตโร ภคินิจาปิ มิตฺตา
กุลพฺนธฺว สพฺเพ ปาปาณิกฺตฺวา กายฺวาจาเมนาฯ ทฺวจฺจิตฺตานิ กมฺมานิ อปฺปาเย
ปตฺตฺนติเต ปพฺพชิตานฺภาเวน สพฺพทฺฐา ปมฺญฺจเร ฯ

อานนฺทฺ คุกรฺราอาณนฺทฺ ๑ บุคคลทั้งหลายคือพ่อแลแม่ก็ดี ญาติพี่
น้องอันมีปู่ย่าเป็นต้นก็ดี พี่ชายน้องชาย พี่หญิงน้องหญิงมิตรสหายทั้งหลาย
แลวงศากระกูลเผ่าพันธุ์ทั้งมวลก็ดี บุคคลทั้งหลายผู้นี้ได้กระทำความ
อันผิดอันเป็นบาปแล้วได้ไปเกิดในอบายภูมิทั้งสี่ มีนรยณรกเป็นต้น บุคคล
ทั้งหลายมวลผู้นั้นก็ไ้พ้นจากอบายด้วยอานุภาวะอันบวชแห่งบุคคล
ผู้เป็นลูกเป็นหลานนั้นแล ฯ

โย โพรฺฐุภํ โรเปติ โยชปพฺพชิตํ นโร โย จ สตฺถุโร พิมฺพํ ฐุํ
พฺพุโร ภวิสฺสตีโย ปุคฺคโล อันว่า บุคคลผู้ใดแล ได้ปลุกยังไม่สริมหาไฟก็ตี

บุคคลผู้ใดได้ออกบวชในศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าก็ดี บุคคลผู้ใดได้สร้าง
แปลงยังสาวรูปแห่งพระพุทธเจ้าก็ดี โส ปุคฺคโล ส่วนว่าบุคคลผู้นั้นแม่นยำจัก
ปรารภนาหือเป็นพระเจ้ดั่งอัน กัจักได้เป็นเทียงแท้แล ฯ เอิโว ไซ อานนฺท
จตุตทาโร ปุคฺคโล ปพฺพา เขตพฺพา ฯ อานนฺท ดูกรฯ (...สิ้นสุดข้อความเท่านี้...)
ปีพพชชานิสังสสูตรแล ฯ |

ศักราชได้ ๑๑๕๓ ตัวปืรวงได้ เข้ามาในเดือนศรวณะ แรมค่ำ พร้าว่า
ได้วัน ๔ ไทยเป็กเส็ด เสด็จแล้วเทียงยามเทียงปริปฺพนณะมวล ปีพพชชานิ
สังสสูตรแล ลิขิตไว้อุปถัมภศาสนาพระพุทธเจ้าตราบ ๕ พันพระวัสสาตาม
อายุแลลานแล ฯ |

ศัพท์านุกรม

กต	ก. กำหนด, ตราไว้.
กระภูล	น. ตระภูล
คำ	น. ทอง, ทองคำ
คำ	ก. คำชู, บำรุงให้เจริญขึ้น
จวณ	น. จรณ, ผง. (ป. จรณ ; ส. จรณ)
ญิง	น. หญิง, ผู้หญิง
ดั่งฤ	ว. เช่นไร
ดั่งอื่น	ว. เช่นนั้น
ดูกรา	คำกล่าวเพื่อให้ผู้พูดด้วยรู้ตัว = ดูรา
ถูถูก	ว. อาการที่ทำอย่างรวดเร็ว
ทั้ง	ว. ทั้ง
ทั้งมวล	ว. ทั้งหมด, หมดด้วยกัน
เทอะ	คำประกอบท้ายกริยาแสดงความหมายเป็นเชิงตกลง วิงวอน = เกิด, เทอญ
น้ำแถม	น. สีสสำหรับทาหรือระบาย, หมึกที่ใช้เขียนหนังสือ
นี้	น. หนึ่ง
ประยา	น. ปัญญา, ความรู้ทั่ว. (ป. ปัญญา)
ปริบูรณ์	ว. บริบูรณ์. (ป. บริบูรณ์).
ปาสะ	น. เรื่องราว, วิสาธยายคัมภีร์. (ป. ปาส)
พับ	ว. ทุก, ทั่ว, ถ้วน, ทั่วไป
พระเจ้า	น. พระพุทธเจ้า
พ้อย	ว. ไฉน, ทำไม
เพิง	ว. ฟัง, ควร เช่น ฟังไป, ควรไป
เมี้ยน	ก. ตาย, หมดสิ้น, สูญ, สำเร็จ
ม้าง	ก. ล้าง, ทำลาย, รื้อ
แม่น	สัน. แม้น, แม้
แม่นว่า	สัน. แม้นว่า, แม้
ย้าวเรือน	น. เหย้าเรือน.

รติ	น. อำนาคคักดีศิทธิ, แร่งอำนาจ. (ป. อติ)
ศัธา	น. ความเชื่อความเลื่อมใสในพระธรรม, ความเชื่อ, ความเลื่อมใส. (ป. ศุธา)
สิเนรุ	น. เขาพระศุเมรุ. (ป. สิเนรุ)
เลียง	ก. ลิ่น, ไม่มี, หมด
หือ	ก. ให้, มอบให้, สละ

ประษานผู้สนใจเข้าร่วมฟังการสัมมนาทางวิชาการ

พิธีรดน้ำมูรธาภิเษก

ศรีเลา เกษพรหม

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

น้ำมูรธาภิเษก หมายถึงน้ำศักดิ์สิทธิ์ ที่ใช้ในพิธีสงฆ์ในการทำราชาภิเษกยกยอศักดิ์ราชทายาทหรือพระอุปราชขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินหรือใช้สงฆ์ในพิธีเกราะภิเษก คือเมื่อมีการเลื่อนสมณศักดิ์ของพระภิกษุ โดยเฉพาะที่ได้เลื่อนให้มีสมณศักดิ์ชั้นสูง เช่นเป็นราชครูเป็นสามเณร และสังฆราชา เป็นต้น ถ้าเป็นพิธีเกราะภิเษกสมเด็จพระสังฆราช ผู้เป็นประธานในพิธีจะเป็นกษัตริย์หรืออุปราชราชวงศ์ การสงฆ์น้ำมูรธาภิเษกเป็นราชประเพณีสืบมาแต่โบราณกาล กษัตริย์ที่ได้รับการแต่งตั้งโดยการสงฆ์น้ำมูรธาภิเษก ถือว่าเป็นกษัตริย์ที่สมบูรณ์ เช่นพญามังรายได้รับน้ำมูรธาภิเษกแล้วเป็นกษัตริย์ครองเมืองเชียงรายเมื่อประมาณ พ.ศ.๑๘๐๒ / A.D.๑๒๕๙ ต่อมาเมื่อเจ้าเมืองรอบๆ เมืองเชียงราย เช่น เมืองมอญ เมืองไล่ และเมืองเชียงคำ ไม่มีความอ่อนน้อมต่อพญามังราย พระองค์จึงรำพึงว่า “เขาผู้เป็นพญาอยู่จุ่มใกล้ๆ บ่ได้นำมูรธาภิเษกอย่างถูกต้องคน พ้อยจามาจะต่อกูฉันนี้ ควรจะไปรบเอาเมืองเขาทั้งหลายผู้นี้” ดังนั้น พิธีสงฆ์น้ำมูรธาภิเษกจึงเป็นพิธีสำคัญของล้านนาในอดีต

พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน เมื่อทรงขึ้นเสวยราชย์เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๓ / A.D.๑๙๕๐ ก็มีพิธีสงฆ์น้ำมูรธาภิเษก ดังที่นายฤทธานุภาพ ได้อธิบายเรื่องน้ำศักดิ์สิทธิ์ ในหนังสือพิมพ์รายวันเดลินิวส์ ฉบับวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๒๗ ว่า “น้ำศักดิ์สิทธิ์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อบรมราชาภิเษกครั้งนั้น เป็นน้ำที่เจือด้วยน้ำในปัญจมหานทีในมัธยม ประเทศ คือน้ำในแม่น้ำคงคา ยมนา อีรวดี สรรพมณี และน้ำในปัญจสุทธคงคา คือแม่น้ำสำคัญ ๕ สาย ในราชอาณาจักรไทยได้แก่ แม่น้ำเพชรบุรี แม่น้ำ เจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำบางปะกง แม่น้ำราชบุรี นอกนั้นยังดักน้ำ ในสระ ๔ สระในจังหวัดสุพรรณบุรี คือ สระเกศ สระแก้ว สระคา และ สระยมนา ซึ่งล้วนเคยเป็นน้ำสงฆ์มูรธาภิเษกสมเด็จพระจักรพรรดิราชมาแต่ โบราณกาลทั้งสิ้น

ในระหว่างการเตรียมงานก่อนถึงวันราชพิธี ทางราชการได้กำหนด ตั้งพิธีการทำน้ำอภิเษกจากพุทธเจดีย์สถานสำคัญทั่วประเทศในจังหวัด ต่าง ๆ ถึง 18 แห่ง คือ จังหวัดสระบุรีตั้งที่พระพุทธบาท จังหวัดพิษณุโลก ตั้งที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัยตั้งที่วัดพระมหาธาตุ จังหวัด ลำพูนตั้งที่พระธาตุหริภุญไชย จังหวัดนครพนมตั้งที่พระธาตุพนม จังหวัดน่านตั้งที่วัดพระธาตุแช่แห้ง จังหวัดร้อยเอ็ดตั้งที่บึงพระลานชัย จังหวัดเพชรบุรีตั้งที่วัดมหาธาตุ จังหวัดชัยนาทตั้งที่วัดบรมธาตุ จังหวัด ฉะเชิงเทราตั้งที่วัดโสธร จังหวัดนครราชสีมาตั้งที่วัดพระนารายณ์มหาราช จังหวัดอุบลราชธานีตั้งที่วัดศรีทอง จังหวัดจันทบุรีตั้งที่วัดพลับ จังหวัด สุราษฎร์ธานีตั้งที่วัดมหาธาตุ อำเภอยะยา จังหวัดปัตตานีตั้งที่ วัดตานีนรสโมสร จังหวัดภูเก็ตตั้งที่วัดพระทอง

พิธีตั้งน้ำมูรธาภิเษกครั้งนั้น ผู้ว่าราชการจังหวัดให้ราชบุรุษไป พลิกกรมดักน้ำที่เป็นสิริมงคล ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในจังหวัดนั้น ๆ บรรจุ ภาชนะแล้วนำมาเข้าพิธี และจะต้องนำส่งสำนักราชวังให้ทันก่อนรับ พระราชพิธี

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็นพิธีใหญ่ในการขึ้นครองราชย์ ของพระเจ้าแผ่นดินทุกพระองค์ แต่รายละเอียดเกี่ยวกับพิธีนั้นอาจแตกต่าง

กันไปบ้าง เช่น สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าขึ้นครองราชสมบัติเมื่อ พ.ศ.๒๓๒๕ ที่เรียกว่าปราบดาภิเษก การพระราชพิธียังไม่สมบูรณ์เนื่องจากขาดตำราหรือตำราอย่างเป็นทางการ

พระเจ้ากาวิโลรส เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ (พ.ศ.๒๓๙๗-๒๔๑๓) ก็เคยให้คนไปเอน้ำสักระจากสุพรรณบุรี คือสระแก้ว สระคา สระยมนา และสระเกษ นำมาประกอบในพิธีสงฆ์น้ำมูรธาภิเษกให้ตัวท่านเอง เพราะท่านถือว่าท่านยังเป็นกษัตริย์พระองค์หนึ่งของล้านนา แต่ทางสยามถือว่าเป็นการไปขโมยน้ำศักดิ์สิทธิ์ จึงเป็นข้อหนึ่งในการถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏ

ส่วนพิธีสงฆ์น้ำมูรธาภิเษกเมื่อกษัตริย์ขึ้นเสวยราชย์ในล้านนานั้นยังไม่พบตำราที่กล่าวถึงโดยตรง แต่มีตำราพิธีสงฆ์น้ำมูรธาภิเษกยกสมณศักดิ์พระสงฆ์ขึ้นเป็นสังฆราชา ในตำรานั้นกล่าวไว้ว่าเป็นตำราที่ใช้กับพระสงฆ์และพระเจ้าแผ่นดินเมื่อขึ้นเสวยราชย์ด้วย พิธีสงฆ์น้ำมูรธาภิเษกแก่พระสงฆ์และกษัตริย์ จะต่างกันตรงสถานที่ประกอบพิธีเท่านั้นเอง พระสงฆ์ประกอบพิธีในวิหาร ถ้าเป็นกษัตริย์นำจะประกอบพิธีในคุ้มหรือโรงคำ หรือช่วงสนาม และคงจะตั้งปะรำพิธีและสร้างหอสงฆ์ ณ ที่แห่งนั้น

หอสงฆ์

หอสงฆ์น้ำมูรธาภิเษกสำหรับพระภิกษุที่ได้รับการเลื่อนสมณศักดิ์เป็นมหาเถระ มหาสามี ราชครู และสังฆราชา สร้างขึ้นด้วยไม้เป็นรูป ๕ เหลี่ยม กว้างประมาณ ๑ เมตร สูงประมาณ ๒.๕ เมตร บางแห่งมีหลังคาแบบปันหยาย บางแห่งไม่มีหลังคา มีฝาไม้รอบ ฝาส่วนบนทำที่ไว้สำหรับวางรินน้ำไว้ ๕ ริน คือด้านทิศเหนือ ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ด้านตะวันออก ด้านใต้ และด้านตะวันตก มีประตูปิดเปิดของด้านใดด้านหนึ่ง พื้นสูงจากดินประมาณ ๒๐ เซนติเมตร ด้านในตั้งท่อนไม้เตื่อขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๔๐ เซนติเมตร สูงประมาณ ๓๐ เซนติเมตร

รินน้ำ

รินน้ำสำหรับส่งน้ำศักดิ์สิทธิ์เข้าไปในหอสงฆ์ เจาะชุดจากต้นไม้ส่วนมากจะทำด้วยไม้สัก กว้างประมาณ ๒๐ เซนติเมตร ยาวประมาณตั้งแต่ ๒.๕๐ ถึง ๔ เมตร จำนวน ๕ ริน ปากรินแต่ละอันแกะสลักเป็นรูปหัวสัตว์อ้าปาก คือ หัวช้าง หัวสิงห์ หัวม้า หัวมอม และหัววัวอุสุภราช รินหัวช้างวางทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ รินหัวสิงห์วางทางทิศตะวันออก รินหัวม้าวางทางทิศใต้ รินหัวมอมวางทางทิศตะวันตก และรินหัววัวอุสุภราชวางทางทิศเหนือ การวางรินเอาส่วนหัวที่เป็นรูปหัวสัตว์พาดวางเข้ากับหอสงฆ์ตรงที่เจาะรูไว้ ส่วนหางพาดกับเสาค้ำยกสูงขึ้นกว่าหัวริน ปัจจุบันเห็นเหลืออยู่แต่รางรินเคียงรนาศเท่านั้น ซึ่งคนในล้านนามีไว้เพื่อส่งน้ำพระพุทธรูป

สุพรรณบัฏ

ใช้ทองคำมาตีแผ่ให้เป็นแผ่นบาง ขนาดกว้างประมาณ ๓ เซนติเมตร ส่วนความยาวแล้วแต่ข้อความที่จะจารึก แล้วจารึกคำประกาศเกียรติคุณ สีสาคีคุณ ของพระสงฆ์ที่ได้ยกเลื่อนสมณศักดิ์ และรับน้ำมูรธาภิเศก ส่วนมากจะจารึกด้วยภาษาบาลี โดยพันหนังสือหรือนักปราชญ์ในราชสำนัก

โองการพระนาม

เป็นเอกสารที่มีข้อความยาวกว่าสุพรรณบัฏ จารึกบนใบลานหรือพับหนังสือ แต่งเป็นคำประพันธ์อย่างไพเราะ ข้อความกล่าวถึงคุณงามความดี และวันเดือนปีที่ประกอบพิธี และกล่าวถึงประวัติพระสงฆ์ที่ได้รับยกเลื่อนสมณศักดิ์ว่ามีคุณความดีอย่างไรบ้าง สุดท้ายยกกล่าวสรรเสริญคุณของกษัตริย์ที่พระราชทานตำแหน่งให้

จัดสถานที่จัดอุปกรณ์และเครื่องปรุงน้ำศักดิ์สิทธิ์

การปรุงน้ำศักดิ์สิทธิ์เพื่อใช้เป็นน้ำสรงมูรธาภิเษกแก่กษัตริย์หรือพระสงฆ์ จะทำก่อนวันรดน้ำ ๑ วัน โดยทำการต้มปรุงน้ำศักดิ์สิทธิ์ในอุโบสถซึ่งถือว่าเป็นสถานอันศักดิ์สิทธิ์ มีการล้อมราชวัตรเป็นปริมณฑล ปักด้วยฉัตร ๔ ใบ งามช้าง ๔ งา ปืนสินาต ๔ กระบอก หอก ๔ ด้าม ดาบ ๔ เฝียน ของเหล่านี้ผูกติดกับราชวัตร

ก่อนเล่าที่ทำการเป็นเตาไฟหุงต้มน้ำศักดิ์สิทธิ์นั้นปั้นจากดิน ๓ จอมปลวก ๓ บวกควาย นำมาคลุกเคล้าให้เหนียวแล้วปั้นเป็นรูปราชสีห์ ๓ ตัว

พินที่จะใช้ใช้เป็นเชื้อเพลิงจุดไฟต้มน้ำ ใช้ไม้ดอกแก้ว(ดอกพิกุล) ไม้ขนุน ไม้เท้าไม้ทันท (ไม้พุทรา) อย่างละ ๗ ต้นคือ ๗ อัน

ไฟที่จะใช้จุดนั้นไม่ใช่ไฟบ้านโดยทั่วไปเพราะถือว่าเป็นไฟที่ไม่บริสุทธิ์ จึงให้ใช้ไฟฟ้า ที่ได้จากการที่แสงแดดส่องผ่านลงไปไหม้ปุยนุ่น

ตัวยาสมนไพรที่ใช้ต้มน้ำ ๗ บ่อ มีดังนี้

๑. หัตถิทันตา งามช้าง
๒. คิแคน จันทน์ขาว
๓. วรกันนา หนูเนื้อ คือกฤษณานารี
๔. เกศา ผมขาว ผมสาว คือรากแฝกหอม
๕. พญาจา ปากมาก คือเกี๋ยงภา
๖. สะมาคะตา พรำกัน คือเค็ดเค้า
๗. สัตตะคา ๗ ยอด คือยอดไม้ ๗ อย่าง อย่างละ ๗ ยอด มี
 - ยอดตาล
 - ยอดลาน
 - ยอดพรวัว

- ยอดหมากผู้
- ยอดหมากเมีย
- ยอดกล้วย
- ยอดอ้อย

๘. พับโพ คือ หอมบัวนา ๓ ว่องมือ (๓ รัตมือ)

๙. มิคคากัษ คือดาเนื้อ คือ ส้มป่อยเทศ ที่มี ๗ ข้อเอา ๗ ผัก

๑๐. ผุสะติกาญจนา คือผงทองคำ

๑๑. รัตนพิชชา คือใบไม้ ๓ อย่าง เอาอย่างละ ๗ ใบ มีใบดอกแก้ว ใบขนุน ใบเท้าใบทัน

ผู้ประกอบพิธี

ต้องเป็นผู้ที่ประกอบด้วยวิทยุติและคุณุติ มีความรอบรู้เรื่อง ประเพณีและพิธีกรรมเป็นอันดี เรียกกันว่าอาจารย์ ผู้ที่จะประกอบพิธี รตนามุรธาภิเษกนั้นให้นุ่งผ้าขาว ก่อนที่จะลงมือประกอบพิธีให้รับศีล ๕ ข้อ เพื่อให้ร่างกายบริสุทธิ์

ผู้ดำเนินการในการจัดพิธีให้ตั้งขันครูแก่ผู้ที่จะเป็นอาจารย์ มี ผ้าขาว ๔ รำ ผ้าแดง ๔ รำ เทียนใหญ่คือเทียนเล่มบาท ๔ คู่ เทียนขนาดกลางเรียกว่าเทียนเล่มเฟื่อง ๘ คู่ เทียนขนาดเล็ก ๑๖ คู่ กรวยใส่ใบพลู ๑๖ กรวย หมาก ๑๖ ขด และ ๑๖ ก้อม หมากมีน้ำหนักร ๔ หมื่น ข้าวเปลือก ๔ ตาง ข้าวสาร ๔ แคน หม้อดิน ๔ ใบ มะพร้าว ๔ ทะลาย อ้อย ๔ แก ขันโตก ๑ ใบ หอยเบี้ยที่ใช้แทนเงิน เสือไหม ข้าวตอกดอกไม้ กล้วย ๑ เครือ เงิน ๑,๐๐๐ คำร้อย (น้ำหนัก)

พิธีปรุงนํามุรธาภิเษก

เมื่อเตรียมทุกอย่างพร้อมแล้ว ก่อนวันที่ทำพิธี ๑ วัน ให้จัดพิธี ต้มปรุงน้ำศักดิ์สิทธิ์ในอุโบสถ เริ่มด้วยถวายขันครูให้อาจารย์ อาจารย์ ยกขึ้นขึ้นแล้วกล่าวคำอัญเชิญครู จากนั้นอาจารย์ก่อไฟด้วยฟืน ๓ ชนิด

แต่ละชนิดใส่ตามช่องของก้อนเส้นหัวราชสีห์ การใส่พื้นห้ามใส่ปนช่องกัน ไม่ชนิดไหนอยู่ช่องใดต้องอยู่ช่องนั้นตลอดไป แล้วนำแว่นขยายไปส่อง กับแดดให้แสงแดดส่องผ่านลงที่นุ่นหรือดอกฝ้าย ไม่นานความร้อนจาก แสงอาทิตย์จะลูกใหม่ปุยนุ่น หรือดอกฝ้าย แล้วจึงนำมาเป็นเชื้อไฟจุดพื้น เมื่อไฟติดแล้วยกหม้อดินใหม่ที่ยังไม่เคยใช้ขึ้นตั้งบนก้อนเส้น เทน้ำ ๗ บ่อ จากวัด ๗ วัด ลงไปในหม้อ ใส่ตัวยาสมนไพรและของมงคลทุกอย่าง ดังกล่าว ลงไปในหม้อต้ม เมื่อน้ำเดือดจนตัวยาสมนไพรออกสีและกลิ่น แล้ว ตักเอาน้ำออกใส่ในขันน้ำ ๑๖ ขัน คือขันทำด้วยแก้ว ๔ ขัน ขันทองคำ ๔ ขัน ขันเงิน ๔ ขัน และขันนาก ๔ ขัน แล้วจึงนำขันที่บรรจุน้ำไปตั้งไว้ใน วัดที่ชื่อเป็นมงคล นิมนต์พระสงฆ์ ๑๐๘ รูป นั่งล้อมขันน้ำทั้ง ๑๖ ขันแล้ว เจริญพระพุทธมนต์

ถึงตอนเช้าในวันทำพิธีรดน้ำมูรธาภิเษก ให้เอาขันน้ำทั้ง ๑๖ ขัน ไปตั้งไว้ในหอสงฆ์ นิมนต์พระสงฆ์จำนวน ๑๐๘ รูปล้อมหอสงฆ์ และเจริญ พระพุทธมนต์อีกครั้งหนึ่ง โดยให้สวดบทมหาสมัย และ ไชยทั้ง ๗ จากนั้น จึงให้ยกขันน้ำไปตั้งไว้ตามจุดตามทิศที่มีทางรินอยู่

การรดน้ำมูรธาภิเษก

เมื่อได้เวลาที่เป็นมงคล ให้ตีฆ้องกลองหรือประโคมดนตรี นิมนต์ พระภิกษุที่จะรับน้ำมูรธาภิเษกเข้านั่งบนแท่นไม้เตี้ยในหอสงฆ์ จากนั้น พระสงฆ์เถรานุเถระเอากะบวยเงินตักน้ำศักดิ์สิทธิ์หยาดลงที่ทางริน ปากช้างอันวางพาดด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ พระเจ้าแผ่นดิน และอุปราชตักน้ำหยาดลงบนรินปากสิงห์ที่วางพาดด้านทิศตะวันออก ท้าวพญา สะควยเศรษฐี พ่อคาวานิช ตักน้ำหยาดลงบนรินปากม้าที่วาง พาดอยู่ด้านทิศใต้ บ่าวแก้ว สาวแก้ว และประชาราษฎร ตักน้ำหยาดลง บนรินปากมอมที่วางพาดด้านทิศตะวันตก เสนาอำมาตย์ ขุนหมื่น ขุนแสน และข้าราชการ ตักน้ำหยาดลงบนรินปากวัวอุสุราชที่วางพาดด้านทิศเหนือ ในระหว่างที่คนทั้งหลายหยาดน้ำลงบนริน น้ำจะไหลเข้าไปรดตรงกลาง ศีรษะของพระภิกษุผู้รับน้ำมูรธาภิเษก เมื่อการรดน้ำเสร็จสิ้น ผู้รับน้ำจะ

เปลี่ยนผ่านุง ผ้าจีวร แล้วพระสงฆ์ที่เป็นประธานสงฆ์เข้าไปจูบมือพระภิกษุ นั้นออกจากหอสงฆ์ขึ้นไปบนวิหาร เมื่อกราบพระแล้วหันหน้ากลับมาทาง อาจารย์ผู้ประกอบพิธี หันหลังให้พระประธาน อาจารย์ชี้แผ่นเหล็ก รองหัวเข้าทั้ง ๒ และศอกทั้ง ๒ ของตนแล้วกราบ ๓ ครั้ง แล้วกล่าวคำยอ คุณพระพุทเจ้า อ่านโองการพระนามที่เขียนไว้ในใบลานหรือพับสา แล้วจึงอ่านคำจารึกในสุพรรณบัฏ ๓ ครั้ง เมื่ออ่านจบแล้วนักดนตรีประโคม ดนตรี ตีระฆัง กังสดาล บัณเฑาะว์และเป่าหอยสังข์ เป็นการสงเสพ เป็น อันเสร็จการพิธีรดน้ำมูรธาภิเษกเพียงนี้

ตัวอย่างคำโองการพระนาม

ตัวอย่างคำโองการพระนามนี้ พระยาปัญญาพิทธา แต่งขึ้นในพิธี รดน้ำมูรธาภิเษกเลื่อนสมณศักดิ์ พระเกสลปัญญา เจ้าอาวาสวัดชัยศรีภูมิ ขึ้นเป็นราชครู, พระสิทธิเจ้าอาวาสวัดกิตติ และเจ้าอาวาสวัดหอพระ ขึ้นเป็นสมเด็จ, ยกครูบาวิดบุพพาราม และพระคัมภีร์ เจ้าอาวาส วัดหนองควาย ขึ้นเป็นสังฆราชา, ยกพระมังคละ เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ ฝายใต้ ขึ้นเป็นสามเณร, ยกพระนันทะ เจ้าอาวาสวัดป่าแดง ขึ้นเป็นมหาเถระ เมื่อ พ.ศ.๒๓๘๘ / A.D.๑๘๔๕ ปลายสมัยของเจ้าพุทธวงศ์ เจ้าผู้ครอง นครเชียงใหม่ คำโองการพระนามมีดังนี้

โยสันนิสิโน วรโพธิมุเล มารังสะเสนัง มหันตวิชัยย สัมโพธิมา
กัญญะอนันตะญาโณ โยโรกุตโตโม ตัง ปันนะมามีพุทฺธัง ตัง ปันนะมามี
ธัมมัง ตัง ปันนะมามี

พุทฺโธ มังคละสัมภูโต
พุทฺธมังคละมาคัมมะ
ธัมโม มังคละสัมภูโต
ธัมมะมังคละมาคัมมะ
สังโฆ มังคละสัมภูโต
สังฆะมังคละมาคัมมะ

สัมพุทฺโธ ทีปะพุตตะโม
สัพพะทุกขา ปะมุญจะเร
คัมภีโร ทุทัสโส อะณฺฑ
สัพพะภาเยา ปะมุญจะเร
ทักขิณะโย อะนุตตะโร
สัพพะโรคา ปะมุญจะเร

โย โลหิต์ ทาสีติโรกะสินธุ มังสาธิ ภูสีสะติ เลกะเม ลุตาราทิริตตัง
 นะยะนังอะทาสี นะมามิ หันตัง วรโลกนาถัง

สรพรเพชรตนใดเดช
 ทิฆะมะทานังเคร่งคราวคราน
 ตราบพยากรณ์ก็พอชาว
 บพิตรได้สำรอก
 เอนกสื่อนันตา
 มังสาอันเถื่อนแฉก
 ยัγγิงพระสาร
 พระเศียรอุตุตะมังคะ
 ยัγγิงกว่าประมาณ
 พระแพนกะยุคละ
 บรรจงเขาะขอคควักตา
 ยัγγิงประมาณแห่งดาวดวง
 นานาที่กฎหมาย
 จาอันยากเย็น
 เสวยทุกข์อันนานา
 จิงลูกใดแด่ดำรง
 ไชบันทูลขุติ
 โอกาสะศักราชโบราณราช
 เถิงถูกถ้วนระบำสรร
 แหวดกฎหมายมาเทียมทัน ศักราชไขเบิกบัระกำหนดเนตนิทานคลอง
 เป็นเฉลยกัลละโคลงเลย
 สองพันปลายสองร้อย
 อีกเจ็ดตัวเผื่อปูนปอง
 เรียงรดกคณนำ
 เป็นปีเมืองไทยดับได้
 กำหนดตราออกเรื่องเวจ

สมสร้างเขตบารมี 30 ประการ
 มะโนวจิทวารกำหนดก็ยึดยาว
 อะสงไขอีกแสนกัลป์
 โลหิตออกให้ทานทัน
 ยัγγิงล้าสิดาคร
 เป็นพุ่นแจกยาจกร
 ในเทิกห้องจักรพาล
 พระจำนงค์ให้เป็นทาน
 พระสุเมรุราช
 อันมีพรรณนา
 ออกให้เป็นทาน
 เวหาเวียนอันเพริดพราย
 อันนอกนั้นมิสังขยา
 พระทำเนืองสงสารมา
 มิมาดอาจจักตริตรา
 สรรเพชรตรัสแต่งอำรุง
 ใส่อภิวาทนมัสการ
 แต่งตัดมาวาดไว้ให้เป็นตรา
 ตามตำบลปิลปลาย
 ระบิลระเฉลยบาท
 หมายเหมียดตราจอง
 ติดต่อดีสืบสายไป
 มะเส็งขน้าเขตขอมไข
 ส่อไว้ให้สรรเสริญฤกษ์กิตติกา
 เพียงฟุ้งขึ้นสุลกกาล

ปณณมีพิโลจาร	ชีโวโสดสะคราญ
ไทยเต่ายี่เขวดกฏหมาย	พระจันทร์ทำเนืองบาย
เวหาห้องร่วมราศี	เมฆาแห่งวิถึรูดห้องมรรคาเรียง
ฤกษ์กตภณณิดวงถ้วนสอง	ลุลามได้แห่งลามา
อดีตอันคล้อยคลาด	พุทธศาสน์ล่องล้าลด
สองพันกฏไวด์ตราตรอง	ปลายสามร้อยแปดสิบแปดพระพรรษา
ปลายหกเดือนคลาดไคลคลา	พุทธศาสน์ยังเหลือหลอ
จักมาพอห้าพันพระพรรษา	ยังหลอสองพันหกร้อยตราสิบเอ็ด
จนำเต็มแถมปลายหกมาส	เขวดกฏหมายวะระบมีปลายคำพอสอง
ลำดับตามวันพุก	จึงถ้วนฤกวิโนทะนี
ศาสนายังยิ่งกว้าง	ศักราชค่างโยชน์ยาววน
โอภาสรุ่งเรืองราย	ให้ผลผายแผ่สุขน
ให้บังเกิดการกุศล	สุขสว่างฟ้าฝ่ายแดนดิน
หกลวรรค์ชมชื่นชิน	ปราโมทย์น้อมมะโนใน
บพิตรไถ้ธิดา	พระภูวนาถปิ่นพิงไชย
เป็นเค้าเหง้าแห่งอทีนรินทรา	สมุหะมาตธิบดีเจ้าฝ่ายหน้าหอคำ
เจ้ามหาสิริภูมิบัต	เขมรัฐบุริรมย์
เจ้าพิมพิสารขึ้นเขยชม	ปราโมทย์ด้วยส่วนบุญญา
เจ้าราชวงศ์คาณินฐา	มีปสาทะเยือกยินดี
เจ้ารัตนะเมืองแก้ว	และเจ้าราชบุตร
จงวิมุตติจากโลกีย	สุขสว่างเลี้ยงขึ้นเขยชม
เจ้าสุยะและเจ้าพรหม	จดจงบเจตน์สร้างกตาทิการ
เจ้าแสนเมืองเจ้าสุยะวงศ์	มะหิยังคะราชขึ้นชมบาน
เจ้าไชยลังกาเจ้าธรรมปะโย	เจ้าธรรมกิตติส่องหาการ
จงเจตน์พันพาจากนิวรรณ์	เจ้ายอดเหลือราชบุตรี
พระภูธรอรรคราช	เกิดเทียมองค์
เจ้ามหาวงศาเจ้ามหาพรหม	มะโนจงจิตเจตน์น้อมภักสังขาร
เจ้านานสุยะวงศ์เจ้ามหาวัน	มาเล็งหันยังเกสรปัญญา
พระเถรตนบัววิอาด	บำเพ็ญสมณะชาติพรหมจริยกรรม

ปัตติปริยัติตามวินัยธรรม
 เป็นเค้าเหง้า
 สรรวมอุเบกขินอินทรีย์
 ฐะทำเรียบร้อยวัตร
 จิงจักบังเกิดตามการกุศล
 จิงใคร่ค้าศาสนาพุทธศาสน์
 เป็นเจ้าเสวยมิ่งเมือง
 ปลงอาชญาพระภูบาล
 ปรากฏมิ่งเมืองไทย
 กรุโณตแก่ศาสนา
 ทั้งสังฆะให้พร้าพร้อม
 มาอนุโมทขึ้นประสาธน์
 ทั้งขุนหมื่นและขุนแสน
 และท้าวหาญมาพร้าพร้อม
 จงเจตน์สร้างสว่างสุขสันต์
 เถราภิเษกยอภย้อมศาสนา
 ตกแต่งห้างมากนানা
 ภิเษกเอกองค์สีหลา
 เป็นศรีสมบุรณ์พิลาสเรื่องรุ่งไร
 วิะจรรรท้านองไข
 สว่างสุธาโดยดังกดวินาท

อันพระอนุญาต
 สมณชาติเชียงชิน
 ร้างบัตติจากอารมณ์
 ตามบัญญัติพระโคดม
 จิตเจตน์น้อมปราโมทยา
 บ่หือขาดประเวณี
 มียศยั้งฟ้าฝ่ายพึงไชย
 พัตตมารกล่าวกลอนไข
 นพราชที่อาดูร
 และฝูงขุนทุกด่านด้าวของพันนา
 อาราทนาน้อมนิมนต์นา
 มะโนรฐาใส่ส่งต้องตื่น
 นายนัการทั้งนายแคว้น
 พระราชสุชนหมู่่นรา
 สมบุรณ์มวลงเครื่องเคล้าคาน
 ราชทานภิเษกสร้าง
 เพื่อให้แล้วพระมูรธา
 มาโขงเขตด้าวที่บุรี
 เป็นมกุฎให้แล้วสมสวัสดิ์
 จักเบิกนาไว้เถราภิเษกสร้าง
 จักกิตตะนามาในสุพรรณบัฏ

ตัวอย่างคำในสุพรรณบัฏ

ปรม วิสุทธ สีลาจรรพตมวา สุปฏิปนนา ตาธิคุณปฏิมณฺหิโตพา
 จยาสยสกตตปฺรตฺตหิตเต สติร ปฺรทุกมฺมปฺริยตฺติธฺร เกสสลปญฺญ ปวร สมเด็จพระ
 ราชครู

พิธียกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์
เมืองเชียงตุง ประเทศสหภาพพม่า

ประวัติความเป็นมาของการมีสมณศักดิ์ และพิธีเถราภิเษกแบบล้านนา

พระครูอดุลสีลกิตติ^๑

ความนำ

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้ทรงใช้จิตวิทยาในการปกครองพระสงฆ์สาวก โดยยกย่องผู้ที่ควรยกย่อง ปอองปรามผู้ที่ควรปอองปราม “นิคฺคณฺเห นิคฺคหารหํ ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหํ” ดังจะเห็นได้จากทรงยกย่องพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ เป็นอัครสาวกฝ่ายซ้ายและขวา และทรงตั้ง “เอตทัคคะ” กล่าวคือทรงยกย่องพระสาวกส่วนหนึ่งว่าเป็นเลิศทางด้านต่าง ๆ เช่น ด้านปัญญา หรือด้านมฤตยิ เป็นต้น ด้วยพุทธวิธีดังกล่าวมานี้ ทำให้พระองค์สามารถประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้ตั้งมั่นอยู่ในชมพูทวีป และเจริญรุ่งเรืองไปยังนานาอารยประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม กรณีดังกล่าวยังมีได้ถือว่าเป็นสมณศักดิ์

^๑เจ้าอาวาสวัดธาตุคำ เจ้าคณะตำบลห้วยยา อำเภอมืองเชียงใหม่

เมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ย่อมไม่มีผู้ใดที่จะสามารถสืบทอดเจตนารมณ์นี้ได้ นอกจากองค์พระประมุขของประเทศนั้น ๆ ดังนั้น การพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ จึงเป็นพระราชนิยมของพระเจ้าแผ่นดินในทุกประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา เช่น ประเทศศรีลังกา พม่า กัมพูชา ลาว เป็นต้น

สำหรับประเทศไทยนั้น สมณศักดิ์ของพระสงฆ์เริ่มใช้ตั้งแต่ในสมัยสุโขทัย กล่าวคือ ในระหว่าง พ.ศ. ๑๙๐๔ ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาลิไทย (หรือพระมหาธรรมราชาที่ ๑ เป็นพระโอรสของพ่อขุนเลอไทและเป็นพระราชนัดดาของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช) ได้เสด็จเสวยราชย์ (ภายหลังพ่อขุนรามคำแหงมหาราชประมาณ ๗๐ ปี) เป็นกษัตริย์ลำดับที่ ๖ แห่งราชวงศ์พระร่วง พระองค์ได้ทรงโปรดให้ราชบัณฑิตไปอาราธนาพระมหาสามีสังฆราชมาจากประเทศศรีลังกา เพื่อให้ประกาศพระพุทธศาสนาให้ลือลั่นทั่วทั้งในสุโขทัย พระมหาสามีสังฆราช คงจะได้ถวายพระพรให้พระธรรมราชาลิไทย ทรงตั้งสมณศักดิ์ถวายแด่พระสงฆ์ตามราชประเพณีที่ถือปฏิบัติในประเทศศรีลังกา ระบบสมณศักดิ์ในสมัยสุโขทัยไม่สลับซับซ้อน เพราะมีเพียง ๒ ระดับขั้นเท่านั้น คือ พระสังฆราชและพระครู พอมาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ระบบสมณศักดิ์ได้รับการปรับให้มีระดับขั้นเพิ่มขึ้นเป็น ๓ ระดับ คือสมเด็จพระสังฆราช พระสังฆราชคณะหรือพระราชาคณะและพระครู

ดังนั้น เพื่อให้ท่านผู้สนใจได้ทราบประวัติความเป็นมาของสมณศักดิ์ตามสมควร จึงขอเอาพระนิพนธ์ของ “สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ” ในหนังสือ “ตำนานคณะสงฆ์”

“...ส่วนข้อที่พระเจ้าแผ่นดินทรงตั้งราชทินนามพระราชทานสมณศักดิ์นั้น ในหนังสือชั้นกรุงเก่า ที่ข้าพเจ้าได้ตรวจพบเห็นประเพณีนี้มีทุกประเทศที่พระพุทธศาสนาเป็นประธาน เข้าใจว่าลัทธิจะริเริ่มประเพณีนี้ขึ้นก่อน เพราะเรื่องราชทินนามสมณศักดิ์ในสยามประเทศ มามีขึ้นในครั้งสุโขทัยตอนปลาย ในเวลานั้นกำลังนิยมแบบแผนและลัทธิสงฆ์แบบลังกา น่าจะถ่ายแบบตั้งราชทินนามสมณศักดิ์มาจากประเพณีลังกาด้วย

ประเพณีตั้งราชทินนามพระภิกษุสงฆ์ในลังกาทวีปปรากฏแบบอย่างกล่าวไว้ในหนังสือ “รามัญสมณวงศ์” อันควรนำมาสาธกไว้ในที่นี้ คือ เมื่อปีมะแม จุลศักราช ๘๓๗ พ.ศ. ๒๑๐๘ (ตรงกับสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ครองกรุงศรีอยุธยา) พระเจ้ารามธิบดีกรุงหงสาวดี (พระองค์ที่เรียกในหนังสือราชาธิราช พระเจ้าศรีสาकยวงศ์ธรรมเจดีย์) มีพระประสงค์จะรวมพระสงฆ์ในรามัญประเทศ ซึ่งแตกต่างลัทธิกันอยู่เป็นหลายพวกให้เป็นนิกายเดียวกัน จึงส่งพระเถระเมืองหงสาวดีออกไปบวชแปลงที่เมืองลังกา เมื่อพระเจ้าภูวนepak พุ พระเจ้ากรุงลังกาทรงจัดการให้พระเถระมอญเหล่านั้นได้บวชแปลงสมปรารถนาเสร็จแล้ว มีรับสั่งให้นิมนต์เข้าไปรับพระราชทานอาหารบิณฑบาตในพระราชวัง เมื่อทรงประเคนไทยธรรมเสร็จแล้วมีรับสั่งแก่พระเถระเหล่านั้นว่า การที่พระราชทานเครื่องไทยธรรมต่าง ๆ ถึงจะมากมายเท่าใดก็ไม่ปรากฏพระเกียรติยศถาวร เพราะไทยธรรมทั้งหลายย่อมจะกระจัดกระจายสูญหายไปได้ แต่ส่วนราชทินนามนั้นย่อมจะปรากฏถาวรอยู่จนตลอดอายุขัยของพระเถระผู้เป็นเจ้าของเจ้าทั้งหลาย มีรับสั่งดังนี้แล้วจึงพระราชทานนามแก่พระมอญที่ไปบวชแปลง ๒๒ รูป ตั้ง “พระมหาโมคคัลลานเถระ” ให้มีนามว่า “พระสิริสังฆโพธิสามี” และพระมหาสิวลีเถระ ให้มีนามว่า “พระติโลกคุรุสามี” เป็นต้น ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่าในลังกาคงมีประเพณีตั้งราชทินนามสมณศักดิ์มาก่อนหน้านั้นนานแล้ว....”

เรื่องเดียวกันนี้มีปรากฏในจารึกกัลยาณีมีรายละเอียดเพิ่มเติมว่า หลังจากพระเจ้าภูวนepak พุถวายนามบัญญัติแล้วได้ถวายสิ่งของอันควรแก่พระภิกษุสงฆ์ อาทิเช่น ผ้าไตร ผ้ามา่น ผ้าเปดาน จรรณขันธ์หนังรองนั่ง ตาลปัตรด้ามงาและแอ็บหมากแก่บรรดาพระภิกษุสงฆ์ทั้งปวง จะเห็นได้ว่า “การถวายนามบัญญัติ” และ “สิ่งของ” น่าจะเป็นแบบแผนของการตั้งสมณศักดิ์และการพระราชทานเครื่องประกอบสมณศักดิ์ในสมัยต่อมา

เป็นที่น่าสังเกตว่าสมณศักดิ์ที่พระเจ้าภูวนepak พุทรงตั้งในลังกาตามในหนังสือรามัญวงศ์นั้นมี ๒ ชั้น คือ ชั้นสูงมีคำลงท้ายเป็น “มหาสามี” ชั้นรองลงมามีคำลงท้ายเป็น “สามี” หรือ “สาวามี” นั้นคงใช้แทนกันได้ดังจะเห็นได้จากพระนามสมเด็จพระสังฆราชสมัยสุโขทัยมีทั้งสาม

หรือสวามี และยังใช้กับพระสงฆ์มอญและพระสงฆ์ล้านนา ตามที่ปรากฏในพงศาวดารโยนก เช่น พระอุทุมพรบุปผามหาสวามี พระเจ้ากีณาแห่งนครพิงค์เชียงใหม่โปรดให้อารธนาไปจากกรุงสุโขทัย แล้วต่อมารับอุสสาภิเษกให้เป็นพระสังฆราชแห่งล้านนาไทย พระนามว่า “พระมหาสุมนบุพรัตน์มหาสวามี เป็นต้น

สำหรับสมณศักดิ์และตำแหน่งทางปกครองคณะสงฆ์สมัยสุโขทัยนั้น เท่าที่ปรากฏหลักฐานในศิลาจารึก พ.ศ. ๑๘๓๕ มีข้อความว่า “ที่พระนครสุโขทัย มีสังฆราช มีปุครู มีมหาเถระ และมีเถระ”

ในหัวเมืองฝ่ายเหนือครั้งยังเป็นอาณาจักรล้านนาอยู่นั้น ก็ได้รับพระพุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์จากสุโขทัยฝ่ายหนึ่ง จากทางพม่าฝ่ายหนึ่ง ธรรมเนียมการตั้งสมณศักดิ์จึงปรากฏมีขึ้นในอาณาจักรล้านนาตรงกับรัชสมัยของพระญากือนาธรรมิกราชเจ้า มูลเหตุนั้นก็เนื่องมาจากว่าพระญากือนาธรรมิกราชเจ้าได้เจริญสัมพันธไมตรีกับอาณาจักรสุโขทัยและสืบข่าวการพระศาสนา ณ เมืองสุโขทัย ได้ทราบว่ามีพระมหาเถระรูปหนึ่ง ปรากฏนามตามสมณศักดิ์ว่า “พระอุทุมพร บุปผามหาสวามี” ดำรงตำแหน่งเป็นสังฆราชแห่งเมืองพันเมาะตะมะ ได้เดินทางกับพระเถระหลายรูปไปศึกษาพระพุทธศาสนา ณ ประเทศศรีลังกา กลับมาได้นำบรรดาศิษยานุศิษย์ออกไปประกาศพระศาสนาตามบ้านเมืองต่างๆ ตามคำอารธนาของพระเจ้าแผ่นดินเมืองนั้นๆ จนถึงอาณาจักรสุโขทัย ได้พำนักอยู่ ณ วัดป่ามะเดื่ออุทุมพราราม

ครั้นเมื่อพระญากือนาธรรมิกราชทรงทราบว่าพระมหากษัตริย์แห่งอาณาจักรสุโขทัยเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ใครจะยกยอพระบวรพระพุทธศาสนาให้ปรากฏรุ่งเรือง ณ เมืองนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ จึงได้ให้ราชทูตเดินทางไปเข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์ราชธานีไท เพื่อขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตอารธนาพระอุทุมพรบุปผามหาสวามีมาประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เมืองเชียงใหม่ แต่ปรากฏว่าพระคุณท่านเจริญด้วยอายุโสพรรณามากแล้ว ไม่อาจที่จะมาปฏิบัติศานากิจนี้ได้ จึงส่งพระอานันทเถระผู้เป็นศิษย์พร้อมด้วยพระสงฆ์จำนวน ๑๑ รูปมาแทน แต่พระอานันทเถระไม่อาจจะทำการอุปสมบทพระสงฆ์ได้ เนื่องจาก

ยังไม่ได้รับอนุญาตจากพระอาจารย์ จึงทูลพระญาก่อนว่า พระอาจารย์ของท่านคือ “พระสุนทรเถระ” เป็นพระสงฆ์ที่ทรงภูมิธรรมสูงส่ง และได้รับฉันทานุมัติจากพระอุทุมพรบุปผามหาสวามีให้ประกอบสังฆกรรมทำการอุปสมบทกุลบุตรได้ ควรที่จะอาราธนาท่านมาเผยแผ่พระศาสนาที่เมืองเชียงใหม่

พระญาก่อนารมิกราชเจ้าจึงได้มอบหมายให้หมีเงินกองผ้าขาวยอต ผ้าขาวสาย พร้อมด้วยคณะไปอาราธนาพระสุนทรเถระมาเมืองเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๑๙๑๒ พร้อมทั้งได้ประกอบพิธีเกริกไชยกยอพระสุนทรเถระเจ้าขึ้นดำรงสมณศักดิ์แห่งสงฆ์ ปรากรฐราชทินนามว่า “พระสุนทรสุวณฺณบุปผรัตน์มหาสวามี” มีตำแหน่งเป็นพระมหาสวามีสังฆราชนิกายลังกาวงศ์องค์แรกของอาณาจักรล้านนา

ด้วยพระราชศรัทธาในพระบวรพุทธศาสนา พระญาก่อนารมิกราชเจ้าได้สนับสนุนให้มีการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม และส่งเสริมการปฏิบัติธรรมอย่างยิ่งใหญ่ ทำให้อาณาจักรล้านนาเป็นศูนย์กลางของการศึกษาเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา บรรดาพระสงฆ์จากเมืองต่าง ๆ เช่น เมืองเชียงแสน เชียงตุง เดินทางมารับศึกษาเป็นจำนวนมาก แนวคิดเรื่องการสถาปนาพระสงฆ์ขึ้นดำรงสมณศักดิ์ของล้านนานั้นปรากฏในตำนานต่าง ๆ หลายแห่ง จากนั้นก็ปรากฏว่าบรรดากษัตริย์ในราชวงศ์มังรายทรงปฏิบัติตามโบราณราชประเพณีนี้มาโดยตลอด

ในสมัยพระเมืองแก้วดิโลกปนัดดาธิราช ทรงสถาปนาพระสถิตมมสถนฐิระ มีรายละเอียดในชินกาลมาลีปกรณ์^๒ ว่า จุลศักราชได้ ๘๘๐ หรือ พ.ศ. ๒๐๖๑ พระเมืองแก้ว ทรงทำพิธีเกริกไชยกยอ ดังมีความพิสดารว่า

ครั้งนั้น พระราชาธิบดี เมื่อจะทรงอภิเษกพระมหาเถระ (คือ พระสถิตมมสถนฐิระ วัดมหาโพธาราม) ในตำแหน่งครูของพระองค์ จึงนิมนต์

^๒ชินกาลมาลีปกรณ์ พิมพ์ครั้งที่ ๘ หน้า ๒๔๖ - ๒๔๘

พระมหาเถระทั้งหลายจากเมืองหริภุญชัย, เชียงแสน, เชียงแจะ^๓, วัง, เขลางค์, จาง, มอบ, เขวรางค์ และเชียงของ

พระมหาเถระเหล่านั้นได้มาประชุมกันในเมืองเชียงใหม่^๔และพระมหากษัตริย์มีพระราชประสงค์จะให้ตำแหน่งนั้น และให้ความเจริญของพระมหาเถระ (พระสังฆมณฑล) มีความยิ่งใหญ่ไพศาล จึงนิมนต์พระภิกษุ ๑๒๐ รูปมาสดมภ์คฤปิตร, ธรรมจักษุปวัตตตณสูตร และมหาสมยสูตร ๓ วัน โดยถวายเครื่องสักการบูชาเป็นอันมาก คือตั้งแต่วันแรม ๑๒ ค่ำ ถึงวันแรม ๑๔ ค่ำ ซึ่งเป็นวันอุโบสถ (สิ้นเดือน) เดือน ๕ ปี ขาลจุลศักราช ๘๘๐ ตลอดเวลาทั้ง ๓ วัน^๕ เป็นเวลาสดพระปริตร

ครั้นถึงวันแรกของเดือน ๖ ซึ่งเป็นวันถัดจากวันสิ้นเดือนนั้นไป (ขึ้น ๑ ค่ำ) เป็นวันอาทิตย์ เมื่อจันทร์ประกอบด้วยอัสวณีนักษัตรในเรือนศุกร์ อันถือกันว่าเป็นสิทธิโดยพระราชกฤษฎีกาจึงนิมนต์พระมหาเถระ (พระสังฆมณฑล) พร้อมด้วยพระภิกษุ ๘๐ รูป กระทำภตตกิจ (บริโภคาหาร) ในพระราชมณฑลพระราชาธิบดีทรงถวายการวะพระมหาเถระ (พระสังฆมณฑล) ในพระราชมณฑลแล้ว

ครั้นเวลาตะวันตกย่ำยามต้นแห่งวิกาล (ระหว่างเที่ยงถึง ๑๓.๐๐ น.) อัญเชิญพระมหาเถระ (พระสังฆมณฑล) ขึ้นกุญชรปราสาท^๖ ปิดทอง มีพระภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูปเป็นบริวาร พร้อมด้วยเครื่องสักการะสมมานะ (เครื่องบูชาแสดงความนับถือ) เป็นอันมาก นิมนต์เข้าไปในปราสาท^๗ อันวิจิตรงดงามในโรงสะพานหน้าวัดป่าแดงมหาวิหาร ซึ่งพระสิริธรรมจักรพรรดิ-ติลกโปรดให้ผูกสีมาไว้ แล้วตรัสสั่งให้พระบรมวงศานุวงศ์ มหาพราหมณ์

^๓ท่านผูกศัพท์บาลีว่า ชยเซท คือ เมืองเชียงแจะ ในพงศาวดารโยนกตอนว่าด้วยสร้างเมืองเชียงแสน กล่าวว่า เมืองเชียงแจะอยู่ในจำนวนสิบสองพันนาแคว้นชายขึ้นกับเมืองเชียงแสน

^๔กุญชรปราสาท คือ กุฎที่ไว้วางบนหลังช้าง มีรูปทรงเป็นปราสาท สำหรับผู้ที่ขี่ช้างนั่งไปในกุฎนั้น แต่สำหรับพระมหาเถระนี้ คงจะให้คนหามไปเหมือนวอหรือเสลี่ยง ไม่ได้วางบนหลังช้าง คงเป็นเชนบุษบกสร้างเป็นรูปกุฎช้าง เช่นที่สร้างเป็นที่ประดิษฐานพระประธานในอุโบสถวัดบรมวงศ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

^๕คงเป็นแทนเบญจาสำหรับนั่งรับตรงน้ำสมณุตตมาภิเษก

มหาเศรษฐี คหบดีทั้งหลาย ไสจรสรงพระมหาเถระด้วยน้ำอภิเชก และในลำดับนั้นพระราชาทรงคัดเลือกพระมหาเถระหัวหน้าคณะสงฆ์ทั้ง ๓ ได้ ๘๐ รูปให้เข้าไปในมหามณฑป

ครั้งนั้นพระราชาทรงบูชาด้วยเครื่องสมณะบริขารหาค่ามิได้ (มีราคาแพง) ล้วนแต่เป็นราชูปโภคอุทิศให้เป็นเครื่องสักการะสัมมานะมากมาย แล้วโปรดให้อ่านประกาศพระราชทินนามของพระมหาเถระซึ่งจารึกลงในแผ่นทองคำหนักจำนวนหนึ่งร้อย^๒ พระราชทินนามนั้นมี ๙๗ พยางค์ดังต่อไปนี้

“สมเด็จพระมโหฬาสามี ตริโลกนาถราชครูจุฑามณี สัทธรรมวัตรมี ศีลวิสุทธ ยุคตมุตตวาที มหากวีสีหพงศ์ สังฆปริณายก รัตตวนาธิปัตติ วิรสุมณตฺถย ปุณฺณวันโตพัราชฌาสัย ไตรปิฎกธร วรเมธังกร บรมดีโลกาจารย์”^๓

เมื่อจบคำอ่านประกาศ พระมหาเถระทั้งหลายก็พร้อมกันสวดคาถาทั้งหลายเหล่านี้ เพื่ออนุโมทนาอย่างๆ ขึ้น แก่มหาทานของพระราชาริราช

ในสมัยพระเมืองเกษเกล้า ใน พ.ศ. ๒๐๗๐ จ.ศ. ๘๘๙ นพศกวันจันทร์ เดือน ๖ ขึ้น ๒ ค่ำ ตั้งพิธีสังฆราชาภิเชก พระมหาสรภังค์เถรขึ้นเป็นพระมหาสังฆราชา ในเมืองพริ้งค์เชียงใหม่^๔

พ.ศ. ๒๒๖๗ เจ้าเมืองคอง เป็นหวน^๕ เมืองน่าน ได้สถาปนาสมเด็จพระด้านเหนือ วัดกู่คำ เป็น สมเด็จพระมหาสังฆราชา

พ.ศ. ๒๓๑๙ สมัยพระยาจำบ้าน (บุญมา) เป็นผู้ครองนครเชียงใหม่ ได้สถาปนาพระมหานาคเสน วัดเชียงมั่น เป็น สังฆนายก

พ.ศ. ๒๓๓๗ สมัยพระเจ้ากาวิละยังอยู่ที่เวียงป่าซาง พระยาสามพี่น้อง (พระเจ้ากาวิละ เจ้าอุปราชธรรมลังกา เจ้ารัตนหัวเมืองแก้วคำฝั้น) ได้สถาปนา สวากูเจ้าฐิตมังคละ วัดผ้าขาว เป็นสังฆราชา

^๒ หนึ่งร้อย เท่ากับประมาณ หนัก ๑๒๐ กรัม หรือ หนัก ๘ บาท

^๓ ต้นฉบับโบราณเดิมมีดังนี้ สมเด็จพระมหาสามี ตริโลกนาถ ศรีสัทธรรมสมิรศีลวิสุทธ ยุคตมุตตวาที มหากวีสีหพงศ์ สังฆปริณายก รัตตวนาธิปัตติ วิรสุมณตฺถย ปุณฺณวันโตพัราชฌาสัย ไตรปิฎกธร วรเมธังกรบรมดีโลกาจารย์

^๔ พงศาวดารโยนก พิมพ์ครั้งที่ ๗ พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๖ หน้า ๓๗๓

^๕ หวน คือ ตำแหน่งผู้ครองเมืองของพม่า

พ.ศ. ๒๓๔๘ สมัยพระเจ้ากาวิละ พระญาสามพี่น้อง (พระเจ้ากาวิละ เจ้าอุปราชธรรมลังกา เจ้ารัตนหัวเมืองแก้วคำฝั้น) ได้สถาปนา สวญเจ้าวรชัยปัญญามหาป้า วัดสวดดอก เป็น สมเด็จพระราชาครูสังฆนายก, สวญเจ้านันทวังโส วัดศรีเกิด เป็น สมเด็จพระราชาครูเจ้ามหา คัมภีระ วัดพันเตา^{๑๐} เป็น สวามีสังฆราชา อภิเษกในวัดพระสิงห์ทั้ง ๓ รูป

พ.ศ. ๒๓๗๓ สมัยพระญาพุทธวงศ์ ได้สถาปนา ครูบา จันทรังสี วัดพระสิงห์ด้านเหนือ เป็นสมเด็จพระสังฆนายก

พ.ศ. ๒๓๗๙ สมัยพระญาพุทธวงศ์ ได้สถาปนาครูบา เกสรปัญญา วัดพันนูนมดี^{๑๑} เป็นสังฆนายก

พ.ศ. ๒๓๘๘ สมัยพระญาพุทธวงศ์ ได้สถาปนา ครูบา เกสรปัญญา วัดพันตาเก็น^{๑๒} เป็นสมเด็จพระราชาครู, ครูบาสิทธิ วัดกิตติ^{๑๓} เป็น สมเด็จพระราชาครูบาเกสรปัญญาวัดหอพระ^{๑๔} เป็นสมเด็จพระราชา, ครูบามะเลิง วัดบุญพาราม เป็น สังฆราชา, ครูบาคัมภีระ วัดหนองควาย เป็น สังฆราชา, ครูบามังคละ วัดพระสิงห์ด้านใต้ เป็นสวามี และครูบานันทะ วัดป่าแดงมหวิหาร เป็น มหาเถระ

พ.ศ. ๒๓๙๙ สมัยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ได้สถาปนา ครูบาพรหมสร วัดเชียงหมั่น เป็น พระมหาราชครูเจ้าสังฆยานาจารย์

พ.ศ. ๒๔๑๑ สมัยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ ได้ สถาปนาพระมหาสวญเจ้าอุตตม และ พระมหาสวญเจ้าหลวงพรหมสระ วัดเสตวัดถ้ำผาขาว^{๑๕} เป็นสังฆราชา

พ.ศ. ๒๔๒๕ สมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ ได้แต่งตั้ง ครูบาปัญญา วัดหัวข่ง เป็น อธิการใหญ่^{๑๖}ว่าการคณะสงฆ์

^{๑๐}ปัจจุบัน คือ วัดพันเตา ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมืองเชียงใหม่

^{๑๑}ปัจจุบัน คือ วัดดวงดี

^{๑๒}ปัจจุบัน คือ วัดชัยศรีภูมิ

^{๑๓}ปัจจุบัน คือ วัดร้างในโรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่

^{๑๔}ปัจจุบัน คือ วัดร้างในโรงเรียนหอพระ

^{๑๕}ปัจจุบัน คือ วัดผาขาว

^{๑๖}อธิการใหญ่ คือ ประมุขสงฆ์ที่ไม่ได้รับสถาปนาเถรภิเษก เป็นแต่เพียงได้รับแต่งตั้ง

พ.ศ. ๒๔๓๖ สมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ ได้แต่งตั้ง
ครูบาเตชะ วัดดวงดี เป็น อธิการใหญ่

พ.ศ. ๒๔๓๘ ครูบาโสภา วัดฝายหิน ได้รับสถาปนา
เถราภิเษก เป็นปฐมสังฆราชา ที่ ๑ และมีสังฆราชาต่างๆ อีก ๖ องค์
ได้รับเถราภิเษกด้วย ต่อจากนั้นมาถึง พ.ศ. ๒๔๔๙ จึงได้รวมกันกับคณะสงฆ์
ส่วนกลางตลอดจนปัจจุบัน

พิธีสถาปนายกยอเถราภิเษก

ในสมัยโบราณล้านนาเมื่อมีผู้บวชเป็นสงฆ์แล้ว ราษฎรจะยกให้
พระสงฆ์ขึ้นเป็นเจ้าโดยถือว่าผู้ที่บวชตามพระบรมศาสดา ได้เป็นเจ้าไป
โดยปริยายคือเป็นพระศากยบุตร ซึ่งเรียกว่าศากยบุตร ผู้เป็นบุตรคือเชื้อ
สายของพระศากยะ ซึ่งพระองค์นั้นเป็นเชื้อเจ้าโดยกำเนิดส่วนหนึ่ง และ
ต่อมาเมื่อพระองค์ทรงออกบวชได้รับยกย่องเป็นเจ้าอีกชั้นหนึ่งเรียกว่า
พระพุทธรเจ้า ล้านนาเราจึงเรียกผู้ที่บวชตามว่าเป็นเจ้าด้วย

เรียกผู้บวชเป็นสามเณร	ว่า สามเณรเจ้า
เรียกผู้บวชเป็นพระ	ว่า สวาทูเจ้า
เรียกผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส	ว่า สวาทูเจ้าหลวง
เรียกผู้ที่ได้รับแต่งตั้งสูงขึ้นในการปกครองสงฆ์	ว่า ครูบาเจ้า

โดยมีรายละเอียดดังนี้

สวาทูเจ้า คือ สามเณรที่ได้รับอุปสมบทขึ้นเป็นพระภิกษุ แต่ถ้า
หากเป็นเจ้านายเชื้อพระวงศ์จะเรียกโดยเอาเจ้านำหน้าเป็นเจ้าตุ้ (เจ้าตุ้)

สวาทูเจ้าหลวง เจ้าวัด คือ พระภิกษุที่เป็นสวาทูเจ้าแล้วได้รับเลือก
ขึ้นเป็นเจ้าอาวาสวัดใดวัดหนึ่ง เรียกการดำรงตำแหน่งว่า “กินหัววัด” หรือ
เป็นตุ้หลวงเจ้าวัด แต่ที่อำเภอแม่สลดและบางจังหวัดเรียกพระเจ้าอาวาส
ว่า “ครูบา” โดยไม่ต้องมีอายุพรรษา มากใช้ตำแหน่งเป็นเกณฑ์

ครูบาเจ้า คือ สวาทูเจ้าหลวง เจ้าวัดที่ประพฤติปฏิบัติชอบจนมี
พรรษายุกกาลมากโดยประมาณมีอายุ ๕๐ ปี พรรษา ๓๐ จึงได้รับการยกย่อง
เป็นครูบาเจ้า หรือเป็นผู้มีพรรษาแก่กว่าภิกษุรูปอื่นในหมวดอุโบสถนั้น

ซึ่งหมวดอุโบสถก็คือ การให้วัดต่าง ๆ ในระแวกใกล้เคียงมาร่วมลงอุโบสถด้วยกันและให้พระภิกษุที่มีพรรษาแก่เป็นผู้ดูแลว่ากล่าวตักเตือน เป็นผู้นำทำสังฆกรรม เช่น บวชนาค ฟังพระปาฏิโมกข์ ปวารณา ปรีวาสกรรม เป็นต้น เรียกพระที่ทำหน้าที่ว่า “ครูบาเจ้าหัวหมวดอุโบสถ” ทำหน้าที่คล้ายเจ้าคณะตำบลปัจจุบัน เพียงแต่สมัยโบราณเอาพรรษาเป็นเกณฑ์ แต่เจ้าคณะในปัจจุบันเอาความรู้เป็นเกณฑ์ แม้พรรษาน้อยก็ดำรงตำแหน่งได้

สำหรับพิธีการตั้งสมณศักดิ์ฝ่ายราชวรณัน ไม่ได้กล่าวไว้ชัดเจน แต่พอเห็นร่องรอยได้บ้างกล่าวคือ

การได้รับยกขึ้นเป็นสวราชาก็คือ การอุปสมบทเป็นภิกษุก็จะมีการถวายอภิวรรุบริหาร และที่พิเศษคือจะมีไม้เท้าและพัดใบตาล พร้อมกับที่พระอุปชฌาย์ กรรมวาจาจารย์และพระสงฆ์ที่ร่วมสังฆกรรมเป็นคณะปรกจะจัดทำใบประกาศรับรองสถานะ เรียกใบ “จาเด็ก”จารึกลงในใบลานดังตัวอย่าง

ตัวอย่างจารึกพระภิกษุ

(บอกชื่อผู้เขียนและมีคู่สวดหลายรูป บอกวันเดือนปีฤกษ์อย่างพิสดาร)

โชตศาสนาวุฒิ สุปณณลทุธสีลาสิกขาตาทิคุณคณารทุปภูมณฺหิตตํ กตํ นวอุปสมบฺพนนภิกขุ จิตฺตํ นวโกตา สหสฺสานิ สีลาทิก อภิสิกฺขหิตฺตานุหิตฺต สาสโน พุทฺธตา สาสนา ทายาโท โสภิตฺตํ อยํนามภิกฺเขยฺโย (พรมหสฺรวีลาโส) ภิกขุมนฺทคลฺลวณฺณมฺหามงฺคฺลพฺพทโร วรณฺนติ สรีสวสฺสติ จาริกุปโป อุปสมบฺทปตฺโตกาลานุกาลมาส สุขมํงฺคฺลโลกวณฺณิ มหามงฺคฺลเชยฺยมงฺคฺโลสุโขภเวตพฺพาฯ สุณนมสฺส จุฬศก ๑๒๖๓ ตัว ตรีศกจลฺลจฺจํ กัมโพชชพีโสโร ไทภาษาว่าปี่ร่วงเป้า เข้ามาในกิมหาฤตฺถุ ทุติยอาสพหมาส สุกรปักษทวาทสมี โสริวารุโณง ไทภาษาว่าเดือน ๑๐ ทุติย ขึ้น ๑๒ ค่ำ เม็ง วันเสาร์ ไทรวายสะง่าฤกษ์ได้ ๕ ตัว ชื่อว่ามิดสิริเทวดา ปราภฏเข้ามาในพฤษภปฐวีราศี ดีถี ๑๒ นาที ดีถี ๐ ตัว นาทีฤกษ์ ๓๒ ตัว พระจันทรจรงคสัมปยุตตเสด็จเข้าสู่รต อันสอดจรด้วยอาชาสินธพ คือม้าตัวประเสริฐทั้งคู่ ลากนำไป

ผัดเข้าใกล้ใต้เทียมนักขัตตวจนทศโคโต รัชสมัยรังสิสุวรรณสุวรรณนาเรืองเรือง
เพื่อให้สองแจ้งทั่วสกลทิพย์เทศปกครองได้หือเป็นหิตาแกโลกศาสนา
พระสุริยาอาทิตย์ อันทรงวิมานคำ อันกว้างและสูงยาวโยชน์ ๔๙ หากยัง
ปลาย สองแจ้งรุ่งเรืองงามทองเที่ยวตามหมู่ราศี ทวาทส มีบ่อคลาดคลา ว่า
สุททธิโสโร มหาวิเสสพระนักขัตตมหานักขัตตังติภเวงนี้ให้ชอบ รุด ปี เดือน
วัน ยาม เทศกาล ราชประเพณีตามพระทิตย์ พระจันทร์อันเป็นประธาน
แห่งโลกตามเนื่องศาสนาพระมุนี อดีต วรรณุทธศาสนา อันคลาล่งแล้วได้
๒๔๔๓ พระวัสสา อธิกาปลาย ๒ เดือน ๒๗ วัน อนาคตศาสนา อันจัก
มาภายหลัง ยังมีบ่อน้อยยังสถิตปกติ อวสิฐฐา ตั้งอยู่ ๒๕๕๖ พระวัสสา
อธิกาปลาย ๙ เดือน ๓ วัน นับแต่วันพรุกไปเป็นต้น ก็ถูกแม่นชอบศาสนา
บาลีสังเกต เหตุเอาสัมปยุตเข้าร่วมกัน ก็เต็มครบ ๕,๐๐๐ พระวัสสา ปมีเศษ
เหตุนี้หมายมี สวรรุเจ้าคัมภีร์วิไล วัดสุทธาวาส ให้แล้วยังสรณา
คมนตรี ถัดนั้นเล่าหมายมีท่านมหาสวามีเจ้ามั่งคละ วัดพระสิงห์ด้านี้ได้
เป็นตนให้แล้ว แก่อุปชฌายกัมม และวรพร ดวงประเสริฐ เป็นมหาอิสร
สังฆนายก กว่าสังฆเจ้าทั้งมวล ในโรงอุโบสถพัทธคารสีมาในพระสิงหาราม
เป็นที่หือแล้วอุปชฌายกัมม และสวรรุเจ้ารัตนปัญญาวิลาโส วัดหอพระ
เป็นตนให้แล้วแก่ปฐมกัมมวาจา สวรรุเจ้าอลันวิไล วัดพันแจม เป็นตนให้
แล้วแก่ทุติยกัมมวาจาสวรรุเจ้าอินทจุโก วัดช้างลาน เป็นตนให้แล้วแก่
ตติยกัมมวาจา สวรรุเจ้าสิทธิปัญญาวิลาโส วัดกิตติ เป็นตนให้แล้ว ยังจุตต
กัมมวาจา สวรรุเจ้ามั่งคละวุฒิวิไล วัดพระครู เป็นตนให้แล้ว ยังอนุสาวนา
สวรรุเจ้าธมกิตติวิไล วัดหอธรรม เป็นตนให้แล้วอนุสนเฑินาม อักษรนาปัตต
ปติวจนปกรณบวร มั่งคละดวงดี อภิสิฐวิสุทธิหิตปวรวิสุทธิอันดีประเสริฐแก่เจ้า
กุลบุตร ตนชื่อ พรหมสรวิลาโส ภิกขุใหม่ปณณบวรมวลแลรวมพระคณะ
ปุระกะมี ๒๒ พระองค์ ก็ได้ฤกษ์ยกยอยังกุลบุตร เจ้าตนชื่อว่า พรหมสรวิลาโส
นี้หือได้ถึงยังอุปสัมปทา กัมม เป็นอภินวภิกขุใหม่ ในพัทธสีมาอุโบสถ
วัดพระสิงห์หลวง กลางเวียงเชียงใหม่ เสร็จแล้ว ยามแดดร่มเยื้อง จตุตโร
ธมมา วุฑฒนุติ อายุ วณฺโณ สุขํ พลั๑๗

^{๑๗} จากพัสสาวัดธาตุคำ, วัดสันป่าเลียง, วัดนันทาราม

เมื่อได้รับจาเทิกแล้ว จึงเป็นภิกษุที่มีคำนำหน้าว่า สวากุเจ้า ซึ่งปัจจุบันคำร่อนหายไปเหลือเพียง ทูเจ้า

ทูเจ้าหลังจากอุปสมบทแล้วจะเล่าเรียนพระธรรมวินัย ปาฏิโมกข์ บาลี อรรถกถา ตลอดจนข้อวัตรปฏิบัติต่าง ๆ ถ้าไม่ลึก มีจิตใจมั่นคง ก็จะเรียนกัมมัฏฐานเรียนปรมัตถธรรม เรียนสัททา คณฐิโยชนาให้มีความรู้กว้างขวางยิ่ง ๆ ขึ้นไป

เมื่อตำแหน่งทูหลวงเจ้าวัดคือเจ้าอาวาสวัดใดว่างลง จะด้วยเหตุใดก็ตาม เช่น ลาสิกขา ย้ายไปอยู่ที่อื่นหรือมรณภาพ ก็จะมีการเลือกภิกษุภายในวัดที่มีความรู้ความสามารถ ถ้าไม่มีภิกษุในวัดหรือมีแต่ไม่เหมาะสม บางทีศรัทธาก็จะไปนิมนต์จากต่างวัดที่เห็นสมควรมาเป็นทูหลวงสืบไป เรียกว่า นิมนต์ไปกินหัววัด

เมื่อภิกษุรูปนั้นได้ทำหน้าที่ทูหลวงเจ้าวัดผ่านไป ๑ - ๒ ปีจนเห็นว่า จะอยู่มั่นคง จึงมีพิธีการขอหรือปลุกเป็นทูหลวงโดยมีการรดน้ำพุทธานิเสก และถวายอัฐฐูปริหาร และมีการมอบวัดวาอารามโดยครูบาเจ้าหมวดอุโบสถ หรือมหานครสังฆราชาเป็นผู้มาทำพิธีการแต่งตั้ง ซึ่งจะได้คัดเลือกหรือได้รับความเห็นชอบทั้ง ๒ ฝ่าย ทั้งฝ่ายพุทธจักรและอาณาจักร ดังมีในคำโอวาทานุสาสน์นิมิตอาชญาของพระเจ้ากาวิโรศ ตั้งไว้เมื่อ พ.ศ.๒๔๐๐ นั้นมีใจความว่า

“นัยยะประการ ๑ วัดวาอารามทั้งมวล วัดใดแลทูหลวงเจ้าวัดตาย เสียก็ตี หนีไปก็ตี เลิกไปก็ตี จักอับจักปลงวัดวาอารามครบครันทั้งมวลหื้อ สิกขิโยมตนใด สืบแทนตั้งอัน หื้อได้พร้อมเพียงทั้งภายในภายนอก ผู้แก่ผู้เฒ่า เจ้าขุน ท้าวพระญา ศรัทธาใหญ่น้อย ทั้งมวลหล้าเอาตนใดเป็นทูหลวง หื้อได้ฟูจากันหื้อทัดหื้อแม่นกันเลี้ยงชุนแล้วหื้อไปนิมนต์พระสังฆะ พระธรรม มีเจ้าตนโบสถ เปนเค้า เข้ามาเมตตา พร้อมเพียงกันยกยอ เออออพอใจตนใด กันพึงใจตนนั้นตั้งกันเลี้ยงแล้ว หื้อสังฆะเจ้าทั้งหลาย ได้กระทำมั่งคละสังคะหะ ด้วยบริตตมั่งคละแล้ว อับเคนปลงวาง วัดวาอาราม ครบครันครุภักดิ์ ลุภักดิ์ทั้งมวลแล้ว สิกขิโยมใหญ่น้อยชุน ทั้งภิกษุและสามเณร และคะโยมชุน หื้อเจ้าตนนั้น ได้เป็นครูบาสั่งสอน ว่าจา คำดี ตามประเพณี ด้วยประการฉะนี้ อย่าได้ตอบทำเถียงคำหื้อครบยา

เอาคำรักแพ่งกันทั้งลึกและครูจึงดูดีดูงาม ตามดั่งอริยสัปบุริสเจ้าสืบปรียัติปฏิบัติสืบสาสนามานี้แลฯ^{๑๔}

หลังจากเป็นทูลหลวง เจ้าวัดมีพรรษายุกาลมากจนเป็นผู้มีอายุพรรษามากกว่าทุกรูป จะได้รับการพิจารณาแต่งตั้งจากทางคณะสงฆ์และอาณาจักรให้เป็นครูบาเจ้าอุปัชฌาย์หัวหมวดอุโบสถ ได้ว่ากล่าวปกครองวัดต่าง ๆ ที่มาร่วมเข้าอุโบสถ มีหน้าที่รับผิดชอบในการบรรพชา – อุปสมบท ตัดสินอธิกรณ์ ให้คำแนะนำสั่งสอน ในการแต่งตั้งนี้

การได้รับยกย่องเป็นครูบา

จะเห็นได้ว่าการแต่งตั้งก็เป็นแต่มีการเจริญพระพุทธมนต์และมอบวัดวา อัญมณิหาร ไม่ได้กล่าวถึงพิธีสงฆ์น้ำพุทธานิเษก แต่อย่างใดแสดงว่า การตั้งเจ้าอาวาส แต่โบราณก็ไม่มีพิธีรดน้ำหรือพิธีอุสสากิเษก เพราะฉะนั้นการได้รับยกย่องเป็นสวาทูเจ้า สวาทูเจ้าหลวง และครูบา เป็นการยกย่องภายในโดยฐานะความเคารพนับถือ ไม่ได้มีพิธีแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ อย่างเช่นครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งมีผู้เรียกในปัจจุบัน ก็โดยความเคารพนับถือสูงสุด ไม่ปรากฏในประวัติของครูบาว่าท่านได้รับพิธีการแต่งตั้ง หรือสงฆ์น้ำทำการยกย่องอุสสากิเษกแต่ประการใด ครูบาจึงเป็นคำเรียกพระเถระของล้านนาโดยความนับถือว่าเป็นครูบา

ในจังหวัดอื่นๆ ที่ได้ศึกษามามากทั้งที่เรียกเจ้าอาวาสทุกรูปที่ได้รับแต่งตั้งจากชาวบ้านและทางราชการว่าเป็นครูบา เช่น ที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และบางอำเภอของจังหวัดแพร่ โดยพระรูปนั้นจะมีพรรษามากน้อยเท่าใดก็เรียกเป็นครูบาได้ แต่เฉพาะทางเชียงใหม่ ลำพูน เชียงราย ลำปาง มักจะเรียกพระภิกษุผู้มีอายุเกิน ๕๐ พรรษาเกิน ๓๐ ขึ้นไปเป็นครูบา ต่ำกว่านั้นมาไม่นิยมเรียกเป็นครูบา จึงกำหนดเป็นเกณฑ์ได้ ๒ อย่างว่า

^{๑๔} เรื่องเดิมอ้างแล้ว

๑. เป็นครูบาเพราะมีอายุพรรษาสูง เป็นที่เคารพนับถือของปวงชน มีความรู้ความสามารถเคร่งครัดในธรรมวินัย มักน้อยสันโดษ

๒. เป็นครูบาเพราะได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสจะอายุเท่าไรก็ได้

ทูปู่ คือ พระที่บวชเมื่อแก่ (อายุมาก) จะไม่ได้รับการนับถือจากญาติโยม และไม่มีการขอเป็นครูบา จะเรียกว่า ทูป่อ ทูปู่ ไม่มีโอกาสได้รับการยกยอให้เป็นครูบา แม้อายุจะมากเพียงใดก็ตาม

ครูบานั้นมีอยู่ ๔ อย่าง คือ

๑. ครูบา

๒. ครูบาเจ้า

๓. ครูบามหาปาเจ้า

๔. ครูบาหลวงเจ้า

อย่างแรก เป็นภิกษุผู้ที่ทรงศีลจารวัตรดีงาม ทรงปาฏิโมกข์พระวินัย อรรถกถา โยชนา ใหราศาสตร์ แต่ไม่ได้เป็นเจ้าอาวาส มีคำนำหน้าว่าครูบา เช่น ครูบาสิทธิ ครูบาญาณ ครูบาปัญญา ซึ่งจะมีตามวัดหลวงหรือวัดขนาดใหญ่ เช่น วัดนันทาราม วัดเชียงมั่น วัดพระสิงห์ วัดเจดีย์หลวง ซึ่งมีพระเถระพรรษายุกาลมากอยู่หลายรูป แต่ละรูปก็จะเรียกว่าเป็น “ครูบา”

อย่างที่สอง เป็นผู้มีคุณสมบัติพร้อมทุกอย่างเหมือนกับครูบาอย่างแรก แต่ได้เป็นเจ้าอาวาสหรือเจ้าหมวดอุโบสถ จึงเรียก ครูบาเจ้า เช่น ครูบาเจ้าจันทร์สี ครูบาเจ้าญาณวิลาส ครูบาเจ้าธรรมปัญญา

อย่างที่สอง เป็นผู้มีคุณสมบัติครบถ้วน ทั้งทางโลกทางธรรมทุกอย่าง แต่มีคุณสมบัติอีกอย่าง คือ จะถือธุดงค์วัตร และถือกรรมฐานอย่างเคร่งครัด ชอบอยู่ป่า เป็นพระอรหันตวิสัย จึงเรียกครูบามหาปา เช่น ครูบามหาปาเจ้าไหลหิน

อย่างที่สอง เป็นผู้ปกครองสงฆ์สูงกว่าครูบาเจ้าหมวดอุโบสถทั่วไป โดยเป็นครูบาที่เจ้าหลวงเจ้าผู้ครองนครยกย่องให้ว่าการคณะสงฆ์ จึงเรียกครูบาหลวง แต่จะไม่ค่อยออกนามต่อท้าย จะเอาชื่อวัดหรือชื่อเมืองต่อท้าย เช่น ครูบาหลวงเจ้าฝายหิน ครูบาหลวงเจ้าสันคยะยอม แม่ว่าง ครูบาหลวงเจ้าศรีภูมิเมืองแกน ครูบาหลวงเจ้าเมืองฝาง

การสถาปนาสมณศักดิ์ล้านนา

ครุบาท ๔ ประเภทข้างต้น เป็นตำแหน่งที่คนสามัญทั่วไปจะร่วมกันจัดทำ จัดตั้ง แต่ถ้าเป็นทางการแล้วจะมีการคัดเลือกครุบาท ซึ่งทางฝ่ายบ้านเมืองอันมีเจ้าหลวง เจ้าเมือง เจ้าผู้ครองนครได้ทรงนับถือว่าเป็นผู้มีศีลาจารวัตร รู้ธรรมวินัย สัทธาสนธิ ไหวพริบไหวพริบ ทรงแสดงกัมมัญฐาน รบู้การงานบ้านเมือง เป็นที่ปรึกษาภารกิจในเวลาที่บ้านเมืองมีกิจการงานเมืองเกิดขึ้น จึงได้รับพิจารณาขึ้นดำรงสมณศักดิ์ของทางราชการ ซึ่งล้านนามีสมณศักดิ์ ตามปรากฏในพิบสาของวัดธาตุคำ มี ๖ ชั้น คือ

๑. มหาเถระ
๒. สวามี
๓. สังฆราชา
๔. ราชครู
๕. สมเด็จ
๖. สมเด็จอัครราชโมลี หรือสมเด็จเสฐฐอัครราชครู
(สมเด็จราชครู) เป็นชั้นสูงสุด

ซึ่งตำแหน่งสมณศักดิ์นี้อาจจะตั้งเป็นบางตำแหน่ง เพราะบางตำแหน่งจะตั้งเฉพาะผู้มีคุณพิเศษหรือคุณสมบัติเฉพาะตน และเกี่ยวเนื่องกันพระมหากษัตริย์ เช่น ตำแหน่ง ราชครู หรือสมเด็จราชครู ก็ตั้งถวายแก่พระสงฆ์ที่เป็นพระอาจารย์ของเชื้อพระวงศ์ เจ้านายหรือบุตรหลานของเจ้าหลวง เจ้าเมือง หรือแม้แต่เจ้าหลวงถ้าได้รับการศึกษาจากสำนักพระสงฆ์หรือบวชวัดได้จึงจะยกย่องขึ้นเป็นสมเด็จราชครู หาได้ตั้งทั่วไปไม่ ซึ่งการทำพิธีปรากฏในพิบสาของวัดธาตุคำมีข้อความดังนี้

พิธีราชาภิเษก และเถราภิเษก ฉบับวัดธาตุคำ การสถาปนา เถราภิเษก

ภิกษุตนใดทรงปฏิภาณ ปฏิบัติบำเพ็ญวัตรครองชอบวินัยธรรม กระทำ
จตุปริสุทธิสีล มีศีลา อิริยาบถอันดี นำสังฆคณา ลิสฐานุสิสสะ อุบาสก
อุบาสิกา หื้อได้ไต่ตามคองสุคติแท้ เหมือนจวนำตัวฉลาด นำเอาหมั่งว
ทั้งหลายไปตามทางอันชื่อนั้นควรพร้อมกันอุสสาภิเษกยกยอเจ้าภิกษุตน
นั้นแลก็จักมีผลอันสงส์อันกว้างขวาง หาที่สุดไม่ได้ อุปมาเปดั่งปลูกพืชชะ
หวานเข้ากล้า ถ่วงไว้ในสวนแลนาที่ดี ทิดงอกออกมาเปด้นเป็นดอก
เป็นลูกมากนัก สุกแก่เที่ยงจักได้กินตามความมักชะแล

ชื่อว่าจักอภิเษกชาวเจ้าตนใดก็ดี จักอุสสาภิเษกษัตริย์ตนใดก็ดี
จักแถมยศศักดิ์ก็ดี หื้อได้พิจารณาอุปเทศยอดหุราอันนี้ก่อน คันดีก็ควรรับ
คันตกปีบตี บ่ควรรับ คันตกตาบตีจักยาก เสียบได้นั้นควรส่งเสียแล้ว ค่อยรับ
ภายหลังน บ่อันคันได้รับแล้ว ค่อยส่งเสียภายหลังนเทอะ คันบ่ส่งเสียตั้งอัน คัน
บ่ตายก็จักสืบทายวายใหญ่แท้บ่ส่งเสียชะแล หื้อนับ ๓ ไปหา ๒ ไปหา ๐
ไปหา ๔ จับ ๓ เท้าอายุไทเทอะ ฃื่อว่าปีใดตกที่ศูนย์บ่ตีรับแล เหตุคณาว่า
สุญญ์ ๐ คุคฺ มรณํ สุขํ จังนี้แล

๐	๔
๒	๓

ชื่อว่าตก ๓ บ่ตีรับแล เหตุคณาว่า องโร วฏฺขามิ นิฐิตํ ดั่งนี้แล ฃื่อว่าตก
๒ แล ๔ ตั้งอันควรตีรับแล เหตุคณาว่า จนฺท ตฺถ ๑ ลพฺภติ พุทฺธญฺจธนธฺมญ
๑ ลพฺภติ ดั่งนี้แล

คันตกตาบตีหื้อได้ส่งเสียแท้ คันตกตาดีแล้งก็ควรส่งหื้อดีมีลาภแล
แม่นถูกตัวใดจักส่งหื้อมีลาภนั้น คันถูก ๓ หื้อมีสะทวงหยวก อัน ๑ ช่อแดง

๔ อัน เข้าแดง ๔ ก้อน แกงส้ม แกงหวาน กล้วย อ้อย หมากพลูแล อัน และ ๔ ฝ่ายแดงวา ๑ หื้อตั้งขันบูชาตามยศและฐานะ มีเบี้ยหมื่น หมากหมื่น แผ่นรำแดง รำขาว เครื่องลาด อาสนา เงิน ๓ ร้อย เทียน ๘ คู่ แล้วเอาคาถานี้สลุบว่า โอมสุณญ ภยํ สุณญ อุปปทวํ อนฺตรายํ โรคา วินาสนฺตุ ๗ ทีแล้ว ส่งเสียนเหนือเทอะ

คันทก ๒ แล ๔ ดินัก คันทก ๓ และ ๐ ปัตริบยศศักดิ์สังแล รัมมลักชี มีฉนนี่ ปางเมื่อเจ้ามโหสถ อายุได้ ๒๑ ปี ตกที่ตา อังคาร พ้อยรบยศศักดิ์ เปนบัณฑิต ภายหลังน พระวิเทหะ แลเสนาทั้ง ๔ ขับเอาซะแม้งตายวันนี้นแล ปางเมื่อโพธิสัตว์เจ้าเกิดเปนเจ้าสุทนต์ อายุได้ ๒๗ ปี ตกที่ตาคุนย์ พ้อยไปรับเรียนเอาศาสตรศิลป์ ภายหลังนได้ไปรบกับโจร เมียลวดเอาด้าดาบไปหื้อแกใจร หื้อฆ่าผัวตน สนนี่แล เหตุตั้งอันจักอุสสาภิเชกมหากษัตริย์แล ท้าวพระยาเสนาอามาตย์ก็ดี จักยอชาวเจ้าก็ดี หื้อพิจารณาตามยอดโหรา อันนี้ก่อนเทอะ ค่อยอุสสาภิเชกเทอะ

คันจักหาฤกษ์ดี วันดี ยามดี ดังอัน หื้อเอานามปีบัดนี้ตั้ง ทำสาปีบัดนี้บวก เอานามเดือนบัดนี้บวก เอาอักขระเดือนบัดนี้บวก เอวันเมงแลนามวันไทบวก เอาทังสวันเมง วันไทบวก เอาตติถวันจักกระทำนั้น บวก แล้วตั้ง ๓ ถ้าน บน ๓ คุณ กลาง ๔ ต่ำ ๕ คุณแล้ว ๒ หารซูถ้าน เศษหื้อดูตา คณะ อันตราไว้นั้น คันได้ดีค่อยกระทำบด้อย่ากระทำแท้แล คันได้เศษ ทัง ๓ ถ้าน ดังนี้

๑ } ชื่อว่า มะ คณะ ภูมิดินักแล
๑ }

๐ } ชื่อว่า นะ คณะ จันทะ ดินักแล
๐ }

๑ } ชื่อ ภา คณะ สักคะ ดี
๐ }
๐ }

0	}	ชื่อ ยะ คณะ ชลະ ดี
๑		
๑	}	ชื่อ ชะ คณะ สุริยะ คณะอาทิตตวิทาทั้ง บดีแล
0		
0	}	ชื่อ สะ คณะ อัคคิ คณะไฟ ไม่ดีแล
0		
๑	}	ชื่อ ระ คณะ อาภาสะ คณะอากาศ อมฤตยู บ ดีแล
๑		
๑	}	ชื่อ ตะ คณะ วายุ คณะลม บดีแล
๑		
0	}	
0		

อันนี้ตามติกาอุตุโตทยकरणะแล

การจัดเตรียมเครื่องบริวาร

คันจักอุสสาภิเษกชาวเจ้านั้นหื้อตักแต่งดาวัตถุทาน คือ เครื่องอัฐบริวาร สมณบริวาร เสือ สาด อาสนา เครื่องเทศ เครื่องแระ สัพพัตถุทานหลายประการต่างๆ ไว้แล้ว หื้อแบ่งห่อเดื่อ เปนมณฑกสีแจ่งหลัง ๑ หื้อเอาไม้เดื่อปองกัถิ เดื่อด้าง เดื่อเกลี้ยง กัถิ มาแบ่ง (ทำ) เส่า แบ่งเครื่อง แล้วเอาใบเดื่อกัถิ ใบทันทกัถิ มามุงมาแบ่ง ฝาบังจอด แล้วก่ายลินตกกกลางห่อเดื่อ เพื่อบดหล่อน้ำอบน้ำหอม อาบองค์ทรงเกศนั้นแล้ว แบ่งห่อปุชาเทวดา ๘ ทิศสละแล้ว

การทำสุวรรณปฏู

คณจักยกเปนเถรสุวรรณปฏูหนักพอเฟื้อง สวามีหนัก ๓ ชีก สังฆราชาหนัก ๑ บาท พระเจ้าครูหนักบาทชีก พระเจ้าสมเด็จเจหนักบาทเฟื้อง สมเด็จเจ้าอัครมุขลินีหนักสองบาท จาด้วยลงสุดจะแล แม่นหลายกว่านี้แควนแท้แล

ลักษณะอันจักแบ่งสุวรรณปฏู ดังนี้ คันตีเปนหลาเปนแผ่นแล้ว เอาเม็ดข้าวเปลือกก็ดี ข้าวเมือกก็ดีมาแทก ลงกว้าง ลงยาวได้เท่าใด เอามาสมกัน(รวมกัน)ตั้ง ๓ คุณ ๗ หาร เศษนั้นหื้อดูตามกาบทหน้านั้นเทอะ

นัยยะ ๑ เอาอักขระ คือ จัดเอาตัวอักขระในสุวรรณปฏู มีเท่าใด เอาสมกัน กับนามตนจักยกอนัน ตั้ง ๗ บวก ๓ คุณ ๘ หาร เศษหื้อดูตามโสลกคาถา อันนี้ว่า เขยย หานี วุฒิ กันได้เขยย ดินัก ได้หานีบตีแล กันได้ วุฒิตีนักแล นัยยะ ๑ อ่านเอาอักขระในสุวรรณปฏูก็ดี เอาอักขระในหิรัญญาปาวัญฐ อันใส่สักกราช ปีเดือนนั้นก็ดี อ่านเอาอักขระในเสี้ยนลายกัถิ ได้เท่าใดเอาตั้ง ๓ คุณ ๘ หาร เศษหื้อดูสันเก่า นัยยะ ๑ เอาอักขระตั้ง เอานามสุวรรณปฏูก็ดี เอาเสี้ยนลายกัถิ มาบวก ๓ คุณ ๘ หารเศษหื้อดู ผิว่า เศษตัวใดลูปเท่าอยู่เยนเปนปกตินักได้ชื่อว่าไชโยแล เศษตัวใดแผ่ชั้นแถมขึ้นชื่อว่าวุฒิแล เศษตัวใดได้ลูปสิ่งเดียว ชื่อว่าหานีแล เหตุคถาว่า อักขราทิชุตถัฐ ตวา ตริ คุณ อฐุ หารณ เส สนติ กิวิณญเญยฺ เขยยา หานิจ วุฒิภิปรมํ สุทธิ เยฐิตํ ทุตติยํ เสสโลภกํ ตติยํ หารชุตเตนธานเญยฺ เสสวัญญูนาเอโกธชฺช เทวคฺคฺหมโมตริสิโห จตุสาโน ปณจสุพฺโป สญฺจคฺคฺทโร สตคฺคฺชฺชิสฺสุญญาภาณอ ดังนี้ เพิ่งรู้ตามอรรถะเทอะ

ลักษณะอัน ๑ สุวรรณปฏูยกอ เปนสมเด็จลงยาวสี่สิบเม็ดเข้าเปลือก ลงกว้าง ๗ เม็ดเข้าหาคุนได้เศษ ๗ ดินักแล สังฆราชลงยาวสี่สิบเม็ดเข้า ลงกว้าง ๗ เม็ดเข้า หาคุนได้เศษ ๗ ดินักแล สวามีลงยาวสี่สิบเม็ดเข้า ลงกว้าง ๗ เม็ดเข้า หาคุนได้เศษ ๗ ดินักแล ยกเปนเถร ลงยาว ๔๔ เม็ดเข้า ลงกว้าง ๗ เม็ดเข้า หาคุนได้เศษ ๗ ดินักแล นัยยะ ๑ เอาอักขระตั้งนามเจ้าสุวรรณปฏู บวก ๓ คุณ ๘ หาร คันได้เศษ ๓ คอยเอาเศษบตีอย่าเอาหื้อดูตามคาถาภายหลังนั้นเทอะ

น้ำหนักทองคำที่ใช้ทำสุวรรณปฏิภาณ

นัยยะ ๑ เมืองปจันตประเทศ

ยอเปนเถรสุวรรณปฏิภาณ	๒ บาทซีก
ยอเป็นมหาสวามีสุวรรณปฏิภาณ	๓ บาทซีก
ยอเป็นสังฆราชาสุวรรณปฏิภาณ	๔ บาทซีก
ยอเป็นพระเจ้าราชครูสุวรรณปฏิภาณ	๕ บาทซีก
ยอเป็นพระเจ้าสมเด็จสุวรรณปฏิภาณ	๖ บาทซีก

นัยยะ ๑ เมืองมณฑิมประเทศ

ยอเปนเถรสุวรรณปฏิภาณ	๔ บาทเฟื้อง
ยอเป็นมหาสวามีสุวรรณปฏิภาณ	๕ บาทเฟื้อง
ยอเป็นสังฆราชาสุวรรณปฏิภาณ	๖ บาทเฟื้อง
ยอเป็นพระเจ้าราชครูสุวรรณปฏิภาณ	๗ บาทเฟื้อง
ยอเป็นพระเจ้าสมเด็จสุวรรณปฏิภาณ	๘ บาทเฟื้อง

นัยยะ ๑ ในเมืองมหานคร

ยอเปนเถรสุวรรณปฏิภาณ	๕ บาทเฟื้อง
ยอเป็นมหาสวามีสุวรรณปฏิภาณ	๖ บาทเฟื้อง
ยอเป็นสังฆราชาสุวรรณปฏิภาณ	๗ บาทเฟื้อง
ยอเป็นพระเจ้าราชครูสุวรรณปฏิภาณ	๘ บาทเฟื้อง
ยอเป็นพระเจ้าสมเด็จสุวรรณปฏิภาณ	๙ บาทเฟื้อง
ยอเป็นสมเด็จพระอัครราชโมลีสุวรรณปฏิภาณ	๑๐ บาทเฟื้อง

คาถาจาริกสุวัณณปัญฺฑ สำหรับพระสงฆ์ชั้นต่าง ๆ

ที่นี้ จักพิจารณาแปงคาถาสุวัณณปัญฺฑก่อนแล วิวิธ วิสุทธิสีลาจา
รสัมปันนาโชต ตปิฏกธรรวีสัญญานุสสิริมนโตญาณสาคร มหาเถโร บทนี้
มีสี่สิบตัวใส่มหาเถรแล

คำจาริกสุวัณณปัญฺฑมหาเถร

ปรมะวิสุทธิสีลาจารติ ปิฏกพะจะระวิสิญฺฐะคุณาทีสิริมนโตญาณ
สาครโรรมหาเถร (มหาเถร อักษร ๓๕ ตัว ข้อลักษณะ)

คำจาริกสุวัณณปัญฺฑมหาสวามี

ปรมวิจิตรวิวิธคุณปญฺญญสกุการยุดตปรโมพารชปาสนุนตติปิฏกถรร
วตณปญฺญ มหาสวามี บทนี้มี ๔๐ ตัว ชื่อวุฒิสวามีแล

คำจาริกสุวัณณปัญฺฑมหาสังฆราชา

มหาสังฆราชา สุธัมมสเถโร กิตติคุณสุนทราภิรัชฌาสนยปวิตต
วิสุทธิสีลาทีติปิฏกธรรววุฒิอุตตมาจริโย มหาสังฆราชา ๔๓ อักษร ๓๕ ข้อ
ลักษณะ)

คำจาริกสุวัณณปัญฺฑมหาราชครู

อัคคราชครูวรสาสนภูติ วิวิธวิสุทธิสีลาจาราชาวมัททวาทีสิริ
มุตตล ตปิฏกธรรมาสนโยตมวิสิญฺฐคุณวโต สิริสมมทุทโชติ ปาปาโลรบพิตรรา
อัคคราชครู บทนี้มี ๗๕ ตัว ใส่ราชครูแล

คำจาริกสุวัณณปัญฺฑสมเด็จ

ปรมสมเด็จวรพามาสนโยตตมสังฆปริณายิกา สาสนราชาตูป
ณมกักรราชครูวิจิตรวิจิตร ปรมวิสุทธิสีลาจาราชาวมัททวาที ตปิฏกธรร ติโลก
ชนรเทพปฐาหารหุตตวาที อเลขยคุณวิสุทธวรญาณธรร ปรมจักกวุฒิมันโต
มหาสิริมังคลาจารย์พิตรรา บทนี้มี ๑๑๖ ตัวใส่สมเด็จแล

ปรมวิสุทธสีลาจารย์ราชวรมัททวาทิคุณลังกาโศฬารวิรัชฌายติปิฎก
ธรรम्मเทศสร สมเด็จพระมหาสังฆราชา ฯ ๔๗ ฯ ๗ ฯ

ปรมวิสุทธสีลาจารย์ราชวรมัททวาทิ สุปปฏิรูปันนตาที่คุณาลงกต ปฏิ
ปณฺธิโต อุพัรัชฌายสภักตถิติเต สติรปรักกม เตปิฎกธรร อคฺควราชครูสังฆ
ปริณายกา จาริปาสนุทธ มหาลสมเด็จราชครู ฯ ๑๑๕ ฯ ๗ ฯ

สมเด็จพระ วรสาสน ธมฺมตวิวิธ วิสุทธสีลาจารย์ ราชวรมัททวาทิ สิริม
ตฺถลย ตปิฎกธรร ธรรวรัชฌายาตตปวิสิฬ คุณณวันณิน สิริสธัมมโชติปาโล ว
รพิตฺถธอัครราชครู (สมเด็จพระอัครราชครู อัครธรร ๗๒อุสมณลักษณะ)

คำจารึกสุวัณณปฏิสมเด็จอัครราชโมลี

ปรมสมเด็จพระอัครมุขลิกวรสังฆาครูวิจิตรปรมวิสุทธสีลาจารย์
จปทวาทิตติ ปิฎกธรรมาสโยยุตตมสังฆปริณายิกวรสาสนโธตูปถัมภกติ
โลกธรรนรเทวปฐารหุตตมตฺตตวาทิ สิริธตฺถคุณวณฺตา วรญาณธรรปรมจัก
กฺกมณฺโณโต มหาสิริมังคโลภรรพิตฺถธอัครมุขลิก บทนี้ ๑๓๐ ตัว ใส่สมเด็จพระ
อัครโมลี แล

คำจารึกสุวัณณปฏิสามารถใส่ได้ทุกชั้น

บทหนึ่ง ว่า ปรมวิสุทธาพรวิสุทธสีลาจารย์ราชวรมัททวาทิ คุณาลังกา
รวิภูสิตสาสนนชติโลกวัตตตสังฆมโตธรรสาสนปถัมภกาธิปายฌาสโย ตมมุต
ตวาทิ วิรวันตอุตตมโกสลาภามาธิปฏิเชยฺยมังคโลมหาสวามี บทนี้ใส่ สวามี
ก็ได้ ใส่สังฆราชา ๑ ก็ได้ ใส่ราชครูก็ได้ ใส่สมเด็จพระอัครโมลีก็ได้ เท่าว่าหื้อ
เอาชื่อนามบัญญัติและ ชื่อสังฆราชา ราชครู สมเด็จใส่ เอาสวามีออกแล้ว
หรรคุณดูได้ดีที่ใดเอาที่นั่นเทอะ

คำแปลสุวัณณปัญ

บทนี้จักแก้ไขอรรถแปลคาถาสุวัณณปัญก่อน บทปลายนี้พึงรู้
เทอะ โภโกโตรเทวสังฆาโย ดูราหฺมฺเณคนแลเทวดาททั้งหลาย อยู่ ชินปุโต
ชื่อ ชินบุตรเจ้าตนนี้ สิริวิสุทโธพาร ตนปวรสุทธ มีบุญแลคุณอันกว้าง
ขวางบรมยี่นัก วิสุทธศีลจารา ตนพำเพงจตุบริสุทธศีลบัววิสุทธิต์ ตนมี
สติสัมปชัญญะ ชื่อโสภวันไหวแต่โลกธรรม ๘ ประการ **มทฺทวาทิ** ตนมี
ถ้อยคำอันอ่อนหวาน แลย่ายเสีย ยังวาทะอันผิด คุณาลงการ วิภูสิตุต อัน
ประดับไปด้วยหฺมฺเณคนมี สีสลาปญญา เป็นต้น สาสน ธตฺติโลกาวภูฏ์ สกฺก ตน
ปรากฏเป็นจำหมายแก่โลก เหมือนดังช่อช้าง หงไชย ในชินสาสนาธมฺมโร
ธร อันทรงธรรมคำสอน สาสนูปถัมภกา สิมฺปาัยชฌาทย ตนมีอชฌาตัยใจ
อันมักคำชูตสาสนา หือรุ่งเรืองตราบ ๕,๐๐๐ วสา ยุตฺตมุตฺตวาทิ อันมีวาทะ
ถ้อยคำอันชอบ ประกอบด้วย สัมมาทิฏฐิ มีใจใคร่พ้นจากทุกข์ในสงสาร
วิรวนุต ตนมีประหยาดและเพียรในสมุปฺปทานอันยิ่งอุตตมโกสลลวามาริบัติ
ตนเป็นใหญ่ในอาวาส อาสนา อาราม อันเปนสโณสนฐาน เป็นที่พำเพงกุศล
มีทาน ศีล ภาวนา เป็นต้น ไชยยมงฺคโล ตนผจญแพมมาร ๕ ประการ มหา
สวามี อันภิกขุสังฆะแลคนทั้งหลาย หากอภิเษกตั้งไว้ ในอัครฐานันตระ
อันเป็นที่สักการบูชาคารวะครบย่ำหือเปนเจ้าเปนใหญ่ วต แท้แล มหาเถโร
อันคนทั้งหลาย หากสมมุติตั้งไว้ในอัครฐานันตระ ที่อันเปนเค้าเปนแก กว่
ภิกขุสังฆะทั้งหลาย วต แท้จริงแล

การทำน้ำพุทธาภิเษก

ผิวจักแบ่งน้ำพุทธาภิเษกหุดหล่อหือเปนมังคละนั้น หือเอายอด
พร้าว ยอดตาล ภาติราช จันท์แดง จันท์ขาว เอาหมากป่อยราช หมาก
ป่อยน้อย คำนีก็ติ นัย ๑ หือเอาน้ำแก้ว น้ำแสง น้ำเงิน น้ำคำ น้ำ ๗ บ่อ
หือไปตักเอาเมื่อเช้า อย่าหือเอามาบินข้าม คนได้มาแล้วเอาหญ้าไซขาวแล
แสงภาคำ พญาขอ กาสะลอง เอาเท่ากันมาหุงด้วย น้ำ ๗ บ่อผุ่นั้นแล้ว
เอาแก้ว ปิดหลอด แลหอยสังข์มาฝนตดใส่แล้วหือมีเครื่องตั้ง เปีย ๓๐๐๓
หมาก ๓๐๐๓ ผ้ารำแดง รำขาว เงิน ๕๐ ลาย เครื่องลาดอาสนา จิตร

๓ ร้าน(ชั้น) คู่ ๑ หม้อใหม่ สาดใหม่ น้ำตันใหม่ หวาน(ถ้วย)เงิน หวานคำ
๒ ลูก วิตาลคู่ ๑ ขึ้นตั้งบูชาแล้วรารนา สังฆะสุดดีที่หอไชย หื้อสูตรมังคละ
๓ รอบ ไชยเบญชร ๓ รอบ สูตรर्मหาสมัย ๓ รอบ สรูปพุทธานิเชกในวัน
อันจักอุสสาภิเชกนั้นแล

ยามเมื่อจักหุดหล่อ น้ำ พุทธานิเชกนั้น หื้อมีหอยสังข์ ๔ ลูก ลูก ๑
ชื่อว่าสังข์แก้ว ลูก ๑ ชื่อว่าสังข์เงิน สังข์แก้วนั้นควรเศรษฐีหุด (รด) สังข์เงิน
ควรพราหมณ์หุด ขาดิสังข์หื้ออัคคมเหสีเทวีหุด พราหมณ์หื้ออยู่หนขวาด
เศรษฐีหื้ออยู่หนซ้ายหุด ขัตติยราชวงศาหื้ออยู่ภายหน้าหุด อัคคมเหสีเทวี
หื้ออยู่ภายหลังหุด ราชานิเชกหื้อหุดด้วยน้ำตันคันที คำ ๑๖ ไหแล้ว ผูกเปน
ขัตติยวงศาหุดด้วยน้ำคงคา ผิดว่าหาน้ำคงคาบได้หื้อสมมติเอามอง (ฮ่อง)
เงินมอง (ฮ่อง) คำหุด (รด) เปนน้ำคงคาหุดเทอะ

ปฐมะ หาบ่าวสาว อันชื่อว่าแก้ว ชื่อค่านัน หุดก่อน ถัดนั้น
พราหมณ์หุด ถัดนั้นเศรษฐีหุด ถัดนั้นหื้อปุโรหิตหุด ถัดนั้นอัคคมเหสีหุด
ถัดนั้นหื้อสมมติเปนน้ำเทวดาอารักษ์เมืองหุด เปนที่แล้วแล

การทำพิธีอภิเษกยกยอ

ในวันจักอภิเษกนั้นแล้วพากันไปแห่แห่นาเอนหาเถรเจ้าตนจักยก
ด้วยยวยาน (คานหามที่มีที่มุง) ช้างม้าสิวกายเอาขึ้นอยู่หอดือสัตพะลักษณะ
กิจจะทั้งมวลนั้นมีต้นว่า แแบ่งหอดือ หอไชยนั้น หากกระทำตามประเพณี
แต่ก่อนชูประการแลแล้วสาธุการ หื้อครูบาสังฆะและเจ้าจอมท้าวพระยา
มาหุดหล่อ อาบองค์ ด้วยสุคันโธทกะแล้วหื้อนุ่งทรงเครื่องอัญฐูปริการ
และเครื่องเทศแรแล้วนำมานั่งอยู่เหนืออาสนาท่ากลางหอไชยแลวิหาร
หื้อหว่ายหน้าร้อสัตพัญญเจ้า แล้วหื้อศรัทธาทายกะ เอาศีล ๕ แล้ว หื้อ
อาจารย์ผู้ฉลาดรู้อดีตตถาสัททตถ คุรุ ลหุ ทีฆะ รัสสะ อักขระ พยัญชนะ
นั่งโอกาสมังคละภิกิณจะ ตามครูประเทศ สันนี้ คือ

หื้อตั้งขันบูชา เบี้ยพัน หมากพัน เทียน ๔ คู่ เงิน ๔ บาท หื้อ
อาจารย์ผู้โอกาสแลอ่านคถาสุวัณณปฏ์ นั้นแล ยามอาจารย์อ่านสุวัณณ
ปฏ์นั้น หื้อมีแผ่นเหล็ก บัมีหื้อเอาพรา ขวาน เสียม ขอ เอาตางแล้วเอา
มารองหัวเข้าอาจารย์ คันจักยกก็ตนหื้อมีคู่ตนแลตนละแผ่น อยารอมกัน

ป่วนฉิแล

คันสมาทานเอาศีล ๕ แล้ว ป่าวกันยอมมือชุนคน อาจารย์ผู้ ๑ ลูกเข้า
ยอมมือรอพระสัพพัญญูเจ้า แล้วร้องโอกาสมงคลว่า

พุทโธมงคลสมภูโต ฯลฯ ปมฺญจเร ดังนี้แล้ว อ่านคถาสุวณณปฏฐ
หือว่าแรงหือหมตใสใหม่ถูก ชุอักขระชุพยัญชนะ อย่าหือตกหือหลงแท้
อ่านรอบ ๑ แล้วนบไปยามใดหือปณณสัตว์ ทั้งหลายผายเข้าตอกดอกไม้
ติตฺตริยนนตริ กลองฆ้องบูชาที่ ๑ ก่อน

ถัดนั้นอาจารย์เข้าโอกาสมงคลว่า ธมฺโมมงคลสมภูโต ฯลฯ ปมฺญ
จเร อันนี้ที่ ๑ แล้วนบไปแล อาจารย์ผู้ฉลาดหว่ายหนัารอมหาเถรแล้วอ่าน
คถาสุวณณปฏฐ ที่ ๑ แล้วนบไป ปณณสัตว์ทั้งหลายเข้าสาธุการ ติตฺตริยนน
ตริทั้งหลาย ผายเข้าตอกบูชาเทอะ

ถัดนั้นอาจารย์เข้าโอกาสว่า สงฺฆสมภูโต ฯลฯ ปมฺญ จเร ว่าอันแล้ว
นบไปแลอาจารย์ผู้ฉลาดหว่ายหนัารอมหาเถรแล้วอ่านคถาสุวณณปฏฐ ว่า
หือสุดปลายแล้วนบไปแล ปณณสัตว์ทั้งหลายเข้าผายเข้าตอก ติตฺตริยนนตริ
สาธุการ ถัดน ๓ ที่แล้ว เอาลายสุวณณบัตเข้าเมื่อเคนชาวเจ้าชุนทนเทอะ
กระทำสันนี้ชุนทน คันแล้วแกกัจจะนั้น ชันตั้งแลแผ่นเหล็กนั้น เอาหืออา
จารย์เลี้ยงแล คันอุสสาภิเชกแล้ว พร้อมกันเวนทานเครื่องบริกขารวัตถุ
ทานทั้งมวลเทอะ คันว่าภิกชุนทนจักยอนัน คันยอขึ้นด้วยลำดับเป็นเถระ
สวามี สังฆราชา ราชครู สมเด็จพระสังฆราชด้วยลำดับนั้น ควรกระทำ
สันนี้แล คันเปนภิกชุนอยู่กัดี เถระกัดี พ้อยจักยกยอขึ้นเป็นฐานใหญ่ คือ
จักยกยอขึ้นเปนสังฆราชกัดี เปนราชครูกัดี เปนสมเด็จพระสังฆราช
คมูลิกัดี ควรแต่งแบ่งยังหลายเงิน เขียนคาถา สุวณณะปฏฐ อันเป็นสวามี
อัน ๑ หือเขียนสุวณณปฏฐ สังฆราชา อัน ๑ แบ่งสุวณณปฏฐ ราชครู อัน ๑
เขียนสุวณณปฏฐสมเด็จพระสังฆราชไว้แล้ว ควรอ่านสุวณณปฏฐลำดับแล ตั้งแต่เถระขึ้นถึง
ที่จักยกยอนันนั้นเทอะ เสมอดังยอด้วยลำดับนั้นแล ก็ขอบก็ควรแล คันบ่อ่าน
ขึ้นด้วยลำดับสันนั้น ขึ้นล้าเช่นบ่สมฤทธิหลาย จึงควรกระทำสันนี้แล
คันยังจักหือเปนศาสตรายิ่งยวดแท้ หือตีหลายเงิน อัน ๑ แล้วเขียนศักราช
ปี เดือน วันยาม และ หมายถึงชื่อ ครอบาสังฆะ และชื่อนามโคตร เจ้าจอมท้าว
พระยาศรัทธาผู้เป็นศรัทธาเก่า อุสสาภิเชกนั้นไว้โนหลายเงินอันนั้นเทอะ

คำเตือนสติให้ผู้ได้รับอุสสาภิเษก ให้ปฏิบัติข้อตรงตลอดไป

คนชาวเจ้าตนใดได้อุสสาภิเษกแล้ว ควรพำเพงจิตปริสุทธศีล ปฏิบัติตามวัตรกองอันชอบวินัยธรรม ปฏิบัติคณฤชระ วิปัสสนาธุระ ใส่ใจสังคหะสังฆอนสังฆะคณาธิสถานุสิกข์ไว้ ๗ ตามวินัยธรรมปฏิบัติในตน แลท่าน หือบังเกิดหิริโอตตปปะ แขนบนำพระและศรัทธาได้ตามกองทางอันชอบอันดี เปนดังจวนำ นำเอาหมั่งว้างทั้งหลายไปตามหนทางอันชืออันดีแท้ หือสมหืองาม ตามอุสสาภิเษกนั้นแท้ เทวดาอินทร์พรหมจึงยินดี ชุมชาวรักษา หือหาภัยบได้ ผู้ใดอุสสาภิเษกกินทาน ก็มีพละกว้างขวาง ยิ่งยวดแท้แล

ภิกษุตนใดถึงน้ำพุทธาภิเษกแล้วนั้น ควรพิจารณา ดูในอธิบาย ในคาถามีสถฺวณณปฏฺ แหงตนหือแจ้ง หือถองแล้วใส่ใจ พำเพงคณฤชระ วัตรปฏิบัติหือก้านกึ่งรุ่งเรือง วุฒิแก่พุทธศาสนาไปภายหน้า สังฆอนศรัทธาทายกทั้งหลายหือเปน ศรัทธาวิปายิกัสส อันภายหลังเจ้า ก็หือเปนลิกษสาชีวสัมมาปณนแท้ ภายหลังศรัทธาก็หือได้เปนอัคคทักขิไนยทานศีล สมถวิปัสสนายานิก อาจเปนผลวิบูลสุขไปภายหน้าแท้ อย่าได้บังเกิดโลภะ โทสะ โมหะ ตณหา มานะ ทิฏฐิ อิจฉา วิจิกิจฉา นิวรณธรรม แก่ตนแก่ท่าน แท้จึงวุฒิจำเริญ สุข ปรโลก ชูประการแล

คนยังมีโลภะ ตณหา มายา สาไถย เปนก่อนหน้ามักบวระโภค อักปปิยะ มีต้นว่า เครื่องเงิน เครื่องคำ บักระทำ ะจับอินทริย์ บมีสิลา อากัปอันปริสุทธิต ตามธรรมคาถาสถฺวณณปฏฺคำ ย่ำยืออาชญาพระเปนเจ้า เสียดังอัน ก็จักได้ต้องโทษตามพุทธอาณาสิกขาปญฺญัตติ ต่าง ๆ เหมือนดัง อัคคมหาเสนาอามาตย์ มหาษัตริย์ ปฏิบัติผิดอาชญาพระเปนเจ้า พอด่า ก็จักด่า พอดีกักจกิตี พอดูกักมดบุดิบาปใหม่ ก็จักกระทำ พอด่าก็จักฆ่า หือตายแท้แล ชาวเจ้าเปนผู้ตั้งอยู่เปล่าเกือคำสอน ก็จักได้ถึงกองวินาศฉิบหาย ช้วนช้วนหน้า ก็อุปมาดังเสนาอามาตย์ แหงพระยาตนใหญ่ นั้นแล เหตุตั้งอัน หือพิจารณาช้วน ชุยาม อย่าขาด อย่าประมาทในธัมมแท้ จึงวุฒิแล

พิธีเถราภิเษกฉบับอื่นๆ

พิธียกยอเถราภิเษกนี้ นอกจากฉบับวัดธาตุคำที่กล่าวแล้ว ยังมีที่ปรากฏในพิพิธสาอันเป็นสมบัติของหนานศรีเลา เกษพรหม สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการบันทึกการทำพิธีเถราภิเษก เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๘ ซึ่งเป็นการเถราภิเษกครั้งใหญ่ ซึ่งมีนามพระเถระที่ได้รับการสถาปนาเถราภิเษก ดังนี้

- สถาปนาครูบานันทะ	วัดป่าแดงหลวง (มหาวิทยาลัย)
เป็นพระมหาเถระ
- สถาปนาครูบามังคละ	วัดพระสิงห์ด้านใต้
เป็นสวามี
- สถาปนาครูบามะเล็ง	วัดบุพพาราม (นิยามมอญ)
เป็นสังฆราชา
- สถาปนาครูบาคัมภีระ	วัดหนองควายคำ (แม่ท่าช้าง)
เป็นสังฆราชา
- สถาปนาครูบาลีทิ	วัดกิตติ
เป็นสมเด็จ
- สถาปนาครูบาเกษรปัญญา	วัดหอพระ
เป็นสมเด็จ
- สถาปนาครูบาเกษรปัญญา	วัดพันตาเก็น (ชัยศรีภูมิ)
เป็นสมเด็จจวราชครู

พิธีทำน้ำพุทธาภิเษก

จักหุงน้ำพุทธาภิเษก หื้อเอาดิน ๓ จอมปลวก ๓ บวกควาย มาตำกับกัน ปั้นเป็นรูปราศี ๓ ตัว แบ่งก้อนแล้ว หุงในอุโบสถ ราชวัตรแวด เอาหน่อกล้วย หน่ออ้อย กุ๊ก ก่า มัดติดราชวัตร ฉัตร ๔ ใบ งาช้าง ๔ มอกสินาด ๔ หอก ๔ ดาบ ๔ มัดติดราชวัตร แล้วหื้อเอาหัวไม้แก้ว ไม้หนูน ไม้เต้า ไม้ตัน และเยื้องและ ๗ ดุ้น หื้อเอาแว่น ส่องเอาไฟฟ้า มาดิงไฟหุงยาหุงน้ำพุทธาภิเษก

“ยะทาสันธิง ภิกขุตะทา สันติเก อะหัมภันเต สัมพะหุลา คะลฺลา อาปัตติโย โรเจมิ กะกา กิถิ ยะคะระ มุโสกุเสโท มะมะกุเสโท โทราโม มะมะ โทราโม กุยะโหม มะมะกุยะโหม เหฏตติ มะมะเหฏตติ” คาถาบทนี้ ดัดพับ ม้วนนำสั้มป่อยลงไว้ปากบาตร เวณลูบลง ลูบลง

ยาหุงนำมธุธาภิเชกหุดหล่อครูบาอาจารย์และเจ้าแท่นแผ่นดิน ฉนนี้หัตถิทันตา งาข้าง คิแคนจันทรขาว วรกันนา หูเนื้อ คือ กฤษณา นารี เกศผมขาว ผมสาว คือรากแฟกหอม พะหฺวาจา ปากมาก คือ เกียงภาสะมาคะตาพวักัน คือเค็ดเค้า สัตตะคา ๗ ยอด คือยอดตาล ยอดลาน ยอดพร้าว ยอดหมากผู้ ยอดหมากแม่ ยอดกล้วย ยอดอ้อย อย่างละ ๗ ยอด พับโพ คือ หอมบัวนา ๓ ว้องมือ มิคคัจักขุ ตาเนื้อ คือ สั้ม ๗ ผัก ๗ ข้าว สั้มป่อยเทศ ผุสะติกาญจนา คือ คำผง รัตนรพิชชา คือหน่อแก้ว ใบหนูน ใบเต้า ใบตัน และอัน ๗ เยื่อง เครื่องยาเอาใส่ในหม้อใหม่ เอน้ำ ๗ ป่อ เป็นน้ำห้อมมีขึ้นตั้ง เงินพัน คำร้อย ผ้าขาว ๔ ลำ แดง ๔ ลำ เทียนเล่มบาท ๔ คู่ เล่มเฟื้อง ๘ คู่ เทียนน้อย ๑๖ คู่ สวยพลู ๑๖ หมาก ๑๖ ขด ๑๖ ก้อม หมาก ๔ หมื่น ข้าวเปลือก ๔ ต่าง ข้าวสาร ๔ แคน หมอน ๔ ลูก พรวัว ๔ เครือ อ้อย ๔ แบก ครอบพร้อม หื้ออาจารย์เอาศีล ๕ และนุ่งผ้าขาว แล้ว ยอขันรำไรพิชณุ ยกหม้อขึ้นตั้งก้อนแล้ว เอน้ำ ๗ ป่อใส่ เอาไฟฟ้า ดึง ด้วยหัวไม้แก้ว หนุน เต้า ตัน หัวนั้นใส่หว่างก้อนแล้ว หว่างใดหว่างนั้น อย่าเปลี่ยนไปมา พอเดือด หื้อตักใส่สะหลุงแก้ว สะหลุงเงิน สะหลุงคำ สะหลุงนาก หื้อพอ ๑๖ (สะหลุง) แล้วแจกไปวัดอันชื่อเป็นมงคลหื้อ ฐเจ้า สวดกวม

ขั้นตอนการทำพิธี

คนรุ่งเช้าเอาเข้าไว้ในหอสงฆ์ นิมนต์ พระสังฆะ ๑๐๘ องค์ เข้าสู่ตร มหาสัมมัย ตั้งลำ ไชยยะทั้ง ๗ อบรม แล้วเอาออกมาที่จักหุดหล่อตามหลัก อันเก่าไว้แล้ว นิมนต์เจ้าตนจกัรับนำมธุธาภิเชกขึ้นนั่งเหนือแท่นไม้เตื่อ ในหอสงฆ์แล

พระสังฆเจ้า เอนำมธุธาภิเชก หุดด้วยลินปากข้าง ก่ายหนือसान

ลินปากสิงห์กายหนูปพพา อุปราชา และเจ้านายลูกหลานหัด ลินปากม้า
 กายหนทักษิณ นางท้าวพระยาหัดแล สะควย เศรษฐีหัด ลินปากมอม
 กายหนปัจฉิม บ่าวแก้ว สาวแก้ว และประชาราษฎร์หัด ลินปากวัว กาย
 หนอุตร ท้าว พระยา เสนาอามาตย์หัดแล พระสังฆะ จูงแขนพระตนรับ
 น้ำมูทราภิเษก ขึ้นพระวิหาร นั่งอว่ายหน้าภายวันออก เป้นหลังหาพระเจ้า
 อาจารย์ จิงนบ ๓ ที แล้วยอคุณพระเจ้าต่อไป

คำจาเต็กการอ่านพระนามสุวัณณปัญ

โย สนนินฺนโน วรโพธิมุเล มารํ สเสนํ มหนฺติ วิเชยโย สมฺโพธิ
 มาคณฺจิ ว อนุตฺตณฺญาโณ โย โลกุตฺตโม ตํ ปณฺณามิ พุทฺธํ ตํ ปณฺณามิ ธมฺมํ
 ตํ ปณฺณามิ สงฺฆํ พุทฺโธ มงฺคล สมฺภูโต สมฺพุทฺโธ ทีปุตฺตโม พุทฺธมงฺคล
 มาคมฺม สพุทฺทุกฺขา ปมฺญจเร ธมฺโม มงฺคล สมฺภูโต คมฺภีโร พุทฺทโส
 อานุตฺตโร ธมฺมมงฺคล มาคมฺม สพุทฺ ภยา ปมฺญจเร สงฺฆมงฺคล สมฺภูโต
 วรทกฺขิณฺเอยโย สงฺฆมงฺคล สพุทฺโรคา ปมฺญจเร โย โลหิตตํ ทาสิติเร กสินฺธุ
 มสํภิกฺขุ สีสติเร กเมลํ ตาราติริตํ นยฺนํ อทาสิ นมามิ หนฺตํ วรโลกนาถํ

สรพรเพรตนใดเดช

สามสิบประการที่-

มโนจิตวาท

ตราบพายกรรมก็พอชาว

บพิตรได้ล้ารอก

อเนกสิอนันต์

มั่งสาอันถือถาก

ยังยิ่งพสุธร

พระเศียรอุตมงค์

ยังยิ่งกว่าประมาณ

พระแพนยกุศลล์

บรรจงเขาะขอตา

สมสร้างเขตบารมี

ชะ ทานเครื่องคราวคาน

กัมมนานก็ยึดยาว

อสงไขยอีกแสนกัลป์

โลหิตออกให้ทานทัน

ยังยิ่งล้ำสิศาค

เป็นพุนแจกยากจร

ในเทือกทองจักรพา

พระจำนงให้เป็นทาน

พระสุเมรุราชา

อันมีพรณระ

ควักออกให้เป็นทาน

ยังยิ่งกว่าประมาณ	แห่งดาวดวงเวหาเวียนอันเพริดพราย
นานาที่กดหมาย	อันนอกนั้นมิสังขยา
จักจาอันยากเย็น	พระดำเนนสงสารมา
เสวยทุกข์อันนานา	มีอาจอ้างจักตริตรา
จึงลุได้แด่ดำรง	สรรพพรอรรุ่งตรัสไซ
บัณฑูรฐุสาลี	อภิวาทให้วันมัศการ
โอกาสศักราช	โบราณราณราชแต่งตัดมา
วาดไว้ให้เปนตรา	ถึงถูกถ้วนระบำฉันท
ตามตำบลระบิลปลาย	เขวดกดหมายมาเทียมทัน
ศักราชไขบรรบริภ	กำหนดเนตน์นิทานคลอง
เปนเฉลิมครครใจเลย	รบิลเฉลยบาทบทสอง
พันปลายสองร้อยหมาย	เหมียดตราตรอง
อีกเจ็ดตัวเพื่อปูนปอง	ติดต่อดีสืบสายไป
เรียงรศกดหน้า	มะเส็งจำเขตขอมไซ
เปนปีเมืองไทยดับไล่	ส่อไว้ให้สรรพเสร็จ
คือกิตติกา กำหนดตรา	ออกเรื่องเรา
เพียงพุ่งขึ้นสุรกราล	ปุ่นณมีพิโรจนวิโสถ์ถัสคราญ
ไทยแต่ยี่เขวดกดหมาย	พระจันทร์ดำเนินปราย
เวหาห้องร่วมราศี	เมฆาแห่งวิถี
ลูรอดห้องมคคาเรืองรอง	ภรณ์ดวงถ้วนสอง
ลูลามได้แห่งลามา	อดีตอันคล้อยคลาด
พุทธศาสน์ลวงลาลด	สองพันกดไว้ตรองตรา
ปลายสามร้อยแปดสิบพระวัสสา	ปลายหกเดือนคลาดไคลคลา
พุทธศาสน์ยังเหลือหลอ	จัดมาพอห้าพันพระวัสสา
ยังหลอสองพันหกร้อยตรา	สิบเอ็ดหน้าเดือนแถมมา
ปลายหกมาสเขวดกดหมาย	วรปมีปลายกอมพองาม
ลำดับตามวันพุก	จึงถ้วนถุกวิโนทนี
สาสนายังยิ่งกว้าง	ศักราชค้ำโยชน์ยาวล
โสภาสรุ่งเรืองราย	ให้ผลผายแผ่สุขน

ให้บังเกิดการกุศล	สุขสว่างฟ้าฝ่ายแดนดิน
หกสวรค์ชมชื่นจินต์	ปราโมชน้อมมโนใน
บพิตร้าให้ธิดา	ภูวนาถปิ่นพิงค์ไชย
เปนเค้าเหง้าให้แห่งบุรี	นรินทรราชสมุหามาจิบัติ
เจ้าฝ่ายหน้าราชหอคำ	เจ้ามหาสิริภูมิบัถ
เขมรัฐบุริรมย์	เจ้าพิมพิสารขึ้นเชยชม
ปราโมทย์ด้วยส่วนบุญญา	เจ้าราชวงศ์กนิษฐา
มีประสาห์เยือกยินดี	เจ้ารัตนะเมืองแก้วและเจ้าราชบุตร
จงวิมุตติจากโลภี	สุขสว่างเลี้ยงขึ้นเชยชม
เจ้าสุริยะและเจ้าพรหม	จงเจตน์สร้างกตาทิการ
เจ้าแสนเมืองเจ้าสุริยะวงศ์	มหายังคะราชขึ้นชมบาน
เจ้าไชยลังกา เจ้าธรรมปัญโญ	เจ้าธัมมะกิตติ ส่องหาการ
จงเจตน์พ้นจากนิวรรณ์	เจ้ายอดเหลือราชบุตริพระภุธร
อรรคราชเกิดเทียมองค์	เจ้ามหาวงศ์ เจ้ามหาพรหม มโนจง
จิตเจตน์น้อมมิสังขาร	เจ้าหนานสุริยะวงศ์ เจ้ามหาวัน
มาเลงหันยังเกสรปัญโญ	พระเถราตนบัววิยาด
บำเพ็ญสมณะชาติ	พรหมจริยากรรม
ปัตติปริยัติตามวินัยธรรม	อันพระอนุญาติ
เป็นเค้าเหง้าสมณะชาติเชียงชิน	สังรวมอุเบกขิน
มีอินทรีย์ร่าจบัถจากอารมณ์	อุระธรรมเรียบร้อยวัตร
ตามบัญญัติพระโคตม	จึงจักบังเกิดตามการกุศล
จิตเจตน์น้อมปราโมทยา	จึงใคร่ค้าพุทธศาสน์
บ่หื้อขาดประเวณี	พระเป็นเจ้าเสวยมิ่งเมืองมี
ยศยิ่งฟ้าฝ่ายพิงค์ไชย	ปลงอาชญาพระภูบาล
พัฒมัลย์กล่าวกลอนไข	ปรากฏมิ่งเมืองไชย
นพราชที่อาตุลย์	กรไณตแก่ศาสนาและฝูงขุน
ทุกด้านด้าวของพินนา	ทั้งสงฆ์ให้พรำพร้อม
อาราธน์น้อมนิมนตนา	มาอนุโมตขึ้นประสาห์
มิในรัฐาไสส่อด้องตื่น	ทั้งขุนหมื่นและขุนแสน

นายนักการทั้งนายแคว้น	และท้าวหาญมาพำพร้อม
พระราชสุชนหมื่นรา	จงเจตน์สร้างสว่างสุขศานดี
สัมบูรณ์มवलเครื่องเคราคราน	เถราภิเษกยอยกย้อมศาสนา
ราชทานภิเษกสร้าง	ตกแต่งห้างมากนานา
เพื่อให้แล้วพระมูทธา	ภิเษกเอกเององค์ สืหารามา
โขงเขตด้าวที่บุรี	เป็นศรีสัมบูรณ์มี
พิลาสแล้วเรื่องรุ่งโร	เป็นมกุฎให้แล้วสมสวัสดิ์
วิจิตรบรรณทำนองไข	จักเบิกนามาเถราไว้
เถราภิเษกสร้างสว่างสุทธา	โดยดั่งกฎวินาทา
จักกิตตะนามา	ให้สุบรรณบัตรา บัดนี้เทิดอ
ผลส่วนรหน้าบุญอันนี้	เจ้าเก่าเหง้ามหามูลศรัทธา
ทั้ง ๒ คณา ได้คิดได้สร้าง	บุญอันนี้เรื่องแผ่กว้าง
จงหื้อรักษาเจ้าข้าง	ตนนั่งสร้างราชเสวยเมือง
หื้อบุญอันนี้เรื่องผาบบล้า	ทั้งมหาอุปราชหอหน้า
จูงมีเตชะเข้มกล้า	ลือได้ฟ้าผาบบแลนเมือง
ราชวงศ์รัตนบุรีหัวเมืองแก้ว	มีใจเชื่อแล้วด้วยศรัทธา
ราชบุตรดากะท่าพำเพงมาบิไช่น้อย	มีทั้งนายใหญ่และนายน้อย
มีใจเหลือห้อยชูคนคน	ต่างตนต่างองค์
พร้อมทั้งด้วยราชบุตรเทวี	ผู้เป็นมเหสีเป็นเค้า
กับทั้งลูกเต้าบุตรดา บุตรี	นัดตา นัตติ ทาสา ทาสี
เล่นไข้และอามาตย์ประชาราชภูริ์	คหบดี เศรษฐี บัณฑิตา
นักปราชญ์ หมอโหรา	ทั้งพ่อค้า ชุคนคน
ทั้งขุนหมื่นขุนแสน	ไพร่ไทยชูผู้ใหญ่น้อยอึงจาย
ส่วนหน้าบุญอันนี้หลายมีมาก	จูงจักมีเตชะเข้มกล้ายืนยาว
ที่ชายุโก จูงจักมีอายุยืนยาวเที่ยงแท้	นับอายุเข้า
ว่าได้ ๒๒๙ พระพรรษา	ชูผู้ชูคนคน ชุตนชูองค์แต่

อ่านการพระนาม “ปรม วิสุทธสีลาจราชวาททวา สุปติปันนา ตาธิ
คุณปติ ปันติโต พามา สยสกัตถ ปรัตถหิตเต สติรปรักกัมม ปริยติ ธรเกสร
ปัญญา ปวรสมเด็จราชครู” คาถาอันนี้ลงใส่สุวรรณปฏิภาณ การพระนามนั้นหื้อ
ลงใส่กระดาดหื้อแล้วอ่านสุวรรณปฏิภาณ จาเด็ก ๓ ที แล้วหื้อ ดุริยดนตรี
ตีระฆัง กังสะดาด บัณเฑาะว์ หอยสังข์ สงเสพบูชาเทอะ เมื่ออาจารย์จัก
อ่านการพระนาม และสุวรรณปฏิภาณนั้น หื้อมีแผ่นเหล็กรองหื้อเข้าทั้งสอง
และศอกทั้งสอง เมื่อนบลงแล้วซึ่งมีพิธีการและรายละเอียดต่างๆ ในการ
สถาปนาเถรภิเษกในครั้งนั้น ดังต่อไปนี้

ใส่การพระนามอันนี้ พระยาปัญญาพิทธาจารย์ (พัน) แแบ่งใน
ศักราช ๑๒๐๗ ปีดับได้ ปางเมื่อเจ้ามหาอุปราชฯ เป็นเค้า เจ้าจอมบ้าน
เมืองทั้งมวล พร้อมกับยกยออุเจ้า วัดชัยศรีภูมิ ขึ้นเป็นราชครู อุเจ้าสิทธิ
วัดกิตติ อุเจ้าเกษรปัญญา วัดหอพระ ขึ้นเป็นสมเด็จ ยกครูบาวัดบุพพาราม
อุเจ้าคัมภีร์ วัดหนองควาย ขึ้นเป็นสังฆราช ยกอุเจ้าวัดมิ่งคณะ วัดพระสิงห์
ด้านใต้ ขึ้นเป็นสวามี ยกอุเจ้านันท มหาปา วัดป่าแดง ขึ้นเป็นมหาเถระ
ในวันเดือนยี่เป็ง เม็งวัน ๕ ไทย เต่ายี่ จึงได้แต่หมายไว้หื้อแล

ข้าอุหลวงวอริยะ วัดตุ่งคำ ฟุ้งล้อม^{๑๙} ฮ้ายสืบมาแถม ศักราช ๑๒๔๓
ปีร่วงได้ เดือน ๖ แรม ๑๓ ค่ำ เม็งวัน ๖ ไทยดับหม้า มาเถิงศักราช ๑๒๕๖
ตัว ปีกาบสง้า เดือน ๑๑ ลง ๖ ค่ำ เม็งวัน ๓ ไทยรวายสัน ยามกองแลง
อุขัดติยะไชยรังสี วัดนันทาราม^{๒๐} หมายสืบมาไว้ สืบศิษย์โยมได้แทน เพื่อ
หื้อเป็นคุณแก่บวรพุทธศาสนา และสถานบ้านเมืองสืบต่อไปภายหน้าบัดนี้
ชะแล

คันแล้วขันตั้งหมู่มูทธาภิเษก เงินพันกิติ ร้อยคำกิติ ร้อยเงิน ชัน
สะโตก ผ้าขาว เปี้ย เงินคำ มากพลุ ข้าวตอกดอกไม้ เทียน ข้าวสาร ข้าว
เปลือก สาดใหม่ หม้อใหม่ กล้วย อ้อย พรวัว ตาล อาจารย์เอาเสี้ยงเทอะ”

^{๑๙}ปัจจุบันชื่อวัดเชียงช้าง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

^{๒๐}วัดนันทาราม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

พิธีเถราภิเชกแบบเมืองน่าน

การพิธีสถาปนาเถราภิเชกน่านจะเป็นพิธีที่มีมาแต่โบราณกาล ในล้านนาไทย เพราะว่าปรากฏมีในหนังสือพื้นเมืองน่าน ฉบับวัดม่วง ตี๋ดี ตำบลม่วงตี๋ดี อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ปรีวรตโดย นายขับปะ ปั้นเงิน ได้กล่าวถึงการสถาปนาสมเด็จมหาสังฆราชาเจ้าด้านเหนือ วัดภูค่า อันเป็นสมัยเจ้าฟ้าเมืองครองครองเมืองน่าน ได้ทำพิธีสถาปนาเถราภิเชก เมื่อ พ.ศ. ๒๒๖๗ ส่วนพิธีอื่น ๆ เช่นการทำน้ำพุทธาภิเสก การเขียนสุวรรณภูมิ หรือ การเตรียมเครื่องบริขารต่าง ๆ ไม่ปรากฏมีแต่คำกล่าวโอกาสเบิก พระนามสุวรรณภูมิ อันมีสำนวนคล้ายของพระยาปัญญาพิทธารจารย์ อันอาจกล่าวได้ว่าจะใช้พิธีการต่าง ๆ และถ้อยคำเป็นแบบเดียวกันทั้งหมด ซึ่งคำโอกาสของเมืองน่านมีดังต่อไปนี้

โย สุนนิตินโน วโรพธิมุเล มารัสเสน มหนตวิเชยยา สมุโพทิมาคณ
จิ อนนุตยาโน โย โลกุตตโม ตัม ปน मामิ พุทธ ๕

โอกาสะ จุลศักราชโบราณราช แต่งัดตวาดไว้หื้อเป็นตรา

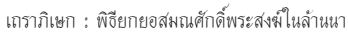
เถิงถูกถ้วนระบ้ำฉันท	ตามตำบลปิลสลาย
เขวดกดหมายมาเทียมทัน	ศักราชไขเบิกบวรบรร
กำหนดเนตน์นิทานคลอง	เป็นเสลิมกัน
โลงเลยระบิลเสลยบาทบทสลอง	พันปลายแปดสิบสองตรอง
ปลาย ๖ ร้อยสิบเป็นไป	เรียงลดกันเป็นสน่า
ปีมะโรงจำเขตขอมไซ	เป็นปีเมืองไทยว่ากาบสีไสร
สรรพเรีจวิสาขากำหนดปฎณมี	วันเสาร์ส่องใสศรี
ไทยเมิงไล่เขวดหมาย	พระจันทร์ดำเนินปราย
ในพรพรองพราย	สลายราศีตำเลิงตุลยา
จอดในห้องเรียนฤกษ์จิตรา	เถิงถูกถ้วน ๑๔ องค์
ส่วนอดีตคลาดคลาด	พุทธศาสน์ล่องกาลได้ ๒
พันกตตราตรอง	ปลาย ๒ ร้อยพระวัสสา
หกสิบเจ็ดสิลวงแล้วคลาดไคลคลา	พุทธศาสนายังเหลือหลอ

จักมาพ้อห้าพันวัสสา ยังสองพัน ๗ ร้อยตรา
 สามสิบสามวัสสาพอกดหมาย บ่มีปลายค้อมพองาม
 แต่วันพระศาสนายังยิ่งกว้าง ศักราชค้ำงโยดยาวยล
 รุ่งเรืองรายได้ผลผายแปรสู่ชน ให้บังเกิดการกุศล
 สุขสว่างฟ้าฝ่ายแดนดิน หกสวรรณ์ชื่นชมจินต์
 ปราโมทย์น้อมมนโนนน์ เป็นเจ้าหวนมิ่งเมืองน่าน
 ปวรเลิศฝูงชน หฤทัยปราบเปรมปรา
 มุลลัทธิธาพระยาน่านขวา เจ้ากุลวงสาประเสริฐสร้างกุศลศรี
 จงคำพุทธศาสน์บ่ให้ขาดประเพณี เป็นเสลิเมืองมียศยานฟ้า
 ฝ่ายเมืองไทย
 ปลงอาญาพระภูบาลกล่าวกลอนไข ปรากฏมิ่งเมืองไชนันท์น่าน
 ท้าวที่อดุลย์
 ราชาพระนรินทร์ไชระบิลระเบิกปองปุน กรุณาแก่ฝูงชน
 ทังทั่วด้านเวียงไชย พันนาปาวเต็มตามนิคมเขตขงไข
 ทังพระสังฆพิไล หลายถืถ้าน
 อดุลย์ให้พร้อมมมวลมา กันบปดาเลิศล่งบุญทั้งมวล
 หลายขุนต่าง ๆ พร้อมนเรสุ นรา อันว่าหลายทังพระเขมฐา
 คลายแต่ในมาอนุโมทนาชะขึ้น ทังแรปกต้อพื้นสาธการ
 ทังขุนแสนแลขุนหมื่น หน้าช้อยขึ้นมากมวล
 มาพร้อมพระราชสมภาร หฤทัยสว่างสุขสรวล
 ลำปุดณ์มวลงเครื่องเคราคราญ เถรวาภิเชกการ
 ยอโยคย์อ้อมศาสนา ราชทานภิเชกสร้าง
 ตกแต่งห้างมากน่านา เพื่อให้แล้วพุทธา-
 ภิเชกพร้อมเอกองค์ อุดรารามธิเบศบาล
 ราชฐานสถิตตราตรง กำหนดนามทำนองนาม
 เป็นศรีลำปุดณ์บง ภิราชเรื่องเรื่องไร
 เป็นปรากฏให้สมสวัสดิ์ วิวรอรธทำนองไข
 จักเบิกนามไว้ ภิเชกสร้างสว่างสุทธา
 ไขดังพระสุพรรณบัฏ ในกาลบัดนี้คัลไชร์

ปรมวิสุทธีสีลาจารย์ชวมทพวาทิคุณาลงโกโต (อุ) พาวริวุฒิชูณาสย
ปริยตติวร อริยโส วรสมมเตสฺส สมเด็จพระเจ้ามหาจักรพรรดิ ๙ อัคร ๕๗
เศษ ๓ สิทธิลักษณะ สมเด็จพระเจ้าด้านเหนือ ตอนลุ่มวัดกุ่มคำ มากินด้านเหนือ
เช่นเจ้าฟ้าเมียงคอง เป็นหวานเมืองน่าน ครุสวามีเจ้าแลฯ

[illegible]

ราชอาณาจักร เริ่มแต่ พ.ศ. ๒๔๔๙ เป็นต้นมา การพิธีสถาปนาเถราภิเษก
จึงหายไปจากดินแดนล้านนาจนทุกวันนี้

สมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา : อดีต – ปัจจุบัน

ผศ.จินตนา มัธยมบุรุษ^{๒๑}

ความนำ

การเข้ามาของพุทธศาสนาเถรวาทในช่วงก่อนที่พญามังรายมาตั้งเมืองเชียงใหม่เป็นราชธานีนั้น มีลักษณะที่สอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่น เป็นการประสานประโยชน์ซึ่งกันและกันในทุกฝ่าย อันก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน ถือเป็นการสร้างความสงบสุขแก่ชุมชน และความมั่นคงทางการเมืองอีกด้วย นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา อาณาจักรที่เคยรุ่งเรืองมาก่อน เช่น กัมพูชา ละโว้ พุกาม หรือญัซัย ได้สลายตัวไป กลุ่มผู้นำใหม่คือพ่อขุนรามคำแหงแห่งอาณาจักรสุโขทัย พญางำเมืองแห่งอาณาจักรภูมามยาว และพญามังรายแห่งอาณาจักรโยนก ได้รวบรวมหัวเมืองต่าง ๆ ไว้ในอำนาจ เช่น ญัซัยซึ่งเคยเป็นอาณาจักรใหญ่ และมอบให้อ้ายฟ้าปกครองต่อมา พญามังรายได้สร้างเมืองใหม่ ณ เวียงกุมกาม ผู้คนสามารถจะเข้ากันได้ด้วยความที่มีวัฒนธรรมที่ไม่

^{๒๑}ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่

แตกต่างกันมากนัก พญามังรายได้สร้างวัดกานโถมขึ้นเพื่อเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของผู้คนในเวียงกุมกาม และสร้างเวียงขึ้นในบริเวณใกล้กับวัดกานโถม รวมทั้ง “หยาดน้ำหามายตาน” วัดถูกก่อสร้างทั้งคนและที่ดินให้กับวัดและพระสงฆ์^{๒๒} อันถือเป็นวิเทโศบายที่จะรวมกำลังคนเพื่อให้การปกครองของพระองค์เป็นไปได้อย่างยังประโยชน์ในทุกฝ่าย และสามารถรวมหัวเมืองในเขตแม่น้ำปิง แม่น้ำวัง แม่น้ำกก และแม่น้ำโขง ซึ่งหมายถึง ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบนหรือล้านนา ซึ่งปกครองตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๓๙ - ๒๑๐๑ กษัตริย์ที่ปกครองเมืองเชียงใหม่และเมืองบริวาร ต่างก็มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้สร้างวัดวาอารามต่าง ๆ มากมายตามหัวเมืองต่าง ๆ ของล้านนา

พุทธอาณาจักรในล้านนา

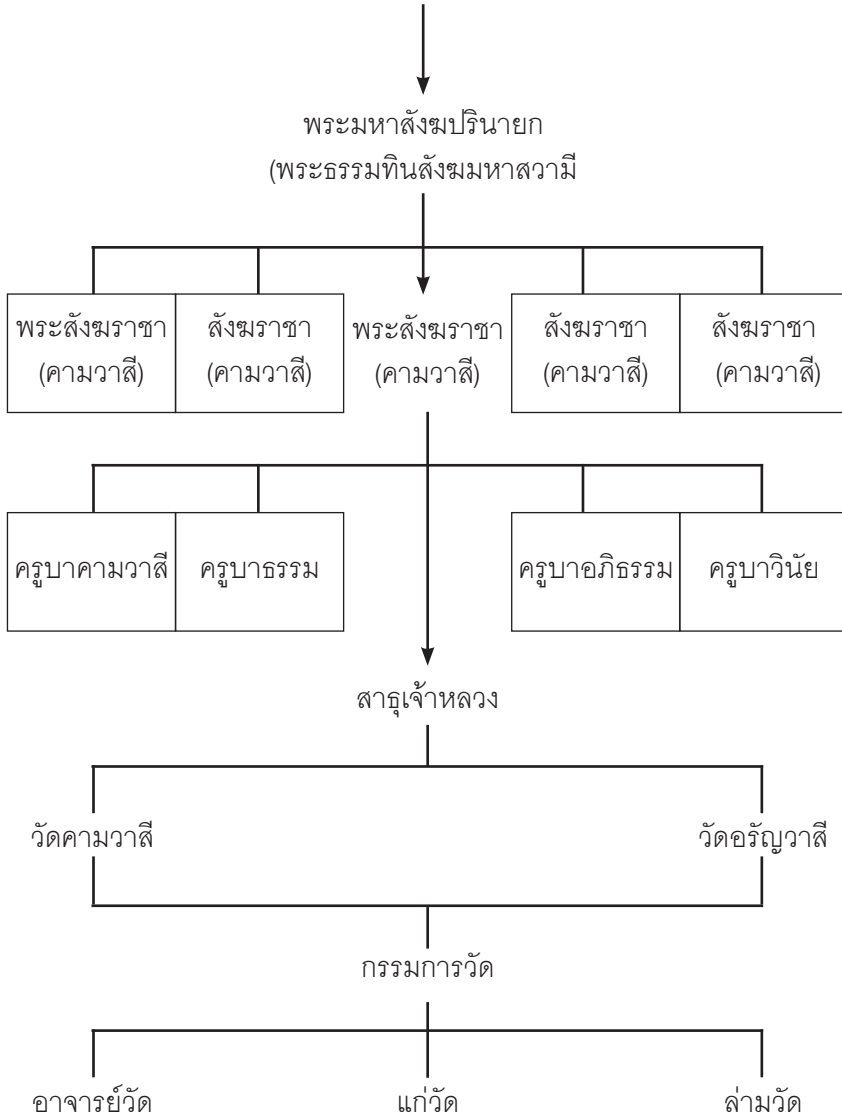
เมื่อพญากือนา (พ.ศ. ๑๙๑๐ - ๑๙๓๑) ขึ้นครองราชย์ ได้สนับสนุนพุทธศาสนาฝ่ายอริยวาสี ได้อาราธนาพระมหาสวามีอุทุมพรจากเมืองพิน (เมาะตะมะ) มาประดิษฐานในเชียงใหม่ และอาราธนาพระสุมนเถระจากสุโขทัยมาร่วมสังฆกรรมบวชด้วยวิธีอุทกขบถสมาธิโดยเฉพาะในช่วงพญาสามเฒ่าแสนพระสงฆ์แตกแยกกันมาก เนื่องจากเกิดความไม่เข้าใจและการนำเอาพุทธศาสนาลังกาวงศ์เข้ามาซึ่งเป็นคณะสงฆ์ที่ไปศึกษาและบวชเรียนที่ลังกา แม้ว่าจะมีระเบียบการปกครองสงฆ์ไว้แล้วดังนี้

^{๒๒} ระวีวรรณ ภาคพรต, “การก่อกำเนิดในล้านนาตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

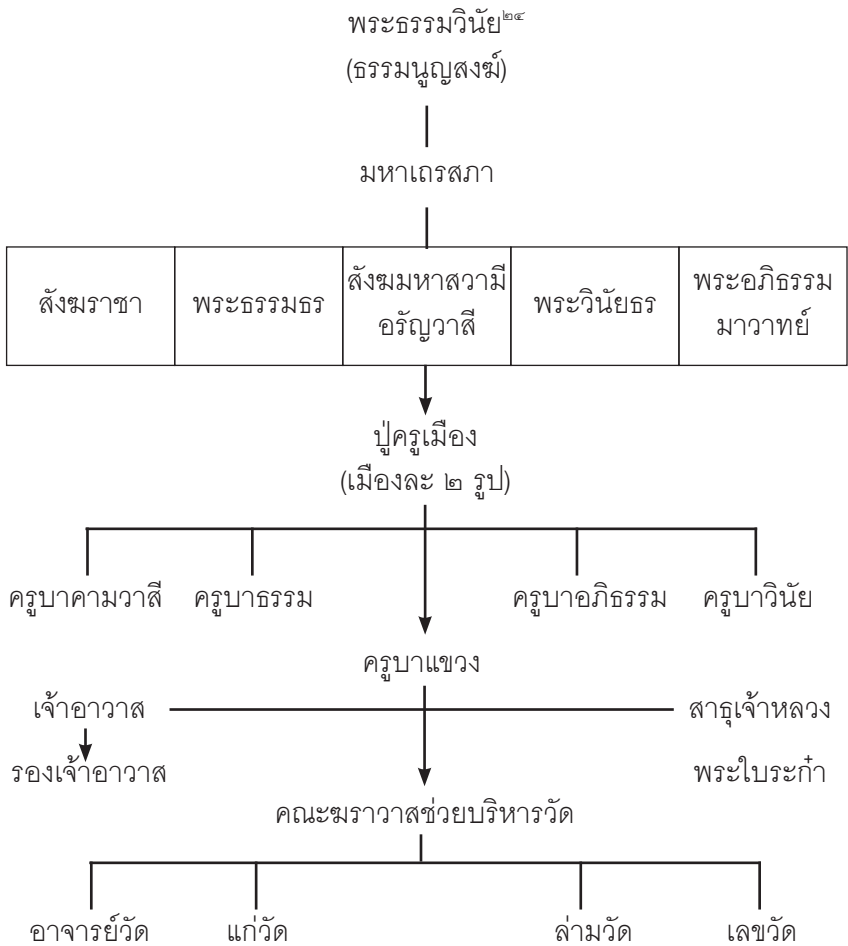
โครงสร้างการจัดระเบียบการปกครองสงฆ์ (ป่าแดง)^{๒๓}

^{๒๓} มณี พยอมยงค์, *พิธีกรรมในล้านนาไทย*, เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์

ในสมัยพระเจ้าติโลกราชถือเป็นยุคทองของพุทธศาสนาในราชวงศ์มังราย (พ.ศ. ๑๙๘๕ - ๒๐๖๙) ซึ่งความสำเร็จในยุคนี้ถือเป็นการเริ่มต้นฟื้นฟูและปฏิรูปพระศาสนาแบบลังกา โดยมีพระสงฆ์ชาวลังกาเข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงด้วยทั้งในด้านพุทธจักรและอาณาจักรแต่อย่างไรก็ดีในช่วงพระเจ้าติโลกราชได้วางระเบียบปกครองสงฆ์ไว้หลัง พ.ศ. ๒๐๒๐ ดังนี้

^{๒๔} มณี พยอมยงค์, เล่มเดิม

นิกายสงฆ์ในเชียงใหม่^{๒๕}

นิกาย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ อธิบายว่า “นิกาย น. หมู่, พวก, ใช้เกี่ยวกับศาสนา ในกรณีเช่นนักบวชในศาสนาเดียวกันที่แยกออกไปเป็นพวก ๆ เช่น มหานิกาย... ; เรียกคัมภีร์พระสูตรต้นตปิฎก ที่แยกออกเป็น ๕ หมวดใหญ่ คือ ทิสนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตรนิกาย ขุททกนิกาย.”

หน พจนานุกรมล้านนา – ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง พ.ศ. ๒๕๔๗ อธิบายว่า “น ๑. ทาง, ทิศ, ฝ่าย” และกล่าวถึงคำว่า

หนบ้าน คือ พระสงฆ์ฝ่ายคามวาสีหรือฝ่ายคณฤชระ จำพรรษาอยู่วัดที่ตั้งอยู่ในเขตในเมือง มีภาระธุระในการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นหลัก

หนป่า คือ พระสงฆ์ฝ่ายอรัญวาสีหรือฝ่ายวิปัสสนาธุระ จำพรรษาอยู่วัดที่ตั้งอยู่ในเขตนอกเมือง มีภาระธุระในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นหลัก

หนสวนดอกและหนยางควง คือ พระภิกษุที่เลื่อมใสและประพฤติตามข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์วัดบุปผารามสวนดอกไม้ หรือลัทธิลังกาวงศ์เก่า ในเชียงใหม่เรียกว่า “พายสวน”

หนป่าแดง คือ พระภิกษุที่เลื่อมใสและประพฤติตามข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์วัดป่าแดงมหาวิหาร หรือลัทธิลังกาวงศ์ใหม่ ในเชียงใหม่เรียกว่า “พายป่า”

หนเวียง ลัทธิการนับถือพุทธศาสนาแบบที่มีสมเด็จพระราชครูธัมมกิตติ วัดนันทาราม อำเภอเมืองเชียงใหม่ เป็นผู้นำ

อนึ่ง อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว^{๒๖} ได้ปริวรรตรายชื่อวัดและนิกายสงฆ์โบราณในเชียงใหม่ โดยแบ่งตามกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาอยู่ในเชียงใหม่

^{๒๕} พระครูสิริสุตาภิรมณ์ พระบรมธาตุดอยสุเทพ, นิกายสงฆ์ในเชียงใหม่ : ประวัติพระพุทธศาสนาในล้านนา ฉบับ ๖๓๕ ปี, เชียงใหม่ : วัดพระธาตุดอยสุเทพ และมูลนิธิพระบรมธาตุดอยสุเทพ, ๒๕๔๗.

^{๒๖} อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, รายชื่อวัดและนิกายสงฆ์โบราณในเชียงใหม่, เอกสารอัดสำเนา

และได้บรรพชาอุปสมบทโดยอาศัยครูบาอุปัชฌาย์เจ้าหัวหมวดอุโบสถเป็น
หลักไว้ ๑๘ นิกาย ซึ่งตรงกับการจัดทำบัญชีกองธรรมการสงฆ์ในเชียงใหม่
ดังนี้

คณะสงฆ์นิกายเชียงใหม่
คณะสงฆ์นิกายเชียงใหม่
คณะสงฆ์นิกายเลน
คณะสงฆ์นิกายครง
คณะสงฆ์นิกายลวะ
คณะสงฆ์นิกายเงี้ยว
คณะสงฆ์นิกายลวง
คณะสงฆ์นิกายน่าน
คณะสงฆ์นิกายจัวลาย
คณะสงฆ์นิกายแม่ปละ
คณะสงฆ์นิกายยอง
คณะสงฆ์นิกายนายเงิน
คณะสงฆ์นิกายไทย
คณะสงฆ์นิกายมอญ
คณะสงฆ์นิกายเงิน
คณะสงฆ์นิกายแพว
คณะสงฆ์นิกายม่าน
คณะสงฆ์นิกายหลวง

จากการที่มีนิกายสงฆ์ในสมัยก่อนเชียงใหม่เป็นประเทศราช
กรุงเทพฯ มีจำนวนมาก แต่ก็ก่อให้เกิดการแตกแยกใดๆ ขึ้น ดังนั้น
การแต่งตั้งสมณศักดิ์ซึ่งได้มีมานานตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังราย ซึ่ง
พระมหากษัตริย์เป็นผู้แต่งตั้งให้ทำหน้าที่ประจักษ์แก่คณะเมืองเชียงใหม่
โดยดูแลความเรียบร้อยของคณะสงฆ์ทุกนิกายอย่างเท่าเทียมกัน
โดยเฉพาะการศึกษาบาลีให้แตกฉาน ในการสถาปนาให้พระสงฆ์แต่ละ

นิกายที่ประกอบคุณงามความดีและมีความสามารถในกิจของสงฆ์
หลาย ๆ ด้าน ขึ้นดำรงตำแหน่งสมณศักดิ์ในระดับต่างๆ ในการปกครอง
คณะสงฆ์ของไทย เป็นการผสมผสานจากรามัญและลังกา โดยได้มีการ
ปรับปรุงให้เหมาะสมกับท้องถิ่น เริ่มจากการปกครองภายในวัด รูปแบบ
การปกครองจะมีขึ้นและลำดับผู้อยู่วัดดังนี้^{๒๗}

พระโยม	(เด็กวัด)
พระหน้อย	(สามเณรรุ่นเยาว์)
พระใหญ่	(สามเณรวัยรุ่น)
พระโคง	(สามเณรผู้ใหญ่ อายุใกล้จะอุปสมบท)
พระปู่	(สามเณรผู้ใหญ่ เลยวัยอุปสมบท)
ทุหน้อย	(ทุขนาน ภิกษุที่อายุน้อยไม่ได้เป็นเจ้าอาวาส)
ทุบาละกา	(รองเจ้าอาวาสทำหน้าที่ดูแลรักษา)
ทุหลวง	(เจ้าอาวาส)

แต่ละวัดจะถูกกำหนดให้มี “หัววัด” ซึ่งจะแบ่งเป็นหัววัดที่ทำอุโบสถ
ร่วมกัน หรือเรียกว่า หัววัดในอุโบสถ และหัววัดที่เจ้าอาวาสคุ่นเคยกัน
มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด แต่ไม่เกี่ยวกับระบบการปกครองสงฆ์

การแต่งตั้งสมณศักดิ์ในลันนา

สมณศักดิ์^{๒๘} คือ บรรดาศักดิ์หรือเกียรติยศที่พระมหากษัตริย์
ถวายแด่พระสงฆ์ เพื่อเป็นบำเหน็จความชอบ ประกอบคุณความดี
แก่ประเทศชาติและพระพุทธศาสนา และเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติ
เพิ่มขวัญและกำลังใจให้พระสงฆ์บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมตามหลัก
ธรรมทางศาสนายิ่งขึ้น ตามพุทธวิธีที่องค์พระบรมศาสดาทรงยกย่อง

^{๒๗} พระครูอดุลย์ วัดธาตุคำ, ประวัติพุทธศาสนาในลันนา ฉบับ ๖๓๕ ปี, เชียงใหม่ :
วัดพระธาตุดอยสุเทพ และมูลนิธิพระบรมธาตุดอยสุเทพ, ๒๕๔๙.

^{๒๘} สำนักงานเลขาธิการกรมมหาเถรสมาคม ฝ่ายการคณะสงฆ์, รายงานผลการดำเนินงาน
พิธีประทานสัญญาบัตร พัดยศ และผ้าไตร ประจำปี ๒๕๔๒, กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา
กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓.

พระอัครสาวกซ้าย - ขวา ให้เป็นกำลังเผยแผ่พระศาสนา รวมทั้งช่วยเหลือการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณร การพระราชทานสมณศักดิ์ มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ซึ่งเป็นผลทางการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย โดยพระมหากษัตริย์พระราชทานพัดยศแก่พระสงฆ์พร้อมกับการพระราชทานสมณศักดิ์เพื่อบอกชั้นยศ ซึ่งพระภิกษุสงฆ์จะใช้พัดยศเฉพาะแต่ในการพระราชพิธีและงานรัฐพิธีเท่านั้น

ในการศึกษาเกี่ยวกับความศรัทธาที่มีแด่พระภิกษุสงฆ์ในล้านนา เพื่อฟื้นร่อยการประพฤติปฏิบัติที่มรชาวสฟงกระทำแด่พระสงฆ์ด้วยความเคารพ โดยยึดเอาศรัทธาเป็นแกนนำ และเป็นการเฉลิมฉลองแด่พระสงฆ์ได้รับสมณศักดิ์สูง โดยเฉพาะการจัดการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ตามลำดับขั้นให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ในกรอบพระธรรมวินัยและจารีตประเพณีของบ้านเมือง นั่นคือการแนะนำสั่งสอนพุทธบริษัททั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ให้มีความรู้ ความเข้าใจในคำสอนของพระพุทธศาสนา ตั้งตนอยู่ในสัมมาปฏิบัติ ประพฤติตนถูกต้องตามพระธรรมวินัยในฝ่ายสงฆ์ และปฏิบัติตนตามทำนองคลองธรรมในฝ่ายคฤหัสถ์^{๒๙}

การแต่งตั้งสมณศักดิ์เชียงใหม่ปรากฏหลักฐานมาตั้งแต่ราชวงศ์มังราย กล่าวคือ

สมัยพญาผายู ได้อารธนาพระมหาอัครคະຈຸພາວຸກຍຈາກหริภุญไชย
เป็นพระสังฆราช

พญาเกือนา ได้อุสสภิกษุที่พระมหาสุมนสุวรรณรัตนสามี
เป็นสังฆราช^{๓๐}

พระเจ้าติโลกราช ได้รตนน้ำอภิเชกมหาเถรเม้งกรขึ้น
เป็นพระอดุลย์ศักดิ์ยาก็กรณมหาสามี
พ.ศ. ๒๐๒๕ ได้แต่งตั้งพระสัทธัมมกิตติมหาสามี
พ.ศ. ๒๐๕๙ พระอภัยสารทมหาสามี เป็นประมุขสงฆ์

^{๒๙} พระธรรมดิลก , *ประวัติคณะธรรมยุต (ฉบับร่าง)*, เชียงใหม่, เอกสารอัดสำเนา

^{๓๐} กรรมการบริหารสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ข้าราชการบำนาญมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

สมัยพระเจ้าติโลกราชได้แต่งตั้งสังฆปริณายกฝ่ายสิงหล คือพระ
สถัมมสันฐิระมหาเถรเจ้า วัดป่าแดง และพระมหาเมธังกรเป็นราชครูใน
ตำแหน่งพระมหาสาหมักรักษาธิกรณราชครู

พ.ศ. ๒๐๗๐ สมัยพระเมืองเกษเกล้า พระราชทานตำแหน่งพระ
สังฆราชแก่พระมหาสรังคเถร

นับตั้งแต่สมัยพระนางมหาเทวีจิระประภาจนถึงพระนางวิสุทธิ
เทวี ซึ่งเป็นช่วงที่เชียงใหม่ถูกพม่าสมัยพระเจ้าบุเรงนองขึ้นครองนั้น การ
พระศาสนาก็ยังมีความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งน่าจะมาจากพม่าที่เลื่อมใสในพุทธ
ศาสนาเช่นเดียวกับล้านนา การปกครองคณะสงฆ์ก็ได้แต่งตั้งมหाराชครู
ผู้รู้ธรรมแตกฉานจากวัดสำคัญ ๆ ของเชียงใหม่ปกครองคณะสงฆ์ รวมทั้ง
ปฏิบัติตามจารีตประเพณีอย่างเคร่งครัด

สมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน พระเจ้ากาวิละได้รับตำแหน่งเจ้า
ประเทศราช จนถึงสมัยเจ้าแก้ววรรัฐ (พ.ศ. ๒๓๒๔ – ๒๔๔๒) ได้มีการตรา
พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๔๕ และแต่ง
ตั้งพระครูสังฆปริณายกเป็นพระครูพิพิธศาลคุณ และพระราชทานสมณศักดิ์
พระราชทานคณะชั้นสามัญที่พระนพพิศาลคุณ และในปี พ.ศ. ๒๔๓๔ สมัย
พระเจ้าอินทวิชยานนท์ได้สถาปนาแต่งตั้งสมณศักดิ์ขึ้นที่วัดพระธาตุโดย
สุเทพ ดังนี้

๑. ครูบาโสภา	วัดฝายหิน	เป็นปฐมสังฆนายก
สังฆราชาที่ ๑
๒. ครูบาธรรมทิน	วัดสันคะยอม	เป็นทุติยสังฆราชาญาณโพธิ์
สังฆราชาที่ ๒
๓. ครูบาสรังค์	วัดนันทาราม	เป็นตติยสังฆราชาสรังค์
สังฆราชาที่ ๓
๔. ครูบาคันธา	วัดเซตุพน	เป็นจตุตถสังฆราชาคันธา
สังฆราชาที่ ๔
๕. ครูบาอริยะ	วัดดบภัย	เป็นปัญจเมสังฆราชาอริยะ
สังฆราชาที่ ๕

๖. ครุบาปัญญา วัดพวกแต้ม เป็นปฐมมะสังฆราชาเจ้าทุปัญญา
สังฆราชาที่ ๖
๗. ครุบาญาณรังสี วัดสันคะยอม เป็นสัตตมะสังฆราชาญาณรังสี
สังฆราชาที่ ๗

การแต่งตั้งสมณศักดิ์ดังกล่าว ครุบาโสภากขอปกครองสงฆ์ตามแบบ
ประเพณีดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา และพระเถระทั้ง ๗ ได้ช่วยกัน
บริหารและปกครองพระภิกษุสงฆ์ตามเนรตามรูปแบบเดิม ใน
พ.ศ. ๒๔๗๙ พระธรรมวโรดม เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
ผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลพายัพ จึงแต่งตั้งพระสงฆ์ในพื้นเมือง
เดิมเป็นเจ้าคณะปกครองกันตามลำดับ จากเจ้าคณะเมือง แขวง หมวด
อุโบสถ และเจ้าอาวาส โดยมอบให้ครุบาโสภากเป็นเจ้าคณะเมืองและแต่งตั้ง
สมณศักดิ์เป็นพระอภัยสารทะสังฆปาโมกข์

ช่วงที่เชียงใหม่เป็นประเทศราชกรุงเทพฯ นั้น สมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวครั้งยังทรงผนวช ได้ตั้งสงฆ์ธรรมยุตินิกายขึ้น ได้แต่งตั้งพระสงฆ์
นิกายขึ้นบริหารในกิจการทั้งปวง ๑๐ รูป คือ^{๓๐}

- พระวชิรญาณเถระ เป็นประธาน
- พระพรหมสรเถระ
- พระธรรมสิริเถระ
- พระพุทธสิริเถระ
- พระปัญญาอัคคเถระ
- พระธัมมรักขิตเถระ
- พระโสภิตเถระ
- พระพุทธิสัณห์เถระ
- พระปุสเถระ
- พระสุวัฒนเถระ

^{๓๐}พระธรรมดิลก (ที่ปรึกษา), *ประวัติคณะธรรมยุต เล่ม ๑*, เชียงใหม่ : วัดเจดีย์หลวง,
(เอกสารอัดสำเนา)

พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้จัดทำทำเนียบสมณศักดิ์ใหม่ โดยแยกเป็นฐานันดร (ยศ) ๑ วัด เป็น ๑ อันดับ หน้าที่ ๒๑ อันดับ

ในการแต่งตั้งสมณศักดิ์ มีข้อกำหนดชั้นยศ^{๓๒} ไว้ ดังนี้

สมเด็จพระสังฆราช
 สมเด็จพระราชาคณะ
 พระราชาคณะชั้นรอง ชั้นหิรัญบัฏ
 พระราชาคณะชั้นธรรม
 พระราชาคณะชั้นเทพ
 พระราชาคณะชั้นราช
 พระราชาคณะชั้นสามัญ
 พระครูสัญญาบัตร
 พระครูฐานานุกรม

ซึ่งตำแหน่งดังกล่าวไม่แตกต่างไปจากพุทธศาสนมหานิกาย แต่อย่างใด ยังคงใช้เหมือนกันหมดทั้งสิ้น

ในล้านนาเมื่อพระสงฆ์ได้รับสมณศักดิ์ที่สูงขึ้น ก็จะทำพิธีสถาปนายกยอเถราภิเชก มีการทำพิธีใน พ.ศ. ๒๓๘๘ โดยพระสังฆเจ้านำเอาน้ำพุทธานิเชก รดด้วยรินปากช้าง ซึ่งอยู่ทางทิศอีสาน รินปากสิงห์อยู่ที่ศบูรพา พระอุปราษและเจ้านายลูกหลานรดรินปากม้าอยู่ทางทิศทักษิณ นางท้าวพระยารดรินปากมอมที่อยู่ทิศปัจฉิมประชาชน รดรินปากวัวอยู่ที่ศอุดร

ในเชียงใหม่นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๖ เป็นต้นมา เมื่อมีการรวมการปกครองคณะสงฆ์แล้ว ไม่มีการตั้งสมณศักดิ์และพิธีเถราภิเชกอีกเลย ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรแก่การศึกษาอย่างยิ่งและน่าจะฟื้นฟูพิธีกรรมต่างๆ ทั้ง

^{๓๒} สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม ฝ่ายการคณะสงฆ์ กรมการศาสนา, รายงานผลดำเนินงานพิธีประทานสัญญาบัตร พัดยศ และผ้าไตร ปีพ.ศ. ๒๕๔๒, กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา, ๒๕๔๓.

การบรรพชา อุปสมบท ตลอดจนบุคคลผู้สมควรได้รับการแต่งตั้งพิชัยกยอเถราภิเษก อย่างมีนัยยะแห่งความหมายและคุณค่า และสามารถนำมาเป็นแบบอย่างได้ ทั้งในการบริหารจัดการทุกด้านตลอดจนเป็นการให้กำลังใจและเป็นสิริมงคลแก่ผู้รับและผู้ร่วมพิธีกรรมต่างๆ

กล่าวโดยสรุป การแต่งตั้งสมณศักดิ์แด่พระเถรานุเถระจากพระมหากษัตริย์ เป็นการรักษาพระราชอำนาจในการปกครองและการใช้อำนาจนั้นอย่างเป็นธรรม นั่นคือเป้าประสงค์ของสมณศักดิ์แต่ละระดับเป็นการบ่งบอกถึงหน้าที่รับผิดชอบ การมีวัตรปฏิบัติอย่างถูกต้อง ไม่นอกจรรยาที่ควรแก่การปฏิบัติตามตำแหน่งชั้นยศสมณศักดิ์ แม้ในปัจจุบันการแต่งตั้งสมณศักดิ์จะเป็นระบบ มีข้อระเบียบปฏิบัติ และกำหนดคุณสมบัติของพระเถรานุเถระไว้อย่างชัดเจน

บรรณานุกรม

- จินตนา มัชฌิมบุรุษ. ความเป็นมาในกระแสความเปลี่ยนแปลง". **พิมพ์เศวตฉัตร**
ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม, ๒๕๔๙.
- บำเพ็ญ ะวิน. **ตำนานวัดป่าแดง**. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, ๒๕๓๘.
- พระครูอดุลย์ วัดธาตุคำ. **ประวัติพุทธศาสนาในล้านนา ฉบับ ๖๓๕ ปี**.
เชียงใหม่ : วัดพระธาตุดอยสุเทพและมูลนิธิพระบรมธาตุดอย
สุเทพ, ๒๕๔๙.
- พระธรรมดิลก. **ประวัติคณะธรรมยุต เล่ม ๑**. เชียงใหม่ : วัดเจดีย์หลวง,
ม.ป.พ. (เอกสารอัดสำเนา).
- มณี พยอมยงค์. **พิธีกรรมในล้านนาไทย**. เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์,
ม.ป.พ.
- ยุพิน เข้มมุกด์ และคณะ. **ประวัติพุทธศาสนาในล้านนา ฉบับ ๖๓๕ ปี**.
เชียงใหม่ : วัดพระธาตุดอยสุเทพและมูลนิธิพระบรมธาตุดอย
สุเทพ, ๒๕๔๙.
- ระวีวรรณ ภาคพรต. **การกัลปนาในล้านนา ตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่**
๒๐ – ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่. **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ**
เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, ๒๕๓๘.
- สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม ฝ่ายการคณะสงฆ์ กรมการศาสนา.
รายงานผลการดำเนินงานพิธีประทานสัญญาบัตร พัดยศ และ
ผ้าไตร ประจำปี ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา กระทรวง
ศึกษาธิการ, ๒๕๔๓.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. **รายชื่อวัดและนิกายสงฆ์โบราณในเชียงใหม่**.
ม.ป.พ., (เอกสารอัดสำเนา).

“ครูบาศรีวิชัย” กับ คตินิยมแบบ “ครูบา” (ใหม่) ช่งทศวรรษ ๒๕๓๐-๒๕๕๐^{๓๓}

จิรชาติ สันติยะศ

อภยารยพิเศษ มหาวทิยาลัยราชภักฎเชียงใหม่

ในดินแดนลำนนา หากพูดถึงพระภิกษุสงฆ์ที่ถูกกล่าวขานและได้รับความศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนมากที่สุดรูปหนึ่งคงไม่มีใครปฏิเสธนามของ “ครูบาศรีวิชัย” ผู้คนจำนวนมามีความเชื่อว่าท่านคือ “เจ้าตนบุญแห่งลำนนา” เป็นผู้ที่มาสร้างควมเจริญรุ่งเรืองและสืบทอดพระพุทศาสนาให้คงอยู่ตราบนานเท่านาน

คติความเชื่อเรื่อง “ตนบุญ” นั้น โสภภ ขานะมูล อธิบายไว้ว่าเป็นคติความเชื่อที่ถูกนำมาใช้ตลอดในประวัติศาสตร์ลำนนา แนวคิดดังกล่าวจะถูกหยิบนำมาใช้ในรูปแบบต่งๆ ตั้งแต่การใช้อ้างควมชอบธรรมของสถาบันภักฎลำนนา จนกระทั่งสามัญชน ที่ใช้คำว่า “ตนบุญ” เพื่อทำการช่วยเหลือชาวบ้านยามทุกข์เข็ญ เฟชัญกับสภาวะควมไม่สงบ

^{๓๓} บทควมนี้ตีพิมพ์ใน วารสาร “ศิลปวัฒนธรรม” ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๔ เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๓

ของบ้านเมือง ซึ่งแนวคิด “ตนบุญ” กับปรากฏการณ์ “ผู้มีบุญ” ในสังคมไทยนั้นวางอยู่บนพื้นฐานอันเดียวกัน ความคิดเรื่อง “ตนบุญ” ในลันนานั้นมีความสัมพันธ์กับคำทำนายในพุทธศาสนาเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องศาสนา 5,000 ปี ซึ่งมักจะปรากฏตามตำนานวัด ตำนานเมืองของลันนาเกือบทุกฉบับ ซึ่งในภาวะยุคเข็ญก็มักจะปรากฏ “ตนบุญ” มาช่วยปราบยุคเข็ญ ช่วยเหลือประชาชน จะเรียกในชื่อต่าง ๆ กัน เช่น “ตนบุญเจ้า” “ตนวิเศษ” “เจ้าตนบุญใหญ่องค์ประเสริฐ” หรือพระยาธรรมมิกราช (พญาธรรม) เป็นต้น

ในพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ลันนา จึงพบว่ามี “ตนบุญ” ปรากฏอยู่ ๓ ช่วงยุคสมัย คือสมัยราชวงศ์มังราย สมัยสงคราม (พ.ศ. ๒๑๐๑-๒๓๑๗) และสมัยตระกูลเจ้าเจ็ดตน พบว่าในแต่ละยุคมีการหยิบเอาภาวะความเป็น “ตนบุญ” ขึ้นมาใช้ในสภาพการณ์ที่ไม่ปกติเกิดวิกฤติ เช่น ยุคสมัยของการรวบรวมผู้คนสร้างบ้านแปลงเมือง หรือยุคสมัยสงคราม เป็นต้น

ส่วนความหมาย “ครูบา” นั้น สังคมลันนาในอดีต สถาบันสงฆ์ถือว่ามียศบารมีอย่างสูง พระสงฆ์จะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมในพระพุทธศาสนาและตามคติความเชื่อของชาวบ้านควบคู่กันไป อีกทั้งพระสงฆ์ยังอยู่ในฐานะให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านประชาชน เป็นแกนนำทางจิตใจของสังคม พระสงฆ์กับชาวบ้านจึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน นอกจากนั้นพระสงฆ์ยังเป็นผู้นำทางความคิด ความเชื่อ และพิธีการ จนท้ายที่สุดกลายเป็นผู้จัดวางจารีตประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนลันนา

ในสังคมลันนาพบว่าอดีตชาวบ้านมักจะยกย่องศรัทธาและเรียกพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบและมีพรญาที่สูงว่า “ครูบา” ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับทางการแต่ประการใด ส่วนพระสงฆ์ที่มีระดับพรญาไม่เกิน ๕ พรญาเรียกว่า “ตุนาน” ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนให้หัดอ่านเขียนอักษรธรรมลันนา และพระสงฆ์ที่มีพรญามากกว่า ๕ พรญาขึ้นไป เรียกว่า “ตุนาลก้า” มีหน้าที่อบรมสั่งสอนในวิชาที่ยากขึ้นไป เช่น การจารพระธรรมลงใบลาน ท่องคำสวด คำเวณทาน หัดเทศนา พระสูตรต่างๆ เป็นต้น ส่วนเจ้าอาวาสจะเรียกว่า “ตุนหลวง” ในขณะเดียวกัน

เจ้าอาวาส หรือตุ๋หลวงที่เก่ง มีความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ อย่างเชี่ยวชาญ เช่น วิชาคาถาอาคม วิชาโหราศาสตร์ การรักษาแพทย์แผนโบราณ การเทศน์มหาชาติกัณฑ์ต่าง ๆ เป็นต้น ก็มักจะถูกเรียกว่า “ครูบา” นำหน้าชื่อด้วยเช่นกัน ส่วนคำว่า “ครูบาเจ้า” นั้นจะเป็นคำยกย่องในฐานะนักบุญหรือตุนบุญ เช่น ครูบาเจ้าศรีวิชัย หรือในอีกความหมายคือ ครูบาที่เป็นเจ้าที่มีเชื้อสายทางเจ้านายฝ่ายเหนือ เช่นครูบาเจ้าเกษม เขมโก เป็นต้น

ในเมืองเชียงตุงคำว่า “ครูบา” ถูกจัดให้เป็นสมณศักดิ์ตามระบบพื้นเมืองของเชียงตุง ซึ่งต่ำกว่าชั้นสมเด็จเจ้าอาวาสธรรมและสูงกว่าชั้นสวามี โดยปกติการถวายสมณศักดิ์ระดับ “ครูบา” จะถวายให้สำหรับพระเถระที่มีเกียรติคุณ มีอายุตั้งแต่ ๔๐ ปี พรรษา ๒๐ ขึ้นไป (เสมอชัย พูลสุวรรณ ๒๕๕๒ : ๑๕๗) เช่น ครูบาแสงหล้า วัดพระธาตุสายเมือง ครูบาวัดหัววง เจ้าคณะเมืองยอง เป็นต้น

ประวัติศาสตร์นิพนธ์เรื่อง “ครูบาศรีวิชัย”

การเขียนเรื่องราวของ “ครูบาศรีวิชัย” ในอดีตที่ผ่านมา ส่วนใหญ่มักจะมุ่งเน้นไปที่การศึกษาชีวประวัติที่มีลำดับการเล่าตั้งแต่เกิดจนมรณภาพไปในแนวทางเดียวกัน คือ การเกิดจนถึงการเข้าบวช การถูกต้องอิทธิฤทธิ์อย่างไร การฟื้นคืนมาได้ด้วยความเป็นธรรมและความเมตตาของสมเด็จพระสังฆราชผู้เป็นหัวหน้าคณะสงฆ์ส่วนกลาง และการมรณภาพโดยมีแกนหลักของความศรัทธา อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เป็นพื้นฐาน เช่น เจ้าสุริยวงค์ วโรส (๒๔๗๒) สุวัฒน์ วรดิลก (๒๔๘๑) สง่า สุภา (๒๔๙๙ และ ๒๕๑๘) ประเวศ เขมณะศิริ (๒๕๑๒) สงวน โชติสุวรัตน์ (๒๕๐๖ และ ๒๕๑๕) พระครูบุญญาภินันท์ (๒๕๒๐) สิงฆะ วรรณลัย (๒๕๒๒) พระดวงดี อินทสโม (๒๕๒๗) เป็นต้น แต่จะมีงานเขียนบางส่วนที่มีความแตกต่างออกไปบ้าง ซึ่งแล้วแต่ผู้เขียนจะหยิบโครงเรื่องอย่างไรมาใช้ ตัวอย่างเช่น

งานของสง่า สุภา (๒๔๙๙) มีการเล่าชีวประวัติในแบบเดียวกันกับเล่มอื่นๆ แต่จุดที่แตกต่างอยู่ตรงที่คำนิยมเขียนโดยพระธรรมราชานุวัตร

ได้กล่าวถึงมูลเหตุของความขัดแย้งระหว่างครุบาศรวิชัยกับส่วนกลาง ว่าเกิดจากความไม่เข้าใจกันและความเข้าใจผิดกันระหว่างชนที่ไม่เจริญ กับฝ่ายบริหารซึ่งเป็นระบอบใหม่ ซึ่งถือเป็นข้อแตกต่างของหนังสือเล่มนี้ กับหนังสือเล่มอื่นๆ ที่ไม่ได้มีการกล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้

งานของ *สิงมะ วรรณสัย (๒๕๒๒)* เป็นการแปลมาจากหนังสือ “คร่าวประวัติครุบาศรวิชัย” ที่แต่งด้วยอักษรล้านนา โดยพระภิกษุสุนทร พจนกิจ เนื้อหาชีวประวัติเป็นไปในแนวเดียวกันกับงานเขียนคนอื่น ๆ มีการเสริมเกี่ยวกับเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ และวัตถุมงคลต่างๆ ของ ครุบาศรวิชัย

งานของ *ชัชวาลย์ บุญธรรมสมาธิส (๒๕๓๘)* หนังสือเล่มนี้เน้นย้ำ ชัดเจนเกี่ยวกับครุบาศรวิชัยในฐานะผู้มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์และความ ศักดิ์สิทธิ์เสียมากกว่า มีการพูดถึงเรื่องวัตถุมงคลต่างๆ ของครุบาศรวิชัย ซึ่งเป็นการยืนยันจากคำบอกเล่าของผู้ศรัทธาในการเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์ ของวัตถุมงคลของท่านทั้งสิ้น ไม่ได้เน้นเกี่ยวกับชีวประวัติต่างๆ ของครุบา และบทบาทในการต่อต้านส่วนกลาง

อีกหนึ่งตัวอย่างงานของ *สนั่น หมั่นแก้ว (๒๕๓๗)* นั้นเป็นหนังสือ ที่มีลักษณะที่ต่างออกไป คือ เป็นหนังสือที่รวบรวมชีวประวัติโดยย่อของ พระผู้มีชื่อเสียงหลาย ๆ รูป และครุบาศรวิชัยก็เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหา ซึ่งชีวประวัติครุบาศรวิชัยในหนังสือเล่มนี้ เป็นลักษณะการเขียนเล่าแบบ รวบรวมจับตัดความโดยคร่าว ๆ เท่านั้น แต่การกล่าวถึงครุบาศรวิชัยในเรื่อง “ความศักดิ์สิทธิ์” ยังคงถูกเน้นอยู่

ส่วนงานของ *นพคุณ ต้นติกุล (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์) และ ศิวะ รัตนจิต (๒๕๑๒)* หนังสือทั้งสองเล่มนี้เล่าชีวประวัติของครุบาศรวิชัยตั้งแต่เกิด จนมรณภาพเช่นเดียวกัน แต่มีจุดเน้นพิเศษเกี่ยวกับการกล่าวโทษว่า การที่ครุบาศรวิชัยต้องอธิกรณ์นั้นเป็นเพราะถูกกลั่นแกล้งเนื่องมาจาก ความอิจฉาริษยาของเจ้าคณะแขวงลี้ และนายอำเภอลี้ที่ครุบาศรวิชัย มีผู้ศรัทธามากกว่าตน ซึ่งงานของ *นพคุณ ต้นติกุล* จะเป็นการกล่าวโทษ ที่รุนแรงกว่า มีการใช้อคติของผู้เขียนที่มีความเกลียดชังลงไป เห็นได้จาก ในตอนท้ายได้มีการเพิ่มเติมถึงชีวประวัติการตายของเจ้าคณะแขวงลี้ และ

นายอำเภอลีโว้ในทางลบว่า “ไม่ตายดีกว่าสักคนนั้นก็เป็นเพราะว่าเป็นกรรมที่ตามทัน ที่ได้เคยกลั่นแกล้งครูบาศรีวิชัยไว้” เป็นต้น

นอกจากนั้นการศึกษาในเชิงวิชาการที่มีการวิเคราะห์และใช้ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์อย่างเจาะลึกนั้น มีเพียงงานของโสภณ ชานะมูล (๒๕๓๔) ที่อธิบายไว้ว่า มูลเหตุของการเกิดกรณีครูบาศรีวิชัยเป็นความขัดแย้งที่มีมายาวนานในวงการคณะสงฆ์ไทย ถือเป็นเหตุการณ์ที่โด่งดังมากในสมัยนั้น เนื่องมาจากความไม่สอดคล้องกันระหว่างสภาพพื้นฐานทางสังคมล้านนาในสมัยนั้นกับผลของการจัดการปฏิรูปองค์กรสงฆ์ของรัฐบาลในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ตามแบบอุดมการณ์ของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่มีนโยบายในการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง คณะสงฆ์ล้านนาถูกรวมให้อยู่ภายใต้การดูแลของคณะสงฆ์ส่วนกลางด้วย ทำให้สงฆ์ทั้งหมดทั่วทุกสารทิศ ต้องเข้ามาอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์และแบบแผนใหม่ที่เป็นสากลเหมือนกันหมด จึงนำมาซึ่งปัญหา กล่าวคือ นโยบาย และกฎเกณฑ์แบบใหม่ที่จัดตั้งขึ้นนี้ ไปกระทบ และขัดต่อจารีตเดิมที่ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของคนในสังคมล้านนา รัฐได้เข้าไปจัดการทำให้ความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างพุทธศาสนากับชาวบ้านแปรเปลี่ยนไปในอีกรูปแบบหนึ่ง

การที่คนล้านนาศรัทธา “ครูบาศรีวิชัย” ในฐานะ “ตนบุญ” นั้น เป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนว่าคนในสังคมล้านนายังคงมีแนวคิด มีสภาพพื้นฐานทางสังคมที่ผูกพันกับจารีตอย่างเหนียวแน่นอยู่ ดังนั้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงมีสิ่งใหม่เข้ามาแทรก ย่อมเป็นการยากต่อการปรับตัวของชาวบ้านที่จะรับเอาแนวทางแบบใหม่มาใช้ ตรงนี้จึงอาจเป็นสาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกรณีศึกษาครูบาศรีวิชัยของโสภณ ชานะมูล

ขณะเดียวกันการศึกษานี้ ได้มีการอธิบายเรื่อง “ความศักดิ์สิทธิ์” ของครูบาศรีวิชัย โดยใช้คติความเชื่อเรื่อง “ตนบุญ” มาศึกษาวิเคราะห์ งานศึกษาของโสภณ ชานะมูล จึงเป็นอีกหนึ่งคำอธิบายเกี่ยวกับครูบาศรีวิชัยผ่านความคิดความเชื่อเรื่อง “ตนบุญ” ที่กลายเป็นคติความเชื่อ และศูนย์กลางของการยึดมั่นในค่านิยมดั้งเดิม และกลายเป็นสิ่งที่สามารถรวมกลุ่มชนชั้นกลางใหม่ เช่น พ่อค้า ข้าราชการ นักการเมือง ให้เข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบของการอุปถัมภ์ครูบาศรีวิชัย

สุดท้ยงานเขียนของ วิลัษณ ศรีย่ำซาง (๒๕๔๕) แม้ว่าจะไม่ได้เน่นไปทีประวัติของ ครุบาศรียชย แต่ก็ได้นำเอาเรื่องเล่าในอดีตที่เกี่ยวกับท่นมาเขียนเป็นตอนๆ รวมทั้งนำเอาเกร็ดต่งๆ มาเขียนไว้อย่างน่สนนใจ เช่น ค่ำให้ครุบาศรียชย พระเครื่องครุบาศรียชย ต่งๆ ที่เกี่ยวกับท่นเป็นต้น

ตัวอย่างงานเขียนต่งๆ และการศีกษาข่งต้นพอจะชี้ให้เห็นว่าชีวประวัติของ “ครุบาศรียชย” นั้นได้รับการผลิตข่มาอย่างต่อเนื่องและมกมย แม้กระทั่งในปัจจุบันประวัติครุบาศรียชยก็ยังคงถูกจัดพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสต่งๆ อยู่เสมอ หากแต่จะต่งต่งกันก็ต่งที่มีกรเลือกใช้โครงเรื่องอย่งไร ในบริบทไหน อีกทั้งกรให้ความรู้สีกท่งถีนนิยมหรืออคติส่วนตัวของผู้เขียน ดังนั้นกรอ่านชีวประวัติของครุบาศรียชยจึงจำเป็นต้องพยายามวิเคราะห์ม่งจุดประสงค์ของผู้ต่ง ว่าผู้เขียนคนนั้นได้แฝงนัยอะไรไว้ในประวัติครุบาศรียชยหรือไม่ ตัวอย่างเช่น กรแสดงให้เห็นถึงข้อสรุปของความขัดแย้งที่ต่งสรุปม่ว่าเกิดจากปัญหกรเข้าใจผิดกันไม่ว่ากรถึระหว่างครุบาศรียชยกับรัฐบาลกลาง หรือครุบาศรียชยกับเจ้าคณะแขวงลี้และนายอำเภอลี้ก็ต่ง ซึ่งกรสรุปเรื่องร่ววว่าเป็นกรเข้าใจผิดนั้น ได้แสดงให้เห็นถึงการประนีประนอมของรัฐที่ต่งกรยุติปัญหกร กรไม่ต่งต่งนว่าใครถูกใครผิดดูเหมือนจะเป็นวิธีที่ดีที่สุดของรัฐซึ่งในท้ยที่สุดก็จะทำให้ประวัติศาสตร “ชาติ” กับประวัติศาสตรของครุบาศรียชย ไปด้วยได้กันอย่งสอดคล้องมกที่สุด

ประวัติ “ครูบาศรีวิชัย” จากประวัติศาสตร์นิพนธ์ฯ

ในห้วงบริบทแห่งการจัดการปฏิรูปการปกครองมณฑลพายัพ (พ.ศ. ๒๔๓๖ - ๒๔๗๖) นั้น หัวเมืองล้านนาได้ถูกยก และจัดระบบการปกครองแบบมณฑล ซึ่งผลของการเปลี่ยนแปลงครั้งนั้นทำให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านโดยทั่วไป เช่น การเกิดกบฏพระยาปราบสงคราม (พ.ศ. ๒๔๓๒) การเกิดกบฏเจ็ยเมืองแพร่ (พ.ศ. ๒๔๔๕) เป็นต้น สถานการณ์ทั้งหมดนั้นจึงเป็นสภาพการณ์ของหัวเมืองล้านนาในช่วงเวลาที่ครูบาศรีวิชัยเติบโตขึ้นมา

งานเขียนที่เกี่ยวกับครูบาศรีวิชัยหลาย ๆ ฉบับกล่าวตรงกันว่า “...ครูบาศรีวิชัยเกิดที่บ้านปาง ต.แม่ตืน อ.ลี จ.ลำพูน ในวันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๒๑ หรือ จ.ศ. ๑๒๔๐ วันอังคาร เดือนเก้า (เหนือ)...” (สิงหะ วรรณสัย : ๒๕๒๒) ซึ่งบ้านปาง ตำบลแม่ตืนนั้น ถือว่าเป็นเขตชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่ เช่น ปกาเกอญอ (กะเหรี่ยง) ที่อยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก (ซึ่งภายหลังกลุ่มคนกะเหรี่ยงนี้ได้มีความสัมพันธ์กับครูบาศรีวิชัยในฐานะผู้ติดตามคอยช่วยเหลือเคารพนับถือโดยตลอด) จนมีเรื่องเล่าในประวัติของท่านว่า ท่านมีเชื้อสายเป็นพวกยาง (โสมมา ชานะมูล : ๒๕๓๔)

ตามประวัตินั้นกล่าวว่า บิดาของท่านชื่อนายควาย ได้ติดตามผู้เป็นตาเข้าไปตั้งถิ่นฐานที่บ้านปาง บุกเบิกจับจองที่นาเพื่อเป็นที่ทำกิน จนกระทั่งนายควายได้แต่งงานอยู่กินกับนางอุสา จนกระทั่งมีกำเนิดบุตรชาย-หญิง จำนวน ๕ คน ซึ่งครูบาศรีวิชัยเป็นบุตรคนที่ ๓ แต่แรกเกิดครูบาศรีวิชัยมีชื่อว่า เพื่อน หรืออินทร์เพื่อน หรืออินตะเพื่อน งานเขียนหลายฉบับกล่าวว่า เมื่อแรกเกิดนั้นมีเหตุการณ์ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า แผ่นดินไหวเกิดขึ้น จึงมีความเห็นตรงกันว่า “ทารกผู้นี้จะต้องเป็นผู้มีวาสนา บุญญาบารมีมากมายถึงกำเนิด” เมื่อเติบโตได้ ๑๘ ปี ในพ.ศ. ๒๔๓๘ จึงได้บวชเป็นสามเณร มีพระอุปชฌาย์คือครูบาขัตติยะ หรือครูบาแคงแคะ เป็นพระอุปัชฌาย์ที่เดินทางมาถึงบ้านปางได้ทำการบวชให้

หลังการบวชสามเณรแล้วให้ท่านได้มีโอกาสได้รับการศึกษาจากวัด ในการหัดอ่านเขียนอักษรธรรมล้านนา จนกระทั่งครบอายุที่จะอุปสมบทจึงทำการอุปสมบทโดยครูบาสมณะ วัดบ้านโง้งหลวง อำเภอ

บ้านโง้ง จังหวัดลำพูน เป็นพระอุปัชฌาย์ และได้รับฉายาว่า “สิริวิชโยภิกขุ” หรือ “พระสิริไชย” ทำการศึกษาเล่าเรียนกับครูบาชฎิตตยะตามจารีตประเพณี ซึ่งท่านมีความสนใจในทางวิชาไสยศาสตร์ คาถาอาคม ซึ่งถือกันว่าเป็นทางโลก ดังที่งานเขียนประวัติหลาย ๆ เล่มได้กล่าวไว้ “...พระศรีวิชัยศึกษาไสยศาสตร์เวทมนต์คาถาจากครูบาแคงแคะ...เป็นของดีของวิเศษที่จะนำความสุขความเจริญมาให้ อันวิชาประเภทนี้เป็นวิชาที่จะนำตัวออกไปสู่โลก...” (โสภา ชานะมูล ๒๕๓๔ : ๒๗) ขณะเดียวกันท่านได้รับการสักหมึกดำที่ขาทั้ง ๒ ข้างตามลักษณะความเชื่อของชายชาวล้านนาที่จะช่วยให้อยู่ยงคงกระพัน และมีเสน่ห์เมตตามหานิยม

การเล่าเรียนของพระศรีวิชัยที่มุ่งเน้นความสนใจในวิชาทางโลก แสดงให้เห็นว่าท่านมีความต้องการไปใช้ชีวิตอย่างฆราวาส แต่จุดหักเหที่เปลี่ยนแปลงสำคัญคือครูบาสมณะไม่ต้องการให้ลาสิกขาแต่ได้แนะนำให้พระศรีวิชัยเดินทางไปศึกษาวิชากับครูบาอุปละ วัดดอยแต อำเภอมะทิง จังหวัดลำพูนซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์ของครูบาสมณะ ด้วยเหตุผลว่าสำนักสงฆ์วัดดอยแตในขณะนั้นเป็นสถานที่ที่มีชื่อเสียงด้านวิปัสสนาธุระ การได้รับการศึกษาจากสำนักวัดดอยแตครั้งนั้นจึงทำให้ท่านได้เพิ่มความรู้อย่างกว้างขวางในการปฏิบัติธรรมโดยการบำเพ็ญสมาธิภาวนา จนทำให้พระศรีวิชัยเล็งสนใจในวิชาไสยศาสตร์ และหันมาปฏิบัติสมาธิบำเพ็ญภาวนาแต่อย่างเดียว

เมื่อสำเร็จผลการศึกษาตามแนววัตรปฏิบัติจากครูบาอุปละแล้ว พระศรีวิชัยได้เดินทางกลับบ้านปางด้วยความสมถะ และเริ่มบำเพ็ญเพียรภาวนาตามแนวทางที่ได้ร่ำเรียนมา ทำให้เกิดบุคลิกน่าเลื่อมใสขึ้นแก่ท่าน ซึ่งบางครั้งได้มีการออกเดินธุดงค์แสวงหาความวิเวกตามป่าเขาตามลักษณะจารีตแบบพระสงฆ์สายอริยญวาลี สิ่งที่จะช่วยเสริมให้ท่านโดดเด่นขึ้นมาเหนือกว่าพระสงฆ์รูปอื่นๆ ในขณะนั้น คือ ประการแรก จริยวัตรที่เคร่งครัดในการรักษาศีลวินัยละเว้นจากการฉันทะเนื้อสัตว์ ประการที่สอง การคาดหวังในการบรรลุธรรมอันวิเศษดังที่ปรากฏให้เห็นในคำอธิษฐานบารมีที่ได้อธิษฐานไว้ที่มีนัยถึงการสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าด้วย ประการที่สาม คำทำนายเรื่องของการปรากฏขึ้นของ “ตนบุญ” ในคติ

ความเชื่อของชาวล้านนา ได้ถูกนำมาใช้กับพระศรีวิชัย และกลุ่มลูกศิษย์ ประการสุดท้าย ความคิดเรื่องการเดินทางไปบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานต่าง ๆ ของท่านจึงทำให้เกิดศรัทธาการยอมรับในตัวของท่านที่เป็นสัญลักษณ์ของการแสดงออกของ “ตนบุญ” (โสภา ชานะมูล ๒๕๓๔ : ๓๒-๓๔)

ความสัมพันธ์ระหว่างพระศรีวิชัยกับชาวกะเหรี่ยงถือเป็นบทบาทที่สำคัญของท่านอีกประการหนึ่ง โสภา ชานะมูล ได้วิเคราะห์ว่า ความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดจากเหตุผลประการแรกคือ ชาวกะเหรี่ยงมีความเชื่อถือในเรื่องพระศรีอริย์ ประการที่สอง บุคลิกลักษณะของพระศรีวิชัย มีความสอดคล้องกับความเชื่อของชนเผ่ากะเหรี่ยงแม้ว่าจะไม่ปรากฏหลักฐานในทางตรงที่กล่าวถึงคำสอนหรือวัตรปฏิบัติของพระศรีวิชัย แต่สิ่งเหล่านั้นได้ถ่ายทอดมาถึงลูกศิษย์ของท่านคือพระอภิชัยชาวปี หรือครูบาชาวปี ที่ได้กลายเป็นผู้นำคนสำคัญของชาวกะเหรี่ยงเผ่าโปว์และสกอร์ การยกย่องศรัทธาของชาวกะเหรี่ยงต่อพระศรีวิชัยนี้มีความเชื่อว่าเป็นผู้วิเศษมีอำนาจเหนือธรรมชาติ ตลอดจนช่วยเหลือพวกเขาในยามประสบปัญหาเดือดร้อน เช่น ภาวะที่เกิดฝนแล้ง เมื่อพวกเขายอมรับนับถือพระศรีวิชัย ก็ทำให้การทำมาหากินอุดมสมบูรณ์ ฝนตกต้องตามฤดูกาล เป็นต้น ดังนั้นการนับถือพระศรีวิชัยของกลุ่มชาวเขานี้ จึงทำให้คนชาวพื้นเมืองจากที่อื่น ๆ ได้หันมาสนใจยอมรับบารมีของท่านมากขึ้น ทำให้ฐานะของท่านมีพลังมากขึ้นจาก “ตนวิเศษ” ของชาวเขา มาเป็น “ตนบุญ” ในที่สุด ซึ่งในสายตาของกลุ่มกะเหรี่ยงนั้นสถานะของพระศรีวิชัยเปรียบดังเทวดาองค์หนึ่ง เห็นได้จากขบวนติดตามท่านในการไปบูรณปฏิสังขรณ์ตามวัดต่าง ๆ ขณะเดียวกันเมื่อไปถึงหมู่บ้านใดท่านก็จะได้รับการต้อนรับจากชาวบ้านในหมู่บ้านนั้น ๆ ซึ่งลักษณะที่ท่านได้รับการยกย่องอย่างมากมานี้ทั้งจากชาวเขา และชาวพื้นเมือง ทำให้ฐานะและการปฏิบัติของพระศรีวิชัยเป็นที่จับตามองจากฝ่ายผู้ปกครองสงฆ์ องค์กรใหม่ที่เกิดขึ้นจากการปฏิรูปองค์กรสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๔๖

จากการที่พระศรีวิชัยได้ศึกษาในสำนักสงฆ์ที่มีชื่อเสียงหลายสำนัก โดยเฉพาะสำนักสงฆ์สายอริยวาสี ซึ่งมีส่วนทำให้ท่านมีบุคลิกลักษณะ

เป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธาของพระสงฆ์และฆราวาส จนทำให้ท่านมีฐานะเป็นพระอุปัชฌาย์สามารถบวชบุตรชาวบ้านได้ตามจารีตเดิม และได้ถูกเรียกขานว่า “ครูบาศรีวิชัย” หรือ “ครูบาศีลธรรม” ตั้งแต่นั้นมา

จากงานเขียนประวัติหลาย ๆ เล่มได้กล่าวถึงกิจกรรมสำคัญที่ครูบาศรีวิชัยได้ปฏิบัติคือการไปบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานไว้หลาย ๆ แห่ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๔๗-๒๔๗๘ เป็นช่วงระยะเวลาถึง ๓๐ ปี และก็ถือว่าเป็นช่วงเวลาที่ท่านเกิดกรณีขัดแย้งกับคณะผู้ปกครองสงฆ์มาโดยตลอด แต่การขัดแย้งแต่ละครั้ง ก็ยิ่งทำให้ชื่อเสียงของครูบาศรีวิชัยเป็นที่รู้จักในวงกว้างเพิ่มขึ้นอีก การบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งแรกของท่านเริ่มในปี พ.ศ. ๒๔๔๗ โดยการสร้างวัดบ้านปางใหม่ เมื่อแล้วเสร็จจึงให้ชื่อว่า “วัดสระหรี (ศรี) ดอนไชยทรายมูลบุญเรือง” การสร้างวัดขึ้นใหม่นี้จึงช่วยเพิ่มความศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อท่านมากยิ่งขึ้นไปอีก ขณะเดียวกันการทำนายเรื่องการสร้างวัดของท่านไวล่วงหน้าก็ทำให้ชาวบ้านต่างต้องการให้ลูกหลานมาบวชเรียนกับท่านเป็นจำนวนมาก แต่สิ่งที่ท่านปฏิบัติก็เริ่มถูกเพ่งเล็ง และถูกกล่าวหาว่าฝ่าฝืนบัญญัติในข้อกฎหมายสงฆ์อยู่หลาย ๆ ครั้ง ซึ่งพบว่างานสร้างและงานบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานของครูบาศรีวิชัย ช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๓-๒๔๗๘ มีจำนวนทั้งสิ้น ๕๘ รายการ (ใสภานุละมูล ๒๕๓๔ : ๙๑-๙๓) (งานเขียนบางฉบับกล่าวว่ามากถึง ๑๐๘ แห่ง) แต่เมื่อพิจารณาลักษณะสถาปัตยกรรมที่ครูบาศรีวิชัยเป็นผู้นำในการบูรณปฏิสังขรณ์นั้น โดยส่วนใหญ่จะพบว่ารูปแบบของสถาปัตยกรรมเหล่านั้นล้วนเป็นลักษณะศิลปกรรมตามแบบกรุงเทพฯ ทั้งสิ้น จึงมองได้ว่าแม้ว่าท่านเองจะเกิดกรณีขัดแย้งกับส่วนกลางและถูกมองว่าต่อต้านก็ตาม แต่ท่านก็ยังพยายามที่จะประนีประนอมกับรัฐบาลกรุงเทพฯ โดยการเลือกใช้รูปแบบศิลปกรรมอย่างกรุงเทพฯ แทนแบบดั้งเดิม เพื่อลดการเผชิญหน้ากับการขยายอำนาจทางการเมืองการปกครอง และการครอบงำทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่ต่างไปจากเดิม

การดำเนินกิจกรรมบูรณปฏิสังขรณ์ของครูบาศรีวิชัยนั้น ทำให้ท่านกลายเป็นศูนย์กลางการยึดมั่นของผู้คนชาวบ้านจากหลากหลายที่สามารถรวมกลุ่มคนชั้นต่าง ๆ เช่น เจ้านายฝ่ายเหนือ กลุ่มพ่อค้า ข้าราชการ

นักการเมืองให้เข้ามาร่วมในกิจกรรมของท่านในรูปแบบของผู้อุปถัมภ์ได้
 ดังเช่น การบูรณะวัดสวนดอก ได้รับการอุปถัมภ์จากเจ้าแก้วโหวง เจ้าของ
 กิจการวิศดุก่อสร้าง, การบูรณะวัดพระสิงห์ พ.ศ. ๒๔๖๗-๒๔๗๑
 หลวงอนุสารสุนทร (ขุนฮี้ ชว่งเส็ง) ร่วมเป็นผู้อุปถัมภ์ ซึ่งการบูรณะ
 ทั้ง ๒ วัดนี้ ก็ได้รับการร้องขอจากเจ้านายฝ่ายเหนือคือเจ้าแก้วนวลรัฐ และ
 พระราชชายาเจ้าดารารัศมีให้ท่านมาเป็นประธานในการบูรณะ การบูรณะ
 วัดพระพุทธรูปตากผ้า ก็ได้ร่วมกับหลวงวิโรจน์รัฐกิจ นายอำเภอป่าซาง
 ซึ่งเป็นข้าราชการ เป็นต้น

การดำเนินกิจกรรมของครูบาศรีวิชัยได้เปลี่ยนแปลงไปในช่วงท้าย
 ชีวิตของท่าน จากเดิมที่เคยมุ่งมั่นบูรณะวัดวาอาราม ได้ปรับเปลี่ยนมา
 ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางโลกมากขึ้น เช่น การสร้างถนน การสร้าง
 สะพาน ซึ่งถือว่าเป็นการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพภาวะของเศรษฐกิจ และ
 สังคมในยุคนั้น แต่ในขณะเดียวกันก็ยังถือว่าเป็นภารกิจของ “ตนบุญ”
 อยู่ที่จะต้องช่วยเหลือผู้คนมุ่งสะสมบุญไว้ภายหน้า ช่วยเหลือให้ชีวิต
 ความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้น ซึ่งกิจกรรมที่ทำให้ท่านมีชื่อเสียงเป็นที่
 กล่าวขานกันโดยทั่วไป และเพิ่มกำลังศรัทธาให้แก่ท่านมากที่สุดคือ
 การรับเป็นประธานในการก่อสร้างทางขึ้นวัดพระธาตุดอยสุเทพ ในปี
 พ.ศ. ๒๔๗๗ ซึ่งเมื่อประชาชนทราบข่าวจึงเดินทางมาร่วมกิจกรรมดังกล่าว
 อย่างมากมาย มีทั้งพระสงฆ์ ชาวบ้าน ชาวเขา (กะเหรี่ยง) พบว่ามีกร
 ออกไปปลิว และแต่ง “คร่าวประวัติครูบาศรีวิชัย” ออกเผยแพร่เพื่อสื่อสาร
 แก่ชาวบ้านให้มาร่วมในกิจกรรมครั้งนี้อีกด้วย ซึ่งใช้เวลาก่อสร้างเพียง
 ๕ เดือน ๒๒ วัน ระยะทาง ๑๒ กิโลเมตร ดังนั้นชื่อเสียงของครูบาศรีวิชัย
 จึงได้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากขึ้นไปอีกกว่าเดิม

ครูบาศรีวิชัยกับความขัดแย้ง

ดังที่กล่าวแล้วว่าห้วงเวลาแห่งความขัดแย้งของครูบาศรีวิชัยนั้นตั้งอยู่บนช่วงเวลาแห่งความรุ่งเรืองของท่าน ในปี พ.ศ. ๒๔๔๖ มีการตราพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ขึ้น และนับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นต้นมาสถาบันสงฆ์ล้านนาได้ถูกปรับเปลี่ยนโครงสร้าง สงฆ์บางกลุ่มถูกดึงเข้าไปอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์จากองค์กรปกครองสงฆ์ส่วนกลาง โดยการได้รับตำแหน่ง และสมณศักดิ์ในฐานะผู้ปกครองสงฆ์ท้องถิ่นมีหน้าที่คอยดูแลควบคุมคณะสงฆ์ท้องถิ่น ซึ่งผลจากการปฏิรูปครั้งนั้น ทำให้องค์กรสงฆ์ล้านนาเริ่มถูกสลายตัวลงเรื่อย ๆ โดยการจัดระเบียบการปกครองสงฆ์ใหม่นี้ พบว่ามีการตอบสนองจากคณะสงฆ์ล้านนาซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มแรก เป็นกลุ่มที่ยอมรับอำนาจของคณะสงฆ์กรุงเทพฯ อย่างเต็มรูปแบบส่วนใหญ่คือ พระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองสงฆ์ท้องถิ่น เช่น เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะแขวง เป็นต้น กลุ่มที่สอง คือกลุ่มที่มีลักษณะประนีประนอมกับกรุงเทพฯ กลุ่มนี้จะมีจำนวนมากทั้งที่ได้รับแต่งตั้งจากส่วนกลาง และไม่ได้รับแต่งตั้ง แต่ไม่ได้มีปฏิกิริยาต่อต้านหรือคัดค้านแต่อย่างใด เช่นครูบาวัดฝายหินที่รับตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ แต่ก็ยังร่วมปฏิบัติกิจกรรมบูรณปฏิสังขรณ์กับครูบาศรีวิชัย กลุ่มที่สาม คือกลุ่มต่อต้านกรุงเทพฯ สงฆ์กลุ่มนี้ไม่ยินยอมปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ของส่วนกลาง เช่นครูบาต้า (พระธรรณชัย) ถูกอธิกรณ์ข้อหากระด้างกระเดื่องไม่ยอมอยู่ในระเบียบปกครองสงฆ์ ทำให้สงฆ์วัดต่าง ๆ พลอยเห็นชอบไปด้วย ยากต่อการจัดระเบียบ เป็นต้น (โสภา ชานะมูล ๒๕๓๔ : ๗๖-๗๘)

ในกรณีของครูบาศรีวิชัยนั้น เรื่องแรกที่มีผลกระทบกับครูบาศรีวิชัย คือ เรื่องการเป็นพระอุปัชฌาย์ของท่าน เพราะว่าคณะสงฆ์ส่วนกลางได้กล่าวถึงระเบียบประกาศการตั้งอุปัชฌาย์ว่าเป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจะเป็นผู้เลือกแล้วจึงมีการเสนอชื่อไปที่คณะสงฆ์ผู้ใหญ่ฝ่ายกรุงเทพฯ จึงทำให้ครูบาศรีวิชัยถูกเรียกสอบสวน ในกรณีที่ท่านเป็นอุปัชฌาย์บวชนุตตรหลานชาวบ้านโดยไม่ได้รับการแต่งตั้ง จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา

ต่าง ๆ แก่ท่านในเวลาต่อมา

การถูกอุกิริณของครูบาศรีวิชัย ช่วงแรกเกิดขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๕๓ เนื่องจากบทบาทของท่านในกลุ่มชาวบ้านและชาวเขา มีความโดดเด่นมากกว่าตำแหน่งผู้ปกครองสงฆ์ในขณะนั้น จึงมักจะมีกลุ่มชาวบ้านนำบุตรหลานมาบวชกับท่านอยู่เสมอๆ เหตุดังกล่าวจึงทำให้ท่านถูกจับกุมตัวไปกักขังไว้ที่วัดเจ้าคณะแขวงลีเป็นเวลา ๔ คืน และส่งไปรับการไต่สวนจากพระครูบ้านยู้ เจ้าคณะจังหวัดลำพูน ซึ่งผลของการไต่สวนก็ไม่ปรากฏความผิดแต่อย่างใด หลังจากนั้นไม่นานท่านก็ถูกเรียกตัวสอบสวนอีกครั้ง โดยเจ้าคณะแขวงลี สาเหตุเพราะมีหมายเรียกให้ท่านมารับระเบียบกฎหมายใหม่จากนายอำเภอ และเจ้าคณะแขวงลี แต่ท่านไม่ได้ไปจึงถูกจับกุมให้พระครูญาณมงคล เจ้าคณะจังหวัดลำพูนไต่สวนและถูกกักขังอยู่ที่วัดชัย เมืองลำพูนเป็นเวลา ๒๓ วัน ก็ได้รับการปล่อยตัวครั้งที่สามในปีเดียวกันนั้น สาเหตุเกิดจากเจ้าคณะแขวงลีมีคำสั่งให้ท่านนำลูกวัด เจ้าอธิการหัววัด ตำบลบ้านปาง ซึ่งอยู่ในหมวดเดียวกันไปประชุมตามพระราชบัญญัติ ปรากฏว่าท่านก็ไม่ได้เข้าประชุมอีก บรรดาหัววัดก็ไม่ไปเช่นกัน จึงถูกฟ้องไปที่เจ้าคณะจังหวัดลำพูน ทำให้ท่านต้องถูกจับคุมขังที่วัดพระธาตุหริภุญชัย จนกระทั่งเจ้าคณะจังหวัดประชุมกับพระสงฆ์ผู้ใหญ่ในจังหวัด จึงได้ตัดสินใจให้ครูบาศรีวิชัยพ้นจากตำแหน่งหัวหมวดวัด ไม่ให้เป็นพระอุปัชฌาย์และถูกคุมขังต่ออีกเป็นเวลา ๑ ปี จึงได้รับการปล่อยตัว การถูกอุกิริณของท่านในช่วงแรกตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๓ เป็นต้นมานั้นสาเหตุหลักๆ เกิดขึ้นเพราะความไม่พอใจของคณะผู้ปกครองสงฆ์ท้องถิ่นที่เห็นว่าครูบาศรีวิชัยกระทำการต้องห้ามขัดแย้งข้อไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าคณะแขวง อีกทั้งไม่ได้สนใจต่อพระราชบัญญัติกฎหมายปกครองสงฆ์ฉบับใหม่

การถูกอุกิริณของครูบาศรีวิชัยทั้งที่ผ่านมาจึงทำให้ท่านได้รับความเลื่อมใสศรัทธาจากประชาชนมากขึ้นตามลำดับ มีการกล่าวถึงเรื่องราวของท่านแพร่ขยายต่อไปในวงกว้าง อีกทั้งการกล่าวขานถึงท่านในเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ก็เกิดขึ้นในกลุ่มผู้คนและชาวบ้านต่อๆ กันไป เช่น ท่านเป็นผู้วิเศษเดินตากฝนไม่เปียก ท่านได้รับดาบสะทริภุญไชย

จากพระอินทร์ เป็นต้น ยิ่งทำให้ชาวบ้านรอบนอกที่ห่างไกลออกไป ต้องการพบ และศรัทธาในตัวครูบาศรีวิชัยอย่างไม่หยุดยั้ง กรณีดังกล่าวนี้ กลายเป็นสาเหตุให้เจ้าคณะแขวงลีและนายอำเภอลีแขวงลีแจ้งต่อ พระครูญาณมณคล เจ้าคณะจังหวัดลำพูน แจ้งข้อกล่าวหาว่าท่านต้องสม ผู้คนชาวบ้านนักบวชเป็นก๊กเป็นเหล่ามีการใช้เวทมนต์ ทำให้เจ้าคณะจังหวัด มีหนังสือถึงครูบาศรีวิชัยให้ท่านออกไปให้พ้นจากเขตเมืองลำพูนภายใน ระยะเวลา ๑๕ วัน ในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๖๒ และมีหนังสืออีก ฉบับแจ้งไปยังหัววัดเจ้าอธิการหัวหมวดอุปชฌาย์ที่อยู่ในเขตลำพูนว่า ครูบาศรีวิชัยมีความผิดและได้ถูกขับออกไปจากจังหวัดลำพูน หากมีการ ไปขอความช่วยเหลือจากวัดใดขออย่าให้ความช่วยเหลือเป็นอันขาด แต่กรณีนี้ท่านได้อ้างพระวินัยพุทธบัญญัติว่าได้กระทำผิดพุทธวินัย ข้อใดบ้าง ทำให้เจ้าคณะแขวงไม่อาจเอาผิดกับท่านได้ เรื่องนี้จึงได้เลิกร่า กันไป จนกระทั่งเมื่อครั้งเจ้าผู้ครองนครลำพูนได้เรียกให้ครูบาศรีวิชัย เข้าไปในเมืองลำพูน ได้มีการจัดขบวนแห่ท่านอย่างใหญ่โตมีผู้คนติดตาม เป็นจำนวนมาก จนทำให้คณะสงฆ์ผู้ปกครองลำพูนต้องขอให้อุปราช มณฑลพายัพส่งย้ายท่านไปยังเมืองเชียงใหม่ ให้อยู่ในความดูแลของ พระครูสุคนธ์ศีล รองเจ้าคณะเมืองเชียงใหม่ วัดป่ากล้วย ในครั้งนั้นทำให้ ท่านมีโยมมาขออุปฐาก ๒ ท่านคือ หลวงอนุสารสุนทร และพญาดำ บ้านประตูท่าแพ และก็ทำให้ผู้คนในเชียงใหม่ และใกล้เคียงต่างพากันมา นมัสการท่านเป็นจำนวนมากแทบทุกวัน จึงทำให้เจ้าคณะเมืองเชียงใหม่ และเจ้าคณะมณฑลพายัพดำเนินการส่งท่านไปรับการไต่สวนพิจารณา คดีที่กรุงเทพฯ ซึ่งการตั้งข้อหาไว้ ๔ ข้อหา คือ ๑. ตั้งตัวเป็นอุปชฌายะ ไม่มีใบอนุญาต ๒. ไม่อยู่ในความบังคับบัญชาของเจ้าคณะแขวงลี ๓. ไม่ไปประชุมสงฆ์ท้องที่อำเภอลีเรื่องระเบียบการสงฆ์ ๔. ไม่ปฏิบัติตามประกาศราชการเรื่อง ศิษย์ภยอสหมณคักในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ๕. วัดทั้งหลายมีการประพฤติดัดขึ้นต่อการปกครองสงฆ์เอาอย่าง ครูบาศรีวิชัย แต่เจ้าคณะจังหวัดได้ว่ากล่าวตักเตือนท่านแล้วแต่ยังประพฤติ เช่นเดิมอีก ๖. ไม่ยอมให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายอาณาจักรสำรวจสำมะโนครัว ๗. เจ้าคณะแขวงลีนัดประชุมอธิการวัดในแขวงตน แต่เจ้าอธิการทั้งหลาย

ไม่ได้มาประชุม เพราะเอาแบบอย่างครูบาศรีวิชัย ๘. ครูบาศรีวิชัยเป็นเหตุให้เกิดมีชาวลือว่าท่านมีบุญ เช่น มีดาบฟักทองคำตกลงมาจากอากาศ แล้วท่านเก็บรักษาไว้ ซึ่งข้อกล่าวหาทั้งหมดนี้ผลการตัดสินรับพิจารณาเฉพาะเรื่องฝ่ายพุทธจักรอย่างเดียว และมีข้อวินิจฉัยจากสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสว่า ท่านมีความรู้ทางพระศาสนาอย่างทางวินัยก็รู้เพียงปาราชิก อีกทั้งการแจ้งข้อหา และจับกุมท่านนั้นทำให้คนทั้งหลายเห็นว่าเป็นการข่มเหงครูบาศรีวิชัย ให้ท่านจึงถูกปล่อยตัวกลับภูมิลำเนาเดิม ซึ่งเป็นการลดความไม่พอใจของประชาชนเป็นอันมาก ซึ่งการถูกอธิกรณ์ในครั้งนี้ ๒ นี้ยังทำให้บทบาทของท่านโดดเด่นยิ่งขึ้น เป็นที่รู้จักแพร่หลายของผู้คนในกลุ่มสังคมเมือง และทำให้ขบวนการฟื้นฟูทางศาสนาของท่านได้เริ่มดำเนินขึ้นไปทั่วในเขตล้านนา ทำให้ครูบาศรีวิชัยกลายเป็นสัญลักษณ์ของความยิ่งใหญ่ อำนาจรัฐก็ไม่สามารถทำอะไรได้ ทำให้ท่านสามารถดำเนินกิจกรรมด้านศาสนาได้อย่างเต็มที่ จนกระทั่งเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ. ๒๔๗๕

ในช่วงปลายชีวิตของครูบาศรีวิชัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้นพบว่าได้เกิดเหตุความไม่พอใจของกลุ่มคณะสงฆ์ผู้ปกครองเชียงใหม่ขณะนั้นอีกครั้ง ในกรณีที่ท่านดำเนินการสร้างถนนขึ้นพระธาตุดอยสุเทพเพียงลำพัง ไม่ได้ปรึกษาพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ในฝ่ายปกครองแต่อย่างใด และในเวลานั้นปรากฏว่ามีคณะสงฆ์ในเชียงใหม่กว่า ๕๐ วัด ลาออกจากการปกครองของคณะสงฆ์ไปขึ้นกับครูบาศรีวิชัยแทน จึงทำให้เกิดความไม่พอใจต่อพฤติกรรมของครูบาศรีวิชัยรุนแรงมากขึ้น ทำให้คณะสงฆ์ฝ่ายปกครองมีความเห็นว่าอิทธิพลของท่านมีความแข็งแกร่ง กระทบการติดต่อเจ้าคณะหลายประการ เช่น การไม่ร่วมอุโบสถสังฆกรรมกับคณะสงฆ์หมู่เดิม เหตุการณ์ต่างๆ เริ่มบานปลายเมื่อวัดต่างๆ มีการเคลื่อนไหว ขอแยกตัวออกไปเป็นจำนวนถึง ๙๐ วัด กรณีนี้จึงทำให้ครูบาศรีวิชัยถูกส่งตัวไปที่กรุงเทพฯ เพื่อเป็นการระงับเหตุที่จะบานปลายออกไป ส่วนพระสงฆ์ที่ขอแยกตัวก็ถูกสั่งให้มอบตัว พระที่ถูกบวชโดยครูบาศรีวิชัยก็ถูกสั่งให้สึก ข้อกล่าวหาที่แจ้งต่อครูบาศรีวิชัยอีกประการหนึ่งคือ หากการตัดไม้ทำลายป่าที่เกิดจาก

การสร้างถนนขึ้นพระธาตุดอยสุเทพโดยไม่ได้รับอนุญาตจากทางการเสียก่อน นอกจากนี้การที่ท่านถูกควบคุมอยู่ที่กรุงเทพฯ ทำให้เกิดความไม่พอใจแก่พระสงฆ์และฆราวาสเป็นอย่างมาก จนทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ขณะนั้นคือหลวงศรีประกาศ ทำเรื่องเสนอต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีให้มีการปล่อยตัวครูบาศรีวิชัยกลับ จึงทำให้เรื่องดังกล่าวถูกโยกเข้าไปเป็นประเด็นทางการเมือง ซึ่งเหตุการณ์ที่ต้องอธิกรณ์ครั้งที่สามนี้ดำเนินระยะเวลามาจนถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๙ ครูบาศรีวิชัยจึงยอมรับต่อคณะสงฆ์ฝ่ายปกครองว่าจะปฏิบัติตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์ทุกประการในวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๙ และได้เดินทางกลับเมืองลำพูน ในวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๙

เป็นที่ทราบกันว่าครูบาศรีวิชัยแม้จะยินยอมปฏิบัติตามคณะสงฆ์ฝ่ายปกครองแล้ว แต่ก็พบว่าความขัดแย้งนั้นก็ยังไม่ยุติ เพราะท่านมีความประสงค์ที่จะทำการอุปสมบทครั้งใหญ่อีกครั้งในป่าวัดบ้านปาง แต่กิจกรรมครั้งนั้นก็ไม่บรรลุตามความประสงค์ของท่าน เพราะท่านได้มรณภาพลงในวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๑ สิริรวมอายุ ๖๐ ปี ศพของท่านได้รับพระราชทานโกฏิ ราชรถ และพระราชทานเพลิงศพเมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๙

แนวคิดคตินิยมแบบ “ครูบา” (ใหม่) ช่วงทศวรรษ ๒๕๓๐ - ๒๕๕๐

ในช่วงเวลาหลังจากที่ครูบาศรีวิชัยในมรณภาพไปแล้วนั้น พบว่าความเชื่อ ความศรัทธาเลื่อมใสในท่านยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง และสืบทอดต่อมายังลูกศิษย์ของท่านคือครูบาขาวปี ซึ่งได้ดำเนินบทบาทตามรอยของครูบาศรีวิชัยอย่างต่อเนื่อง บทบาทของครูบาศรีวิชัยที่ได้ดำเนินการช่วยเหลือชาวบ้านในเรื่องต่าง ๆ อีกทั้งเป็นที่พึ่งทางจิตใจนั้น ได้สร้างฐานพลังศรัทธาอันยิ่งใหญ่ต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเราจะพบว่าอนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยที่บริเวณเชิงดอยสุเทพนั้น ไม่เคยจางหายจากกลิ่นควันธูป และดอกไม้สักการบูชาเลยแม้สักวันเดียว

วิลักษณ์ ศรีป่าขาง ให้ความหมายของ “ครูบา” ว่าเป็นการเรียกขานพระเถระที่เคารพนับถือ ที่มีอายุประมาณ ๕๐ ปีขึ้นไป ไม่ใช่คำที่กำหนดขึ้นเพื่อเรียกขานตัวเอง ซึ่งการที่เรียกขานครูบานั้นมีเงื่อนไขอยู่ ๓ ข้อ คือ ๑. เป็นพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษามาก ทั้งอายุการบวช ๒. ต้องปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ตลอดอายุการบวช ๓. สร้างสิ่งดีงามกับพระศาสนา (วิลักษณ์ ศรีป่าขาง : ๒๕๔๕ : ๒๙) ส่วนพระสงฆ์ที่มีได้มีพรรษาตามข้อ ๑. นั้น ก็ไม่นิยมเรียกครูบา

ซึ่ง “ครูบาหนุ่ม” เหล่านี้ พบว่าบางท่านจะมีประวัติของตนเอง ที่กล่าวถึงการบวชที่มักจะบวชตั้งแต่อายุยังน้อยบรรพชาเป็นสามเณร ก่อน มีจิตใจเลื่อมใสในพุทธศาสนา มีความสนใจในอักขระล้านนา และ คาลาอาคม ในวัยเด็กมักจะมีแววเป็นผู้สืบสานพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรือง ในภายภาคหน้า หรือมีคำเล่าลือกันว่าเป็น “เจ้าหน่อตนบุญ” เป็นครูบา ศิริวิชัยกลับชาติมาเกิด เดินทางจาริกแสวงบุญไปในเขตแดนต่าง ๆ มีการกล่าวถึงการบำเพ็ญธรรมเพื่อมุ่งสู่การเป็นพระโพธิสัตว์พระองค์ หนึ่ง ขณะที่ในประวัติบางท่านกล่าวถึงขณะแรกเกิดมีปาฏิหาริย์ดังเช่น ครูบาเจ้าศิริวิชัย หรือกล่าวถึงตอนที่ยากจนประสบปัญหาต่าง ๆ แต่ มีปัญญาไม่เปิดเบี่ยนสัตว์ มักมีความสนใจใฝ่ในทางธรรมสม่ำเสมอ หรือ ตั้งแต่เป็นสามเณรสามารถทำนํ้ามนต์เป่าหัวเสกนํ้าให้ชาวบ้านหายจาก เจ็บป่วยได้ บางท่านมักจะมีวัตรปฏิบัติอย่างครูบาศิริวิชัยมาตั้งแต่แรกเป็น สามเณรเลยทีเดียว คือ นุ่งห่มแบบบริดดอก ถือพัดและไม้เท้า ปัจจุบันพบว่า มีการนำเสนอประวัติ “ครูบา” ไว้ในอินเทอร์เน็ตอยู่หลายเว็บไซต์ซึ่งจะกล่าว ถึงประวัติของ “ครูบา” นิमित สิ่งลึกลับที่เกี่ยวข้อง การจัดสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ การจัดสร้างเครื่องรางของขลัง เป็นต้น

ปัจจุบันพบว่า “ครูบา” (ใหม่) บางองค์มีศรัทธาญาติโยมมากมาย ทั้งจากเชียงใหม่ หรือจากต่างจังหวัดไกล ๆ ทั่วทุกภาค เช่น กรุงเทพฯ อุบลราชธานี กาญจนบุรี เป็นต้น สิ่งที่จะทำให้ “ครูบา” (ใหม่) มีศรัทธา มากมายได้นั้นเป็นเพราะว่าการมีวัตรปฏิบัติที่มีลักษณะแบบเดียวกับ ครูบาศิริวิชัย หากองค์ใดปฏิบัติได้เหมือนก็มักจะมีศรัทธาเลื่อมใสมาก พบว่าบางท่านจะต้องฉันหมากให้คล้ายกับครูบาศิริวิชัย ทั้ง ๆ ที่อายุ ยังน้อย และก็ไม่เป็นที่นิยมกันแล้วในสังคมปัจจุบัน นอกจากนั้นการผลิต ขี้เครื่องรางของขลังตามแบบอย่างครูบาศิริวิชัย ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่จะสามารถ ดึงดูดศรัทธาญาติโยมให้มากขึ้นกับตนได้มาก เช่น การสร้างฝ้ายยันต์ปารมี 30 ทิศ การสร้างเหรียญรูปเหมือนครูบาศิริวิชัย การสร้างลูกประคำครูบา ศิริวิชัย พระรอดรูปเหมือนครูบาศิริวิชัย ผ้ารอยปาทะครูบาเจ้าศิริวิชัย เป็นต้น ในปัจจุบันพบว่ามีการสร้างเครื่องรางของขลังอื่น ๆ เพิ่มขึ้นและ ต่างออกไปจากเดิมที่เป็นของครูบาศิริวิชัยเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

เช่น สร้างกุमारเศรษฐีมั่งมีทรัพย์ พญานาคคาบแก้ว พระอุคุตจกบาตร
ชูชกเรียกทรัพย์ ปรอท ดาบ ตะกรุด เป็นต้น และ “ครูบา” บางท่านก็มี
ชื่อเสียงเลื่องลือกว้างขวางไม่เฉพาะในเขตประเทศไทยเท่านั้น หาก
แต่ยังเป็นที่รู้จักของคนในแถบรัฐฉาน เมืองเชียงตุง ประเทศพม่าอีก
ด้วย รวมทั้งมีศรัทธาญาติโยมเป็นนักรกริกขาชาวต่างชาติ เช่น ได้หวัน
ฮ่องกง เป็นต้น ในขณะเดียวกัน “ครูบา” (ใหม่) บางท่านก็มักจะสร้างอัต
ลักษณ์เฉพาะตนขึ้นมาประกอบด้วยเพื่อเป็นจุดสนใจ เช่น จะทำให้เกิด
ปาฏิหาริย์ได้โดยทำให้ขนนํ้ามนต์มีควันลอยขึ้นมา สร้างความประหลาดใจ
แก่ศรัทธาญาติโยมเป็นอย่างยิ่ง จึงเป็นที่มาของการเรียกขานชื่อท่าน
ต่อมา มีการตั้งชื่อตนเองให้แปลกเป็นที่สะดุดและจดจำแก่ญาติโยม หรือ
ชีม่าบิณฑบาตบนดอยสูง เป็นต้น นอกจากนั้นสิ่งที่จะดึงดูดจุดสนใจ
ต่อศรัทธาญาติโยมอีกประการหนึ่งคือ การปรับเปลี่ยนชื่อวัดที่ตนเอง
จำพรรษาอยู่ให้เป็นชื่อแบบคำพื้นเมืองล้านนาหรือที่จดจำได้โดยง่ายหรือ
แปลกไปจากเดิม

เป็นที่น่าสังเกตว่า “ครูบา” (ใหม่) ทั้งหลาย เมื่อมีศรัทธาญาติโยม
มากขึ้นแล้วก็มักจะจัดสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ ภายในวัดของตนเองขึ้นมา
ใหม่อย่างใหญ่โตและใช้ทุนทรัพย์เป็นจำนวนมาก ซึ่งมักจะมีความเชื่อว่า
เป็นการสร้างเสริมบารมีให้แก่ตนเองอย่างหนึ่ง (แต่แตกต่างจากบทบาท
การบูรณปฏิสังขรณ์ของครูบาศรีวิชัยที่ผ่านมาในอดีต) และพบว่า
เมื่อถึงคราวจัดงานฉลองถาวรวัตถุต่าง ๆ เหล่านั้นหรือการจัดงานฉลอง
ครบรอบอายุของตนในแต่ละปีก็มักจะมีศรัทธาญาติโยมจากทุกสารทิศ
มาร่วมทำบุญเป็นจำนวนมาก อีกทั้งมีการถวายปัจจัยเป็นจำนวนมากอีก
ด้วย เช่น การให้ศรัทธาญาติโยมรับเป็นเจ้าของถวายต้นเงินที่ประดับด้วย
ธนบัตรขนาดใหญ่เป็นจำนวนหลาย ๆ ต้น การบริจาคสมทบจัดสร้าง
ถาวรวัตถุขนาดใหญ่ภายในวัด เป็นต้น ซึ่งถ้ามองอย่างผู้ที่ไม่เชื่อถือหรือ
ไม่เห็นด้วยก็จะบอกว่า การใช้คตินิยมแบบ “ครูบา” (ใหม่) นี้ เป็นการสร้าง
ศรัทธาเชิงพุทธพาณิชย์ก็เป็นได้

ดังนั้นหากศึกษากรณี “ครูบา” (ใหม่) นี้อย่างถ่องแท้แล้ว
วัตรปฏิบัติแบบอย่างครูบาเจ้าศรีวิชัยที่แท้จริงนั้น ในปัจจุบันถูกเลือกใช้

บางอย่างเท่านั้น แล้วแต่ “ครูบา” (ใหม่) ท่านไหนจะเลือกหยิบเอาอัตลักษณ์อะไรของครูบาศรีวิชัยมาใช้ประกอบ เพื่อให้ตนได้มีศรัทธาญาติโยมมากขึ้นเท่านั้น การศึกษาเรื่องดังกล่าวจึงมีความสลับซับซ้อนยิ่ง จำเป็นต้องศึกษาอย่างระมัดระวัง และทำการศึกษาอย่างละเอียดในเชิงลึกต่อไป แต่อย่างไรก็ตามการเกิดคตินิยมอย่าง “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” หรือคตินิยม “ครูบา” (ใหม่) ในช่วงเวลาสัก ๒๐ ปี (ทศวรรษ ๒๕๓๐-๒๕๕๐) ที่ผ่านมานั้น ต่างถือได้ว่าก็มีจุดกำเนิดหลักมาจากต้นธารแห่งความศรัทธาใน “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” แทบทั้งสิ้น ในบริบทที่คนในสังคมไทยต้องเผชิญหน้ากับกระแสโลกาภิวัตน์อันทำให้ผู้คนเกิดสูญเสียความมั่นคงในชีวิต จึงทำให้ต้องหันไปพึ่งพาสัจดีลัทธิมากขึ้น นอกเหนือไปจากการหวังพึ่งพาผู้นำแห่งชาติ ซึ่งการเกิดขึ้นของคตินิยมแบบ “ครูบา” (ใหม่) ทั้งหลายในสังคมล้านนาปัจจุบันนั้น ทำยที่สุดได้กลายเป็นสิ่งที่พึงทางใจของประชาชนไปแล้วนั้น ล้วนจะมีพลังดำรงอยู่ในสังคมไทยได้ไปอีกนานตราบเท่ากลืนรูปควันเทียนที่ “อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย” ไม่จางหายไป

บรรณานุกรม

- ชีวประวัติครูบาศรีวิชัย (ภาษาจีน) ใน **จากเหยี่ยวพังสู่เชียงใหม่ ชีวิตและผลงานของนายค้าย อาภาวัชรุตม์**. ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ (กรณีพิเศษ) นายค้าย อาภาวัชรุตม์ ณ ฌาปนสถานสันกำแพง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๐. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, ๒๕๔๐.
- ชัชวาลย์ บุญธรรมสมบัติ. **ชีวประวัติ “ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา”**. เชียงใหม่ : ดีไวน์มาสเตอร์พริ้นท์, ๒๕๓๘.
- ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ. **การศึกษาวิหารที่สร้างในกระบวนการครูบาศรีวิชัย พ.ศ. ๒๔๔๗-๒๔๘๑**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๐.
- ดวงกมล สงวนพงษ์. **รูปแบบลวดลายบนหน้าบันประดับศาสนสถานในล้านนา สมัยครูบาศรีวิชัย**. เชียงใหม่ : คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.
- ดวงดี อินทสโม, พระ. **ประวัติครูบาศรีวิชัย สิริวิชัย ฉบับวัดวาลุการาม**. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗. (เอกสารอัดสำเนา)
- ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดารและตำนานวัดสวนดอก. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๗.
- ตำราเรียนตัวเมืองของครูบาศรีวิชัย ชุมนุมพระคาถาพิเศษ. ม.ป.ท : ม.ป.พ.
- ที่ระลึกครบรอบ ๑๑๑ ปี กำเนิดครูบาศรีวิชัยและในโอกาสก่อตั้งมูลนิธิครูบาศรีวิชัย วันอาทิตย์ที่ ๑๑มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๒. เชียงใหม่ : ดารารัตน์การพิมพ์, ๒๕๓๒.
- ธ. ธรรมรักษ์. **ตามรอยธรรมนำทางบุญครูบาศรีวิชัย นักบุญผู้ยิ่งใหญ่แห่งแผ่นดิน**. กรุงเทพฯ : แสปป์บุ๊คพับลิชชิ่ง, ๒๕๕๒.

นพคุณ ต้นติกุล. **ชีวิตและการต่อสู้ของพระอริยเจ้าครูบาศรีวิชัย**. ม.ป.ท.
: ม.ป.พ.

ประเวศ เขมณะศรี. **ประวัติครูบาศรีวิชัย**. พระนคร : คนเมืองการพิมพ์,
๒๕๑๒.

ประวัติวัดศรีโสดา. จัดพิมพ์เนื่องในงานทำบุญฉลองวิหารครูบาศรีวิชัย
และเสนาสนะถาวรวัตถุร่วมสมโภชเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี วัดศรีโสดา
ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่. เชียงใหม่ : วัดศรีโสดา, ๒๕๓๙.

ประวัติย่อและผลงานของครูบาศรีวิชัย. พิมพ์ครั้งที่ ๔. เชียงใหม่ : วัด
พระธาตุดอยสุเทพ, ๒๕๔๓.

พงษ์เทวี ณันทิมูล. **ครูบาศรีวิชัยสถาน**. ปริญญาณพนธ์สถาปัตยกรรม
ศาสตรบัณฑิต โครงการจัดตั้งคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.

วิลักษณ์ ศรีป่าซาง. **ตนบุญล้านนา ประวัติครูบาฉบับอ่านม่วน**. เชียงใหม่
: นพบุรีการพิมพ์, ๒๕๔๕.

ส. สุภาภา (นามแฝง). **ชีวิตและงานของครูบาศรีวิชัย**. กรุงเทพฯ : คลัง
วิทยา, ๒๕๔๙.

ส. สุภาภา (นามแฝง). **ประวัติครูบาศรีวิชัยร่วมกับหลวงศรีประกาศตอน
สร้างทางขึ้นดอยสุเทพ**. เชียงใหม่ : ดารารัตน์การพิมพ์, ๒๕๑๘.
สงวน โชติสุขรัตน์. **คนดีเมืองเหนือ**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์,
๒๕๑๕.

สนั่น หมิ่นแก้ว. **ลำพูนน่ารู้ คนดีที่โลกมีลิ้ม**. ลำพูน, ๒๕๓๗.
สมหมาย เปรมจิตต์. **ครูบาศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนา**. เชียงใหม่ : มิ่งขวัญ,
๒๕๔๕.

สมหมาย เปรมจิตต์. **ประวัติครูบาศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนา**. เชียงใหม่
: โรงพิมพ์มิ่งเมือง, ๒๕๔๓.

สายธาร ศรัทธาธรรม. **ครูบาศรีวิชัยผู้ใจเด็ด**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ :
บ้านลานธรรม, ๒๕๔๙.

สุริยวงศ์ วรรณ, เจ้า. **ประวัติท่าน พระสิริชัยวัดบ้านปาง**. เชียงใหม่ :
โรงพิมพ์อเมริกัน, ๒๕๗๒.

สิงขะ วรรณสัย. **สารประวัติครูบาศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาไทย.**

เชียงใหม่ : ศูนย์หนังสือเชียงใหม่, ๒๕๒๒.

เสมอชัย พูลสุวรรณ. **รัฐฉาน (เมืองไต) : พลวัตของชาติพันธุ์ในบริบทประวัติศาสตร์และสังคมการเมืองร่วมสมัย.** กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๕๒.

โสภา ชานะมูล. **ครูบาศรีวิชัย “ตนบุญ” แห่งล้านนา.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔.

ศิวะ รณชิต. **พระของประชาชน.** กรุงเทพฯ: ปิยสาส์น, ๒๕๒๑.

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. คอลัมน์เหนือลิขิตประกาศิตฟ้าดิน. ฉบับวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๒.

หิรัญ สุภาสนาภิวัฒน์. **ประวัติครูบาศรีวิชัย.** เชียงใหม่ : กลางเวียงการพิมพ์, ๒๕๓๓.

www.google.co.th “ครูบา” “ครูบาเจ้า”

www.krubachaoboonthoom.com

www.watkadesri.net

www.kubajaophet.com

www.phrakuba-boonchum.org

www.watsangkaewphothiyan.org

“ครูบา” เนื่อนาบุญของล้านนา

พระมหาสง่า อธิสวโร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

ตามความเป็นจริงเกี่ยวกับเรื่องของคำเรียกขานพระสงฆ์ว่า “ครูบา” ซึ่งมาจากภาษาบาลี ว่า “ครูปิ อาจาริโย” แปลว่า เป็นทั้งครู และอาจารย์ มาจากคำว่า “ครุปา” ภายหลังเพี้ยนเป็น “ครูบา” ในที่สุด เป็นคำที่พบว่าใช้กันเฉพาะในกลุ่มวัฒนธรรมล้านนาเท่านั้น เป็นตำแหน่งของพระสงฆ์ผู้ที่ได้รับการพิจารณาเลือกสรรแล้วว่ามีศีลาจารวัตรเรียบร้อย มั่นคงอยู่ในพระธรรมวินัย เป็นที่ยอมรับทั้งในส่วนของคนละสังฆและฆราวาสศรัทธาประชาชนทั่วไป หรือมีผลงานปรากฏแก่ชุมชน ในการก่อสร้างบุญคุณปฏิสังขรณ์ สร้างวัดวาอาราม เช่น ครูบาอภัยสารทะ (ครูบาทหลวง วัดฝายหิน) ครูบาศรีวิชัย ครูบาขาวปี ครูบาบุญชุ่ม เป็นต้น หรือมีคุณสมบัติพิเศษอื่นๆ ในการทำงานเพื่อพระศาสนา หรือเป็นที่พึ่งของประชาชน เช่น ครูบาธรรมชัย วัดทุ่งหลวง อ.แม่แตง เป็นหมอยา แผนโบราณ ครูบากัญจนะ เมืองแพร่ เชี่ยวชาญเรื่องการจาร และรวบรวม คัมภีร์ใบลาน ดังนั้น ครูบาจึงเป็นคำนำหน้าเฉพาะพระสงฆ์รูปนั้น ๆ ซึ่งพระ

ภิกษุทั่วๆ ไปไม่มีสิทธิ์ใช้ หรือแต่งตั้งตัวเองเป็นครูบา

ในระยะเวลาไม่เกิน ๑๐ ปีมานี้ ในเขตภาคเหนือตอนบนกลับปรากฏว่ามีพระภิกษุหนุ่มๆ พรรษายังไม่พ้นนิสัยมุตตะกะ (๓ พรรษา) ได้สถาปนาตนเองขึ้นเป็นครูบากันอย่างแพร่หลาย ส่วนใหญ่ก็ยึดเอาครูบาศรีวิชัยเป็นต้นแบบ ทั้งการนุ่งห่ม ถือไม้เท้า ห้อยลูกประคำ ถือบัดขนาทางนกกุง ไปทางไหนก็เจอแต่ครูบาผู้มีจริยาวัตรนำมาซึ่งความศรัทธาเลื่อมใส ก็มาก นำมาซึ่งความสับสนของสังคมก็มีไม่น้อย

หากไม่สามารถหยุดกระแสศรัทธาเรื่องครูบาได้ คณะสงฆ์สำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักงานวัฒนธรรม และสมาคมสหธรรมทุกภาคส่วน น่าจะมีการทบทวนพิธีสถาปนาครูบาในล้านนา ว่ามีธรรมเนียม มีหลักเกณฑ์ปฏิบัติ คัดเลือกพระภิกษุสงฆ์เช่นไร และดำเนินการให้ถูกต้อง อย่างน้อยก็ช่วยกลั่นกรองทำเนื่อนาดีๆ ให้เป็นเนื่อนานุญผินนาใด ดินไร่คุณภาพ คณะสงฆ์คงต้องเร่งรัดปรับปรุงดินให้เหมาะแก่การหว่านเมล็ดพันธุ์คือบุญของศรัทธาประชาชนมิให้เสียเวลากับที่นาที่ไร้คุณภาพ เพราะนอกจากไม่ได้ผลผลิตแล้ว ยังทำศรัทธาไทยให้สูญไปอีก คงไม่มีหน่วยงานใดที่มีความเหมาะสมไปกว่าองค์กรสงฆ์อีกแล้ว ที่จะเป็นเสาหลักในการทบทวนเรื่องดังกล่าวนี้

การสถาปนาครูบาในล้านนานั้น พบว่ามีการสถาปนาครั้งสุดท้ายในสมัยเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ชุดที่ได้รับการสถาปนารัตนบุรีมูรธาภิเศกก็คือ ครูบาหลวงวัดฝายหิน (อภัยสารทะ) จากนั้นการคณะสงฆ์ล้านนาก็ถูกเรียกอำนาจการบริหารจัดการเข้าไปรวมศูนย์ อยู่ที่คณะสงฆ์กรุงเทพมหานครและครูบาหลวงอภัยสารทะก็ได้รับสถาปนาเป็นเจ้าคณะจังหวัดรูปแรกของจังหวัดเชียงใหม่ ประเพณีการสงฆ์หรือรดน้ำพระสงฆ์ขึ้นเป็นครูบาจึงสูญไปจากล้านนาค้นตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ครูบาศรีวิชัยคือผู้ได้รับผลกระทบอย่างมากจากกระบวนการรวมศูนย์นี้ เนื่องจากอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อการเปลี่ยนแปลงพหุติ เมื่อพิธีกรรมดังกล่าวหายไปจากล้านนา กลับปรากฏว่าในรัฐฉาน เมืองยอง และเมืองเชียงตุง อันเป็นบ้านพี่เมืองน้องของเชียงใหม่ และอำนาจทางกรุงเทพฯ ยังไม่สามารถเข้าไปมีอิทธิพลได้ กลับยังมีประเพณีสงฆ์

ศักดิ์สิทธิ์เพื่อสถาปนาครูบาสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งลำดับชั้นของพระสงฆ์ผู้จะเข้ารับการแต่งตั้งอยู่ ๔ ระดับ ดังนี้

สมณศักดิ์ของคณะสงฆ์ นครเชียงใหม่

๑. **สมเด็จพระราชาญาณธรรม** เป็นตำแหน่งสูงสุดในคณะสงฆ์ เป็นผู้มียายุ ๗๐ และมีพรรษา ๕๐ ขึ้นไป
๒. **พระครูบา** เป็นตำแหน่งของพระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้มียายุ ๔๐ และมีพรรษา ๒๐ ขึ้นไป
๓. **พระสวามี** เป็นตำแหน่งของสงฆ์ผู้อุดมด้วย ศีล สมภาวิ ปัญญา เป็นผู้มียายุ ๓๕ และมีพรรษา ๑๕ ขึ้นไป
๔. **พระสวาทิ** เป็นตำแหน่งของสงฆ์ผู้ทรงศีล สมภาวิ ปัญญา เป็นผู้มียายุ ๓๐ และมีพรรษา ๑๐ ขึ้นไป

ทั้งนี้ การถวายสมณศักดิ์จะอยู่ในดุลยพินิจของคณะสงฆ์และสำนักโคปกะ (คล้ายกับสำนักงานพระพุทธศาสนา) ของนครเชียงใหม่ ซึ่งในบางกรณีอาจมีการพิจารณาเป็นกรณีพิเศษ เพื่อความเหมาะสมในแต่ละโอกาส เช่น ครูบานบุญชุ่ม เป็นต้น

ก่อนการสถาปนาจะมีการป่าวประกาศให้ประชาชนได้ทราบก่อนว่าจะยกยอพระภิกษุรูปนี้ขึ้นไปเป็นครูบา ขอให้ศรัทธาประชาชนได้ไปร่วมอนุโมทนา สมเด็จพระราชาญาณธรรม (ใส) วัดหลวงเชียงใหม่ องค์ปัจจุบันโปรดเมตตาเล่าให้ฟังว่า

“หากพระภิกษุรูปใด ไม่มีศีลธรรม ไม่มีคุณสมบัติตามที่นำเสนอ อันเป็นการมุสาคณะสงฆ์ หลอกลวงเอาฐานะ ที่ไม่สมควรแก่ตน ยังแะไม่เสร็จก็จะเป็นไขไม่สลาย แสดงว่าไม่มีบุญที่จะได้รับการสถาปนา แต่หากสุภาพสมบุรณ์แข็งแรง ไม่เจ็บไข้ นั้นย่อมหมายความว่า เป็นผู้มียานุญาธิการบุญศีลธรรมกัมมัฏฐานคัมครอง ควรแก่การยกยอขึ้นสู่ตำแหน่งนั้นๆ”

นอกเหนือจากตำแหน่งที่เป็นทางการทั้ง ๔ นี้ยังปรากฏว่า ที่เชียงใหม่ยังมีตำแหน่งทางสังคมอีกตำแหน่งหนึ่งที่อยู่ในฐานะเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของปวงชน ไม่เฉพาะบ้านหรือเมืองใดเมืองหนึ่ง นั่นคือตำแหน่ง “เจ้าหน่อตันบุญ” จะใช้เรียกขานพระภิกษุ-สามเณร ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบมาตลอดอายุการบวช

เมื่อประมาณ ๔ ปีที่แล้ว ผู้เขียนได้มีโอกาสไปร่วมงานประเพณีเข้ากรรมฐานของคณะสงฆ์ตำบลเมืองลี้ วัดยางขวาย มีการเทศน์ธรรมมหาชาติ ขณะที่เรากำลังนั่งชันช้าวกันอยู่นั้น ก็ได้ยินศรัทธาปาวประกาศว่า **“สามเณรศีลมันมาแล้ว”** หันไปมองเป็นสามเณรน้อย อายุประมาณ ๑๑ - ๑๒ ปี ท่าทางสงบเสียงล้ำรวม ถามชาวบ้านว่าทำไมเรียกว่าสามเณรศีลมัน ได้รับคำอธิบายว่า

“ตั้งแต่บวชมา เณรถือศีล กินเจ มาโดยตลอด ไม่ชุกชนเหมือนเณรน้อยทั่ว ๆ ไป ที่สำคัญการวัตรปฏิบัติก็ดี เรียบร้อย จึงเป็นที่เคารพรักของชาวเชียงใหม่”

จากนี้ไปหากยังมีความมั่นคงอยู่ ถึงเป็นพระภิกษุก็จะเรียกว่า **“ตุ้เจ้าศีลธรรม”** ดังที่ครูบาศรีวิชัยของล้านนาเราได้รับการเรียกขานอีกนามหนึ่งว่า **“ครูบาศีลธรรม”** หากท่านได้ตั้งใจประพฤติดี ไม่หวั่นไหวถึงขั้นสัจจะอธิษฐานว่าขอเป็นพระโพธิสัตว์ หรือขอบำเพ็ญบารมีช่วยเหลือผู้คนให้พ้นทุกข์ ขอเป็นพระพุทธเจ้าองค์ใดในอนาคต เช่นนี้ก็จะได้ชื่อว่า **“เจ้าหน่อตันบุญ”** เท่าที่ทราบที่รัฐฉานพม่าฝั่งตะวันตกของกลุ่มน้ำอิรวดี ตลอดระยะเวลา นับ ๒๐๐ - ๓๐๐ ปีที่ผ่านมาถึงปัจจุบัน มีผู้ที่คณะสงฆ์และชาวบ้านยกย่อง ชาวบ้านแทบทุกหลังคาเรือนมีรูปของท่านไว้กราบไหว้บูชาและเรียกขานขนานนามว่า เป็นเจ้าหน่อตันบุญนั้นมีเพียง ๒ รูป คือ

๑. พระพี่หลวงป่าบาง เวียงยอง
๒. ครูบาบุญชุ่ม ญาณสํวโร (เมืองพงสะยาตอ)

ผู้เขียนเข้าใจว่าหากคณะสงฆ์จะเมตตาพิจารณาหลักคิดและวิธีการในการยกย่องสถาปนาครูบาของนครเชียงใหม่ เพื่อนำมาปรับประยุกต์ใช้ในบ้านเมืองของเรา ก็คงส่งผลดีต่อการคณะสงฆ์ไม่น้อย

๑. เพื่อเป็นการฟื้นฟูวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ล้านนาที่ยังมีการเคลื่อนไหวตามใจชอบ ให้กลับเข้าสู่กระบวนการของสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง

๒. เพื่อเสริมสร้างมาตรฐานในการปกครองสงฆ์ ให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

๓. เพื่อเป็นฐานในการปฏิบัติของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน และอนาคตสืบไป

น่าจะเข้าทำนองว่า “ใหม่ก็เอา เก่าก็ไม่ทิ้ง” ทั้งเก่า และใหม่ ผสมผสาน เพื่อความบริสุทธิ์ เพื่อความงามของวงการสงฆ์สืบไป.

พิธีเถราภิเษกของชนชาติลาวสองฝั่งโขง

รองศาสตราจารย์สมหมาย เปรมจิตต์

อาจารย์พิเศษประจำ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ความนำ

พิธีเถราภิเษก ชาวลาวเรียกว่า **พิธีหุดสง** หรือ **บุญกองหด** เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นสำหรับยกย่องพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา และคุณงามความดีสมควรจะได้รับการยกย่อง ส่วนมากเริ่มตั้งแต่พรรษา ๕ ขึ้นไป จนถึงเถรภูมิคือพรรษา ๑๐ ขึ้นไป และที่ผู้เขียนเคยเห็นในภาคอีสานนั้น เป็นพิธีราษฎร์ที่ชาวบ้านจัดขึ้นในวัดประจำหมู่บ้าน ที่ทำเป็นพิธีหลวงคงจะไม่มีจัดที่ภาคอีสาน เมื่ออย่างเข้ายุครัตนโกสินทร์คงมีแต่พิธีที่ชาวบ้านจัด และทุกวันนี้ก็มีการจัดกันน้อยมาก ด้วยมีพิธีพระราชทานสมณศักดิ์พัดยศของหลวงเข้ามาแทน และพวกชาวบ้านเองก็ไม่อยู่ในสภาพที่จะจัดได้เหมือนแต่ก่อน เพราะสังคมชาวบ้านเปลี่ยนไป จากเมื่อก่อนทำนาทำไร่เพื่อบริโภคภายในครัวเรือน กลายเป็นชาวนาที่ทำนาเพื่อขายเอาเงินสด

สำหรับจับจ่ายใช้สอย สุดท้ายก็กลายเป็นทำนาเพื่อขายข้าวให้หนี้ ปีไหน โชคดีก็ได้ข้าวพอขายให้หนี้หมด แต่ถ้าปีไหนโชคร้ายขายแล้วก็ไม่พอให้หนี้ ในขณะที่เดียวกันระบบเศรษฐกิจก็เปลี่ยนไปเป็นเศรษฐกิจเงินตรา จะทำอะไรก็ต้องใช้เงินทั้งนั้น แม้แต่ชาวนาที่ผลิตข้าวก็ต้องซื้อข้าวจากโรงสี ไม่ตำครกกระเดื่องหรือซ้อมมือเหมือนสมัยก่อน สิ่งเหล่านี้เป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งที่ทำให้ชาวนาสมัยนี้ต้องดิ้นรนทำงานหาเงินทุกฤดูกาล เมื่อว่างจากการทำนาต้องออกไปทำงานรับจ้างต่างถิ่น โดยเฉพาะคนหนุ่ม ในวัยทำงานแทบจะไม่พบในหมู่บ้าน เวลาจะจัดงานประเพณีที่ต้องอาศัยคนจำนวนมากก็หาคนช่วยยาก หรือพระสงฆ์ในวัดเองก็มีไม่มากเหมือนสมัยก่อน จะหาพระที่มีวิทยุุฒิ และคุณวุฒิสมควรจะได้รับการยกย่อง หุดสรงก็ไม่ค่อยมี ในที่สุดประเพณีหุดสรงในภาคอีสานจึงหายไปจากพื้นที่วัฒนธรรมของภาคอีสาน พิธีหุดสรงที่จะกล่าวถึงนี้จึงแทบจะกลายเป็นตำนานไปแล้วเพราะมีจัดน้อยมาก

สมัยก่อนโน้นพิธีหุดจะมากู้กับพิธีบวช ชาวบ้านจัดทำก่อนจะลงนา ปักดำข้าวกล้า เรียกรวมกันว่าบุญเดือนหก ผู้ที่เป็นเจ้าภาพบวชเรียกว่า “ผู้คิดกองบวช” คือเป็นผู้จัดซื้อเครื่องอัฐบริขารเครื่องบวชทั้งหมด รวมทั้งเตียงนอนซึ่งไม่มีในบริขารแปด ที่ประเทศลาวประชาชนลาวก็ต้องมีเตียงเช่นกัน มีบวชมีหุดเมื่อใดต้องมีเตียงใหม่เสมอ เพราะการนอนเตียงถือเป็นสัญลักษณ์แห่งการยกฐานะให้สูงขึ้นกว่าเป็นฆราวาสที่ถือศีลห้า และเตียงนอนของพระนั้น สามเณรและฆราวาสจะขึ้นไปนอนไม่ได้ ถือว่าเป็นบาป ชักลากจะขึ้นหัว

สำหรับผู้ที่เจ้าภาพพิธีหุดนั้นต้องร่วมแรงกันหลายคน เพราะนอกจากจะมีผ้าไตรจีวรชุดใหม่แล้ว จะต้องมีการประกอบอีกหลายอย่าง เช่น ชุ่มหุดสรง ปะรำพิธีเป็นต้น อย่างไรก็ตามจะมีผู้เป็นเจ้าภาพเครื่องอัฐบริขารซึ่งเรียกว่า “ผู้คิดกองหุด” ส่วนชาวบ้านพากันช่วยอย่างอื่น

ส่วนที่จัดเป็นพิธีหลวงที่มีเจ้าหน้าที่เข้ามาเป็นต้วตั้งต้วตีเหมือนงานประเพณีบางอย่างในสมัยนี้ ผู้เขียนไม่เคยเห็น แต่ก็มีในตำนานประเพณี ๑๒ เดือนของลาวที่เรียกว่า บุญกองหุด ผู้เขียนจะขอนำมาเสนอท่านผู้อ่านเท่าที่จะค้นหาได้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลงานของท่านผู้รู้

รุ่นเก่าเขียนไว้ เช่น สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (ดิศโล อ้วน) อาจารย์ปริชา พิณทอง หรือ พระมหาปริชา ปริญาโน (ป.ธ. ๙ พ.ศ. ๒๔๙๙) ทั้งสองท่านนี้เป็นชาวอุบลด้วยกัน เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ในพิธีพระราชทานเพลิงศพอดีตสมเด็จพระสังฆราชลาว ที่เมรุหลวงวัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ ส่วนพระมหาปริชา ปริญาโน เรียบเรียงไว้ในหนังสือเรื่อง “ประเพณีโบราณไทยอีสาน” (ปริญาโน ภิกขุ, ๒๕๑๐ : ๑๕๐-๑๕๕) ผู้จนาเรื่องนี้ทั้งสองท่านได้ให้รายละเอียดไว้ค่อนข้างจะครบถ้วน ผิดแต่ว่าไม่ได้เขียนจากประสบการณ์ตรงทั้งหมด ส่วนใหญ่จะค้นคว้าจากเอกสารและคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่สมัยโน้น แต่ก่อนจะเข้าเรื่องโดยตรง ใคร่ขอกล่าวถึงคำเรียกพระสงฆ์สามเณรในภาษาลาวก่อนเพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกัน คือเมื่อพระสงฆ์สามเณรได้ผ่านการทดสอบแล้ว จะได้นำหน้าที่บ่งบอกว่าผ่านพิธีทดสอบมาแล้วก็คือ

คำเรียกพระเณรในภาษาลาว

จ้าว ใช้เรียกเณร และมีคำที่มีความหมายคล้ายกันคือ จู ในคำว่า “๑๒ จูโท หรือ ๑๒ เจ้าโท” ดังนั้น จ้าว จู เจ้า ๓ คำนี้ จึงน่าจะมีความหมายเหมือนกัน เมื่อเณรบวชเป็นพระแล้วเรียก เจ้าหัวหรือเจ้าหม่อม ด้วยการยกย่องเสมือนเป็นเจ้าเหนือหัว หรือเหนือกระหม่อม ในฐานะที่เป็นผู้ทรงยศที่สูงกว่าที่สืบเนื่องมาแต่สมัยพุทธกาลซึ่งเรียกพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาว่า ศากยบุตร หรือที่เรียกภิกษุว่า พระ ก็เพราะยกย่องให้เป็นเจ้า คือ พระ แปลว่า ประเสริฐ ส่วนในล้านนาเรียกเณรว่า พระ ก็ด้วยยกย่องว่าเป็นผู้ประเสริฐนั่นเอง แต่เรียกพระว่า ตู ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า สารู หรือ สวารู อย่างที่เรียกกันในศรีลังกาและอินเดีย

พระเณรในภาคอีสาน ถ้าสังเกตจากเณรเรียกเชียง หรือ เชียง เช่น เชียงสม เชียงมี เป็นต้น ผู้ที่สึกจากพระเรียกทิด ส่วนผู้ที่สอบได้เปรียญเรียก “มหา” เมื่อสึกออกไปแล้วยังนิยมเรียกมหาเช่นเดิม ที่ประเทศลาวก็เช่นกัน แม้ในทางการของลาวก็ยังคงใช้ “มหา” นำหน้าชื่ออยู่เพราะถือว่าเป็นเกียรติ เช่น มหาภู สุวรรณเมธี ป.ธ. ๙ รัฐมนตรีว่าการกระทรวง

ยุติธรรมของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวสมัยที่ผู้เขียนได้พบที่เมืองลาวเมื่อปี ๒๕๓๒ นามบัตรของท่านเขียนว่า “มหากุ สุวรรณเมธี” ป.ธ. ๙ มหาที่สึกไปเป็นพนักงานของรัฐก็มีหลายท่าน และที่เป็นศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยมหามกุฏฯ มีสองท่านที่ผู้เขียนรู้จัก ท่านแรกเรียนจบรุ่นแรกๆ หลังศาสตราจารย์เกียรติคุณ แสง จันทร์งาม เล็กน้อย ท่านนี้เคยดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศาสนาของลาว อีกท่านหนึ่งเคยดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมโบราณคดีของลาว ท่านเป็นนักศึกษารุ่นที่ ๗ รุ่นเดียว และเรียนห้องเดียวกับผู้เขียน

ลำดับสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ลาว

เมื่อ จ้าว หรือ เจ้าหัว มีคุณสมบัติควรที่จะมีฐานันดรศักดิ์ได้ ทางบ้านเมืองก็ยกย่องขึ้นตามฐานานุกรม มีฐานันดรศักดิ์เป็นชั้นๆ ดังนี้ ๑) สำเร็จ ๒) ซา ๓) คุ ๔) ฝ่าย ๕) ด้าน ๖) หลักคำ ๗) ลูกแก้ว และ ๘) ยอดแก้ว ซึ่งในแต่ละขั้นนั้น สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (ติสฺโส อ้วน) ได้ให้คำอธิบายไว้ ดังนี้

๑. คำว่า **สำเร็จ** ในแต่ละแห่งเรียกต่างกัน คือเรียก สำเร็จ ก็มี เรียก สมเด็จ ก็มี อันที่จริงคงเป็นเพราะสำเร็จ กลายมาเป็นสมเด็จตามที่ใช้อยู่ที่ภาคกลาง ส่วนชาวชนบทที่ยังยึดมั่นในลัทธิธรรมเนียมเดิม ยังคงเรียก สำเร็จอยู่ และธรรมเนียมของพระสงฆ์ชาวเมืองเวียงจันทน์สมัยก่อนโน้น มีหลักสูตรให้พระเถระเรียนดังนี้ ๑) สวดมนต์ ๒) มูลกัจจายนะ ๓) พระวินัย ทั้ง ๕ คัมภีร์ ๔) ธรรมบท ๕) ทศชาติ ๖) มงคลทีปนี ๗) วิสุทธิมรรค และ ๘) อภิธัมมัตถสังคหะ ผู้ที่จะได้รับสถาปนาในฐานันดรศักดิ์เป็นสำเร็จ เป็น ซา เป็น คุ ทั้ง ๓ นี้ น่าจะเป็นผู้ได้เรียนจบหลักสูตรที่กล่าวข้างต้น ส่วนผู้ที่ได้รับฐานันดรศักดิ์เป็น สำเร็จ น่าจะหมายเอาผู้ที่เรียนจบหลักสูตรเบื้องต้น คือเรียนสวดมนต์และมูลกัจจายนะจบ จะเป็น จ้าว หรือเป็นเจ้าหัวก็ตาม เมื่อเรียนจบตามเกณฑ์แล้วก็สถาปนาขึ้นเป็น สำเร็จ แปลว่าเป็นผู้เรียนสำเร็จตามหลักสูตรเบื้องต้น จ้าวกับเจ้าหัวเมื่อได้เป็น สำเร็จ แล้วใช้คำนำหน้าต่างกัน คือ ถ้าเป็น จ้าว ใช้ว่าสำเร็จจ้าว แต่ถ้าเป็นเจ้าหัว ใช้ว่า

เจ้าหัวสำเร็จ เช่น สำเร็จจัวทอง เจ้าหัวสำเร็จแก้ว เป็นต้น

อนึ่ง ชาวเมืองหลวงพระบางมีการสถาปนาพระสงฆ์ให้ดำรงฐานันดรศักดิ์เป็น **สาธุ** และชาวเมืองเชียงตุงมีการยกย่องพระสงฆ์ให้มีตำแหน่งเป็น **สิทธิ** ซึ่งคำว่า สาธุ ของหลวงพระบาง และสิทธิของเชียงตุงก็มีความหมายเท่ากับสำเร็จเหมือนกับของเวียงจันทน์ แต่น่าจะหมายความว่า สำเร็จต่างกัน คือทางหลวงพระบางกับเชียงตุง น่าจะหมายเอาสำเร็จศาสนกิจปกครองหมู่คณะกับกิจ คือสั่งสอนประชาชนด้วย จึงเลือกยกย่องเฉพาะผู้ที่ตั้งอยู่ในเถรภูมิทั้ง ๒ เมือง ส่วนทางเวียงจันทน์ น่าจะหมายถึงเพียงจบหลักสูตรที่กล่าวข้างต้นเท่านั้น

๒. คำว่า **ชา** บางท่านว่ามาจากภาษาจีน บางท่านเห็นว่า ชา มาจากอุปัชฌายะ ผิดแต่พูดทั้งคำต้นคำปลายเลยกลายเป็น ฉา และในภาษาลาวออกเสียง ช เท่านั้น จึงเป็น ชา ไป ส่วนผู้ที่จะเป็นอุปัชฌายะได้นั้น ต้องตั้งอยู่ในเถรภูมิ แต่ในเรื่องนี้ผู้ตั้งอยู่ในนวกภูมิก็เป็นชาได้ แม้จักก็เป็นชาได้ แท้ที่จริงน่าจะเห็นว่าผู้ที่ได้เล่าเรียนหลักสูตรอนุภาคเบื้องต้นจบจนได้เป็นสำเร็จแล้ว แต่ยังพยายามเล่าเรียนขึ้นไปอีกจนมีปริชาสามารถรอบรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก มีคุณวุฒิควรจรรโลงพระศาสนาได้ จึงยกย่องให้ดำรงฐานันดรศักดิ์เป็น ชา ผู้ที่จะได้รับตำแหน่งนี้ต้องเป็นสำเร็จมาก่อนทั้งนั้น ถ้าเป็น จัว ก็เรียก ชาจัว ถ้าเป็น เจ้าหัว ก็เรียก เจ้าหัวชา เมื่อหมายเอาคุณวุฒิเช่นนี้ คำว่า **ชา** น่าจะมาจากคำว่า ปริชา ซึ่งแปลว่ารอบรู้

๓. คำว่า **ครู** ก็คือ ครู นั้นเองเพราะภาษาลาวไม่มี ร ถ้า ผู้ที่จะได้รับตำแหน่งนี้ น่าจะเลือกผู้ที่ประกอบด้วยคุณสมบัติ ๒ ประการ คือ เป็นผู้ที่ตั้งอยู่ในเถรภูมิแล้ว เรียกว่ามีวัชวุฒิ และคุณวุฒิได้เล่าเรียนมามากสมควรเป็นครูบาอาจารย์สั่งสอนผู้อื่นได้ ทั้งได้รับศักดิ์เป็น สำเร็จ เป็น ชา มาแล้ว เรียกว่ามีคุณสมบัติครบถ้วน จึงได้รับการยกย่องเป็น เจ้าหัวครู คือเป็นครูผู้สั่งสอน ความจริงผู้ที่ได้รับตำแหน่ง **สำเร็จ ชา ครู** ทั้ง ๓ นี้ เมื่อเจ้ามหาชีวิตยังทรงเป็นประธานอยู่นั้น น่าจะต้องเล่าเรียนจบหลักสูตรตามหลักเกณฑ์ ครั้นมาภายหลังเมื่อราษฎรเป็นเจ้าภาพยกย่องให้เป็น **สำเร็จ ชา ครู** ก็แล้วแต่ราษฎรในถิ่นนั้น ๆ จะจัดไปตามศดิกาลังของตน ไม่มี

กฎเกณฑ์ที่จะสรรหาผู้ที่ประกอบด้วยคุณธรรม เมื่อเป็นเช่นนั้น การแต่งตั้งก็กลายเป็นประเพณีทำบุญของชาวบ้านไป

๔. คำว่า **ฝ่าย** เป็นตำแหน่งสำหรับผู้ปกครองหมู่ส่วนหนึ่ง ผู้ที่จะรับตำแหน่งนี้ได้ย่อมเป็นเจ้าของหัวคูมาก่อน คือเป็นผู้สามารถในการสั่งสอน และปกครองสงฆ์ตลอดจนประชาชนทั่วไป จึงได้รับยกย่องให้เป็นเจ้าหัวคูฝ่าย ตำแหน่งนี้จะโอนุลอมตามที่ฝ่ายบ้านเมืองจัดการปกครองชนบท คือจัดให้มีเจ้าหน้าที่เรียกว่า ท้าวฝ่าย และตาแสงปกครองราษฎรเทียบได้กับกำนันทุกวันนี้ เจ้าหัวคูฝ่าย น่าจะเทียบเท่าตำแหน่งท้าวฝ่าย ต่างแต่ว่าฝ่ายหนึ่งปกครองสงฆ์ อีกฝ่ายหนึ่งปกครองราษฎร

๕. คำว่า **ด้าน** เป็นตำแหน่งสำหรับผู้ปกครองหมู่ส่วนหนึ่ง คู่กับตำแหน่งฝ่าย แต่จะมีอำนาจหน้าที่ต่างกันอย่างไรนั้น ไม่แน่ชัด สังเกตดูรูปโครงสร้างเกือบเป็นอันเดียวกัน คือเจ้าหัวคูด้านอยู่ที่วัดทุ่ง เบื้องปัจฉิมทางตำบลชีทวน เจ้าหัวคูฝ่าย อยู่ที่วัดพระแก้ว เบื้องบูรพาทางตำบลตอมมดแดง (ในตัวเมืองอุบล) เมื่อเป็นเช่นนั้น **ด้าน** กับ **ฝ่าย** ทำให้เห็นว่าเป็นอย่างเดียวกัน แต่บางเมืองก็มีเฉพาะเจ้าหัวคูด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าถ้ามีตำแหน่งหนึ่งแล้ว อีกตำแหน่งหนึ่งไม่ต้องมีก็ได้ หรือจะว่า ด้านเทียบกับแขวง ฝ่าย เทียบกับ หมวด ก็อาจเป็นได้

๖. คำว่า **หลักคำ** น่าจะเป็นตำแหน่งสำคัญเปรียบด้วยหลักทองคำ ผู้ที่จะได้ดำรงตำแหน่งนี้ต้องเป็นผู้มีธรรมเป็นหลัก หวังจักมั่นคงในอันประกอบศาสนกิจ จึงจะได้รับการยกย่องเป็นเจ้าหัวคูหลักคำ ตำแหน่งนี้เทียบกับเจ้าคณะจังหวัดในบัดนี้ เพราะเมืองหนึ่งย่อมมีได้เพียงรูปเดียว แต่ราษฎรบางเหล่าเรียกเจ้าคณะจังหวัดว่าเจ้าหัวคูหลักคำก็มี บางเหล่าเรียกว่าเจ้าหัวคูหลวงก็มี ที่เรียกคำหลังนี้น่าจะมีความหมายว่าได้รับแต่งตั้งมาจากในหลวงนั่นเอง

๗. คำว่า **ลูกแก้ว** เป็นอีกตำแหน่งหนึ่ง แต่ไม่แน่ชัดว่าจะมีชั้นภูมิเพียงไร คงจะเป็นตำแหน่งรองที่ควรรับมรดกจากท่านที่เป็นสังฆบิดรเหมือนลูกอันควรรับมรดกจากพ่อแม่ เดิมทีตำแหน่งนี้น่าจะมีอยู่เฉพาะที่เมืองเวียงจันทน์แห่งเดียว ผู้ที่จะได้ดำรงตำแหน่งนี้ก็น่าจะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการศาสนกิจ มีคุณสมบัติที่สมควรเป็นศาสนทายาทของท่าน

ที่เป็นสังฆนายกได้ จึงได้รับยกย่องเป็นเจ้าหัวคูลูกแก้ว ครั้นต่อมาภายหลัง ได้เห็นบางเมืองนำมายกย่องกันขึ้นก็มี

๘. คำว่า **ยอดแก้ว** เป็นตำแหน่งสูงสุดในสังฆมณฑลลาว คือ เป็นสังฆนายกประกอบด้วยคุณวุฒิ และวัยวุฒิ ทั้งเป็นครูฐานียบุคคล ผู้ควรเคารพยำเกรงของสังฆมณฑล และเจ้ามหาชีวิตตลอดจนพสกนิกร จึงสถาปนาขึ้นให้เป็น เจ้าหัวคูลยอดแก้ว เพื่อเป็นยอดเป็นที่ เณลิมพระศาสนา ซึ่งมีอยู่ที่เมืองเวียงจันทน์แห่งเดียว

อนึ่ง ศักดิ์ศรีที่ได้จากการบวช ถ้าบวชเป็นสามเณร เรียกจั่ว ลีอกออกมาเรียกเสียง บวชเป็นพระเรียกเจ้าหัว ลีอกออกมาเรียกทิด หดสรง ครั้งแรกเรียกสำเร็จ ลีอกออกมาเรียกจารย์ หดสรงครั้งที่สองเรียก ซา หรือ ซา ลีอกออกมาเรียกจารย์ซา หดสรงครั้งที่สามเรียกยาคุ ลีอกออกมาเรียก จารย์ครู หดสรงครั้งที่สี่เรียกยาท่าน ลีอกออกมาเรียกจารย์ท่าน ต่อจากนั้น จะเรียกอย่างไรไม่ปรากฏ การหดสรงจะต้องจัดเครื่องให้ครบทุกอย่าง แต่ที่ชาวบ้านบางแห่งจัดอาจจะไม่ครบทุกอย่าง เพราะ ถือธรรมเนียมต่างกัน

บุญกองหดหรือพิธีเถราภิเษก

เครื่องกองหด มีผ้าสังฆาฏิ จีวร สบง ประคตเอว มิดโกน กล่องเข็ม ผ้ากรองน้ำ มิดดัดเล็บ ผ้าห่มสีแดงหรือเหลือง รองเท้าคิบบ ไม้เท้าเหล็ก ตาลปัตร หว่อมกาบ (หว่อมในล้านนา) เสื้อ สาด อาสนะ มิดชะนาก ขันหมาก กระโถน ขันน้ำหรือโอ่ง และขันลอย ฟ้ายไนไหมหลอด นอกจากนี้ก็มีเครื่อง ประกอบซึ่งจะต้องมีให้ครบในวันงาน

เครื่องประกอบกองหด มีโองหด หลาบเงินหรือหลาบคำ ศิลาอาสน์ เทียนกิ่ง เทียนเล็ก บาวยศรี (ขันหมากเบ็ง) น้ำหอม

โองหด โองนี้ทำด้วยไม้แก่น ขุดเป็นรางยาว ๖ ศอก หัวหาง ทำคล้ายพญานาค เคี้ยวเดียวหรือหลายเคี้ยวก็ได้ ที่ตรงคอเจาะเป็นรู กลมๆ สำหรับให้น้ำไหลลง เอาเหล็กเส้น ๑ เส้น ทำเป็นราวปักจากหัว ไปหาง สำหรับไว้ปักเทียน ตัวโองหดลงรักปิดทอง เป็นของประจำวัดเพราะ มักจะใช้เป็นประจำทุกปี ที่วัดสี่สะเกด นครเวียงจันทน์ ผู้เขียนก็เคยเห็น

โองหัดเมื่อไปลาวปี ๒๕๓๒ ทางกรเก็บรักษาไว้ในฐานะที่เป็นวัตถุโบราณ
ขึ้นหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติ

หลาบเงินหลาบคำ คือเงิน หรือทองที่ดีเป็นแผ่นบาง ๆ กว้าง
๒ นิ้ว ส่วนยาวมีขนาดต่างกันตามศักดิ์ แผ่นเงินเรียกหิริญบัฏ แผ่นทอง
เรียกสุพรรณบัฏ หลาบเงินใช้หุดสรงให้เป็นสำเ็จ และชา หลาบทอง
ใช้หุดสรงให้เป็นยาคุ และยาท่าน ถ้าหุดสรงให้เป็นสำเ็จ วดจากหาง
ตาซ้ายไปหาหางตาขวา เรียกสำเ็จเพียงตา หุดสรงให้เป็นชา วดจากหู
ขวาไปหาหูซ้าย เรียกชาเพียงหู หุดสรงให้เป็นยาคุ วดรอบหัว เรียกยาคุ
ฮอบง่อน หลาบนี้ตักเป็นของภิกษุผู้ได้รับหุดสรง เพราะมีคำจารึกเจ้าของ
ที่หลาบนั้น (ทางล้านนาก็เรียกหลาบเหมือนกัน)

ศิลาอาสน์ คือก้อนหินสำหรับรองนั่ง ถ้าหากเป็นก้อนสูงเวลานั่ง
หย่อนขาลงมาได้ เรียกบัลลังก์ศิลาอาสน์ วางไว้ใต้โองหุดตรงที่เจาะเป็น
รูกลม ๆ เอาหญ้าแพรก และใบกล้วยรองข้างล่าง ให้พระภิกษุนั่งเวลาหุด
สรง คงจะถือเคล็ดว่ามีใจมั่นคงหนักแน่นเหมือนหิน

เทียนกิ่ง คือเทียนที่ทำเป็น ๓ กิ่งคล้ายกิ่งไม้ คือเอาเทียนมา
๒ เล่ม เล่มหนึ่งทำเป็นต้น อีกเล่มหนึ่งหักตรงกลางติดกันเข้าเป็น ๓ กิ่ง
เทียนกิ่งทำให้พอจำนวนพระภิกษุที่จะไปหุดสรง เวลาหุดสรงจุดเทียนกิ่ง
๓ คู่ เทียนกาบ ๓ คู่ ติดไว้ที่โองหุด

เทียนเล็ก เทียนนี้ใช้ ๑ คู่ สำหรับจุดถวายพระภิกษุที่เขาคหุดสรง
ให้ถือไว้บูชาในเวลาฟังผู้เฒ่าอ่านหิริญบัฏหรือสุพรรณบัฏ หลังจากหุดสรง
แล้ว

บายศรี คือขันหมากเบ็งใช้ ๑ คู่ เทียนอาด (เทียนชัย) ๒ คู่
เทียนอาดนี้ใช้ขี้ผึ้งดีหนักเล่มละ ๑ บาท ปักไว้ที่บายศรีข้างซ้าย และขวา
ข้างละหนึ่งเล่ม บายศรีซ้ายขวานี้ยกมาตั้งไว้ข้างซ้าย และขวาของพระภิกษุ
เวลาทำพิธีอ่านหิริญบัฏ หรือสุพรรณบัฏ

น้ำหุดสรง น้ำที่จะหุดสรง ใช้จันทน์หอมฝนใส่น้ำท่า น้ำมัน
หรือว่านหอม ใส่ภาชนะมีขันเป็นต้นไปหุดสรง ถ้าเป็นเจ้านายใช้หอยสังข์

พิธีหุดสรง การหุดสรงนั้น เอาโองหุดไปตั้งลงทางทิศตะวันออก
ของโบสถ์ หันหัวนาคไปทิศตะวันออก ปลูกธูป (ศาลเพียงตา) ขึ้นที่ข้าง

โองหนตทั้งสงข้าง เอาบายศรีไปตั้งไว้ เอาก้อนหินหรือศิลาอาสน์วางไว้ใต้โองหนตตรงคอนาค เอาหญ้าแฝกใบกล้วย (บางแห่งใช้ใบคุณเอยอ) เอาวางไว้ใต้ก้อนหิน ผ้าขาวบาง ๆ ห่อหلابเงินหلابคำใส่รองลงที่รูคอนาคปลูกต้นกล้วยต้นอ้อยจากศาลาโรงธรรมมายังโองหนต เอาผ้าขาวกันเป็นเพดาน ก้อนหินที่พระจะนั่งสงร เอาผ้าขาวล้อมไว้ ได้เวลาบ้ายโองนิมนต์พระสงฆ์สงรรวมกันที่ศาลาโรงธรรม อุบาสกอาราธนาศีล และอาราธนาพระปริตร

เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธรณต์จบแล้ว เจ้าศรัทธาจะยกขันนิมนต์ไปถวายสมภาร ถ้าต้องการหตสงรรูปใดก็บอกสมภาร แล้วสมภารจะเรียกภิกษุรูปนั้นเข้ามา ธรรมเนียมมียู่่าญาติโยมจะหตสงรภิกษุรูปใดต้องปิดเป็นความลับไว้ก่อน ด้วยเกรงว่าท่านจะอ้างเหตุผลต่าง ๆ แล้วจะไม่รับนิมนต์ ทำให้เสียศรัทธา เมื่อท่านรับแล้ว สมภารก็จะยื่นไม้เท้าเหล็กไปให้จับแล้วจูงไปที่จะหตสงร พระสงฆ์และญาติโยมจะแห่ตามไปถึงแล้วนั่งบนศิลาอาสน์หันหน้าไปทิศตะวันออก ประณมมือตั้งใจระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย พระภิกษุผู้เฒ่าก็จุดเทียนกิ่งเทียนกาบที่โองหนต แล้วหล้งน้ำอบน้ำหอมลงที่โอง ญาติโยมก็เริ่มหตสงร พระสงฆ์สวดชยันโตน้ำหตสงรถือเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ ต่างก็เอาภาชนะของตนรองรับเอาน้ำไปหตสงรลูกหลานที่บ้านเพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุข พวกรมหรสพก็ตีฆ้อง กลอง เป่าปี่ สีซอ ดูเป็นการสนุกครึกครื้น

เมื่อเสร็จการหตสงรแล้ว ก็ทำการพินทุอธิษฐานผ้า นุ่งห่มผ้าใหม่สวมห่มที่ศีรษะ ห่มผ้าจี มือซ้ายถือไม้เท้า มือขวาถือตาลปัตร กำมือขวาตีฆ้อง ๓ ที พร้อมเสกคาถาที่ละจบว่า “สีหนาทัง นทันเตเต ปริสาสุ วิสารถา”

ครันแล้วก็แห่พระรูปนั้นขึ้นไปบนศาลา นั่งบนอาสนะท่ามกลางสงฆ์ ญาติโยมนำเอาขันหมากเบ็งสองต้นมาตั้งไว้ข้างซ้าย และขวาของพระรูปนั้น ผู้เฒ่าจุดเทียนเล็ก ๑ คู่ ให้พระรูปนั้นถือ เวลาถือเทียนเล็กต้องเอาแขนซ้ายกายแขนขวาไขว้กันครั้งหนึ่ง แล้วเอาแขนขวากายแขนซ้ายไขว้กันอีกครั้งหนึ่ง ผู้เฒ่าเอาเทียนอาดที่ปักอยู่ที่ขันหมากเบ็งซ้ายขวามาจุดครันเสร็จตอนนีแล้วพิธีกรก็อ่านหิรญบัญญัติสุวรรณบัญญัติ เมื่ออ่านจบวาระแรกก็ตีฆ้องชัย ๑ ทีด้วยกำปั้น ให้เสียงสาธุการ ๑ ครั้ง เมื่อจบวาระที่ ๒ ก็ตี

ฆ้องชัย ๓ ที ให้เสียงสาธุการ ๓ ครั้ง การติดพิณเป็นปริศนาธรรม สอนให้เดินตามสายกลางคือมัชฌิมาปฏิปทา อย่าให้ตึงหรือหย่อนเกินไป เมื่อเสร็จพิธีแล้วผู้เฒ่าเจ้าพิธีก็มอบหลาเงินหลาห้าคำให้ต่อจากนั้นผู้เป็นเจ้าศรัทธาและทนายทนายาก็ถวายอัฐบริวาร และปัจจัยไทยธรรม เป็นเสร็จพิธี

ข้อความที่อ่านประกาศนั้นความว่า “ศรี ศรี ศุภมังคลุตตมที่ขายวุฒณะ พุทธศักราช...”^{๓๔} ภิราชเอื้องฮม...”^{๓๕} เหมันตกาลนิยมพรหมทินโนดมพระจันทร์แจ่มโชติไสแสง แฝงกับนักขัตตฤตมราชฤกษ์ ถึงหน่วยชื่อว่า...”^{๓๖} ภรณิลูกไสสนิทอนสถิตอยู่ใน...”^{๓๗} เมษวราศรีสุกใสดื่บเศร้า ภายในมีสังฆราชครูเจ้าเป็นเค้า ภายในอกมีเจ้าภูมิปาละเป็นประธานกับทั้งบุตรหลานกรรมการใหญ่น้อย สิบฮ้อยท้าวพญา พร้อมกันน้อมนำมาซึ่งปริชารา และน้ำมูทธาภิเชก อติเรกพระพรแถมนามกรตี้นยศ ฮด...”^{๓๘} ขึ้นสู่พื้นสุวรรณวัชรฐะปัตตา ให้ชื่อว่า...”^{๓๙} คัมภีร์ปัญญาหรือสุขุมปัญญา ศาสนูปถัมภ์สัมปันนะวโรจน์ โชติปาละเจ้าแล...”

เมื่อผู้ที่ได้รับยกย่องถึงตำแหน่งเป็นเจ้าหัวคูแล้ว ถึงแม้จะเลื่อนขึ้นไปอีกเป็นเจ้าหัวคู ๒ หลาหรือ ๓ หลาหรือ ก็คงเรียกว่าเจ้าหัวคูอยู่อย่างเดิม เป็นแต่เพิ่มชื่อตำแหน่งเข้าข้างท้าย เช่นเป็นตำแหน่งฝ่ายก็เรียกว่า เจ้าคูฝ่าย หนึ่ง ผู้ที่ได้รับฐานันดรศักดิ์แล้วทุกชั้น เจ้ามหาชีวิตหรือพระเจ้าแผ่นดินทรงยกชายฉกรรจ์ให้เป็นอุปฐากทั้งนั้นแต่จะมากหรือน้อยไม่จำกัด และชายที่ยกให้เป็นอุปฐากนั้น ย่อมได้รับยกเว้นจากการเกณฑ์แรงงานหลวงทุกอย่าง เหมือนกับที่ปรากฏในตำนานเมืองเชียงใหม่ ตอนที่พระมหากษัตริย์ล้านนากษัตริย์และข้าคนถวายวัดเรียกว่า ข้าวัด ให้ทำหน้าที่ดูแลทำความสะอาดวัด พระวิหารลานพระเจดีย์ จัดหาดอกไม้รูปเทียนบูชา ตลอดจนเก็บดอกผลจากไร่นามาบำรุงพระสงฆ์สามเณรในวัด

^{๓๔} เปลี่ยนศักราชฯ

^{๓๕} เปลี่ยนฤดูแล้ง

^{๓๖} เปลี่ยนฤกษ์ฯ

^{๓๗} เปลี่ยนราศีฯ

^{๓๘} ออกชื่อเดิมของผู้ได้รับยกย่องฯ

^{๓๙} ออกชื่อตำแหน่ง สำเร็จ ชาติ ปันต้น

อีกประการหนึ่ง ระเบียบที่เรียกผู้ทีละสิกขาจากเพศบรรพชิตนั้น ในเมืองลวามี ดังนี้ คือถ้าสิกจากจัวสามัญ เรียกว่า เชียง ถ้าเป็นสำเร็จจัว หรือชาจัว เรียกว่า จารยจัว หรือจารยชาจัว ถ้าเป็นเจ้าหัวสามัญ เรียกว่า ทิด ถ้าเป็นเจ้าหัวสำเร็จ เจ้าหัวชา เจ้าหัวครู เรียกว่า จารย จารยชา จารยคู ตามด้วยนามเดิมต่อท้ายทุกชั้น ซึ่งผิดกับทางล้านนา ถ้าเป็นเณรเรียก น้อย ถ้าเป็นพระเรียก นาน ดังคำพังเพยของสวาล้านนาว่า “บได้พีน้อยขอห้อย พีนาน คนดิบคนดายมาพาน เอาตีนตั้งหน้า”

พิธีกรรมทางศาสนาแต่ละอย่างที่ไม่มีการทำสืบต่อถ่ายทอดถึง อนุชนรุ่นหลัง น่าจะเป็นสิ่งบ่งชี้ได้ว่านั้นเป็นสัญญาณบอกถึงความเสื่อม ของพระศาสนาได้ ประวัติศาสตร์ศาสนาได้สอนให้เรารู้ว่าเมื่อพระพุทธ ศาสนายังเจริญรุ่งเรืองอยู่นั้น สภาพสังคมที่อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา ก็เอื้ออำนวย พ่าฝนก็ตกต้องตามฤดูกาล จนถือเอาน้ำฟ้าสายฝนว่า เป็นสัญลักษณ์แห่งความสงบร่มเย็น ภายใต้พระบรมโพธิสมภารของ พระมหากษัตริย์ที่ทรงปกครองอาณาประชาราษฎร์ด้วยทศพิธราชธรรม น้ำฟ้าสายฝนจึงเอาไปเชื่อมโยงกับสิ่งที่ดีต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นในแผ่นดินของ รัชกาลนั้น ๆ ในทำนองเดียวกันถ้าภัยพิบัติเกิดขึ้นก็มักจะเอาไปเชื่อมโยง กับผู้ปกครองแผ่นดินเช่นกัน สิ่งใดที่สูญหายไปแล้วยากที่จะรื้อฟื้นกลับคืน มาได้เพราะสภาพการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เหมือนกับพืช และสัตว์ (flora and fauna) บางชนิดที่หายไปจากถิ่นเดิมของมัน เพราะ สภาพแวดล้อมในที่นั้นเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

สรุปผลการสัมมนา

พระนคร ปริงฤทธิ์ (ปณณวชิโร)

เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน
สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
บรรณาธิการ

การจัดสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “เถราภิเษก : พินิจยกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา” ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการยกยอหรือการแต่งตั้งสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ล้านนาในอดีต โดยประกอบพิธี “เถราภิเษก” ซึ่งถือเป็นพิธีการที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนา ในล้านนาด้วย การจัดสัมมนาเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุตามวัตถุประสงค์ มีวิทยากรและผู้เข้าร่วมสัมมนาจำนวน ๑๕๒ คน/รูป มีบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๘ บทความเผยแพร์ในเอกสารประกอบการสัมมนาจำนวน ๑๐๐ ชุด ซึ่งต่อมาทางคณะผู้จัดการสัมมนาได้พิมพ์รวมกับบทสรุปผลการสัมมนาจากแต่ละเวที จัดทำเป็นเอกสารทางวิชาการเผยแพร์แก่ผู้สนใจสำหรับใช้เป็นฐานข้อมูล ในการศึกษาวิจัยและพัฒนาสังคมต่อไป

หลังการสัมมนามีผู้สนใจได้ประเมินผลการจัดทำโครงการครั้งนี้ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ดังตารางต่อไปนี้

ข้อ	หัวข้อ	X	S.D.	ระดับ
๑	ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระ			
๑.๑	เรื่อง “พระพุทธศาสนาในล้านนา”	๓.๘๕	๑.๐๑	ดี
๑.๒	เรื่อง “เถราภิเษก : พินิจยกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ในเชียงใหม่และลาว”	๔.๑๑	๐.๘๐	ดี
๑.๓	เรื่อง “เถราภิเษก : พินิจยกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา”	๔.๑๕	๐.๘๘	ดี
๑.๔	เรื่อง “เถราภิเษกในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมล้านนา”	๔.๓๐	๐.๘๘	ดีมาก
	ค่าเฉลี่ยรวม	๔.๐๙	๐.๖๖	ดี

๒	การจัดการทั่วไป			
๒.๑	กำหนดวันเวลาในการจัดสัมมนา			๓.๙๓ ๐.๗๓ ดี
๒.๒	พิธีการและกำหนดการสัมมนา			๔.๐๐ ๐.๗๓ ดี
๒.๓	การประชาสัมพันธ์			๓.๔๔ ๐.๙๗ ดี
๒.๔	สถานที่การจัดสัมมนา			๓.๙๓ ๐.๘๗ ดี
๒.๕	อาหารและเครื่องดื่ม			๔.๐๐ ๐.๘๘ ดี
๒.๖	การอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่			๔.๑๑ ๐.๗๐ ดี
๒.๗	สื่อประกอบการสัมมนา เช่น ระบบเสียง ระบบแสง ระบบภาพ			๓.๗๔ ๐.๗๑ ดี
๒.๘	เอกสารประกอบการสัมมนา			๔.๑๕ ๐.๙๒ ดี
	ค่าเฉลี่ยรวม			๓.๙๑ ๐.๕๐ ดี
๓	ประโยชน์ที่ได้รับ			
๓.๑	องค์ความรู้ที่ได้รับจากการสัมมนา			๔.๓๓ ๐.๖๘ ดีมาก
๓.๒	ความรู้สึกระหว่างนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรม			๔.๒๒ ๐.๗๕ ดีมาก
๓.๓	การนำความรู้ไปพัฒนามีการศึกษาและการแก้ไขปัญหา เป็นต้น			๔.๐๐ ๐.๘๕ ดี
	ค่าเฉลี่ยรวม			๔.๒๐ ๐.๖๙ ดีมาก
	ค่าเฉลี่ยรวม			๔.๐๒ ๐.๔๘ ดี

จากตารางแสดงผลการประเมินโครงการฯ สามารถสรุปภาพรวมของการจัดสัมมนาได้ว่า ผู้ตอบแบบประเมินจำนวน ๑๓๕ รูป/คน มีความพึงพอใจในระดับดี คิดเป็นค่าเฉลี่ยรวม ๔.๐๒ โดยเรียงตามลำดับผลการประเมินดังนี้

ประโยชน์ที่ได้รับจากการสัมมนา อยู่ในระดับดีมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๒๐
ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระ อยู่ในระดับดี ค่าเฉลี่ย ๔.๐๒
การจัดการทั่วไป อยู่ในระดับดี ค่าเฉลี่ย ๓.๙๑

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดจะเห็นว่า ผลการประเมินเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่ได้รับจากการสัมมนา และการบรรยายเรื่อง “เกรวี่เชกในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมล้านนา” อยู่ในระดับดีมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๓๓ และ

๔.๓๐ ตามลำดับ ส่วนการประชาสัมพันธ์ และสื่อประกอบการสัมมนา เช่น ระบบเสียง ระบบแสง ระบบภาพ เป็นต้น ได้รับการประเมินในระดับดี ค่าเฉลี่ย ๓.๔๔ และ ๓.๗๔ ตามลำดับ

ส่วนการแสดงความคิดเห็น สามารถสรุปได้ดังนี้

๑. เนื้อหาการสัมมนา มีเนื้อหาสาระดี สามารถฟังเข้าใจง่าย และได้รับความรู้เพิ่มขึ้น แต่ควรมีการนำเนื้อหาในเชิงวิชาการที่ชัดเจนจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าให้กว้างขวางขึ้น และควรเพิ่มหัวข้อในการสัมมนาให้มากกว่านี้

สำหรับวิทยากรควรใช้คำพูดที่เหมาะสมในการกล่าวถึงอดีตสมัย โดยเฉพาะการกล่าวถึงพระนาม ควรมีคำนำหน้าให้ชัดเจน เช่น พระเจ้าอโศก พระญาณโฆส พระเจ้ากือนา พระเจ้าติโลกราช เป็นต้น นอกจากนี้วิทยากรบางท่านควรจะอธิบายขยายความเนื้อหาให้ชัดเจนขึ้น

๒. การจัดการทั่วไป การบริหารจัดการอยู่ในระดับดี ดูแลผู้เข้าร่วมฟังการสัมมนาเป็นอย่างดี แต่สิ่งที่ต้องปรับปรุงคือระบบเสียงเนื่องจากบางช่วงเครื่องเสียงขัดข้อง

๓. สิ่งให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาสามารถนำไปใช้ประโยชน์ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการสัมมนาในครั้งนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ดังนี้

๑. ใช้ในการเผยแพร่และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงต่อไป

๒. นำไปปรับปรุงการเรียนการสอนให้แก่บัณฑิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในล้านนา

๓. ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในล้านนาได้เป็นอย่างดี

๔. ใช้เป็นฐานข้อมูลในการเผยแพร่พระพุทธรูป-ศาสนาในปัจจุบัน ซึ่งทำให้เข้าใจถึงรากฐานและพัฒนาการด้านสังคมของพระสงฆ์ล้านนาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

๕. พิธีเทวราภิเษกก่อให้เกิดประเพณีวัฒนธรรมล้านนาในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีคุณค่าและก่อให้เกิด อัตลักษณ์ทางสังคมล้านนา เช่น ศิลปกรรม วรรณกรรม และพิธีกรรม เป็นต้น

๖. การจัดสมมนาคครั้งนี้ทำให้เข้าใจถึงประวัติความเป็นมาของพิธีเกรวีกะเชกในล้านนาและภูมิภาคใกล้เคียงซึ่งมีความสัมพันธ์กับล้านนา เช่น เมืองเชียงตุง ประเทศสหภาพพม่า, เมืองสิบสองพันทนา ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน, เมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “เกรวีกะเชก : พิธิยกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา” จะเห็นว่า ในอดีต แม้ว่าพระสงฆ์ล้านนาผู้ประกอบด้วยศีลาจารวัตรทั้งดงาม ประพฤติปฏิบัติชอบตามหลักพระธรรมวินัยจนเป็นที่เคารพศรัทธา จะได้รับการยกย่องทั้งจากองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน โดยการยกยอ (แต่งตั้ง) ให้ดำรงตำแหน่งสมณศักดิ์ในลำดับต่าง ๆ ตามความเหมาะสม เช่น สวาทูเจ้า สวาทูเจ้าหลวง (เจ้าวัดหรือเจ้าอาวาส) เจ้าธู (ใช้เรียกขานเฉพาะพระภิกษุที่เป็นเชื้อพระวงศ์เท่านั้น) ครูบา เป็นต้น อันเป็นสมณศักดิ์ที่ได้รับการยกยอจากประชาชนทั่วไป และสมณศักดิ์ที่ได้รับการยกยอจากฝ่ายราชการโดยมีการประกอบพิธีเกรวีกะเชกอย่างเป็นทางการ เช่น ตำแหน่ง มหาเถระ สวามี สังฆราชา ราชครู สมเด็จ และสมเด็จอัครราชโมลี หรือสมเด็จเสฏฐอัครราชครู (สมเด็จจาราชครู) ซึ่งเป็นลำดับสมณศักดิ์สูงสุดของพระสงฆ์ล้านนาในสมัยนั้นก็ตาม แต่เนื่องจากปัจจุบันตำแหน่งสมณศักดิ์ที่ได้รับการยกยอจากภาครัฐและการประกอบพิธี เกรวีกะเชกในล้านนาถูกยกเลิกหลังจากที่อาณาจักรล้านนาตกเป็นประเทศราชของอาณาจักรสยามจนกลายเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของประเทศไทยไปแล้ว ดังนั้น การที่จะรื้อฟื้นสมณศักดิ์พระสงฆ์และพิธีเกรวีกะเชกของล้านนาดังกล่าว จึงนับเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก เพราะการแต่งตั้งสมณศักดิ์และการประกอบพิธีเกรวีกะเชกของล้านนาที่ปรากฏหลักฐานและรายละเอียดของพิธีการเป็นครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๘ ตรงกับปลายสมัยของเจ้าหลวงพุกองศ์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ลำดับที่ ๔ เป็นเวลา ๑๖๕ ปีล่วงมาแล้ว (นับจนถึงปัจจุบันคือ พ.ศ. ๒๕๕๓) ทำให้องค์ความรู้บางส่วนขาดความสมบูรณ์ ในขณะที่เดียวกันองค์ประกอบของพิธีเกรวีกะเชกบางส่วนก็เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งโครงสร้างขององค์กรสงฆ์ล้านนาในปัจจุบันก็ได้มีการปรับปรุงใหม่โดยมีตำแหน่งสมณศักดิ์พระสงฆ์

จากส่วนกลางเข้ามาแทนที่อย่างเป็นระบบ หากรื้อฟื้นตำแหน่งสมณศักดิ์พระสงฆ์แบบเดิมขึ้นมา ก็จะซ้ำซ้อนกับตำแหน่งสมณศักดิ์พระสงฆ์จากส่วนกลาง จึงมีความเห็นว่าไม่ควรมีการรื้อฟื้นใดๆ อีกต่อไป แต่ควรมีการศึกษาวิจัยในเชิงลึกแล้วนำองค์ความรู้มาพัฒนาสังคมด้านต่างๆ

ส่วนสมณศักดิ์ “ครูบา” ซึ่งยังปรากฏอยู่ในหลายพื้นที่นั้น มีความเห็นว่าคณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะกำหนดกฎระเบียบเพื่อคัดเลือกและให้การรับรองอย่างเป็นทางการ เนื่องจากปัจจุบันมีพระภิกษุและสามเณรบางรูปสถาปนาตนเองเป็นครูบา แม้ไม่มีคุณสมบัติเพียงพอ บางรูปยังมีความประพฤติที่ไม่เหมาะสมและสร้างปัญหาซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่คณะสงฆ์ จนเป็นเหตุให้ศรัทธาประชาชนเสื่อมศรัทธาต่อองค์กรสงฆ์อีกด้วย

นอกจากนี้วิทยากรยังให้ข้อเสนอแนะว่า พระสงฆ์ในยุคปัจจุบันควรจะมียุทธศาสตร์ในทางสังคมให้มากขึ้น โดยทำงานให้ใกล้ชิดสัมพันธ์กับชาวบ้านอย่างที่เรียกว่าเป็นพระของชาวบ้านมากกว่าจะเป็นพระของฝ่ายรัฐ ไม่มุ่งประกอบพิธีกรรมแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรศึกษาเรียนรู้ปัญหาของชาวบ้านแล้วแสวงหาธรรมะมาอบรมสั่งสอนด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ชาวบ้านดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข อันจะส่งผลให้องค์กรสงฆ์เป็นที่พึ่งของชาวบ้านอย่างแท้จริง

ผู้สนใจร่วมฟังการสัมมนา

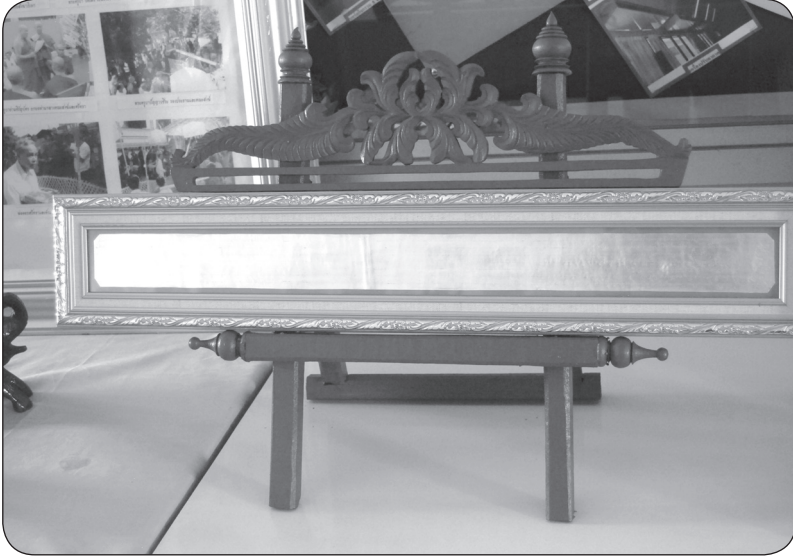

พระปลัด ดร. เสน่ห์ ธมฺมวโร ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ มจร. วิทยาเขตเชียงใหม่
ถวายของที่ระลึกแด่พระราชาปริยัติเมธี ประธานกล่าวเปิดการสัมมนา

ศ. นิธิ เอียวศรีวงศ์ วิทยาการการสัมมนา รับมอบของที่ระลึก

สุพรรณบัฏเถราภิเษก เมืองเชียงตุง ประเทศสหภาพพม่า

สุพรรณบัฏเถราภิเษก เมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

